

TOPLUM VE SOSYAL HİZMET

Journal of Society & Social Work

DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD

- Sinan AKÇAY, Doç. Dr.**
(Selçuk Üniversitesi)
- Betül ALTUNTAŐ, Prof. Dr.**
(Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
- Theda BORDE, Prof. Dr.**
(Alice Salomon Hochschule)
- Sema BUZ, Prof. Dr.**
(Hacettepe Üniversitesi)
- Seher CESUR KILIÇARSLAN, Doç. Dr.**
(İstanbul Arel Üniversitesi)
- Gizem ÇELİK ÖZKAN, Doç. Dr.**
(Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi)
- Melahat DEMİRBILEK, Doç. Dr.**
(Ankara Üniversitesi)
- Veli DUYAN, Prof. Dr.**
(Ankara Üniversitesi)
- Ronald FELDMAN, Prof. Dr.**
(Columbia Üniversitesi)
- Rıza GÖKLER, Prof. Dr.**
(Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
- Kasım KARATAŞ, Prof. Dr.**
(Hacettepe Üniversitesi)
- Renata KLEIN, Doç. Dr.**
(Maine Üniversitesi)
- Cengiz ÖZBESLER, Prof. Dr.**
(Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
- Haluk SOYDAN, Prof. Dr.**
(Southern California Üniversitesi)
- İlhan TOMANBAY, Prof. Dr.**
(İstinye Üniversitesi)
- Filiz YILDIRIM, Prof. Dr.**
(Ankara Üniversitesi)
- Oğuzhan ZENGİN, Doç. Dr.**
(Karabük Üniversitesi)
- Kamil ALPTEKİN, Prof. Dr.**
(KTO Karatay Üniversitesi)
- Reyhan ATASÜ TOPCUOĞLU, Prof. Dr.**
(Hacettepe Üniversitesi)
- Işıl BULUT, Prof. Dr.**
(Emekli Öğretim Üyesi)
- Özlem CANKURTARAN, Prof. Dr.**
(Hacettepe Üniversitesi)
- Ali ÇAĞLAR, Prof. Dr.**
(Hacettepe Üniversitesi)
- Serap DAŐBAŐ, Prof. Dr.**
(Selçuk Üniversitesi)
- David R. DUPPER, Prof. Dr.**
(Tennessee Üniversitesi)
- Lambert ENGELBRECHT, Prof. Dr.**
(Stellenbosch Üniversitesi)
- Brian GERRARD, Prof. Dr.**
(Emeritus, San Francisco Üniversitesi)
- Vedat IŞIKHAN, Prof. Dr.**
(Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı)
- Micheal KELLY, Prof. Dr.**
(Loyola Üniversitesi)
- Aliye MAVİLİ, Prof. Dr.**
(Anadolu Üniversitesi)
- Semra SARUÇ, Prof. Dr.**
(Anadolu Üniversitesi)
- Fatih ŞAHİN, Prof. Dr.**
(Manisa Celal Bayar Üniversitesi)
- Horst UNBEHAUN, Prof. Dr.**
(Technische Hochschule)
- İsmet Galip YOLCUOĞLU, Prof. Dr.**
(İstanbul Gelişim Üniversitesi)

BU SAYININ HAKEMLERİ / REVIEWERS OF THIS ISSUE

Demet AKARÇAY ULUTAŞ, Doç. Dr.

(KTO Karatay Üniversitesi)

Rumeysa AKGÜN, Doç. Dr.

(Kırıkkale Üniversitesi)

Hakan BAYDUR, Prof. Dr.

(Manisa Celal Bayar Üniversitesi)

Münevver ERYALÇIN, Dr.

(Ankara Üniversitesi)

Mehmet KIRLIOĞLU, Doç. Dr.

(Karabük Üniversitesi)

Ozan SELÇUK, Doç. Dr.

(Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Tarık TUNCAY, Prof. Dr.

(Hacettepe Üniversitesi)

Buğra YILDIRIM, Doç. Dr.

(Manisa Celal Bayar Üniversitesi)

Ömer Şükrü YUSUFOĞLU, Dr. Öğr. Üyesi

(Fırat Üniversitesi)

Fulya AKGÜL GÖK, Doç. Dr.

(Ankara Üniversitesi)

Hicran ATATANIR, Doç. Dr.

(Sosyal Güvenlik Kurumu)

Gülsüm ÇAMUR, Prof. Dr.

(Ondokuz Mayıs Üniversitesi)

Ferda KARADAĞ, Dr. Öğr. Üyesi

(Bartın Üniversitesi)

Figen PASLI, Doç. Dr.

(Kocaeli Üniversitesi)

Ferhat TOPER, Dr. Öğr. Üyesi

(Malatya Turgut Özal Üniversitesi)

Sait ULUÇ, Prof. Dr.

(Hacettepe Üniversitesi)

Şeyda YILDIRIM, Doç. Dr.

(Manisa Celal Bayar Üniversitesi)

Oğuzhan ZENGİN, Doç. Dr.

(Karabük Üniversitesi)

TOPLUM VE SOSYAL HİZMET

Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Sosyal Hizmet Bölümü Dergisi

JOURNAL OF SOCIETY & SOCIAL WORK

Publication of Social Work Department
Faculty of Economics and Administrative
Sciences
Hacettepe University

Hakemli Dergidir / Blind Peer Reviewed Journal

Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi adına
On Behalf of Hacettepe University Faculty of Economics and Administrative Science

SAHİBİ / OWNER

Mehmet Cahit GÜRAN, Prof. Dr. (Hacettepe Üniversitesi)

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ / EDITING AUTHORITY

Ali DİKMEN, Arş. Gör. (Hacettepe Üniversitesi)

YAYIN KURULU BAŞKANI / CHIEF EDITOR

Yasemin ÖZKAN, Prof. Dr. (Hacettepe Üniversitesi)

YAYIN KURULU BSK. YRD. / ASSOCIATE EDITOR

Tarık TUNCAY, Prof. Dr. (Hacettepe Üniversitesi)

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Hakan ACAR, Prof. Dr. (Liverpool Hope Üniversitesi)
Aslıhan AYKARA, Doç. Dr. (Hacettepe Üniversitesi)
Gülsüm ÇAMUR, Prof. Dr. (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Arzu İÇAĞASIOĞLU ÇOBAN, Prof. Dr. (Başkent Üniversitesi)
Melek İPEK, Dr. Öğr. Üyesi (İstanbul Aydın Üniversitesi)
Gonca POLAT, Doç. Dr. (Ankara Üniversitesi)
Neşe ŞAHİN TAŞGIN, Doç. Dr. (Maltepe Üniversitesi)
Gökhan TOPÇU, Dr. (Hacettepe Üniversitesi)
Tarık TUNCAY, Prof. Dr. (Hacettepe Üniversitesi)

YAYIN SEKRETERLERİ

Gizem AKOĞLU, Arş. Gör. (Hacettepe Üniversitesi)
Merve Nur BOZKURT KARALI, Arş. Gör. (Hacettepe Üniversitesi)
İsmail ORBAY, Arş. Gör. (Hacettepe Üniversitesi)

İNGİLİZCE EDİTÖR / ENGLISH EDITOR

Gökhan TOPÇU, Dr. (Hacettepe Üniversitesi)

Cilt/Volume: 35

Sayı/Number: 1

Ay/Month: Ocak

Yıl/Year: 2024

Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, EBSCO HOST ve INDEX COPERNICUS uluslararası, TÜBİTAK ULAKBİM Sosyal Bilimler ve Türkiye Atf Dizini ulusal bilimsel veri tabanları içerisinde yer almaktadır.

The journal is indexed into the international scientific databases of both EBSCO HOST and INDEX COPERNICUS and also TUBITAK ULAKBİM and Türkiye Atf Dizini in which the national scientific databases of social sciences.

e-ISSN
2602-280X

YAYIN TÜRÜ / TYPE OF PUBLICATION
YEREL/SÜRELİ YAYIN

YAYIN DİLİ / LANGUAGE
TÜRKÇE, İNGİLİZCE, ALMANCA

YAYINLANMA BİCİMİ / PERIOD of PUBLICATION
Üç Ayda Bir

YAYIN TARİHİ / PUBLICATION DATE
30.01.2024

YAYIN YÖNETİM YERİ / ADMINISTRATION OFFICE OF PUBLICATION

Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Beytepe/Ankara
Tel: (0312) 297 68 30

İLETİŞİM ADRESİ / CONTACT ADDRESS

Ali DİKMEN, Arş. Gör.
Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü
Beytepe/ANKARA-TÜRKİYE
Tel: +90 312 297 63 63
Faks: +90 312 297 63 65
<http://www.tsh.hacettepe.edu.tr>
<http://www.dergipark.org.tr/tsh>
E-posta: toplumvesosyalhizmet@gmail.com

- i. Düzeltme ilanı
- ii. Düzeltme ilanı

Araştırma Makaleleri / Research Articles

- 1-19** ***Building A Half-Sibling in The Process of Marriage and Divorce for Adults: Half Sibling Relationships*** **Fikriye Rana KARA**
Yetişkin Bireylerin Evlenme Boşanma Döngüsü Sürecinde Yarı Kardeşliğin İnşası: Yarı Kardeşlik İlişkileri
- 21-39** ***Perceived Social Support and Feelings of Entrapment Among Liabes with on Probation*** **Müjde KERKEZ**
Denetimli Serbestlik Kapsamındaki Yükümlülerde Algılanan Sosyal Destek ve Sıkışmışlık Duyguları **Hüseyin ÇAPUK**
- 41-63** ***Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Yoksulluğa İlişkin Tutumlarının İncelenmesi*** **İslam AKÇE**
Evaluation of Social Work Students' Attitudes to Poverty **Sema BUZ**
- 65-86** ***Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Akademik Motivasyonlarının Akademik Erteleme Eğilimleri Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi*** **Taner ARTAN**
Evaluating the Effect of Social Work Students' Academic Motivation on Academic Procrastination **Sayra LOTFİ**
Aydın Olcay ÖZKAN
Tuba Nur OĞUZ
Ceren AKAR
Ali TAŞCI
- 87-112** ***Williams Sendromu Tanısı Almış Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Anksiyete Düzeylerine İlişkin Araştırma*** **Hakan COŞKUN**
Research on Anxiety Levels of Parents with Children Diagnosed with Williams Syndrome **Amine GÜNTAY**
Yakuphan GÜLEÇ
Ömer EVİZ
Ümit ÇIVAK
Ayşe KORKMAZYÜREK-KÜÇÜKDEMİR
Ercem ERKUL
- 113-135** ***Çocuk Evleri Hizmet Modelinde Psikososyal Destek Sağlayan Meslek Elemanlarının Deneyimleri: Sivil Toplum Kuruluşu Örneği*** **Beyzanur YILDIZ**
The Experiences of Professional Staff that Provide Psychosocial Support in The Children's Houses Service Model: The Example of a Non-Governmental Organization **Mustafa KARATAŞ**

Derleme Makaleler / Review Articles

- 137-152 ***Bilinçli Farkındalık Uygulamalarında Eleştirel Yansımalar: Radikal Farkındalık Tartışmalarının Sosyal hizmete Etkileri Açısından Bir Derleme*** *Ecem Güneş GÜMÜŞER*
Critical Reflections on Mindfulness Practices: A Review of the Effects of Radical Mindfulness Discussions on Social Work
- 153-172 ***Bakım Veren Yapay Bozukluğu (Munchausen By Proxy Sendromu) ve Sosyal Hizmet Müdahalesi*** *Elif Ezgi ARSLAN-ŞAHBAZ*
Factitious Disorder Imposed on Another (Munchausen By Proxy Syndrome) and Social Work Intervention

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

DÜZELTME İLANI

Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi 34. Cilt 4. Sayısında yer alan “Göç Alanında Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarının Çokkültürcü Sosyal Hizmet Uygulaması Hakkındaki Görüşlerinin Değerlendirilmesi” başlıklı ve 10.33417/tsh.1182730 DOI numaralı makalenin sorumlu yazarı tarafından talep edilen, yazarların çalıştıkları kurum bilgileri aşağıdaki işbu düzeltme ilanı ile saygıyla duyurulur.

Çağla SALDUZ DORUK¹, Taner ARTAN²

¹Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Doktora Programı, caglasalduz37@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9441-9253

²Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, taner.artan@iuc.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8716-2090

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

DÜZELTME İLANI

Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi 33. Cilt 4. Sayısında yer alan 'Kurum Bakımı Sonrası Karşılaşılan Sorunlar: Güncel Bir Gözden Geçirme' başlıklı ve 10.33417/tsh.1040041 DOI numaralı makalenin sorumlu yazarı tarafından talep edilen aşağıdaki dipnot bilgisi işbu düzeltme ilanı ile saygıyla duyurulur.

Bu makale Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü'nde Doç. Dr. Filiz YILDIRIM danışmanlığında hazırlanan "Kurum Bakımından Ayrılan Bireylerin Evlilik Yaşantıları Üzerine Nitel Bir Araştırma" isimli doktora tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

Building A Half-Sibling in The Process of Marriage and Divorce for Adults: Half Sibling Relationships

Yetişkin Bireylerin Evlenme Boşanma Döngüsü Sürecinde Yarı Kardeşliğin İnşası: Yarı Kardeşlik İlişkileri

Fikriye Rana KARA¹

¹ Dr., Aile ve Sosyal Hizmetler
Bakanlığı, rana-kara@hotmail.com
ORCID: 0000-0003-2735-2674

Başvuru: 29.03.2023
Kabul: 15.12.2023

Atıf:
Kara, F.R. (2024). Building a half-
sibling in the process of marriage and
divorce for adults.
Toplum ve Sosyal Hizmet, 35(1), 1-
19. DOI:10.33417/tsh.1273391

ABSTRACT

In this study, the focus is on the half-siblings relationship formed with the children they have from the marriages of single-parent individuals who have experienced the cycle of remarriage and divorce. In the study, the reasons for having children in the next marriages of single parents and the sibling relationships of half-siblings from the perspective of the parents were discussed. In-depth interviews were conducted with a total of 24 women and men living in Konya within the scope of this research, in which the qualitative research design was used. In the research findings, it was understood that the idea that the presence of a common child strengthens the marriage is dominant in the half-sibling relations re-established by the individuals who have experienced the marriage-divorce cycle. After the disintegration of the step-family, the effect of sharing a common residence has been determined to strengthen the fraternal relations of half-siblings.

Keywords: Marriage, divorce, step-family, half-sibling.

ÖZ

Bu çalışmada, yeniden evlenme ve boşanma döngüsünü deneyimlemiş tek ebeveyn bireylerin farklı evliliklerinden sahip oldukları çocuklar ile oluşturulmuş yarı kardeşlik ilişkisine odaklanılmaktadır. Çalışmada, tek ebeveynlerin sonraki evliliklerinde çocuk sahibi olma gerekçeleri ve ebeveynlerin gözünden yarı kardeşlerin kardeşlik ilişkileri ele alınmıştır. Nitel araştırma deseninin kullanıldığı bu araştırma kapsamında Konya ilinde yaşayan toplamda 24 kadın ve erkekler ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırma bulgularında evlenme boşanma döngüsünü deneyimleyen bireylerin yeniden kurdukları üvey aile yapılarıyla yarı kardeşliğin inşasında, ortak bir çocuğun varlığının evliliği güçlendirdiği düşüncesinin baskın olduğu ve üvey ailenin dağılmasından sonra ortak mesken paylaşımının ise yarı kardeşlerin kardeşlik ilişkilerini güçlendirici etkisi belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Evlenme, boşanma, üvey aile, yarı kardeş

INTRODUCTION

Marriage, which is the basic condition of being a family, is an important transitional stage in an individual's life. Although marriage is a biological, psychological, social and cultural need for the individual, it is a sociological phenomenon within social institutions. Marriage is also a social contact that allows couples to live together in terms of being a legal contract. Marriage, which takes place through certain ceremonies in different cultures and geographies, is not a simple union, on the contrary, it has a complex communication network. With marriage, sexuality was legitimized by law, healthy generations, lineages and families were tried to be formed. Within the framework of social codes, spouses establish their marriage life and try to ensure the continuity of this meaningful union (Çakır, 2012, p. 3; Alp, 2018, p. 4). However, with the change in the social field, traditional values also changes, and the sanction power of tradition and custom decreases. With the emergence of new social values, norms and expectations regarding family, marriage and divorce are also changing.

The weakening of traditional social ties with the transition to modern life has eliminated many of the social relations and caused the traditional family ties to break. The most important innovation brought about by modernization is considered as the individualization of women in the flow of life rather than the "*individualization*" in sociological theories. Ulrich Beck (2011) states that the individualization of women and their central place in social life affect individual relationships, family patterns and marriage structure, and argues that the disintegration in family structure in our age is a result of modernization.

It is argued that the weakening of basic values with modern life, the widespread use of communication technologies and mass media, consumption becoming a culture, the complexity of daily life, individualism coming to the fore, families raising irresponsible individuals cause divorce to come to the fore (Sevim et al., 2016, p. 298).

The issue of divorce, which is increasing and frequently discussed around the world, has become a global problem today. Since the second half of the 20th century, the increasing divorce rates in Western countries brought the single-parent concept to the fore, and brought about remarriages and step-family structures. With the formal transformation of the nuclear family, a structure in which biological parenting and social parenting, social parenting and legal parenting overlap less and less (Beck & Beck-Gernsheim, 2012, p. 294). The shortening of the lifespan of marriages, the repetitive marriage cycle of individuals with sudden decisions, along with the biological sibling and step siblings with children from different heredity lines, as well as the half-siblinghood relationships with a single parent in common.

This article aims to provide conceptual elucidations on the marriage-divorce cycle and the formation of half-siblinghood, drawing upon pertinent literature. Additionally, the study explores the motivations behind individuals entering remarriages after experiencing the marriage-divorce cycle. Employing a qualitative research methodology, this research delves into the demographic characteristics of the

study group and single-parent families participating in the research. The data collection phase is examined, encompassing in-depth interviews, observation, and document analysis techniques. The conclusion offers insights, results, and recommendations derived from the obtained data.

Marriage-Divorce Cycle

Transformations in the societal sphere impact the evolution of traditional values, and the sanction power of tradition and custom decreases. With the emergence of new social values, norms and expectations regarding family, marriage and divorce are also changing (Alp, 2018, p. 4). The changes in the historical process and the differentiations in the roles of men and women sometimes negatively affect the life of the marriage. Thus, the increase in divorces brings remarriage to the agenda.

With the gradual increase in divorces, the breaks in the modern nuclear family structure have created new family structures as well as the concept of single-parent households. The 1920-1940s coincided with the Great Depression in America and the changing family structure with the influence of modernism; Economic poverty and the increase in unemployment have made divorces common. This period was a period in which divorces increased gradually and divorce started to be accepted as normal in society (Amato & Both, 2000; Sadıkoğlu, 2014, p. 18). Divorce, which was rarely observed due to the fact that it was evaluated as deviation, shame, sin and in a sense of a crime in the previous social stages, emerges as a phenomenon that families experience very often in many societies today (Şentürk, 2008, p. 13).

The phenomenon of divorce, which was seen as a “*deviation*” until the 1970s, began to be seen as a “*difference*” rather than a “*deviation*” after 1970. In Western societies, it was thought that the institution of marriage would not deteriorate for many years and divorce was allowed only in obligatory cases, while legal regulations made after the 1960s allowed divorces to take place more easily (Aydiner Boylu and Öztürk, 2014, p. 4; Coşan, 2018, p. 266). The legal facilitation of divorce has changed society's view of divorce.

Since the 1960s, which coincided with the post-World War II period, the family structure has undergone a significant transformation in countries in the OECD region. The extended family structure has almost disappeared, and the traditional family structure consisting of married couples with children; Its prevalence has decreased with different lifestyles such as the increase in divorces, cohabitation/living together, single parenthood, and same-sex partnerships (OECD, 2011a, p. 6). By the second half of the 1960s; Families have started to break up in almost all of England, Canada, the Netherlands and Scandinavian countries (Fukuyama, 2015, p. 66). Due to the rapidly developing social changes after the 1970s, the necessity of exhibiting and redefining the social context of the family has occurred. (Dear, 2020, p. 35). Therefore, historically, with the increasing divorce and subsequent remarriages since the 1970s, gradually changing norms have emerged in the family institution and this situation has created mixed family structures. Therefore, today, many people who

enter adulthood have matured and are maturing in families that are strikingly different from the families they grew up in (Yahirun et al, 2018; Amato & Booth, 2000, p. 3).

With the increasing instability in marriages in Western countries, different lifestyles have emerged. The dominance of the traditional nuclear family has rapidly eroded and a wide variety of family forms has emerged (Giddens, 2005, p. 187). Thus, step-family formations have arisen from remarriages involving children from prior marriages (Ivanova and Balbo, 2019, p. 1-18). Both falling marriage rates and increasing divorce rates contributed to this increase, as did single-parent families as well as “*reconstructed families/step families*” (OECD, 2011b, p. 23). Remarriage, while a relatively recent phenomenon in Turkish society, has historical roots in Western countries. While 9% of married women were divorced in Western countries in the 1900s, this rate increased to 28% in 1978. Of the women who divorced in 1978, 87% were remarried and 13% were widowed. Research indicates that approximately half of remarriages occur within three years following divorce (Cherlin, 1981, p. 28). Marriages established after the first marriage sometimes have a shorter lifespan than the first marriages. Therefore, single-parent family structures consisting of children from different inheritance lines of mothers or fathers who enter and exit the marriage-divorce cycle are becoming more and more common.

Building the Half-Siblinghood

In addition to adapting to the current order of social life, individuals constantly and actively contribute to social life. Society and individual are in a dialectical relationship during the construction process of social reality. While the individual affects society and the construction process on the one hand, person is also affected by this construction process. Berger and Lucmann, one of the theorists who developed the social construction theory, state that the objective world outside the individual is created with the active participation of the individual. Accordingly, society emerges with the cooperation of objective-factual aspects under the influence of the subjectivity of the individual (Yücedağ, 2013, p. 18) Therefore, society is a human product and an objective reality, and the changes that occur in the social sphere also affect the change of traditional values. With the emergence of new social values, norms and expectations regarding family, marriage and divorce are also changing (Alp, 2018, p. 4).

The prevalence of step-family structures formed through remarriage is rising with the spread of modern urban life. Step-family, on the other hand, refers to families formed as a result of divorced couples remarrying and reuniting their children. In this case it entails various relationships, statuses, and forms such as stepmother, stepfather, stepbrother and step-kinship (Yıldırım, 2013, p. 80).

Families that step relationships resulting from the marriage of divorced men and women, generally with divorced men and women; it becomes much more complex in terms of relations that need to be regulated, such as kinship relations, time and monetary relations (Goody, 2004, p. 204). Reconstituted families are the type of kinship that has recently been added to Western societies and is developing; therefore, the difficulties created by remarriage after divorce are also new (Giddens,

2005, p. 183, 184). When we look at the local literature on this type of family structure, which is common in Western countries, it is seen that studies on the subject have only recently emerged.

In family forms that reveal the “*step-sisterhood*” relationship in newly established families and are also described as “*double-core families*”; children from parents with different marriages, along with their ‘*brothers and sisters*’ from diverse social and biological backgrounds, also reveals a new, but “*temporary non-nuclear family*” family relationship (Goody, 2004, p. 91; Beck and Beck -Gernsheim, 2012, p. 295). In the new family order, which has a complex network of relationships, young and middle-aged couples may want to have a new child, mostly in order to strengthen the family unity. The family relationship gains a different dimension with a new child, which is a common element of family unity for family members with different ancestry. In addition to the step-sibling relationship brought by the stepmother and stepfather from their previous marriage, the child, who is a product of the newly established marriage; It is described as “*half-sibling*” in the Western literature (Anderson, 1999; Sanner et al., 2018; Kara, 2022).

In some studies, it is argued that there is no significant difference between the presence and absence of a common child in newly established step-families (Ganong & Coleman, 1988). However, in another study, which claims to the contrary, examining the relationship between having a joint child in step-families and the relationship satisfaction of the partners; It is claimed that the birth of a common child contributes positively to the family in terms of providing a “*real family status*” in the relationship satisfaction of the partners. In other words, the presence of a common child in restructured step-families can be seen as a way of “*consolidating*” the partnership and is associated with higher satisfaction over time (Ivanova & Balbo, 2019, p. 1-18). In the newly established family, it is considered that a joint child functions as a “*cement*” in their togetherness. However, the half-sibling factor, which strengthens the relationships of couples, does not always have a positive effect on other siblings from previous marriages. In these heterogeneous families, the semi-sisterhood relationship established with the partnership of a single parent may also cause negative consequences for children growing up in a heterogeneous family structure.

Methodology

This research is a qualitative research that deals with the reason why individuals want to have children from different marriages within the cycle of marriage and divorce. In terms of the subject of the research, it was thought that the qualitative research model would make the research meaningful since it was deemed necessary to reach the universe and obtain in-depth information. Qualitative research can be defined as a research method in which open-ended questions are asked to the participants and data are obtained using dialogue methods (Berg & Lune, 2019; Kümbetoğlu, 2019). In qualitative research, information is gathered that tries to describe a topic rather than measuring it. It is aimed to obtain in-depth information with the opinions, impressions, ideas and experiences of the people participating in the research.

Qualitative research is an action to make a detailed and in-depth definition of individuals and cultures, and to reveal the meaning, event, process, conception and understanding that individuals attribute to reality. This process in the formation of knowledge requires certain rules, methods and techniques. While the researcher concentrates on examining ordinary, daily life practices, she draws from the experiences of the individual. The researcher tries to understand how individuals see and evaluate the social world based on their point of view. Rather than the concept of information or data collection, the researcher talks with individuals, observes them and brings together diaries and photographs while creating the information; tries to reveal a meaningful, detailed and holistic picture. In this direction, the researcher collects some of the existing knowledge repository and produces it with the aim of understanding and transforming the world inferred in the process of human relations and created by human relations, not with the intention of testing the theory (Kümbetoğlu, 2019, p. 47).

Population and Sample of the Research

In this study, single-parent families who applied to social assistance institutions for different reasons and went through the marriage-divorce cycle are discussed. Due to the fact that single-parent families mostly consist of women and single-parent mothers are more in demand for these institutions, the targeted number of families with single-parent fathers could not be reached. A total of 24 participants, primarily mothers, encompassing both single-parent mothers and fathers, constitute the universe of the study. Owing to insufficient information and records about the universe's size, the snowball or chain technique was used (Kümbetoğlu, 2019, p. 99; Creswell, 2020, p. 160). Preliminary information was obtained about the participants, then preliminary information was given about the purpose of the study by telephone or face-to-face interviews with the participants. Participants were apprised that their involvement in the study was voluntary, and those who were willing to participate in the preliminary interview were included in the study. Participants as profiles; consist of individuals with a history of two or more marriages and divorces residing in the city center of Konya, they are mostly single-parent families who have custody of their children born from different marriages, who do not have custody but are cared for by themselves, and where “*half siblings*” live together.

Demographic features

Considering the demographic information of the 24 participants (5 male and 19 female participants) in the table below, the age of the participants is between 28 and 45 years old. Among the participants, who are mostly primary school graduates, there are rarely those who have completed high school education. Almost half of the participants were married and divorced three times regarding the marriage-divorce experience. Rarely, some have experienced marriage-divorce four times. Among the participants, it was determined that the participants who had experienced two to four marriages had children from their two marriages at least. The participants reside in the city center of Konya and mostly consist of parents who have custody.

Table 1: Demographic Characteristics of the Participants

Participant	Gn.	Age	Education Status	Number of Marriages	children from first marriage	children from second marriage	children from third marriage	children from fourth marriage
1.Participant	F	30	Middle School	3	1	1	0	--
2.Participant	F	32	High School	2	1	1	--	--
3.Participant	F	43	Primary School	3	1	2	2	--
4.Participant	F	35	Middle School	3	2	1	0	--
5.Participant	F	29	Middle School	2	1	1	--	--
6 Participant	F	39	Primary School	2	2	3	--	--
7.Participant	F	32	Middle School	3	2	1	0	--
8.Participant	F	38	Primary School	2	2	1	--	--
9.Participant	F	40	Middle School	2	2	3	--	--
10.Participant	F	32	Middle School	2	1	2	--	--
11.Participant	M	38	Middle School	2	2	1	--	--
12.Participant	F	44	Primary School	4	1	0	1	1
13.Participant	F	28	Middle School	2	2	2	--	--
14.Participant	F	38	Primary School	3	2	1	1	--
15.Participant	F	30	Middle School	3	1	1	0	--
16.Participant	M	45	Primary School	2	1	2	--	--
17.Participant	F	38	Primary School	2	1	2	--	--
18.Participant	M	41	Primary School	3	1	3	0	--
19.Participant	F	42	Primary School	3	1	2	1	--
20.Participant	M	45	Primary School	2	2	1	--	--
21.Participant	F	32	High School	4	2	1	1	1
22.Participant	M	40	Primary School	2	1	3	--	--
23.Participant	F	42	Primary School	4	1	2	1	1
24.Participant	F	31	High School	2	2	1	--	--

Data Collection Tool

Commonly used data collection tools in qualitative research include; observation, interview, focus group interview and document review are used. Considering the validity of the data and the importance of the accuracy of the results, more than one research method can be used in qualitative research according to the characteristics of the target audience. Thus, the researcher uses different

methods to increase the validity and reliability of the data (Karataş, 2015, p. 69; Yıldırım and Şimşek, 2018, p. 129; Baltacı, 2019, p. 374). In this study; Data collection tools were used as interview, observation and document review.

Data Collection

Research data In August and September 2021, a semi-structured interview form was applied to people residing in the city center of Konya, and data were collected by observation and document review. The sample group was reached by snowballing or chaining technique, taking reference from people working in social welfare institutions. Preliminary information was obtained from the reference people about the participants, and then preliminary information was given about the purpose of the study by telephone or face-to-face interviews with the participants. Participants were informed that participation in the study was on a voluntary basis, and those who were willing to participate in the preliminary interview were included in the study. In addition to the verbal information given to all participants before the interview, the informed consent form prepared within the scope of the research was filled and then the interview was held.

Analysis of Data

The classifications in the literature emphasize three basic concepts related to data analysis that are important for every researcher: description, systematic analysis and interpretation. By sticking to the original formats of the data for interview solutions with descriptive analysis, direct quotations are made from what individuals say and data are presented with a descriptive approach (Yıldırım and Şimşek, 2018, p. 138; Kümbetoğlu, 2019, p. 154, Creswell, 2020). With the data obtained in this study, causal and explanatory themes were determined for the common aspects of the similar experiences of the participants, and a universal interpretation of their individual experiences was tried to be brought. The original form of the data collected within the scope of the research was kept as faithful as possible and the statements of the individuals participating in the research were included frequently and with direct quotations. In addition, the findings obtained within the framework of the emerging themes were explained and the data were presented with a descriptive approach.

Findings and Interpretation

In this section, descriptive analyzes were carried out on the reasons for the single-parent families in the research group to have children from different marriages during the marriage-divorce cycle processes, and the research was concluded and reported with an exploratory approach.

Building a Half-Siblinghood

According to the work of Berger and Lucmann, the social construction of reality within family life assumes that marriage refers to our sense of certainty and identity. As can be seen in most societies, individuals reach a status acceptable to others through marriage. Family, on the other hand, is a phenomenon that can manifest itself in different qualities and quantities at all stages of a person's life, rather than a simple unity and is shaped by the common sharing, interaction and mutual

communication of people from birth to death (Pehlivan, 2017, p. 60-61). As can be understood from the definition of this concept, family relations in the most general sense are social interaction network and are socially constructed.

A half-sibling relationship is established with a new child who has gone through the cycle of marriage and divorce at least twice in single-parent families and is thought to strengthen the new family structure in the step-family processes. In this part of the study, the strengthening effect of the “*child*” on marriage as the new family member(s) who have a unifying, complementary and central function in the step-family structure has been examined. In addition to the strengthening effect of the child in reconstructed marriages, evaluations were conducted on how children perceive sibling relationships from the perspective of parents in half-sisterhood relationships. In line with the answers given by the participants about the basic idea underlying their desire to have children in re-established marriages, four different expressions were found.

The child is not sole binding factor in the marriage!

It is understood that some of the male and female participants think that the presence of a common child in newly established marriages has a strengthening effect on the family structure, in order to strengthen the restructured step-family relations after the first marriages fail. On the other hand, it is understood that the first marriages take place at an early age, the newly formed family benefits from past experiences compared to the previous marriage and there is generally no thought that a divorce situation will be encountered again. It is understood that individuals who are still young see it as a natural course of marriage rather than the desire to have children from their next marriage.

1-F-P: *“Since I was in love with him the man in my marriage, I thought that if I had a child with this man, this man would not leave me... I said I wanted a child from you. At that time, a 20-year-old young girl, I thought that this man would not leave me, but it was not the child that tied the marriage, but the respect and love that bound the marriage...”*

17- F-P: *“My husband wanted so much to have a child... he wanted the first two, and I wanted them too... yes, I thought we would make an even better family...!”*

22-M-P: *“Yes, I mean, I didn't think that she would leave one day tomorrow. The children was born one after anotherthe ...”*

It is understood that in the new family relationships that the male and female participants in the restructured families try to establish with the children they have custody of from their previous marriages, it is understood that the spouses have children again without knowing each other sufficiently, and without completing the adaptation process with the children and sometimes their new spouses brought from their previous marriages. It was observed that certain female participants endorsed the notion that a new child would strengthen the marriage bond due to their abandonment

anxiety in the early days of marriage, but it was understood that having a child again did not have a strengthening effect on the marriage due to the emergence of divorce in a short period of time. In addition, it has been observed that due to the failure of both marriages and the spiritual difficulties of raising a child alone in the birth and postpartum period, the concern that the thought of a child will reveal similar situations in case of remarriage.

This is my last chance!

It has been determined that among the female participants, they have economic difficulties in the care of their children from their second and mostly third marriages, and they have concerns about their own lives and they remarry for the second or third time due to these reasons. In line with this determination, it has been determined that female participants in remarriages see their new spouses as a source of finance, a guarantee for future life, and they need the existence of a common child so that their past experiences do not come to the fore again. On the other hand, with the existence of a common child in the new family order, the position of the new spouse in the family will be strengthened and the future life will be guaranteed.

3- F-P: *"I looked at my husband with this eye, okay, this is my last chance, my children will be comfortable, I will be comfortable too, I said okay, I thought that I will be with this husband until I die... but it is not like what you think..."*

13- F-P: *"E.'s mother said; 'In order to be comfortable here, you have three children, you do not have a child with him, you need to have a joint child!'"*

It is seen that the economic concerns of the single-parent female participants, who come from a low education level and all live below the poverty line, come to the fore in maintaining their lives. Almost all of the female participants, as an alternative to working in low-income, mostly unregistered, irregular jobs; They see remarriage and being taken under the protection of a man as a guarantee. In addition, it is understood that they see marriage as an income source due to the insufficient financial resources to meet the needs of their children. This situation confirms the discourse that women are *"one man's distance from the poverty line"* (Beck, 2011; Beck & Beck Gernsheim, 2012), and it is understood that some women see a new child in remarriages as a strengthening basis of economic security for the future.

I wanted us to have a common child!

The basis of marriage is the feeling of being a family. Being a family is possible with the child, who is a product of marriage. In the interviews, it is understood that although male and female participants have children from their previous marriages, they generally have children by making a joint decision in their new marriage. Among the participants, it was observed that a rare part of the participants who made their second marriage did not act with the idea of *"strengthening the family"* on the basis of the fact that their newly married spouses did not have a previous marriage process and the idea of having a joint child. It is understood that the existence of a joint child is needed as a requirement

of being a family, rather than the idea that a joint child will strengthen the family unity in the newly established family.

2- F-P: *"My husband wanted it, I didn't. It was the first year of our marriage. I didn't want it for three or four years, he wanted it so much, his family wanted more..."* It was stated that the female participant was married for the second time with a single childless person, and she had children because of her husband's and family's desire for children rather than herself.

6- F-P: *"I actually loved girls (daughter) very much, I wanted to have a daughter... Some women think that they will get the family together, I think there is no such thing as if they have a child and he (their husband) will be tied to the house... I just thought that I would have a daughter, and I never used the children against him like that. I never thought so."*

9- F-P: *"It was three years after we got married for the first time, we said we would have a common child!"*

16- M-P: *"...both from that thought and in the sense of having a child"* The participant has one child from his first marriage. However, it is understood that he returned to his single life after his divorce, stating that he was prevented from meeting with his child after he broke up with his first wife. Afterwards, it was understood that he married a single woman who married for the first time in his second marriage, and that he thought that it was necessary to have children to be a family.

19- F-P: *"The oldest one was very deliberate. The youngest one was during the reconciliation period, where we had an anxious moment. But it wasn't on purpose. But thank goodness, it happened, for example, my third son was born willingly. His father (third husband) was saying, I will go to the doctor why does it not happen. It was voluntary."*

It is understood that some of the participants who had children from their first marriages and mostly took custody of their children from their previous marriages, married individuals with children like themselves, and a rare part of them married single individuals. Particularly, it is understood that the participants who have married to single individuals have children because of the love of children, a necessity of being a family, rather than the strengthening effect of a new child in the marriage union.

I had to load her a task!

Among the male participants, it is understood that those who have children from their previous marriages have children in their second marriage as a means of getting support from their spouses in childcare, whether their spouses have children or not. The male participant, who stated that he had a child from his first marriage and had no informal support for childcare, and that he had many

financial and moral difficulties in his single life with children, said that his second marriage did not have children and that he thought the existence of a common child was necessary to support him in childcare, stated as follows:

18- M-P: *"I have a child... I had to assign a task to her... I had to assign a task to her to take care of my child."*

Whether or not they have custody of their children from previous marriages, it is understood that male participants generally consider it necessary to have children again in marriage, since they are generally younger in their second marriage, and their spouses are also at a young age.

11- M-P: *"I wanted it, I thought it would definitely strengthen the marriage. So I said let it be like this, I mean I want to have a child from you..."*

There may be more than one underlying reason for having children in step-family relationships established from the marriage-divorce cycle. In restructured step-families, the presence of a common child can serve as a way of consolidating marriage and the "cement" that unites the family (Ivanova & Balbo, 2019). However, in the interviews conducted within the scope of the study, it was observed that the different opinions of the participants about having a child at some points came to the fore regarding the existence of a new child in subsequent marriages. All of the female and male participants have children from their second marriages. Although the reasons for the realization of the second marriages and the reasons for the third and subsequent marriages are different from each other, basically the woman uses expressions such as *"if I have a child from him (husband), he will not leave me"*, *"this is my last chance"*, the new spouse is mostly an economic security for the children they have custody of and for themselves, It is understood that they see it as a guarantee for the future. It has been determined that male participants generally want to have children from their second marriages, and those who have children from their previous marriages require the existence of a common child for the new spouse to take care of the child. However, after the divorce, with the expressions *"I had to impose a duty on her (wife)"*, *"I want to have a child from you too"*, *"I didn't think that she (wife) would leave"*, it was stated that the existence of a common child was needed as a means of connecting the new spouse to the home, but the existence of a common child did not exceed the expectation. It turns out that it is not sufficient on its own.

Although the birth of a common child is seen as a way of "consolidating" the partnership in terms of providing a "real family status" in the relationship satisfaction of the spouses in the reconstructed step-families, the result is that the presence of a common child in the step-families is not a factor that strengthens the marriage by itself. This result in the study by Ganong & Coleman (1988); It also coincides with the conclusion that there is no significant relationship between the presence and absence of a common child.

Parents' Perspective on Sibling Relationship

Children owned while parents go through the marriage-divorce cycle; fraternal relations with their full siblings, step-siblings and half-siblings are diversified. The answers given by the participants in order to understand how the relations of siblings with each other are evaluated from the perspective of their parents are interpreted as follows.

They are true siblings because I gave birth to them both!

In the marriage-divorce cycle, the sibling relationship displays a complex appearance in single-parent families with a changing family structure. Full sibling, half sibling and step sibling relationships definitely affect individual development and harmony in different ways. Children, who are included in the half-sibling and step sibling relationship spiral with the remarriage of their biological parents, mostly continue to live together with their half-siblings who were born from the next marriage of their parents, after the parental divorce. In the single-parent family structure that emerged in this way, it is seen that the problems experienced in the sibling relationships of children differ according to their coexistence.

4- F-P: "... *there is no such thing as your father or my father, I raised them like this, I said that your mother is one, mother is important, father is not important because I have inoculated them now; I gave birth to you...*" The female participant, who performed three marriages, has two children from her first marriage and one child from her second marriage. She has no children from her third marriage. She has custody of her children.

15- F-P: "... *they are definitely not aware that they are step-siblings they are maternal siblings... they are not step-siblings to me because I gave birth to them both!*" The female participant, who has one child from both marriages, has custody.

The female participants, who have custody of children born from different marriages, have undertaken the care and responsibilities of their children on their own. Although it is understood that the contact of children with their other parents is broken and the contacts of those who maintain contact are very weak, it is understood that half-siblings living together improves the sense of fraternity in a positive way. The approach of parents to the sibling status of their children born from different wives is summarized with the sentence "*they are not stepchildren, because I gave birth to them.*" Therefore, the custodial joint single parent is seen as an essential element that unites siblings from different parents.

The priority of residence due to the fact that the child lives with the parent they have custody of is another important factor that determines the course of the sibling relationship. As a matter of fact, children who grow up in the same house with a single parent have a positive attitude towards their siblings. The male participant, who has custody of the father of five children who has been married twice, expressed this situation with the following words:

22- M-P: *"... In the past, my mother used to say that their mother is separate, they are not your siblings (to the first child). I said that if there are ten mothers, if the father is the same person, they are not step-siblings. When the father is separated, they become step siblings ... but because my mother called him a step step, the older boy perceived it step, but it has changed after living together for the past year."* The male participant, who has one child from his first marriage and four from his second marriage, has custody.

When the male participant, who remarried after the first divorce, had a child again, his extended family took care of the child from his previous marriage. Although the approach of the grandparents to the sibling relationship over the children is discriminatory, the approach of the siblings who started to live together after divorce can also change in a positive way. Here, the attitude of the biological co-parent, the attitude of other adult family members who support child care, and the sharing of common residence are important factors that determine the course of the relations of half-siblings.

Among the female participants, there are cases where, after their first marriage ended in divorce, they lost contact with their children from their first marriage and their children due to the hindrance of the other parent and their extended family. Among this group of mostly third marriages, there are cases where older children are not aware of the existence of half-siblings, with no contact with the parent.

19- F-P: *"... I have a son from my first marriage, I never saw him, now my eldest daughter says for her brother."* Her son from her first marriage and when she got divorced, custody was given to his father when he was 1.5 years old, she never saw him again: *"How can we find my brother, she says, I want it so much. She says; I want to find him and meet him very much."* The female participant stated that she got divorced when her son from her first marriage was still very young and she was not allowed to contact her child after the divorce. She stated that she has custody of two children from her second marriage and one of her children from her third marriage.

After the divorce, the siblings whose custody is shared between the parents live in different residences. It is understood that if the relations of the siblings with their other parents, who do not share the same residence, deteriorate and their contact weakens, the sibling relations of the siblings are weakened accordingly. Thus, it is possible to argue that the sense of belonging of children who grow up in single-parent families is damaged. As a matter of fact, joint children who are in the custody of their father, especially in the step-family, and are declared unwanted by being excluded by their step-mother and step-siblings, have a complex sibling network and are deprived of a healthy family environment at the same time.

14- F-P: *"Like self sibling, like their own siblings... but my first husband got married again, he has one daughter in common, his wife has two sons (children), they live together, my daughter had a bad relationship with them..."*

Another very rare situation is when the eldest half-sibling rejects his/her siblings. Although it is understood that the relations of half-siblings living together are strong with each other, it has been encountered that very rarely some of them exhibited rejecting behaviors in later ages and especially during adolescence.

17- F-P: *"It was so good... whatever happened, it just happened! He collected what he had and what he did not have, then I said, my son, why! He said I will live with my father from now on, I don't have to take care of your children from now on! How did I say your children, they are your brothers! How is it my own siblings, they are my step siblings, he said and left. He has been very hard on me."*

Children growing up in single-parent families may have weak or completely disconnected relationships with their other non-custodial parents. As in this example, it is understood that older children can develop negative attitudes and behaviors towards their half-siblings over time, depending on the living conditions during their developmental period.

Conclusion

In this study, the phenomenon of half siblinghood, which is formed with the children born from different marriages of individuals who experience the cycle of marriage and divorce, is discussed. The categories of parents' reasons for having children, especially after their first marriage, and how parents evaluate the sibling relationships of half-siblings from different heredity lines were interpreted with the descriptive analysis technique.

In the family model, which is also called *"two nuclear families"*, which reveals the *"step-siblings"* relationship in restructured step-families; parents build a new family relationship with their children from different marriages, brothers and sisters from different social and biological inheritance lines (Goody, 2004, p. 91; Beck-Beck Gernsheim, 2021, p. 295; Yücedağ, 2013). In order to strengthen the relations in the newly established complex family structure, the family relationship gains a different a distinct dimension with a new child, who is the common element of the new family unity for different family members. In the step-family process, the existence of joint children are needed, which unites and strengthens the newly established family and acts as a *"cement"*. While establishing a *"half-siblinghood"* bond between siblings and a new child, who is a common member of the newly established family, with the idea that the child reinforces marriage, the fraternity composition, which comes from different lines of inheritance and looks like a mosaic, is exhibited. However, the result reveals that a common child is not a single effective factor in consolidating marriage.

After the child's biological family broke up, she/he has different step-siblings and half-siblings who were born from different marriages of both parents. However, with the disintegration of the step-family, the ties with the step-siblings are severed, while the ties of fraternal bonds are strengthened when it comes to sharing a common residence with the half-siblings. The key element here is the existence of a joint parent who has custody or takes care and responsibility, and shared abode.

A fundamental factor that strengthens the fraternal bond of half-siblings is shared residence and parental attitude. The sibling bonds of half-siblings who grew up with a co-parent in the same household, whether living with their mother or father, are strong. In addition, it is understood that although the parent who takes care and responsibility has lost contact with their children from previous or subsequent marriages, the children who grew up with a common parent have positive feelings towards their half-siblings who grew up in different residences.

In single-parent families with a complex sibling relationship, there are cases where they lose contact with their children for whom they could not obtain custody. This situation may not be caused by the parent leaving the child, but by the other parent and extended family members having custody of the child. This result reveals the fact that the traditional values of Turkish society still prevail and the intervention of extended family members in family relations is effective even after they are broken up. Notwithstanding, children who grow up without a mother or father often try to connect with their parents and half-siblings who are out of touch in adulthood, but the times when they need parents the most are long gone. On the other hand, the fact that half-siblings with a common parent live in different residences and unaware of each other results in their alienation from each other.

In conclusion, the phenomenon of single-parent family consisting of half-siblings from different inheritance lines as a result of the marriage-divorce cycle of the parents is becoming increasingly common. There are almost no studies in the local literature on the subject of "half-siblinghood", which used in the Western literature. Therefore, there is a need for extensive local studies on this situation, which can be considered as new.

ETHICAL INFORMATION REGARDING RESEARCH

Ethical approval was obtained from the Scientific Ethics Evaluation Committee of Selçuk University, Faculty of Letters, dated 17/06/2021 and decision numbered 2021/36. Before the interview to be held with the participants reached by the snowball technique, preliminary information was given and interviews were held with the volunteers among the participants. In addition, the consent of the participants was obtained with the "Informed Consent Form" regarding the subject, duration, content and purpose of the research.

CONTRIBUTION RATE OF RESEARCHERS

This single-authored study, titled "Remarriage and Divorce Cycle in Disadvantaged Families: Single Parenting Experiences" carried out by F. Rana Kara in The Department of Sociology at the Institute of Social Sciences in 2022, under the supervision of Prof. Dr. Abdullah Topçuoğlu.

CONFLICT DECLARATION

There is no potential conflict of interest in this study

REFERENCES

- Alp, Y. E. (2018). *Alt Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Boşanmış Bireylerin İkinci Evliliklerine İlişkin Sosyolojik Bir Çalışma-Elazığ Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Anderon, E. R. (1999). Sibling, Half Sibling, and Stepsibling Relationships in Remarried Families. *Society for Research in Child Development*, 64 (4), 101-126.
- Amato, P. R. & Booth, A. (2000). *A Generation at Risk: Growing Up in an Era of Family Upheaval*. (3. Printing). London, First Harvard University Press.
- Aydiner Boylu, A. ve Öztürk, S. (2014): Tek Ebeveynli Ailelerde Finansal Sıkıntı ve Fonksiyonlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32 (1), 55-72.
- Beck, Ulrich (2011). *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*. (2. Baskı). Kazım Özdoğan ve Bülent Doğan (Çev.), İstanbul, İthaki Yayınları.
- Beck, U. ve Beck-Gernsheim, E. (2012). *Aşkın Normal Kaosu*. Nafer Ermiş (Çev.), Ankara, İmge Kitabevi.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (2), 368-388.
- Berg, B. L ve Lune, H. (2019): *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (4. Baskı). Asım Arı (Çev.), Konya, Eğitim Yayınevi.
- Cherlin, A. J. (1981). *Marriage, Divorce, Remarriage. Social Trends in the United States*. London, Harvard University Press.
- Coşan, B. (2018). Dünyada ve Türkiye’de Sosyo-Ekonomik Bir Problem Olarak Tek Ebeveynli Aile Olgusunun Çok Boyutlu Değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18 (41), 259-294.
- Creswell, J. W. (2020). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. (5. Baskı). (Editör: S.B. Demir ve M. Bütün), Ankara, Siyasal Kitabevi.
- Çakır, S. (2012). Türkiye’de Evli Kadınlar Ekseninde Evlilik/Aile Algısı ve Boşanma Olgusu. *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi (içinde)*. 26. Kitap. İstanbul Barosu.
- Ganong, L.H. & Coleman, M. (1988). Do Mutual Children Cement Bonds in Stepfamilies? *Journal of Marriage and Family*, 50 (3), 687-698.
- Giddens, A. (2005). *Sosyoloji*. (İkinci Baskı). Zeynep Mercan (Çev.), Ankara, Ayraç Yayınları.
- Goody, J. (2004). *Avrupa’da Aile*. Serpil Arısoy (Çev.), İstanbul, Literatür Yayıncılık.

- Ivanova, K. & Balbo, N. (2019). Cementing the Stepfamily? Biological and Stepparents' Relationship Satisfaction After the Birth of a Common Child in Stepfamilies. *Journal of Family Issues*, 40 (10), 1346-1363.
- Fukuyama, F. (2015). *Büyük Çözülme: İnsan Doğası ve Toplumsal Düzenin Yeniden Oluşturulması*. (3.Baskı). İstanbul, Profil Yayınları.
- Kara, F. R. (2022). *Dezavantajlı Tek Ebeveynli Ailelerde Yeniden Evlenme ve Boşanma Döngüsü: Tek Ebeveynlik Deneyimleri*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*. 1 (1), 62-80.
- Kümbetoğlu, B. (2019). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. (Altıncı Basım). İstanbul, Bağlam Yayıncılık.
- OECD (2011a). The Future of Families to 2030. OECD Publishing.
- OECD (2011b). Families are Changing. OECD Publishing.
- Pehlivan, O. (2017). *Aile Tanımı ve İlişkilerinin Toplumsal Olarak İnşası*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sadıkoğlu, Z. Z. (2014). *1920-1960 Yılları Arasında ABD'de Aile ve Aile Sosyolojisi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Sanner, C., Russell, L. T., Coleman, M. & Ganong, L. (2018). Half-Sibling and Stepsibling Relationships: A Systematic Integrative Review. *Journal of Family Theory and Review*, 10 (4), 765-784.
- Sayın, Ö. (2020). *Aile Sosyolojisi*. Ankara, Doğu Batı Yayınları.
- Sevim, Y., Güldeste, A. ve Öner, C. (2016). Boşanan Erkeklerin Sorunları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Elazığ İli Örneği). *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, The Journal of International Social Sciences 26 (2), 293-312.
- Şentürk, D. (2008). Aile Kurumuna Yönelik Güncel Riskler. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14 (14), 7-32.
- Yahirun, J., Park, S.S., & Seltzer, J.A. (2018). Step-Grandparenthood in the United States. *The Journals of Gerontology*, 73 (6), 1055–1065.
- Yıldırım, E. (2013). Toplumsal Değişme Sürecinde Aile. (Editör: K. Canatan ve E. Yıldırım). *Aile Sosyolojisi* (ss. 121-132), İstanbul, Açılım Kitap.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (11. Baskı). Ankara, Seçkin Yayıncılık.

Yücedağ, İ. (2013). Bir Sentez Girişimi Olarak Gerçekliğin Sosyal İnşası. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (2), 15-26.

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Araştırma Makalesi / Research Article

Perceived Social Support and Feelings of Entrapment Among Liabes with on Probation

Denetimli Serbestlik Kapsamındaki Yükümlülerde Algılanan Sosyal Destek ve Sıkışmışlık Duyguları

Müjde KERKEZ¹, Hüseyin ÇAPUK²

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Şırnak Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, mkerkez@sirnak.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6968-9454

² Dr. Öğr. Üyesi, Şırnak Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikleri Bölümü, hcapuk@sirnak.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0542-3152

ÖZ

Bu çalışma denetimli serbestlik sistemine dahil olan yükümlü bireylerde sosyal destek ile sıkışmışlık hissetme duyguları arasındaki ilişkiyi değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Tanımlayıcı desende yapılan çalışmanın örneklemini 169 erkek yetişkin birey oluşturdu. Araştırmanın verileri Sosyodemografik Bilgi Formu, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (MSPSS) ve Sıkışmışlık Hissetme Ölçeği (ES) kullanılarak toplandı. Araştırmaya katılanların yaşları 32.04±7.9, %32.0'ı ilkökul mezunu, %78.7'si evli idi. Yükümlü bireylerin yaklaşık yarısı birden fazla suç nedeniyle denetimli serbestlik sistemine dahil olduğunu belirtti. Çalışma, yükümlüler tarafından bildirilen MSPSS ve ES faktörleri arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif bir zayıf ilişki ($p<0.05$) ortaya koydu. Basit lineer regresyon analizi ile katılımcıların sosyodemografik özellikleri ve MSPSS puanları arasında anlamlı bir ilişki ($R=.425$, $R^2=.180$, $p<0.001$) saptandı. Yükümlülerin sosyodemografik özelliklerinin sıkışmış hissetme duygularını etkilemediği bulundu. Sonuç olarak, mevcut çalışmada yükümlü bireylerin algılanan sosyal destek düzeyleri yüksekti ve sıkışmışlık duygusunu çok az yaşadıkları saptandı. Ayrıca algılanan sosyal destek ile sıkışmış hissetme duyguları arasında önemli bir negatif ilişki görüldü.

Anahtar kelimeler: Denetimli serbestlik, sosyal destek, sıkışmışlık hissetme duygusu.

ABSTRACT

This study aims to evaluate the relationship between social support and feelings of entrapment in responsible individuals who are included in the probation system. The sample of the study, which was conducted in a descriptive design, consisted of 169 male adult individuals. The data of the study were collected using the Sociodemographic Information Form, the Multidimensional Scale of Perceived Social Support (MSPSS), and the Entrapment Scale (ES). The ages of the participants were 32.04±7.9 years, 32.0% were primary school graduates, and 78.7% were married. About half of the liable individuals stated that they are included in the probation system due to more than one crime. The study revealed a statistically significant negative weak correlation ($p<0.05$) between the MSPSS and ES factors reported by obliged parties. A significant correlation ($R=.425$, $R^2=.180$, $p<0.001$) was found between the sociodemographic characteristics and MSPSS scores of the participants by simple linear regression analysis. It was found that the sociodemographic characteristics of the incumbents did not affect their feelings of entrapment. As a result, in the present study, it was found that the individuals in charge had high levels of perceived social support and experienced very little feelings of entrapment. There was also a significant negative relationship between perceived social support and feelings of entrapment.

Keywords: Feelings of entrapment, probation, social support.

Başvuru: 21.08.2023
Kabul: 02.01.2024

Atıf:
Kerkez, M. ve Çapuk, H. (2024). Perceived social support and feelings of entrapment among liabes with on probation. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 35(1), 21-39. DOI: 10.33417/tsh.1347502

INTRODUCTION

The economic crisis, decrease in employment rates, and increase in crime rates are contributing to the growing social problems in our country and around the world (Britto et al., 2022; TÜİK, 2019). Considering the cost of crime, the effect of corrective and preventive actions is remarkable (Adalet Bakanlığı, 2017; Adli İstatistikler, 2020). In this context, the probation system is one of the most important institutions where social work activities can be carried out, especially for individuals who have not made a habit of committing crimes or have not entered the vortex of repeated crimes (Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı, 2022). The practice of probation reveals an important public health need in the development of services that will reduce the rates of re-offending, as it is based on the punishment of individuals without being cut off from social life (Spohr et al., 2016). The number of people under probation is increasing daily, particularly due to the ongoing pandemic both in our country and worldwide (Genç, 2021). According to the data of the Ministry of Justice for the year 2022; It was stated that a total of 437,636 files were followed by the probation department (Adalet Bakanlığı, 2017).

This system intertwines social life, participation in society, and social control mechanisms. It is important for public health because it enables individuals to maintain normalcy in their lives through social connections (Apaydin & Kaplan, 2019; Chandran et al., 2020). Individuals involved in the criminal justice system often face stigma, which can have a significant impact on their mental health (Uzunbacak, 2021). The primary adverse consequences of stigma encompass heightened social seclusion and feelings of solitude, both of which are closely linked with anxiety, depression, self-harm behaviors, and attempts at suicide (Schmidt et al., 2015; Besemer et al., 2017).

According to the integrated motivational-volitional model, feeling stuck is a crucial component of the psychological mechanisms underlying suicidal ideation (O'Connor & Portzky, 2018). Entrapment is defined as an individual's inability to control, separate, or accept their perception of the situation. It is also characterized by feeling overwhelmed with stress and a desire to escape, but there are high barriers to achieving that escape (Schmid et al., 2020). There are various causes for it, including depression, post-traumatic stress disorder, and anxiety can eventually lead to a suicidal crisis (Hill et al., 2018). In the literature, the feeling of entrapment is discussed in internal and external dimensions (Gilbert & Allan, 1998). The feeling of internal entrapment includes the feeling that the individual's existing emotions are inadequate to cope in stressful times or that he/she feels guilty. The feeling of external entrapment is that the individual has problems in human relations, school or business life, and does not have help and support from someone else (Kaba, 2019). The feeling of entrapment occurs when the individual does not accept himself and feels worthless. Self-acceptance is crucial for an individual's mental health. A higher level of self-acceptance can lower the likelihood of depression and increase happiness (Wikström, 2020). According to previous research, social support functions as a motivational moderator that mitigates the development of suicidal ideation and intentions (O'Connor & Portzky, 2018). Social support from conformist sources, such as parents,

helps individuals by enhancing their sense of belonging, providing role models, and supplying them with the necessary skills and resources to ward off criminal factors. Moreover, it contributes to the accumulation of capital by legitimate means (Wikström, 2020). In this context, social support networks create a nutritious environment that provides acceptance, sense of belonging and self-value (Walker et al., 2020). Looking at the relevant literature; It is stated that mental health is worse in individuals with insufficient social support; It has been emphasized that individuals with high social support have a high self-perception and lead a healthier life (Fazel & Yu, 2011; Huang et al., 2020; Uysal et al., 2015; Werner-Seidler et al., 2017). Another study suggests that suicide attempts may occur when individuals feel trapped and desperate to escape their current situation (Macintyre et al., 2021).

Most studies about entrapment, mostly focused on studies related to COVID-19 and addressed suicides, depression and anxiety, self-harm during COVID-19 (O'Connor & Portzky, 2018; Hawton et al., 2021; Yohannes, 2020). Nevertheless, according to Tesimann and Brailovkaia, suicidal ideation is not an inevitable outcome of feeling trapped (Teismann & Brailovskaia, 2020). Most of the individuals who have been sentenced for any criminal behavior are labeled as "criminal/convicted", with the disadvantages that existed before their conviction, and this label can sometimes continue for life and become dynamic (Timurturkan et al., 2017). Other intertwined problems such as economic losses, stigma, and alienation from family and social environment relations in the process that emerge with criminal behavior weaken the ties of these individuals with the society, reducing their expectations for the future and their quality of life. In this case, both individual and social well-being suffer (Eryalçın et al., 2022). Contrary to the idea that loneliness, social isolation and protection of psychological health in the obliged parties who are included in the probation system, and the need to protect the society in general from individuals who have committed crimes, it should be realized that almost everyone involved in crime will eventually become a part of the social order (Ertan & Demez, 2018). In particular, health professionals working in close cooperation with the society (such as public health nurses, and social workers) play an active role in the protection, rehabilitation, and treatment of the mental health of the society (Ertan and Demez, 2018). In this period the process of increasing the participation of the individual in the probation system is critical. Health professionals must evaluate the individual as a whole within his/her environment when providing service. This assessment involves a planned change process in which multiple risks can be addressed simultaneously at micro, medium, and macro levels. Therefore, the research was carried out to reveal the perceived social support and feeling of being stuck in probation process through some independent variables (sociodemographic and probation process), which became evident in terms of facilitating the transition to re-socialization and reintegration with society. It is thought that the feeling of social exclusion and stuckness, which is handled with a public health perspective, will contribute to social integration and the literature.

The study sought answers to the following questions:

- (1) Is there a relationship between the sociodemographic characteristics of the liable individuals and the probation process and the perceived social support?
- (2) Is there a relationship between the sociodemographic characteristics of the liable individuals and the probation process and the feelings of entrapment?
- (3) Is there a relationship between the perceived social support of obligated individuals and the feelings of entrapment?

METHODS

Simple Study and Design

The present study was designed descriptively to evaluate the relationship between social support and entrapment among liable individuals on probation. The population of the study consisted of adult individuals between the ages of 18-65 included in the criminal justice system in the eastern region of Türkiye within the scope of "Execution of the Punishment by Applying Probation Measure" (N=987). In determining the sample size, the confidence level was $\alpha = .05$, 95%, and a total of 211 individuals (Yazıcıoğlu & Erdoğan, 2004). Accordingly, the research questionnaire was filled in face-to-face with 211 adult volunteers. However, in the survey form collected, it was decided to exclude 42 forms (missing data) from the analysis in the pre-analysis examinations, and the analyses were completed with 169 individuals. The study was collected face-to-face with adult individuals who applied Probation Measures in a city center between July and November 2022. Criteria for inclusion in the study: (i) Individuals who volunteered to participate in the study, (ii) those between the ages of 18-65, (iii) not having any visual or hearing impairment that prevented the study, (iv) who did not receive a psychiatric. Moreover, (i) Individuals who were not willing to participate in the study, (ii) who were under the age of 18 and over the age of 65, (iii) who were psychiatrically diagnosed, (iv) who had visual, or hearing impairment were not included in the study.

Data Collection Tools

We used the Sociodemographic Information Form for adults, Multidimensional Scale of Perceived Social Support (MSPSS), and Entrapment Scale (ES) in our study. These instruments were developed by the researchers based on recent literature (Wikström, 2020; Kaba, 2019; Uzunbacak, 2021; Ertan and Demez, 2018).

Multidimensional Scale of Perceived Social Support (MSPSS)

In their research, Eker et al. undertook the task of establishing the Turkish validity and reliability of the social support scale originally devised by Zimet et al. (Eker et al., 2001). Comprising 12 items that pertain to various sources of social support, the scale is categorized into three subsets: family, friends, and significant others. The scale's potential score range spans from 12 to 84, with higher scores indicating a greater perception of social support. The overall reliability coefficient, as

evaluated using Cronbach's alpha, stands at 0.85 for the complete scale. In Eker et al.'s (2001) investigation, the Cronbach's alpha reliability coefficient for the complete scale was calculated as 0.77.

Entrapment Scale (ES)

The scale developed by Gilbert and Allan (1998) consists of sixteen items and two sub-dimensions. The sub-dimensions, which are called internal and external, consist of judgments that include the factors that prevent the positive situations of the individual and the factors that affect emotions and thoughts. The scale's score ranges from 0 to 64. The level of entrapment increases in tandem with the scale's score. The reliability coefficient by Cronbach's alpha is 0.88. Throughout the study, the reliability coefficient by Cronbach's alpha of the scale was 0.82 for all the participants (Uysal et al., 2015)(Gilbert & Allan, 1998).

Statistical Analysis

During data analysis, the SPSS 22.0 package program was used to determine sociodemographic characteristics using frequency distribution, number, and arithmetic mean values. The research data were examined with the Kolmogorov-Smirnov test and Pearson correlation analysis and regression analysis were applied to the normally distributed data. The predetermined level of significance was established as $p < 0.05$.

RESULTS

In this section, the sociodemographic characteristics of the adult individuals participating in the study, their perceived social support levels, and the levels of entrapment were examined.

According to Table 1, the average age was of the participants 32.04 ± 7.9 years, 32.0% were primary school graduates, 67.5% were married, and 65.7% had good economic status. 79.3% of the participants stated that they did not experience violence in their families.

Table 1: Distribution of sociodemographic characteristics of participants

Sociodemographic characteristics		<i>n</i>	%
Educational Status	Literate	16	9.5
	Primary School	54	32.0
	Secondary School	52	30.8
	High school and higher	47	27.7
Marital status	Married	114	67.5
	Single	55	32.5
Income status	Good	111	65.7
	Moderate	42	24.9
	Bad	16	9.4

Table 1: Distribution of sociodemographic characteristics of participants (continue)

Sociodemographic characteristics		n	%
Long-lived place	Village/town	58	34.3
	District	88	52.1
	Province	23	13.6
Long-lived person	Mother-father-sibling	129	76.3
	Extended family	32	18.9
	Institution/peer/ different places	8	4.8
Family Type	Nuclear family	63	37.3
	Extended family	98	57.9
	Parents are separated	8	4.8
Marital status of parents	Married	133	78.7
	Not alive	28	16.6
	Separated	8	4.7
Domestic violence	Yes	35	22.7
	No	134	79.3
Types of domestic violence	Physical violence	14	8.3
	Emotional violence	13	7.7
	Verbal violence	8	4.7
	No	134	79.3
Age	Mean	32.04	SD
			7.9
TOTAL		169	100.0

When the variables related to the probation system of the participants in Table 2 are examined; 36.6% of them were involved in more than one crime (such as theft, murder, injury, or drugs) and were included in the system. 76.9% of the participants stated that they felt the support of their families in this process, 82.8% stated that they did not attempt any suicide, 93.2% stated that they did not psychological treatment, and 52.7% stated that they felt good mentally (Table 2).

Table 2: Distribution of variables of the probation system

Variables		n	%
Income status*	Yes	118	69.8
	No	51	30.2
Cause of crime	Theft	13	7.7
	Drugs	76	45
	Injury	18	10.7
	Other**	62	36.6
Feeling family support	Yes	130	76.9
	No	39	23.1
Suicide attempt	Yes	29	17.2
	No	140	82.8
Psychological treatment*	Yes	11	6.5
	No	158	93.2
	Bad	11	6.6
	Moderate	30	17.8
Mental health	Good	89	52.7
	Very good	39	23.1
TOTAL		169	100.0

*being included in the probation system, **multiple options are checked (theft, murder, injury, drugs)

According to Table 3, the total score averages of the participants from the MSPSS were 47.43 ± 18.97 , and the total score averages from MSPSS sub-dimensions were 19.57 ± 7.54 , 14.53 ± 7.69 , and 13.32 ± 7.89 , respectively. The total mean scores of the participants from the ES were 38.22 ± 11.76 , and the total mean scores from ES sub-dimensions were 23.96 ± 6.93 and 14.26 ± 6.39 , respectively (Table 3).

Table 3: MSPSS and ES and total score averages of the sub-dimensions

Scales	Min.	Max.	Mean	SD
MSPSS TOTAL	12	84	47.43	18.97
Family	4	28	19.57	7.54
Friend	4	28	14.53	7.69
Significant other	4	28	13.32	7.89
ES TOTAL	18	84	38.22	11.76
External Dimension	12	45	23.96	6.93
Internal Dimension	6	50	14.26	6.39

ES: Entrapment Scale; MSPSS: Multidimensional Scale of Perceived Social Support, SD: Standart deviation

According to Table 4, when the relationship between the MSPSS and ES of participants of the participants was examined, a statistically significant negative relationship was found between MSPSS and ES ($r = -0.276^{**}$, $p = 0.022$). In other words, as the level of multidimensional perceived social support increased, the feeling of being stuck decreased. A statistically significant and negative weak relationship was determined between the total score of the MSPSS scale and the total score of the ES scale and the External subscale of the ES scale. There was a statistically significant and weak negative correlation between the Significant Other subscale of the MSPSS scale and the total score of the ES scale and its subscales of External Dimension and Internal Dimension (respectively). In addition, there was a negative, statistically significant and weak relationship between the MSPSS scale Friends sub-performance and the ES scale total score and Internal Dimension sub-performance.

Table 4: Relationship Between MSPSS and ES

Sub-dimensions		Significant			
		Family	Friend	Other	MSPSS
External Dimension	r	-0.067	-0.130	-0.299**	-0.262*
	p	0.385	0.092	0.010	0.035
Internal Dimension	r	-0.018	-0.274*	-0.285*	-0.147
	p	0.813	0.041	0.016	0.056
ES	r	-0.050	-0.261*	-0.318**	-0.276**
	p	0.522	0.037	0.004	0.022

*: $p < 0.05$; ** : $p < 0.01$, r: Pearson correlation analysis; ES Entrapment Scale; MSPSS: Multidimensional Scale of Perceived Social Support

A significant association ($R = 0.425$, $R^2 = 0.180$, $p < 0.001$) was discovered between the sociodemographic features of participants and MSPSS using simple linear regression analysis. There was no significant relationship between the sociodemographic factors of the participants and

their ES levels ($R=.234$, $R^2=.055$, $p>0.001$). It was discovered that participants in the study with the following sociodemographic characteristics (age, education, marital status, childhood place, cause of crime, financial situation, mental health, domestic violence, family acceptance) were cumulatively effective on social support by 18.0% (Table 5).

Table 5: Regression analysis of the sociodemographic characteristics of the participants and MSPSS and ES

	MSPSS					ES				
	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta			B	Std. Error	Beta		
(Constant)	21.490	17.136		1.254	0.212	32.857	11.405		2.881	0.005
Age	-0.108	0.185	-0.045	-0.583	0.561	0.028	0.123	0.019	0.224	0.823
Education levels	3.222	1.525	0.164	2.113	0.036	-0.340	1.015	-0.028	-0.335	0.738
Marital status	-0.449	2.756	-0.012	-0.163	0.871	1.979	1.834	0.086	1.079	0.282
Long-lived place	-3.500	3.555	-0.078	-0.985	0.326	-1.069	0.869	-0.100	-1.230	0.220
Cause of crime	-1.406	1.221	-0.089	-1.151	0.251	-0.841	0.813	-0.086	-1.035	0.302
Income status	-3.158	1.305	-0.183	-2.419	0.017	1.532	1.073	0.117	1.428	0.155
Mental health	1.081	1.618	0.051	0.668	0.505	-1.295	1.077	-0.099	-1.202	0.231
Domestic violence	4.532	4.192	0.085	1.081	0.281	3.417	2.790	0.103	1.224	0.223
Feeling family supports	5.600	1.612	0.264	3.474	0.001	0.563	2.366	0.020	0.238	0.812
	R=0.425 ^a	R Square= 0.180	F= 3.476	Sig= 0.000		R= 0.234 ^a	R Square=0 .055	F=0.913	Sig = 0.523	

B: unstandardized coefficients; Std Error: standard error; Beta: standardized coefficients; R2: determination coefficient; F: Anova; p<0.05.

DISCUSSION

The probation system's population is increasing globally and in our country. However, the high level of perceived social support in this group may not adequately balance positive social relationships and delinquency (Herberman & Bonczar, 2014; Yanar & Buz 2020). Critical factors such as family, job opportunities, education, and a positive social environment are necessary to promote healthy development. Perceptions of social support can have a positive impact on the process of avoiding crime by enabling individuals to identify and strengthen their support systems, and establish stronger social bonds. Additionally, feelings of being stuck can highlight challenges in the rehabilitation process and emphasize the need for support to overcome these challenges. Addressing social support and feelings of being stuck can play a crucial role in reintegrating this population into society and guiding health professionals.

In the study, the level of feelings of entrapment of liable individuals was low. Studies have shown that stigma causes individuals to lose their social identity, feel battered and worthless, and have difficulty rejoining society. On the other hand, it is emphasized that the feeling of being stuck causes various psychological problems such as chronic stress and depression (van den Berg et al., 2016). In the literature, it is shown that stigma causes individuals to lose their social identity, feel battered and worthless, and have difficulty rejoining society (Besemer et al., 2017; Yaman & Güngör, 2013). Furthermore, it has been pointed out that the stress experienced by individuals who have been victims of crime due to the stigma associated with it can be even more demanding compared to the stress that is considered normal and differs from being in prison (Besemer et al., 2017). In another study, it was stated that the feeling of being stuck causes various psychological problems such as chronic stress and depression (van den Berg et al., 2016). In their cross-sectional study, Thomas et al. examined the mental health of former prisoners after their release from prison (n = 1216). The study found that approximately 30% of former prisoners experience moderate psychological distress and have low communication with mental health services in the community (Thomas et al., 2016). Numerous studies have highlighted the correlation between social status acquired through labeling and an increase in criminal behavior (Krohn et al., 2014; Jolliffe et al., 2015; Savaş and Eryalçın, 2020; Gün & Önder Erol, 2023). Additionally, it has been observed that individuals who feel marginalized from society may develop an inflated sense of pride, leading to the continuation of their criminal acts. Furthermore, a study conducted revealed that individuals who have been involved in the criminal justice system exhibit an uptick in hostility toward law enforcement personnel following the commission of a crime (Porsuk, 2022). The reason why the results of this finding differ according to the literature may be the socio-demographic characteristics of individuals.

The present determined that the social support levels perceived by the probationers liable were at a moderate level. In a study by Hochstatter et al. examining the presence of social support and substance use in women in reform schools (n=306), it was stated that the perceived social support

of women was moderate and the decrease in social support led to negative mental health consequences (Hochstatter et al., 2022). Dadi et al. examined the factors affecting the perceived social support in prisoners (n=649) and stated that the social support that these people should have was low compared to the expected level (Dadi et al., 2019). Çıvgın and Gün, in their study examining the mediating role of perceived social support in prisoners in the relationship between psychological resilience and depression (n=494), stated that the level of social support perceived by prisoners liable was high (Çıvgın & Gün, 2022). Aslan et al. found that the perceived social support from family, friends, and significant others had a negative association with depression levels among drug-using convicts (Aslan et al., 2019). Additionally, a study examining the role of family support on mental health in prison and after release found that family support did not affect mental health while in prison, but post-release family support increased the mental recovery rate of victims. This result means that family support is more valuable after prisoners are released rather than while they are in prison (Wallace et al., 2016). This result can emphasize the importance of conformist resources (such as family, and friends) in the mental health of individuals and can be a guide for healthcare professionals (Lee & Park, 2021). Studies have shown that emotional family support is strongly associated with prosocial relapse outcomes. For instance, individuals who maintain social connections outside of prison have lower crime rates than those who lose their social ties during incarceration (Bares & Mowen, 2020; Martinez & Abrams, 2013; Morash et al., 2015). Another study found that individuals who receive social support from their peers, including transportation, housing, and employment assistance, are less likely to re-offend (Mowen & Boman, 2019). This study's results suggest that formal and informal social support can aid individuals in navigating the reentry process after involvement in the criminal justice system.

A factor impacting the social support perceived by the probationers liable was sociodemographic properties. In our study, it was determined that some sociodemographic factors (education, domestic violence) have positive impacts while some sociodemographic factors (income status) have negative impacts. In the researches, it was emphasized that the level of education is an important variable and as the education level increases, the perceived social support levels of the convicts also increase (Dadi et al., 2019; Çıvgın & Gün, 2022). In the study conducted by Dong et al. on delinquent individuals, they stated that the perception of social support from conformist sources plays a critical role especially for labeling that may occur (Dong & Krohn, 2017). In similar studies, it was emphasized that perceived social support (family, friends, etc.) not only directly reduces crime, but also reduces other variables that affect crime (for example, criminogenic type or social control level) (Weisburd et al., 2015; Grattet, 2012). In another study, it was stated that positive and supportive relationships in different contexts, including family, peers, and society, help promote healthy development and prosocial behaviors among at-risk individuals (Vidal & Woolard, 2017). These results can guide health professionals to increase family support systems for Incumbents. As a matter of fact, in the literature, developmental crime prevention programs that include the family,

school, peer groups, and close social environment of the child and young person, and support the child/youth socially, cognitively, and emotionally, are of critical importance (Eryalçın et al., 2022).

The present study found a negative correlation between the perceived social support levels of obligated individuals and their feelings of entrapment. In the study of Birtel et al. with convicted individuals, it was stated that those with a high level of social support experienced a lower level of stigma. In the same study, it was emphasized that as social support levels increase, the self-esteem of convicts increases, and their depression and anxiety decrease (Birtel et al., 2017). The current study's findings add to past research that identified social support and resilient attitudes as modifiers for the relationship between entrapment and suicidal thoughts (Shelefet et al., 2016; Wetherall et al., 2019). Most research on criminal stigma has emphasized that individuals who are treated unfairly may experience reduced social support and self-efficacy over time, and increased levels of depression and anxiety. (Moore & Tangney, 2017; Camacho et al., 2020; Feingold, 2021). Additionally, in a meta-analysis study (n=62); It has been observed that different types of trauma (such as childhood trauma) trigger an increase in suicide incidents in this disadvantaged group and negatively affect mental health (Liu et al., 2021). These findings may highlight the function of social support as a protective buffer for mental health.

Finally, this study revealed that revealed that family support has a very important contribution to perceived social support in probation-obliged parties, they feel more stuck in the external environment, and as their social support levels increase, their level of trapping decreases. While our study results are like the literature, it is seen that the most effective results are due to the differences in socioeconomic and crime elements. This result may emphasize the importance of psychosocial support that should be provided considering the differences.

The research is limited to the collection of data from individuals under probation in a province. The collection of the data of the research with a questionnaire form based on self-report caused the structure to be limited to the individual perceptions of the participants.

CONCLUSION

As a result, a weak negative correlation was detected between the MSPSS and ES. In conclusion our study, it was determined that perception of social support and sociodemographic factors (education, income status, domestic violence) impact on MSPSS levels at a rate of 18.0%. On the other hand, the research findings indicate no significant variations in the levels of social exclusion and feeling of being stuck among the obligated parties concerning age, marital status, residential locality, domestic violence, and psychological health variables. Interestingly, although the feeling of being stuck did not deviate based on the educational level, it is evident that education plays a crucial role in determining the perceived social support levels of the obligated parties. Accordingly, individuals with higher levels of education perceive greater levels of social support. Furthermore, as education levels increase, the social support provided to the individuals also increases. Although

feelings of being stuck do not vary based on perceived income status, perceived levels of social support among the obliged parties are seen to increase.

In this context, inclusion in the probation system is not only a social public health problem but also a psychosocial problem. To ensure the integration of these individuals, who are most suitable for stigmatization in society, it is necessary to raise awareness and inform society. In this respect, the deep professional skill of the healthcare professionals has a very strong multifaceted and target-oriented effect, ranging from healthy individuals to healthy societies and ideal public order in complying of the individuals in the probation system with the conditions they are in with the principle of a holistic approach, in the care specific to their physiological and spiritual needs, in ensuring the sustainability of the attitudes and behaviors acquired by the individual within the scope of probation and thereby preventing the repetition of the crime. Accordingly, within the scope of community-based mental health services, it may be suggested to organize educational seminars to plan training, strengthen family communication, raise awareness of stigma perceptions in all aspects, and increase leisure activities. On the other hand, it is recommended to offer business and vocational courses, which serve as crucial factors of social integration, to these individuals. Furthermore, conducting macro studies to boost employment opportunities by establishing necessary protocols between the Ministries of Justice and Labor and Social Security is advised. Based on the aforementioned factors, it is recommended that social workers, psychologists, psychiatrists, and nurses collaborate during the treatment and rehabilitation process to provide services for individuals engaged in criminal activities. Therefore, it is advisable to conduct awareness studies at mezzo and macro levels to alleviate the adverse impacts of family and social structure on individuals.

ACKNOWLEDGMENTS

This study received no financial support. The authors thank all the participants.

ETHICAL INFORMATION ON RESEARCH

To conduct the research, Sırnak University Ethics Committee Permission numbered 2022-E.35630 with the decision dated 20.04.2022 was obtained from a state university, and permission was obtained from the Ministry of Justice 2022-E-46985942-204.04-274/967640 with the decision dated 08.07.2022. During the research, the rules specified in the Declaration of Helsinki were followed. Verbal consent of the individuals who accepted the study were obtained.

DECLARATION OF INTEREST STATEMENT

The authors declare that they have no conflict of interests.

CONTRIBUTION OF RESEARCHERS

The authors contributed equally to the study.

REFERENCES

- Apaydın, C., & Kaplan, H. (2019). Ceza infaz sistemi ve denetimli serbestlik. *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(2), 185-207.
- Aslan, A., Arıca O.T., & Karadaşlı, B. (2019). Madde kullanan hükümlü bireylerin algıladıkları sosyal destek ile depresyon arasındaki ilişki. *Bağımlılık Dergisi*, 20(1): 1-11.
- Adli istatistikler. (2020). Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü. Retrieved November 20, 2022, from <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adalet-istatistikleri-yayin-arsivi>.
- Adalet Bakanlığı. (2017). 2017 Bakanlık faaliyet raporu. Retrieved November 20, 2022, from <https://rayp.adalet.gov.tr/>
- Bathish, R., Best, D., Savic, M., Beckwith, M., Mackenzie, J., & Lubman, D. I. (2017). "Is it me or should my friends take the credit?" The role of social networks and social identity in recovery from addiction. *Journal of Applied Social Psychology*, 47(1), 35–46. <https://doi.org/10.1111/jasp.12420>.
- Bares, K. J., & Mowen, T. J. (2020). Examining the parole officer as a mechanism of social support during reentry from prison. *Crime & Delinquency*, 66(6-7), 1023-1051.
- Besemer, S., Farrington, D. P., & Bijleveld, C. C. J. H. (2017). Labeling and intergenerational transmission of crime: The interaction between criminal justice intervention and a convicted parent. *Plos ONE*, 8;12(3):e0172419. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0172419>.
- Best, D., Beckwith, M., Haslam, C., Alexander Haslam, S., Jetten, J., Mawson, E., & Lubman, D. I. (2016). Overcoming alcohol and other drug addiction as a process of social identity transition: The social identity model of recovery (SIMOR). *Addiction Research and Theory*, 24(2), 111–123. <https://doi.org/10.3109/16066359.2015.1075980>.
- Birtel, M. D., Wood, L., & Kempa, N. J. (2017). Stigma and social support in substance abuse: Implications for mental health and well-being. *Psychiatry Research*, 252, 1–8. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2017.01.097>.
- Britto, D. G. C., Pinotti, P., & Sampaio, B. (2022). The Effect of job loss and unemployment insurance on crime in Brazil. *Econometrica*, 90(4), 1393–1423. <https://doi.org/10.3982/ECTA18984>.
- Chandran, A., Long, A., Price, A., Murray, J., Fields, E. L., Schumacher CM, Greenbaum A, Jennings JM; IMPACT Partner Collaborative. (2020). The association between social support, violence, and social service needs among a select sample of urban adults in Baltimore city. *J Community Health*, 45(5):987-996. <https://doi.org/10.1007/s10900-020-00817-9>.

- Camacho, G., Reinka, M. A., & Quinn, D. M. (2020). Disclosure and concealment of stigmatized identities. *Current Opinion in Psychology*, 31, 28-32.
- Çıvgın, U., & Gün, Z. (2022). The mediating role of perceived social support in the relationship between psychological resilience and depression level in a sample of prisoners. *Psychiatry and Clinical Psychopharmacology*, 32(2), 159–166. <https://doi.org/10.5152/pcp.2022.21331>.
- Dadi, A. F., Dachew, B. A., Tariku, A., Habitu, Y. A., & Demissie, G. D. (2019). Status of perceived social support and its associated factors among inmate prisoners in Northwest Amhara, Ethiopia. *BMC Research Notes*, 12(1), 1–6. <https://doi.org/10.1186/s13104-019-4696-z>.
- Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı. DS. (2022). Retrieved November 19, 2022, from <https://cte-ds.adalet.gov.tr/>
- Dong, B., & Krohn, M. D. (2017). The protective effects of family support on the relationship between official intervention and general delinquency across the life course. *Journal of Developmental and Life-Course Criminology*, 3(1), 39–61. <https://doi.org/10.1007/s40865-016-0051-4>.
- Eker, D., Arkar, H., & Yaldiz, H. (2001). Çok boyutlu algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin gözden geçirilmiş formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(1):17-25.
- Ertan, C., & Demez, G. (2018). İçerideki ses: Suça Yönelmiş bireylerin gözünden denetimli serbestlik uygulamaları. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 21(1), 42-70.
- Feingold, Z. R. (2021). The stigma of incarceration experience: A systematic review. *Psychology, Public Policy, and Law*, 27(4), 550.
- Gilbert, P., & Allan, S. (1998). The role of defeat and entrapment (arrested flight) in depression: an exploration of an evolutionary view. *Psychological Medicine*, 28(3), 585–598. <https://doi.org/10.1017/S0033291798006710>.
- Genç, F. U. (2021). Mahkûm olunan hapis cezasının koşullu salıverilme öncesinde denetimli serbestlik tedbiri uygulanarak infazı bakımından 7242 sayılı kanun'la yapılan değişikliklerin bir nedeni olarak Covid-19. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), 494-531.
- Gün, E. ve Önder Erol, P. (2023). Etiketleme kuramı perspektifinden toplum ve iyileştirme temelli bir ceza infaz sistemi olarak denetimli serbestlik. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 34(1), 111-132. <https://doi.org/10.33417/tsh.1093032>
- Grattet, R. (2012). Labeling theory. *Routledge Handbook of Deviant Behavior*, 121–128.

<https://doi.org/10.4324/9781003053286-4>.

- Herberman, E. J., & Bonczar, T. P. (2014). Probation and parole in the United States, 2013. Washington D.C: Bureau of Justice Statistics
- Hochstatter, K. R., Slavin, M. N., Gilbert, L., Goddard-Eckrich, D., & El-Bassel, N. (2022). Availability of informal social support and the impact on health services utilization among women in community corrections who engage in substance use and risky sexual behavior: New York City, 2009–2012. *Health and Justice*, 10(1), 1–12. <https://doi.org/10.1186/s40352-022-00170-0>.
- Jolliffe, D., & Hedderman, C. (2015). Investigating the impact of custody on reoffending using propensity score matching. *Crime and Delinquency*, 61,1051–1077..
- Kaba, İ. (2019). Stres, ruh sağlığı ve stres yönetimi: Güncel bir gözden geçirme. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 73, 63–81. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/abuhsbd/issue/47888/761264>.
- Kotova, A. (2020). Beyond courtesy stigma: Towards a multi-faceted and cumulative model of stigmatisation of families of people in prison. *Forensic Science International: Mind and Law*, 1(May), 100021. <https://doi.org/10.1016/j.fsimpl.2020.100021>.
- Kras, K. R. (2019). Can social support overcome the individual and structural challenges of being a sex offender? Assessing the social support-recidivism link. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 63(1), 32–54. <https://doi.org/10.1177/0306624X18784191>.
- Krohn, M.D., Lopes, G., Ward, J.T. (2014). Effects of official intervention on later offending in the Rochester youth development study. In: Farrington DP, Murray J, editors. Labeling theory: Empirical tests (advances in criminological theory, volume 18). New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Kurtz, D. L., & Zavala, E. (2017). The importance of social support and coercion to risk of impulsivity and juvenile offending. *Crime and Delinquency*, 63(14), 1838–1860. <https://doi.org/10.1177/0011128716675360>.
- Lenkens, M., Lenthe, F. J. Van, Schenk, L., Magnée, T., Sentse, M., Severiens, S., Engbersen, G., & Nagelhout, G. E. (2019). Experiential peer support and its effects on desistance from delinquent behavior: protocol paper for a systematic realist literature review. *Syst Rev* 8, 119. <https://doi.org/10.1186/s13643-019-1036-2>.
- Liu, H., Li, T. W., Liang, L., & Hou, W. K. (2021). Trauma exposure and mental health of prisoners and ex-prisoners: A systematic review and meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 89,

102069. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2021.102069>

- Martinez, D. J., & Abrams, L. S. (2013). Informal social support among returning young offenders: A metasynthesis of the literature. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 57, 169-190. doi:10.1177/03 06624X11428203
- Melrose, K. L., Brown, G. D. A., & Wood, A. M. (2015). When is received social support related to perceived support and well-being? When it is needed. *Personality and Individual Differences*, 77(4), 97–105. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.12.047>.
- Moore, K. E., & Tangney, J. P. (2017). Managing the concealable stigma of criminal justice system involvement: A longitudinal examination of anticipated stigma, social withdrawal, and post-release adjustment. *Journal of Social Issues*, 73(2), 322-340.
- Morash, M., Kashy, D. A., Smith, S. W., & Cobbina, J. E. (2015). The effects of probation or parole agent relationship style and women offenders' criminogenic needs on offenders' responses to supervision interactions. *Criminal Justice and Behavior*, 42, 412-434. doi:10.1177/0093854814551602
- Mowen, T. J., & Boman, J. H., IV. (2019). Do we have it all wrong? The protective roles of peers and criminogenic risks from family during prison reentry. *Crime & Delinquency*, 65, 681-704. doi:10.1177/0011128718800286
- Ozer, E.J., Lavi, I., Douglas, L., & Wolf, J.P. (2017). Protective factors for youth exposed to violence in their communities: a review of family, school, and community moderators. *J Clin Child Adolesc Psychol*, 46(3):353-378. <https://doi.org/10.1080/15374416.2015.1046178>.
- O'Connor, R.C. & Portzky, G. (2018). The relationship between entrapment and suicidal behavior through the lens of the integrated motivational-volitional model of suicidal behavior. *Curr. Opin. Psychol*, 22, 12–17.
- Park, S., & Park, K. S. (2014). Family stigma: A concept analysis. *Asian Nursing Research*, 8(3), 165–171. <https://doi.org/10.1016/j.anr.2014.02.006>.
- Porsuk, S. (2022). Denetimli Serbestlik Tedbiri Uygulanan Yükümlülerin Bazı Özelliklerinin Suç Açısından Değerlendirilmesi, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 49, 429-448.
- Rapier, R., McKernan, S., & Stauffer, C. S. (2019). An inverse relationship between perceived social support and substance use frequency in socially stigmatized populations. *Addictive Behaviors* 20 (10)100188. <https://doi.org/10.1016/j.abrep.2019.100188>.

- Savaş, G. & Eryalçın, T. (2020) Eski hükümlülerin ve denetimli serbestlik yükümlülerinin istihdamı üzerine uygulamalı bir araştırma, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 31(2), 336-367.
- Schmidt, N. M., Lopes, G., Krohn, M. D., & Lizotte, A. J. (2015). Getting Caught and Getting Hitched : An Assessment of the Relationship Between Police Intervention , Life Chances, and Romantic Unions. *Justice Quarterly*, 32(6), 976-1005. <https://doi.org/10.1080/07418825.2013.865777>.
- Spohr, S. A., Suzuki, S., Marshall, B., Taxman, F. S., & Walters, S. T. (2016). Social support quality and availability affects risk behaviors in offenders. *Health and Justice*, 4(2),3497-3507. <https://doi.org/10.1186/s40352-016-0033-y>.
- Timurturkan, M., Demez, G., Kart, E., Ertan, C., Cankurtaran, S., & Aktin, S. (2017). Hükümlü olmanın sosyaltazahürleri: Sosyal dışlanma, damga ve suç. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 138–157. <https://doi.org/10.20875/makusobed.331822>.
- Thomas, E. G., Spittal, M. J., Heffernan, E. B., Taxman, F. S., Alati, R., & Kinner, S. A. (2016). Trajectories of psychological distress after prison release: implications for mental health service need in ex-prisoners. *Psychological Medicine*, 46(3), 611-621. doi: <https://doi.org/10.1017/S0033291715002123>.
- TÜİK Kurumsal. (2021). Retrieved November 18, 2022, from <https://data.tuik.gov.tr/ceza-infaz-kurumu-istatistikleri/>
- Uzunbacak, H. H., Erhan, T., Yürük, S. K., & Gençel, B. (2021). Denetimli serbestlik tedbiri altındaki bireylerin yaşadıkları iş bulma kaygısının sıkışmışlık hissi üzerine etkisi. *Business & Management Studies: An International Journal*, 9(3), 1104-1119.
- van den Berg, J. J., Roberts, M. B., Bock, B. C., Martin, R. A., Stein, L. A. R., Parker, D. R., McGovern, A. R., Hart Shuford, S., & Clarke, J. G. (2016). Changes in depression and stress after release from a tobacco-free prison in the United States. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 13(1), 1–9. <https://doi.org/10.3390/ijerph13010114>.
- Vidal, S., & Woolard, J. (2017). Youth's perceptions of parental support and parental knowledge as moderators of the association between youth–probation officer relationship and probation non-compliance. *Journal of Youth and Adolescence*, 46(7), 1452–1471. <https://doi.org/10.1007/s10964-015-0368-z>.
- Wallace, D., Fahmy, C., Cotton, L., Jimmons, C., McKay, R., Stoffer, S., & Syed, S. (2016). Examining the role of familial support during prison and after release on post-incarceration mental health. *Int J Offender Ther Comp Criminol*, 60(1):3-20. <https://doi.org/10.1177/0306624X14548023>.

- Walker, A., Kazemian, L., Lussier, P., Na, C. (2020). The role of family support in the explanation of patterns of desistance among individuals convicted of a sexual offense. *Journal of Interpersonal Violence*, 35(17–18), 3643–3665. <https://doi.org/10.1177/0886260517712273>.
- Wikström, P. O. H. (2020). Explaining crime and criminal careers: The DEA model of situational action theory. *Journal of Developmental and Life-Course Criminology*, 6, 188-203.
- Woo, Y., Stohr, M. K., Hemmens, C., Lutze, F., Hamilton, Z., & Yoon, O. K. (2016). An empirical test of the social support paradigm on male inmate society. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 40(2), 145–169. <https://doi.org/10.1080/01924036.2015.1089518>.
- Wooditch, A., Tang, L. L., & Taxman, F. S. (2014). Which criminogenic need changes are most important in promoting desistance from crime and substance use? *Criminal justice and behavior*, 41(3), 276-299. <https://doi.org/10.1177/0093854813503543>.
- Yaman, E., & Güngör, H. (2013). Damgalama (Stigma) ölçeği'nin geliştirilmesi, geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 251–270.
- Yanar, G. ve Buz, S. (2023). Cinsel istismara maruz kalan çocukların sosyo-demografik ve ekonomik özelliklerinin travmatik strese etkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 34(3), 579- 603. DOI: 10.33417/tsh.1113333
- Yazıcıoğlu, Y., & Erdoğan, S. (2004). SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri. *Detay Yayıncılık*, Ankara.
- Yohannes, A. M. (2020). COPD patients in a COVID-19 society: depression and anxiety. *Expert Review of Respiratory Medicine*, 15(1), 1–3. <https://doi.org/10.1080/17476348.2020.1787835>.

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Araştırma Makalesi / Research Article

Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Yoksulluğa İlişkin Tutumlarının İncelenmesi

Evaluation of Social Work Students' Attitudes to Poverty

İslam AKÇE¹, Sema BUZ²

¹ Öğr. Gör., Mardin Artuklu Üniversitesi, Mıdyat Meslek Yüksekokulu Sosyal Hizmet Bölümü, akceislam@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2020-5436

² Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, semabuz@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8326-3732

Başvuru: 15.08.2023
Kabul: 11.01.2024

Atıf:
Akçe, İ. ve Buz, S. (2024). Sosyal hizmet öğrencilerinin yoksulluğa ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 35(1), 41-63. DOI: 10.33417/tsh.1343616

ÖZ

Yoksulluk çağımızın önemli sorunlarından biridir. Çok boyutlu yapısı nedeniyle farklı değişkenler temel alınarak açıklanmakta ve ölçümü için çeşitli yöntemler geliştirilmektedir. Sosyal çalışmacılar yoksul müracaatçılara yönelik çalışmalarını yoksullukla mücadeleye katkı sunmaktadır. Ancak yoksulluğun nedenleri hakkında yapılan araştırmaların eksikliği ve sosyal hizmet öğrencilerinin yoksullukla ilgili tutumlarının belirlenmemesi, gelecekteki mücadele çabalarını önemli oranda etkilemektedir. Dolayısıyla araştırmanın amacı sosyal hizmet öğrencilerinin yoksulluğun nedenlerine yönelik tutumlarını incelemektir. Araştırma, Türkiye'de sosyal hizmet lisans eğitimi alan öğrencilerle yürütülmüştür. Araştırmanın örneklemini 25.10.2022 tarihinde Yükseköğretim Bilgi Sistemi (YÖKSİS) verileri kullanılarak Ankara ve Eskişehir illerindeki üniversitelerde okuyan 232 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada sosyo-demografik özelliklere dair "Kişisel Bilgi Formu" ile "Yoksulluğa İlişkin Nedensel Atıflar Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmada, öğrencilerin yoksulluğun nedenlerine yönelik algılarının çoğunlukla yapısal düzeyde ve yoksullara yönelik sosyal hizmet uygulamalarının hak temelli yürütülmesi gerektiği düşüncesinin yaygın olduğu görülmüştür. Katılımcıların gelir düzeyi arttıkça yapısal atıf yapma düzeylerinin azaldığı, kadınların erkeklere göre yoksulluğun nedenlerine daha fazla yapısal atıfta bulunduğu, dünya görüşlerine göre yapısal atıf yapma eğilimlerinin değiştiği belirlenmiştir. Sosyal hizmet mesleğinin yoksulluğun önlenmesinde önemli konumda olduğuna ve sosyal yardımların artırılması gerektiği görüşüne katılan katılımcıların, yapısal atıf düzeylerinin ağırlıklı olduğu saptanmıştır. Sosyal çalışmacılar, insan hakları temelli yaklaşımla müdahalelerini gerçekleştirmelidir. Dolayısıyla düşünce, tutum ve davranış düzeyinde yoksulluğa ilişkin yaklaşımları bilmek yoksullukla etkili mücadele açısından büyük önem taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: yoksulluk, yoksulluğa yönelik nedensel atıflar, sosyal hizmet

ABSTRACT

Poverty is one of the important problems of our age. Due to its multidimensional structure, it is explained based on different variables and various methods are developed for its measurement. Social workers contribute to the fight against poverty with their work for poor clients. However, the lack of research on the causes of poverty and the lack of determination of social work students' attitudes towards poverty significantly affect future efforts to combat it. Therefore, the aim of the research is to examine the attitudes of social work students towards the causes of poverty. The research was conducted with students receiving social work undergraduate education in Turkey. The sample of the research consisted of 232 students studying at universities in Ankara and Eskişehir provinces using Higher Education Information System (YÖKSİS) data on 25.10.2022. "Personal Information Form" regarding socio-demographic characteristics and "Causal Attributions to Poverty Scale" were used in the research. In the research, it was seen that students' perceptions of the causes of poverty were mostly at the structural level and the idea that social

service practices for the poor should be carried out on a rights-based basis was widespread. It was determined that as the income level of the participants increased, their level of making structural attributions decreased, women made more structural references to the causes of poverty than men, and their tendency to make structural attributions changed according to their worldviews. It was determined that the structural attribution levels of the participants who agreed that the social work profession is in an important position in preventing poverty and that social assistance should be increased were predominant. Social workers should carry out their interventions with a human rights-based approach. Therefore, knowing the approaches to poverty at the level of thought, attitude and behavior is of great importance in terms of effective fight against poverty.

Keywords: *poverty, causal attributions to poverty, social work*

GİRİŞ

Biyopsikososyal bir varlık olarak birey, kendini ve çevresini anlamlandırma çabası gütmekte, sürekli farklı sistemlerle etkileşim kurmaktadır. Bu etkileşimler, bireyin sosyal çevrede karşılaştığı olaylar ve bu olaylar karşısında edindiği davranışlar etrafında şekillenmektedir. Birey; edindiği bilgiye, kültürel geçmişine, çevresel faktörlere vs. dayanarak anlamlandırma ve deneyimlerini açıklama yoluna gitmektedir. Sosyal bilimlerde; bireylerin bu olay ve süreçlere yönelik olarak anlam ve açıklama üretme çabası nedensel atıf süreçleri olarak açıklanmaktadır. Bu açıklamalar en temelde mevcut sosyal sorunlarla mücadele edebilmeye katkı sunmaktadır.

Çağımızın en önemli sosyal sorunları arasında yer alan yoksulluk her geçen gün artmakta ve yeni boyutlar kazanmaktadır. Yoksulluğun çok boyutlu doğası nedeniyle sorunu yaratan nedenlere ilişkin açıklamalar farklılık göstermektedir. Bireylerin, grupların veya toplumların yoksulluğu açıklama, anlama veya tanımlama biçimleri değişmektedir. Yoksulluğu anlamaya ve bu konuda değişim oluşturmaya yönelik girişimlerin önemli bileşenlerinden birisi de sosyal hizmet mesleğidir.

Yoksulluk, geçmişten günümüze sosyal hizmet mesleğiyle çokça ilişkilendirilmiş bir sosyal sorun olarak ele alınmıştır. Sosyal hizmet uzmanları yoksul bireylerle, ailelerle, gruplarla ve topluluklarla çalışmakta ve yoksullukla ilgili uygulamaların doğrudan içinde yer almaktadır. Buradan hareketle bu araştırmada sosyal hizmet mesleğinin yoksulluk sorunuyla mücadelede oldukça önemli bir meslek ve disiplin olduğu ve sosyal hizmet uzmanlarının bu konuda önemli aktörler olduğu varsayımından hareket edilmektedir.

Literatürde yoksullukla ilgili pek çok çalışmaya rastlamak mümkündür. Ancak yoksullukla ilgili bilimsel araştırma ve sosyal politikalara yön verebilecek potansiyelde yoksulluğun nedensel bağlamlarına yönelik araştırmaların azlığı dikkat çekmektedir. Özellikle sosyal hizmet uzmanlarının yoksulluğun nedenlerine ilişkin atıfları yoksullara karşı tutumlarını belirlemesi açısından büyük önem arz etmektedir. Bu çerçeveden hareketle gelecekte yoksullukla ilgili uygulama ve hizmetleri yürütecek sosyal hizmet öğrencilerinin bu konudaki görüşlerinin ele alınmamış olması bu araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır.

Bu problem çerçevesinde çalışmanın amacı, sosyal hizmet öğrencilerinin yoksulluğun nedenlerine ilişkin tutumlarını analiz etmektir. Araştırmanın alt amaçları ise şunlardır;

- Sosyal hizmet öğrencilerinin yoksullukla ilgili tutumlarının nasıl olduğunu ortaya koymak (Yapısal, kaderci-ailesel ya da bireysel bir sorun olarak algılama oranları),
- Sosyal hizmet öğrencilerinin yoksullukla ilgili tutumlarını; gelir düzeyi, dünya görüşü, sosyal hizmet uygulamalarının yapılış biçimi, sosyal yardımların desteklenmesi ve mesleğin konumuyla ilgili düşünceleri üzerinden incelemek.

Yoksullukla İlgili Temel Tutumlar

Yoksulluğa yönelik algılarla ilgili ilk bilimsel araştırma 1972 yılında Feagin tarafından yapılmıştır. Feagin araştırmasında yoksulların neden yoksul olduklarına dair farklı grupların algılarını analiz etmiştir. Bu çalışmada grupların yoksulluğa ilişkin algıları; bireysel (içsel), yapısal (dışsal) ve kaderci olmak üzere üç temel sınıflandırma çerçevesinde kavramsallaştırılmıştır (Feagin, 1972). Daha sonra çeşitli araştırmalarda kullanılan bu sınıflandırma günümüzde yoksulluk algısının analizinde kullanılmaya devam etmektedir.

Bireysel (içsel) nedenlerde; yoksulların bu durumu kendilerinin seçtiği ve yoksulluklarından dolayı suçlanması gerektiği varsayımından hareket edilmektedir. Yoksullar; sapık, alkolik, saldırgan gibi söylemlerle bağdaştırılmaktadır. Ayrıca yoksullara yönelik yetersizlik vurgusu ön plana çıkmaktadır. Yoksulluk algısının bireysel düzeydeki belirleyicileri üzerine yapılan önceki çalışmaların çoğu, bireylerin sosyo-demografik özelliklerine odaklanmıştır. Bunlar cinsiyet, yaş, ırk/etnik köken, eğitim ve mesleki durum gibi belirleyicileri içermektedir (Bullock, 1999).

Yoksulluğun yapısal açıklaması, yoksulluğun nedenlerini bireyin ötesine, daha geniş sosyal ve ekonomik faktörlere yerleştirmektedir. Buna göre yoksulluğun temel nedenleri; adil olmayan gelir dağılımı, yoksulların sömürülmesi, düşük eğitim düzeyi, düşük gelir düzeyi, fırsat eşitsizliği gibi olumsuz sosyal, politik, kültürel ve ekonomik faktörlerdir.

Yoksulluğa ilişkin nedensel tutumlara sıklıkla kaynaklık eden kadercilik ise üçüncü yaklaşımı oluşturmaktadır. Feagin bu yaklaşımda, düşük sosyoekonomik düzeydeki kişilerin ve azınlıkların, ekonomik eşitsizliklere daha çok "Tanrının isteği" olarak atıfta bulduklarını ifade etmektedir. Bu yaklaşıma göre hastalık, kötü şans, akrabadan miras kalmaması gibi durumlar yoksulluğun temel nedenlerini oluşturmaktadır. Yoksulluk, herhangi bir sosyal aktörün failliğinin ötesinde işleyen, kontrol edilemeyen ve kaçınılmaz faktörlerden kaynaklanabilir (Niemelä, 2008).

Yoksulluğun nedenlerine ilişkin tutumlar toplumdan topluma, kültürden kültüre hatta farklı gruplara göre değişiklik göstermektedir. Örneğin bir çalışmada dünyada doğu ülkelerinde yaşayanların yoksulluğun nedenini yapısal faktörlere bağladığı, batıdakilerin ise daha çok bireysel faktörler nedeniyle yoksulluğun var olduğunu düşündükleri ortaya konmuştur. Bireyci kültürün temsilcisi olarak gösterilen ABD ile Avustralya'da yapılan bir çalışmada ABD'lilerin yoksulluğu daha çok bireysel nedenlere indirgeyerek açıkladığı görülmektedir. Buna karşılık Türkiye gibi ülkelerin içinde bulunduğu grupta yapısal faktörlere daha fazla nedensel yüklemeler yapılmaktadır (Nasser, 2007). Yoksulluğa ilişkin nedensel yüklemelerle ilgili araştırmalara bakıldığında nedenselliğin liberal ya da muhafazakâr tutumlara bağlandığı görülmektedir. Liberal düşünceler genelde bireysel nedenlere atıfta bulunurken muhafazakâr düşünceler ise kaderci faktörlere atıf yapmaktadır (Nasser, Singhar ve Abouché, 2005).

Yoksulluğa ilişkin tutumlar; belirli sosyodemografik ve sosyoekonomik özelliklere göre de değişiklik gösterebilmektedir. Yapılan araştırmaların birçoğunda yaş, cinsiyet, eğitim durumu,

ekonomik durum, ırk gibi değişkenler üzerinden yoksulluğa ilişkin tutumlar belirlenmeye çalışılmıştır. Bazı araştırmalarda ise yoksulluğun nedenlerine ilişkin tutumlar kültürlerarası bir bakış açısıyla incelenmiştir (Carr ve Maclachlan, 1998, Furnham, 1993). Örneğin Morçöl (1997), Türkler arasında nedenlere dayalı yoksulluk açıklamasının daha popüler olduğunu ifade etmektedir. Malawili öğrenciler arasında yapılan bir araştırmada ise bu öğrencilerin Avustralyalı öğrencilerle karşılaştırıldığında daha bireyselci bir tutuma sahip oldukları vurgulanmaktadır (Carr ve Maclachlan, 1998).

İnsanların yoksulluğun nedenlerine ilişkin inançlarını etkileyen durumlardan bazılarını da ekonomik koşullar, dini yapı ve yoksullukla ilgili sosyal politikalar oluşturmaktadır. Örneğin Lübnanlı öğrenciler arasında yoksulluğun temel nedenlerinin mevcut sistemden kaynaklandığı görüşünün hâkim olduğu ifade edilmektedir (Abuchedid ve Nasser, 2001). Dolayısıyla yoksulluğa yönelik tutum ve atıfların farklı sosyal, psikolojik, demografik, ekonomik veya siyasi değişkenlerle ilişkisi de çeşitli çalışmalarla gösterilmiştir.

Sosyal Hizmet ve Yoksulluğa İlişkin Tutumlar

Mesleğin ilk ortaya çıktığı günlerden itibaren, bireyleri, aileleri ve toplulukları etkileyen sosyal sorunları ele almak için gösterilen çabalar yardım örgütlenmeleri çerçevesinde koordine edilmiştir. Bu organizasyonların faaliyetleri daha sonra vaka çalışması, aile danışmanlığı ve toplum örgütlenmesi gibi sosyal hizmet uygulamalarında iyi bilinen yaklaşımlara dönüşmüştür (Zastrow, 2013).

Günümüzde sosyal hizmet mesleği yoksulluğu tüm boyutlarıyla ele almaya devam etmektedir. Nitekim sosyal hizmet mesleğinin önemli misyonlarından biri; savunmasız, ezilen ve yoksulluk içinde yaşayan insanların ihtiyaçlarına ve güçlendirilmesine özel dikkat göstererek, insan refahını artırmak ve tüm insanların temel insani ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olmaktır (IFSW, 2020). Bu misyon göz önüne alındığında sosyal hizmet öğrencilerinin eğitimlerinin erken dönemlerinde mesleğin değerleriyle özdeşleşmesi ve profesyonel mesleki yaşamlarında sosyal ve ekonomik adaleti iletme becerilerini geliştirmeleri beklenir. Sosyal hizmet eğitiminin ve öğrencilerin bu beklentiyi ne ölçüde karşıladığı belirsizdir (Constance-Huggins, Davis, ve Yang, 2020). Krumer Nevo vd. (2009), yoksulluğun eğitimde yüzeysel bir şekilde ele alındığını, derinlemesine bir analize tabi tutulmadığını ve bunun da sosyal hizmet uygulamasında yoksullara olumsuz etkide bulunduğunu savunmaktadır. Günümüzde yoksulluğun yaygınlığı ve sosyal hizmet uzmanları tarafından ele alınan çoğu sorunla ilişkisi göz önüne alındığında, yoksulluğa ilişkin tutumların sosyal hizmet uygulamalarında oldukça belirleyici olduğu kabul edilmektedir. Bazı araştırmacılara göre (Clark, 2007; Weaver ve Yun, 2011) ise sosyal hizmet eğitiminin öğrencilerin yoksullukla ilgili tutumlarını değiştirmede etkili olduğu ifade edilmektedir. Fakat sosyal hizmet uzmanlarının ve öğrencilerinin yoksulluğun nedenlerine yönelik tutumlarına dair araştırmalar nispeten azdır. Bu konuda yapılan araştırmalara bakıldığında sosyal hizmet öğrencilerinin yoksulluğu genelde yapısal

olarak açıklama eğiliminde olduğu ifade edilebilir. Sun (2001) ve Clark (2007) tarafından yürütülen araştırmalar, sosyal hizmet öğrencilerinin yoksulluğu yapısal faktörlere, sosyal hizmet öğrencisi olmayan öğrencilerin ise bireysel nedenlere yükleme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır.

Parrot ise (2014:20), yoksulluğun sosyal hizmet uygulamasının merkezinde olduğunu ve yoksulluğun doğasını belirlemede yoksulluğa ilişkin tutumların kritik bir konumda olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca sosyal hizmet uzmanlarının sahip oldukları tutum ve inançların etkili yardım sağlamada çok önemli olduğunu ileri sürmektedir.

Halloran (1967, s.14) tarafından belirtildiği gibi, tutum kavramı diğer psikolojik kavramlarla benzeşmektedir ve bu nedenle tanımlanması zor bir kavramdır. Halloran (1967, s.14), tutumu, bireyin deneyimleriyle organize edilen, ilgili nesne ve durumlara karşı tepkilerini yönlendiren ve dinamik bir etki yapan zihinsel ve tarafsız bir hazır olma durumu olarak tanımlar. Bu nedenle, sosyal hizmet uzmanlarının kişisel deneyimleri, yoksulluğu anlama, tepki verme ve yoksulları algılama süreçlerinde önemli bir faktördür. Halstead ve Taylor (2000) tutumları, yargıda bulunma ve beklenen şekilde davranma eğilimi olarak tanımlar. Allport (1935) ise yoksullukla ilgili yapısal veya bireysel ikilem göz önüne alındığında, tutum kavramının sosyal psikolojide ve sosyal hizmet uygulamasında değerli ve önemli bir doğaya sahip olduğunu vurgulamaktadır. Halloran (1967, s.67) tutumu, belirli sınıflandırma ve açıklamalarla diğerlerine göre daha hazır olma durumu olarak tanımlar ve bireyin çevresindeki şeyleri ve insanları belirli bir şekilde anlamasına yol açtığından söz eder. Enosh ve Bayer-Topilsky (2014) ise, son araştırmaların sosyal hizmet uzmanlarının yoksulluk içindeki ailelere ve çocuklara ilişkin kişisel tutum ve inançlarının mesleki kararlarında etkisi olduğunu ortaya koyduğuna işaret etmektedir.

Sosyal hizmet uzmanlarıyla yoksulluğun nedensel atıflarına yönelik çeşitli çalışmalar yapılmıştır (Weiss-Gal, Benyamini, Ginzburg, Savaya ve Peled, 2009; Bullock, 2004; Weiss ve Gal, 2007). Bu çalışmaların büyük çoğunluğunda yoksulluğun nedensel algıları (bireyci, yapısal ve kaderci) ortaya konmaya çalışılmıştır. Sosyal hizmet uzmanları veya öğrencileriyle yapılan araştırmaların çoğunda yoksulluğun nedenlerine yönelik tutumlarda yapısal faktörler ön plana çıkmaktadır. Bu görüşe bir istisna olarak İsraili sosyal hizmet öğrencilerinin yoksulluğun nedenlerinin esasen yoksullardan kaynaklandığı görüşünü ortaya koyan araştırma verilebilir (Macarov, 1981). Benzer bir bulgu 41 yoksul müracaatçı ve 39 sosyal hizmet uzmanı ile yürütülen bir araştırmada da görülmektedir. Bu araştırmada sosyal hizmet uzmanlarının yoksulluğun nedenlerine yönelik algılarının daha bireyci bir çerçeveden oluştuğu bulgulanmıştır (Bullock, 2004).

Yoksulluğun nedenlerine yönelik algı yoksul insanlara hizmet sunumu üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Öğrencilerin yoksulluğa yönelik tutumlarının, yoksul olma olasılığı yüksek olan bireylere davranış biçimlerini etkilediği bilinmektedir (Delavega, Kindle, Peterson ve Schwartz, 2017). Örneğin hemşirelik öğrencileriyle yapılan bir araştırmada yoksul hastalarla ilgili olumsuz algılara sahip öğrencilerin hastaları utandırdığı ve bu durumun hastaların sağlık hakkına erişiminde engellere yol açtığı belirtilmektedir (Boylston ve O'Rourke, 2013). Başka bir araştırmada ise yine

hemşirelik öğrencilerinin yoksullarla ilgili görüşlerinin, hastalara yönelik davranışlarını etkilediği ortaya konmaktadır (Patterson ve Hulton, 2011).

Bazı araştırmacılara göre (Clark, 2007; Weaver ve Yun, 2011) sosyal hizmet eğitiminin öğrencilerin yoksullukla ilgili tutumlarını değiştirmede etkili olduğu ifade edilmektedir. Fakat sosyal hizmet uzmanlarının ve öğrencilerinin yoksulluğun nedenlerine yönelik tutumlarına dair araştırmalar nispeten azdır. Bu konudaki araştırmalara bakıldığında sosyal hizmet öğrencilerinin yoksulluğu genelde yapısal olarak görme eğiliminde olduğu ifade edilebilir. Sun (2001) ve Clark (2007) tarafından yürütülen araştırmalar, sosyal hizmet öğrencilerinin yoksulluğu yapısal faktörlere, sosyal hizmet öğrencisi olmayan öğrencilerin ise bireysel nedenlere yükleme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, genel tarama modellerinden biri olan ilişkisel tarama modeli kullanılmaktadır. Genel tarama modelinde, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende genel bir yargıya varmak için evrenin tamamı ya da bir grup örnek üzerinde tarama yapılmaktadır. İlişkisel tarama modeli ise iki veya daha fazla değişken arasındaki birlikte değişimin varlığını belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu modelde, değişkenlerin birlikte tutarlı bir değişim gösterip göstermediği saptanmaya çalışılmaktadır. Bu tercihte literatürde yer alan bazı değişkenlerle, sosyal hizmet öğrencilerinin yoksulluğun nedenlerine yönelik tutumları arasında bir ilişkinin olup olmadığını analiz etme isteği etkili olmuştur (Creswell, 2017; Karasar 2005).

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Türkiye’de sosyal hizmet lisans eğitimi almakta olan öğrenciler oluşturmaktadır. Yükseköğretim Bilgi Sistemi (YÖKSİS)’nden 25.10.2022 tarihinde alınan verilerde Ankara ve Eskişehir’de sosyal hizmet lisans eğitimi veren üniversiteler (Hacettepe Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi ve Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi) seçilmiştir. Böyle bir seçimin yapılmasının temel nedeni veri toplama sürecinde Türkiye’de 6 Şubat tarihinde deprem yaşanması ve akabinde tüm yurttaki üniversitelerin uzaktan eğitime geçmesi nedeniyle bu üniversitelerdeki sosyal hizmet öğrencilerine ulaşılabilirliğin nispeten daha kolay olmasıdır. Söz konusu okullarda 25.10.2022 tarihi itibarıyla kayıtlı öğrenci sayısı toplamda 2057’dir. Bu öğrenciler arasında aktif olarak eğitim ve öğretime devam etmeyen öğrenciler de bulunmaktadır fakat Yükseköğretim Bilgi Sistemi’nde bu öğrencilerin bilgisine erişim sağlanamamıştır. Ayrıca öğrencilerin kaçınıcı sınıfta olduklarıyla ilgili de bir bilgi bulunmamaktadır. Bu doğrultuda ilgili üniversitelerde okuyan sosyal hizmet öğrencilerine gönüllülük esasına dayalı olarak araştırmaya katılımları için çağrı yapılmış, bu çağrıya yanıt veren 232 öğrenci araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmada üniversiteler arasındaki öğrenci katılımının dengeli olmasına özen gösterilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak katılımcıların sosyodemografik özellikleri ve bazı bağımsız değişkenlerin yer aldığı “Kişisel Bilgi Formu” ile “Yoksulluğa İlişkin Nedensel Atıflar Ölçeği” kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Katılımcıların; cinsiyet, yaş, sosyoekonomik durum, ailelerinin ekonomik durumu, anne ve babanın eğitim seviyesi, okudukları okul ve sınıf gibi özelliklerini ortaya koyan sorulardan oluşmaktadır. Ayrıca araştırma kapsamında katılımcıların dünya görüşlerini ve mesleki gelecek kaygılarını ortaya koyan sorular yer almaktadır.

Yoksulluğa İlişkin Nedensel Atıflar Ölçeği: Solak ve Göregenli (2009) tarafından geliştirilen ölçekte 55 madde ve 3 boyut bulunmaktadır. Açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi sonucunda yoksulluğun alt boyutlarının; yapısal atıflar (31 madde), bireyci atıflar (17 madde) ve kaderci atıflar (7 madde) temelinde açıklandığı görülmektedir. Söz konusu maddeler 5li Likert tipi bir ölçekte sunulmaktadır. Katılımcılardan bu nedenlerin toplumdaki yoksulluğun açıklanmasında ne derece önemli olduğunu (1 = Hiç önemli olmayan bir neden; 5 = Çok önemli bir neden) belirtmeleri istenmektedir. Atıf boyutlarının iç tutarlık katsayılarının bireyci atıflar için .91, yapısal atıflar için .91 ve kaderci-ailesel atıflar için .69 olduğu bulunmuştur. Analizler YİNA Ölçeği'nin üniversite öğrencileri üzerinde yeterli ölçüde geçerlik ve güvenilirlik değerlerine sahip olduğuna işaret etmektedir. Ölçeğin iç tutarlılık düzeylerini belirlemek için Cronbach's alpha güvenilirlik katsayısı kullanılmıştır. Sonuçlar, ölçeğin toplamda 0.94 olan yüksek bir iç tutarlık katsayısına sahip olduğunu göstermiştir. Ölçeğin alt boyutlarına göre bireysel atıflar için 0.94, yapısal atıflar için 0.97 ve kaderci/ailesel atıflar için 0.83 olan Alpha değerleri saptanmıştır. Bu nedenle, ölçeğin ve alt boyutlarının güvenilirlik düzeylerinin yeterli olduğu sonucuna varılmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırma için etik kurul izni alındıktan sonra verilerin toplanmasına başlanmıştır. 06.02.2023 tarihinde Türkiye'de yaşanan deprem sonrasında üniversitelerin uzaktan eğitime geçmiş olması nedeniyle veriler online ortamda oluşturulan form aracılığıyla toplanmıştır. Veriler 01.04.2023-01.07.2023 tarihleri arasında toplanmıştır.

Verilerin Analizi

Değişkenlerin normal dağılıma uyup uymadığı Shapiro-Wilk testi ile test edilmiştir ve normal dağılıma uymayan değişkenler medyan, minimum ve maksimum değerleri ile verilmiştir. Üç veya daha fazla grup arasındaki farklar için “Kruskal Wallis H” testi kullanılmıştır. Kruskal Wallis H testinden sonraki ikili karşılaştırmalarda bonferonni düzeltmesi yapılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiler “Spearman Korelasyon Katsayısı” ile incelenmiştir.

İstatistiksel analizler IBM SPSS Statistics 22.0 programında yapılmıştır. Anlamlılık düzeyi 0,05 olarak alınmıştır.

Güvenilirlik Analizi Sonuçları**Tablo 1: Güvenilirlik Analizi Sonuçları**

	Cr α
Yapısal Atıflar	0,973
Kaderci-Ailesel Atıflar	0,838
Bireysel Atıflar	0,941

Bu çalışma grubu için kullanılan yoksulluğa ilişkin nedensel atıflar ölçeğinin yapısal atıflar boyutu için iç tutarlılık katsayısı $Cr\alpha = 0,973$, kaderci-ailesel atıflar boyutu için $Cr\alpha=0,838$, bireysel atıflar boyutu için ise $Cr\alpha =0,941$ olarak hesaplanmıştır.

Güvenilirlik katsayısı; $0,60\alpha \leq 0,80$ ise ölçek güvenilir, $0,80\alpha \leq 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir. Elde edilen $Cr\alpha$ katsayıları kullanılan yoksulluğa ilişkin nedensel atıflar ölçeğinin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir.

BULGULAR**Tablo 2: Katılımcılara Ait Demografik Özellikler**

		N	%
Cinsiyet	Kadın	174	75,0
	Erkek	58	25,0
Yaş	20 yaş ve altı	36	15,5
	21-25 yaş	178	76,7
	26 yaş ve üzeri	18	7,8
Okul	Hacettepe Üniversitesi	55	23,7
	Ankara Üniversitesi	50	21,6
	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	46	19,8
	Gazi Üniversitesi	43	18,5
Anne Eğitim Durumu	Anadolu Üniversitesi	38	16,4
	Okur-yazar değil	61	26,3
	İlköğretim	95	40,9
	Ortaöğretim	53	22,8
	Önlisans-Lisans	23	9,9
Baba Eğitim Durumu	Okur-yazar değil	16	6,9
	İlköğretim	93	40,1
	Ortaöğretim	76	32,8
	Önlisans-Lisans	42	18,1
	Lisansüstü	5	2,2
		Medyan	(Min-Maks)
Gelir Düzeyi		2.000	(1.200-8.500)
Aile Gelir Düzeyi		10.000	(1200-60.000)

Araştırma kapsamında %75'i kadın, %25'i erkek olmak üzere 232 katılımcı yer almaktadır.

Katılımcıların %15,5'i 20 yaş ve altında, %76,7'si 21-25 yaş aralığında, %7,8'i ise 26 yaş ve üzerindedir. Katılımcıların %23,7'si Hacettepe Üniversitesi, %21,6'sı Ankara Üniversitesi, %19,8'i

ise Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesinde öğrenim görmektedir. Katılımcıların %40,9'unun annesi ilköğretim, %22,8'inin ortaöğretim, %9,9'u ön lisans veya lisans eğitime sahiptir. Katılımcıların %26,3'ünün annesi ise okuryazar değildir. Katılımcıların babalarının %40,1'i ilköğretim, %32,8'i ortaöğretim, %18,1'i ön lisans veya lisans eğitime sahiptir. Katılımcıların %6,9'unun babası ise okur yazar değildir. Katılımcıların gelir düzeyleri 2.000 (1.200-8.500), aile gelir düzeyleri ise 10.000(1.200-60.000)'dir.

Tablo 3: Katılımcıların Yoksullukla İlgili İfadelere Katılma Durumlarının İncelenmesi

	Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum	
	N	%	N	%	N	%
1.Yoksullar hakkında olumlu düşüncelere sahibim	16	6,9	28	12,1	188	81,0
2.Yoksullara yönelik sosyal yardımları destekliyorum	15	6,5	11	4,7	206	88,8
3.Devlet yoksulluğu önlemek için çok fazla ve gereksiz para harcamaktadır	151	65,1	47	20,3	34	14,7
4.Yoksulluk politikalarına para akıtmak ulusal ekonomiye zarar vermekte ve gerçekten çalışanların hakkı yenmektedir	147	63,4	44	19,0	41	17,7
5.Sosyal hizmet mesleği yoksulluğun önlenmesinde ve ortadan kaldırılmasında önemli bir konumda bulunmaktadır	12	5,2	24	10,3	196	84,5
6.Mesleğimle ilgili gelecekte kaygılıyım	56	24,1	65	28,0	111	47,8
7.Yoksulluğa çözüm olarak sosyal yardımların miktarının artırılması gerekmektedir	52	22,4	37	15,9	143	61,6
8.Yoksulluğa çözüm olarak istihdamın artırılması gerekmektedir	10	4,3	21	9,1	201	86,6
9.Yoksulluğa çözüm olarak yoksulların eğitilmesi gerekmektedir	28	12,1	28	12,1	176	75,9
10.Yoksulluğa çözüm olarak yoksullara aile planlaması eğitimi verilmelidir	13	5,6	21	9,1	198	85,3

Araştırma kapsamında yer alan katılımcıların yoksullukla ilgili ifadelere katılma oranları incelendiğinde %88,8 oranı ile “Yoksullara yönelik sosyal yardımları destekliyorum”, %86,6 oranı ile “Yoksulluğa çözüm olarak istihdamın artırılması gerekmektedir”, %85,3 oranı ile “Yoksulluğa çözüm olarak yoksullara aile planlaması eğitimi verilmelidir”, %84,5 oranı ile “Sosyal hizmet mesleği yoksulluğun önlenmesinde ve ortadan kaldırılmasında önemli bir konumda bulunmaktadır”, %81 oranı ile “Yoksullar hakkında olumlu düşüncelere sahibim”, %75,9 oranı ile “Yoksulluğa çözüm olarak yoksulların eğitilmesi gerekmektedir” ifadesi gelmektedir. Diğer ifadelere katılma oranları ise daha küçük yüzdelerle karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 4: “Kendinizi dünya görüşü açısından nasıl tanımlamaktasınız?” İfadesine Alınan Yanıtların İncelenmesi

	N	%
Liberal	29	12,5
Muhafazakar	41	17,7
Sosyal Demokrat	90	38,8
Dindar	30	12,9
Milliyetçi	42	18,1

Araştırmada yer alan katılımcıların %12,5'i liberal, %17,7'si muhafazakâr, %38,8'i sosyal demokrat, %12,9'u dindar, %18,2'i ise milliyetçi dünya görüşüne sahip olduğunu belirtmiştir.

Tablo 5: “Yoksullara yönelik sosyal hizmet uygulamaları sizce ne şekilde yapılmalıdır?” İfadesine Alınan Yanıtların İncelenmesi

	N	%
Hak Temelli	146	62,9
İhtiyaç Temelli	64	27,6
Hayırseverlik Temelli	22	9,5

Araştırmada yer alan katılımcıların %62,9'u yoksullara yönelik sosyal hizmet uygulamalarının hak temelli, %27,6'sı ihtiyaç temelli, %9,52' si ise hayırseverlik temelli olması gerektiğini düşünmektedir.

Tablo 6: “Kendinizi/Ailenizi aşağıdaki sosyoekonomik toplumsal sınıflamalardan hangisine ait olarak görmektesiniz?” İfadesine Alınan Yanıtların İncelenmesi

		N	%
Öğrenci	Alt Sınıf	125	53,9
	Orta Sınıf	95	40,9
	Üst Sınıf	12	5,2
Ailesi	Alt Sınıf	119	51,3
	Orta Sınıf	103	44,4
	Üst Sınıf	10	4,3

Araştırmada yer alan katılımcıların %53,9'u kendisine alt sınıfa, %40,92' si orta sınıfa, %5,2'si üst sınıfa ait hissetmektedir. Katılımcıların %51,3'ü ailesinin alt sınıfa, %44,4'ü orta sınıfa, %4,3'ü üst sınıfa ait olduğunu düşünmektedir.

Tablo 8: Katılımcıların Yapısal, Kaderci-Ailesel ve Bireysel Atıflar Düzeylerinin İncelenmesi

	N	Medyan	Min	Maks
Yapısal Atıflar	232	4,10	1,00	5,00
Kaderci-Ailesel Atıflar	232	2,71	1,00	5,00
Bireysel Atıflar	232	2,53	1,00	5,00

Araştırmada yer alan katılımcıların yapısal atıf düzeyleri 4,10(1-5), kaderci ailesel atıf düzeyleri 2,71(1-5), bireysel atıf düzeyleri 2,53(1-5)'dir.

Tablo 9: Katılımcıların Yapısal, Kaderci-Ailesel ve Bireysel Atıf Düzeylerinin Gelir Düzeyi ve Aile Gelir Düzeyi ile İlişkisi

		Gelir Düzeyi	Aile Gelir Düzeyi
Yapısal Atıflar	r	-,141*	-,111
	p	,032	,092
Kaderci-Ailesel Atıflar	r	-,023	-,078
	p	,730	,235
Bireysel Atıflar	r	,050	,008
	p	,445	,902

*0,05 düzeyinde anlamlılık. Spearman Korelasyon Analizi

Araştırmada yer alan katılımcıların yapısal atıf düzeyleri ile gelir düzeyleri arasında zayıf düzeyde negatif doğrusal ilişki bulunmaktadır ($r=-0,141$, $p<0,05$). Katılımcıların gelir düzeyleri arttıkça yapısal atıf düzeyleri azalmaktadır.

Tablo 10: Katılımcıların Yapısal, Kaderci-Ailesel ve Bireysel Atıf Düzeyleri ve İdeolojik Görüşleri Arasındaki İlişki

	İdeolojik G. #	N	Sıra Ort.	Ki-Kare	sd	p değeri	Fark
Yapısal Atıflar	Liberal	29	81,91	28,298	4	<0,001	3>1
	Muhafazakâr	41	100,01				
	Sosyal Demokrat	90	141,95				
	Dindar	30	89,25				
	Milliyetçi	42	121,40				
Kaderci-Ailesel Atıflar	Liberal	29	109,47	16,514	4	0,051	
	Muhafazakâr	41	137,80				
	Sosyal Demokrat	90	97,28				
	Dindar	30	141,43				
	Milliyetçi	42	123,93				
Bireysel Atıflar	Liberal	29	133,14	11,071	4	0,051	
	Muhafazakâr	41	138,51				
	Sosyal Demokrat	90	109,54				
	Dindar	30	92,30				
	Milliyetçi	42	115,73				

$p<0,05$, Kruskal Wallis H Testi

"Kendinizi dünya görüşü açısından nasıl tanımlamaktasınız?"

Araştırmada yer alan katılımcıların yapısal atıf düzeyleri dünya görüşlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Sosyal demokrat olan katılımcıların yapısal atıf düzeyleri liberal katılımcılara kıyasla daha yüksektir. Diğer ölçek puanları ise dünya görüşüne göre farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Tablo 11: Katılımcıların Yapısal, Kaderci-Ailesel ve Bireysel Atıf Düzeyleri ile Sosyal Hizmet Uygulamaları Arasındaki İlişki

	S.H Uygulamaları [#]	N	Sıra Ort.	Ki-Kare	sd	p değeri	Fark
Yapısal Atıflar	Hak Temelli	146	133,32				
	İhtiyaç Temelli	64	95,12	27,584	2	<0,001	1>2,3
	Hayırseverlik Temelli	22	67,11				
Kaderci-Ailesel Atıflar	Hak Temelli	146	104,00				
	İhtiyaç Temelli	64	125,02	22,674	2	<0,001	3>1,2
	Hayırseverlik Temelli	22	174,68				
Bireysel Atıflar	Hak Temelli	146	105,16				
	İhtiyaç Temelli	64	137,58	11,438	2	0,003	2>1
	Hayırseverlik Temelli	22	130,45				

$p<0,05$, *Kruskal Wallis H Testi*

[#] “Yoksullara yönelik sosyal hizmet uygulamaları sizce ne şekilde yapılmalıdır?”

Araştırmada yer alan katılımcıların yapısal atıf, kaderci-ailesel atıf ve bireysel atıf düzeyleri hak, ihtiyaç ve hayırseverlik temelli yaklaşımlara göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). Hak temelli uygulamaların ön planda olması gerektiğini düşünen katılımcıların yapısal atıf düzeyleri ihtiyaç veya hayırseverlik temelli olması gerektiğini düşünen katılımcılara kıyasla daha yüksektir. Hayırseverlik temelli olması gerektiğini düşünen katılımcıların kaderci ailesel atıf düzeyleri hak temelli veya ihtiyaç temelli olması gerektiğini düşünen katılımcılara kıyasla daha yüksektir.

Tablo 12: Katılımcıların Yapısal, Kaderci-ailesel ve Bireysel Atıf Düzeylerinin Yoksullukla Mücadelede Sosyal Hizmet Mesleğinin Konumu Hakkındaki Görüşlere Göre İncelenmesi

	Mesleğin Konumu [#]	N	Sıra Ort.	Ki-Kare	sd	p değeri	Fark
Yapısal Atıflar	Katılmıyorum	12	63,04				
	Kararsızım	24	94,25	11,821	2	0,003	3>1
	Katılıyorum	196	122,50				
Kaderci-Ailesel Atıflar	Katılmıyorum	12	148,00				
	Kararsızım	24	134,85	5,207	2	0,074	
	Katılıyorum	196	112,32				
Bireysel Atıflar	Katılmıyorum	12	143,79				
	Kararsızım	24	113,08	2,116	2	0,347	
	Katılıyorum	196	115,25				

$p<0,05$, *Kruskal Wallis H Testi*

[#] “Sosyal hizmet mesleği yoksulluğun önlenmesinde ve ortadan kaldırılmasında önemli bir konumda bulunmaktadır”

Araştırmada yer alan katılımcıların yapısal atıf düzeyleri “Sosyal hizmet mesleği yoksulluğun önlenmesinde ve ortadan kaldırılmasında önemli bir konumda bulunmaktadır” ifadesine verdikleri yanıtta göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). “Sosyal hizmet mesleği

yoksulluğun önlenmesinde ve ortadan kaldırılmasında önemli bir konumda bulunmaktadır” ifadesine katılan katılımcıların yapısal atıf düzeyleri katılmayan katılımcılara kıyasla daha yüksektir. Diğer ölçek puanları ise “Sosyal hizmet mesleği yoksulluğun önlenmesinde ve ortadan kaldırılmasında önemli bir konumda bulunmaktadır” ifadesine alınan yanıtlara göre farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Tablo 13: Katılımcıların Yapısal, Kaderci-Ailesel ve Bireysel Atıf Düzeylerinin Sosyal Yardımların Desteklenmesine Yönelik Görüşlerle İncelenmesi

	S.Y. Desteklenmesi#	N	Sıra Ort.	Ki-Kare	sd	p değeri	Fark
Yapısal Atıflar	Katılmıyorum	15	70,53				
	Kararsızım	11	80,27	11,521	2	0,003	3>1
	Katılıyorum	206	121,78				
Kaderci-Ailesel Atıflar	Katılmıyorum	15	140,63				
	Kararsızım	11	123,36	2,265	2	0,322	
	Katılıyorum	206	114,38				
Bireysel Atıflar	Katılmıyorum	15	153,50				
	Kararsızım	11	128,50	5,421	2	0,066	
	Katılıyorum	206	113,17				

$p<0,05$, *Kruskal Wallis H Testi*

“Yoksullara yönelik sosyal yardımları destekliyorum.”

Araştırmada yer alan katılımcıların yapısal atıf düzeyleri “Yoksullara yönelik sosyal yardımları destekliyorum” ifadesine verdikleri yanıtı göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p<0,05$). “Yoksullara yönelik sosyal yardımları destekliyorum” ifadesine katılan katılımcıların yapısal atıf düzeyleri katılmayan katılımcılara kıyasla daha yüksektir. Diğer ölçek puanları ise “Yoksullara yönelik sosyal yardımları destekliyorum” ifadesine alınan yanıtlara göre farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

TARTIŞMA

Sosyal hizmet öğrencilerinin tutumları, mesleki yaşamlarında yoksullara hizmet sunma biçimlerinde etkili olmakla birlikte öğrencilerin yoksullara karşı tutumlarının nasıl oluştuğu hakkında mevcut bilgiler sınırlıdır. Bu araştırmada sosyal hizmet öğrencilerinin yoksullara yönelik tutumları anlaşılmasına çalışılmış ve yoksulluk algıları bireysel, kaderci ve yapısal bir sınıflandırma çerçevesinde ortaya konmuştur. Ayrıca öğrencilerin yoksulluk algılarını etkileyen değişkenler belirlenmeye çalışılmıştır.

Literatürde bu ilişki bazı araştırmacılar tarafından farklı şekillerde ele alınmıştır. Artheron ve Gemmel (1993), yoksulluğun bireysel veya yapısal nedenlerin sonuçları olarak görülebileceğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde Cozzarelli, Wilkinson ve Tagler (2002) ile Yun ve Weaver (2010) da aynı görüştedir. Fakat Kreidl (2000) ile Costa ve Dias (2014) bireyci ve yapısal nedenlere ek olarak kaderci boyutları da ekleyerek daha geniş bir perspektif çizmiştir. Clark (2008) 14 yıllık bir

süre boyunca (1991-2004) California Sosyal Hizmet Okulu lisansüstü öğrencilerine yönelik yoksulluk algısını analiz eden bir çalışma yapmıştır. Öğrencilerin büyük çoğunluğunun yoksullukta bireysel nedenlerin aksine toplumsal/yapısal nedenlerin etkili olduğu görüşüne sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde Kindle, Peterson ve Schwartz (2017) sosyal hizmet bölümü lisans öğrencileriyle yaptıkları bir çalışmada öğrencilerin yoksulluk algısını belirlemeye çalışmıştır. Bu araştırmada yapısal nedenlerin ön plana çıktığı ve öğrencilerin yoksulların toplumsal nedenlerle yoksul olduğu tutumuna sahip olduğu belirlenmiştir. Başka bir araştırmada ise sosyal hizmet bölümü ve farklı bölüm öğrencilerinin yoksulluk algısı incelenmiştir. Araştırmada sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin diğer bölümlerdeki öğrencilere göre yoksulluğa yapısal anlam atfetme oranının daha yüksek olduğu ortaya çıkarılmıştır (Sun, An-Pyng, 2014).

Literatürle uyumlu olarak araştırmamızda sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin yoksulluğun nedenlerine yönelik algılarının büyük oranda yapısal olduğu saptanmıştır. Bu sosyal hizmet öğrencilerinin yoksulluğun nedeni olarak yoksulları suçlama eğilimlerinin görece az olduğu anlamına gelmektedir. Nitekim yoksulu, yoksulluğundan dolayı suçlayan bir eğilim, sosyal hizmet uygulaması ve teorik yaklaşımlarına zıt ters düşmektedir. Bu noktada sosyal hizmetin hem pratikte hem de teoride yoksullara yönelik bakış açısının hak temelli bir boyutta olması gerekliliği de ortaya çıkmaktadır. Yoksulluk, onurlu ve insanca yaşama hakkının ihlali (Atatanır ve Karataş, 2019:453) olarak ele alındığında yoksulluğu ortadan kaldıracı yollarından biri meseleye hak temelli bir bakış açısıyla yaklaşmaktır.

İnsan hakları temelli hak kavramı her bir insanla ilişkili birtakım kabullere işaret etmektedir. Söz konusu bu kabuller, insanın sadece insan olmasından kaynaklanan değerini kabul etme ve bu değeri koruma istemi şeklinde ifade edilebilir. Kapani (1993) insan haklarını “insanlığın gelişmişlik düzeyi bağlamında ideal olarak tüm insanlara tanınması gereken haklar listesi” şeklinde tanımlamaktadır.

Sosyal kalkınmaya ve sosyal politikaya dair sorunların çözümüne yönelik geliştirilen üç ana yaklaşım bulunmaktadır. Literatürde bu üç yaklaşım; hayırseverlik temelli yaklaşım, ihtiyaç temelli yaklaşım ve hak temelli yaklaşım olarak ele alınmaktadır (Sarıpek, 2017:44). Hayırseverlik temelli yaklaşımda sosyal sorunların çözümünde ve sosyal refahın sağlanmasında temel motivasyon kaynağı olarak bağış yapma, inanç ve din gibi etkenler yer almaktadır. Bu yaklaşım bireyi ötekileştirici, damgalayıcı ve farklılıklarından dolayı kişiyi suçlayan bir anlayışa sahiptir (Rengasamy, 2010, Zengin ve Altındağ, 2016). İhtiyaç temelli yaklaşımda ise yoksulların kendileri tarafından tanımlanan gereksinimlerine yönelik uygulamalar bulunmaktadır. Buna göre yoksulların kendi ihtiyaçlarını kendilerinin belirlemesi ve bu ihtiyaçların giderilmesine yönelik süreçlere dahil olması fikri ortaya çıkmıştır. Fakat hangi ihtiyaçların öncelikli olduğu, ihtiyaçların bilimsel ölçütlerle tanımlanmasının zorluğu ve teorik çerçevesinin çizilmesinde bir bütünlük sağlanamaması gibi nedenler ihtiyaç temelli yaklaşıma alternatif olarak hak temelli yaklaşımı öne çıkarmıştır (Sarıpek,

2017). Hak temelli yaklaşım ise doğrudan insan hakları temelinde insana yaraşır bir hayat sürmenin yasalar çerçevesinde garanti altına alınmasını içeren bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım bireyleri hak sahibi, devleti ise sorumluluk sahibi aktörler olarak tanımlar ve bireyi sahip olduğu farklılıklardan dolayı suçlayan görüşlerin karşısında durarak yapısal/toplumsal boyutlara atıfta bulunur.

Sosyal hizmet, insan hakları temelinde uygulamalar yapan profesyonel bir meslektir. Günümüzde bu anlayışın yerleşmesinde, geçmişte yapılan ihtiyaç ve hayırseverlik temelli yaklaşımların rolü vardır (Tufan, Sayar ve Koçyıldırım, 2009). Yoksulluğa yönelik olarak sosyal hizmetin hak temelli yaklaşımı; yoksulluğun bireysel veya kaderci görüşlerin aksine yapısal/toplumsal sebeplerden kaynaklandığı görüşünü temel alır. Bu görüş aynı zamanda hayırseverlik ve ihtiyaç temelli görüşlerin de karşısında durarak bireyi suçlamayan, ihtiyaçları hak olarak gören bir görüştür (Atatanır ve Karataş, 2019). Sosyal hizmet uygulamasının özellikle yoksulluk çerçevesinde nasıl uygulandığı bu çalışmanın araştırma konularından biri olmuştur. Öğrencilerin büyük bölümü sosyal hizmet uygulamasının hak temelli bir yaklaşımla gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Özellikle yoksulluğun nedenlerine yönelik olarak yapısal atıflarda bulunan öğrencilerin hak temelli yaklaşımı benimsediği belirlenmiştir. Yoksulluğa kaderci atıflarda bulunan öğrencilerin hayırseverlik temelli, bireysel atıflarda bulunan öğrencilerin ise ihtiyaç temelli bir yaklaşımı benimsediği saptanmıştır. Literatürde yoksullarla sosyal hizmet uygulamasında dolaylı olarak hak temeline işaret eden bazı araştırmalar bulunmaktadır. Kindle, Peterson ve Schwartz (2017) tarafından yapılan bir araştırmada yoksulluğa toplumsal/yapısal nedenler atfeden sosyal hizmet öğrencilerinin sosyal hizmet uygulamasının hak temelli bir çerçevede gerçekleştirilmesi gerektiğine yönelik tutumları olduğu ifade edilmektedir. Aynı araştırmada yoksullara yönelik sosyal hizmet uygulamasının büyük oranda yoksullara ilişkin tutumlar tarafından belirlendiği vurgulanmaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının yoksulluğa yönelik hayırseverlik veya ihtiyaç temelli yaklaşımının makro düzeyde eşitsizlik barındıran koşullara yönelik mücadelesinin önünde bir engel olduğu belirtilmektedir. Öte yandan sosyal hizmet alanından olmayan öğrencilerin yoksulluğa yönelik algısının analiz edildiği bir araştırmada da katılımcıların görüşlerinin, yoksulların hakları teslim edilmemiş bireyler oldukları ve yoksullara yönelik uygulamaların haklar temel alınarak gerçekleştirilmesi gerektiği yönünde olduğu bulunmuştur (Majumdar ve Chatterjee, 2020).

Sosyal hizmet sosyal adaleti savunan bir disiplin olarak tarihsel süreçte sosyal devlet ve sosyal refah kavramlarıyla yakından ilişkili olmuştur (Başer, Kırılıoğlu ve Kırılıoğlu, 2017). Türkiye'nin sosyal devlet anlayışı, kurum ve kuruluşlara sosyal yardımlar sağlama konusunda önemli bir sorumluluk yüklemektedir. Araştırmada öğrencilerin yapısal boyutta yoksullara yönelik genel olarak olumlu düşüncelere sahip olduğu ve yoksullara yönelik sosyal yardımların artırılması gerektiğini düşündükleri ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin yoksullara dönük olumlu düşünceleri olmasına karşın sosyal yardımların artırılmasına dönük görüşleri, yoksullukla mücadelede salt maddi boyutlara odaklanıldığı düşüncesini akla getirmektedir. Fakat sosyal hizmet öğrencilerinin yoksullukla mücadelede sosyal hizmetin önemine yönelik görüşlerinin büyük oranda olumlu olduğu göz önüne

alındığında yoksulluğun kökten çözümünde sosyal yardımların yanısıra sosyal hizmet uygulamalarının da önemli bir konumda olduğunu düşündükleri ifade edilebilir (Başer ve Kırlioğlu, 2020). Yoksullukla mücadelede sosyal çalışmacıların görüşlerinin ele alındığı bir araştırmada, sosyal yardımların “refah devleti olma telaşıyla” sunulması eleştirilmektedir. Sosyal yardımların geçmişten günümüze kadar miktarının katlanarak arttırılmasının “iyi bir şey” olmadığı, yoksullara sadece ekonomik bir desteğin yapılmasının sürdürülebilirlikten uzak olduğu ifade edilmektedir. Söz konusu araştırmada bir sosyal çalışmacı konuyla ilgili özetle şunları söylemektedir (Canbulut, 2017:126): “...bu yardımın alıcılara nasıl rehberlik ettiğinizi, bu parayı nasıl planladığınızı, aylık olarak kaç defa tiyatroya gitmeleri gerektiğini ya da arkadaşlarıyla kafede kahve içmeleri için ne kadar bütçe ayrıldığını düşünüyor musunuz? Böyle bir planlama yapılmamakta ve paranın yeterliliği bu yüzden kontrol edilememektedir. Ancak bu, dışarıya bir şeyleri göstermek amacıyla yapılan bir adım gibi görünüyor. "Sosyal ve ekonomik destek yönetmeliğimiz var" ifadesi kullanılıyor, ancak aslında böyle bir şey bulunmuyor. Sadece nakdi yardım yapılıyor ve bir yıl sonra gelen kişiler "Maaşım kesildi" diyorlar.”

Sosyal hizmet mesleği yoksullukla mücadelede önemli bir konumda bulunmaktadır (Kruher Nevo, 2016:2). Yoksulluk ve yoksullar, tarihsel süreçte sürekli olarak sosyal hizmet mesleği ile ilişkilendirilmiş ve bu bağlamda yoksulluk, sosyal hizmetin merkezi bir konusu haline gelmiştir. Yoksulluk ile sosyal hizmet arasındaki bağlam ayrılmazdır ve sosyal hizmet uzmanları, mesleklerinin başlangıcından bu yana yoksulluk içindeki bireyler, aileler ve topluluklarla doğrudan çalışmışlardır (Aca, 2021:440; Feldman, 2019). Bu çalışmada öğrencilerin yoksullukla mücadelede etmede sosyal hizmet mesleğinin konumu hakkındaki düşünceleri yapısal boyutta anlamlı bir farklılık göstermektedir. Buna göre sosyal hizmet mesleğinin yoksulluğu önlemede önemli bir konumda olduğunu düşünmeyen öğrencilerin yoksulluğun nedenlerine yönelik daha kaderci veya bireysel bir tutuma sahip oldukları söylenebilir.

Araştırmada ortaya çıkan bir başka anlamlı farklılık ise öğrencilerin gelir düzeyleri arttıkça yapısal atıf düzeylerinin azalmasıdır. Ayrıca kadın öğrencilerin yapısal atıf yapma puanlarının erkeklere göre, erkeklerin ise kaderci atıf yapma puanlarının kadınlara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Yoksulluğa ve yoksullara yönelik tutumlarla ilgili mevcut literatür, algıların sosyoekonomik ve sosyodemografik özelliklerle bağlantılı olduğunu göstermektedir. Araştırmamızla benzer bulgulara sahip bir araştırmada, düşük gelire sahip katılımcıların daha yüksek oranda yapısal atıfta buldukları saptanmıştır (Solak, 2008). Aksine Niemela (2008) ise yoksul bireylerin yoksulluklarının nedeni olarak daha bireysel atıflarda bulunduğunu ifade etmektedir. Aynı araştırmada erkeklerin kadınlara göre yoksulluğun nedeni olarak daha bireyselci bir tutuma sahip oldukları da belirtilmektedir.

Geleceğin sosyal çalışmacılarının yoksulluğa yönelik nedensel atıflarının, uygulamalarına önemli ölçüde yansıtacağı varsayımından hareketle dünya görüşlerinin önemli etkenlerden olduğu ifade

edilebilir (Weiss Gal, Benyamini, Ginzburg, Savaya ve Peled, 2009). Bu görüşe paralel olarak araştırmada kendini sosyal demokrat olarak niteleyenlerin yapısal boyuttaki puanlarının kendini liberal olarak tanımlayan katılımcıların puanlarına göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Yoksullara yönelik tutumların analiz edildiği bir araştırmada muhafazakâr Amerikalıların yoksullara yönelik tutumlarının toplumsal/yapısal boyutlarda olmadığı saptanmıştır. Ayrıca beyaz katılımcıların siyahi katılımcılara oranla yoksulluğa yönelik tutumlarının daha bireysel olduğu kanıtlanmıştır (Cozzarelli, Wilkinson ve Tagler, 2002, Clark, 2008). Solak (2008) ise sol siyasi görüşe sahip olanların sağ siyasi görüşe sahip olanlara göre daha fazla yapısal atıfta bulduklarını belirtmektedir. Benzer bir sonuç Zucker ve Weiner'in (1993) üniversite öğrencileriyle yaptıkları bir araştırmada ortaya çıkmıştır. Liberal düşünceye sahip katılımcıların yoksulluğa daha bireysel nedenler atfettikleri görülürken muhafazakâr katılımcıların ise kadercı nedenlere atıfları yüksek bulunmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin yoksulluğun nedenlerine yönelik algılarını inceleyen bu araştırmada; öğrencilerin yoksulluğun nedenlerine yönelik algılarının büyük oranda yapısal olduğu, yoksullara yönelik sosyal hizmet uygulamalarının çoğunlukla hak temelli bir yaklaşımla uygulanması gerektiğini düşündükleri, yoksullara yönelik olumlu düşüncelere sahip oldukları, yoksullara yönelik sosyal yardımların artırılması gerektiğini düşündükleri, yoksulluğun ortadan kaldırılmasında sosyal hizmetin konumunu önemli gördükleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca sosyoekonomik durum kötüleştikçe yapısal atıfta bulunma düzeylerinin arttığı ve kadınların erkeklere göre yoksulluğun nedenlerine yönelik olarak daha yapısal atıflarda buldukları sonuçları ortaya çıkmıştır. Ek olarak kendilerini sosyal demokrat olarak niteleyenlerin yapısal boyutlardaki puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal hizmetin tarihsel kilometre taşlarının temelinde başlarında hayırseverlik bulunmaktadır. Yoksullara yönelik geleneksel sosyal yardımlar gönüllülük esaslı yapılmıştır (Reçber, 2019). Sosyal hizmetin bilimsel olarak yapılmaya başlanması sosyal devlet anlayışının ortaya çıkmasıyla olmuştur. Sosyal devlet anlayışı devlete, sosyal hizmetler açısından önemli sorumluluklar yüklemiştir. Sosyal hizmet mesleği her zaman bir değişim ve dönüşüm içinde olmuş ve yardımseverlikten hakseverliğe doğru bir dönüşüm geçirmiştir (Atatanır ve Karataş, 2019). Sosyal hizmet; insan ihtiyaçlarına yönelse de temelde bir insan hakkıdır. Ayrıca uluslararası sosyal hizmet tanımında da sosyal hizmetin bir insan hakları mesleği olduğu yer almaktadır. Hak temelli yaklaşım bu hizmeti, "hayır" olduğu için değil insanın "hakkı" olduğu için yapar. Hak temelli yaklaşım bireyin haklarını korurken aynı zamanda bireyi kendi haklarını koruması için de güçlendirmeye dönüktür (Zengin ve Altındağ, 2016). Nitekim hak temelli olmayan bir sosyal hizmet uygulaması; "hak edenlere" değil "muhtaç" olanlara yapılacaktır. Ayrıca bu kalıcı değil geçici çözümler üretecektir. Böyle bir anlayış yüzyıllar önce kiliseler ve hayırsever insanlar tarafından yapılan sosyal yardımlardan farksız olacaktır.

Sosyal çalışmacılar, insan haklarına dayalı bir tutum içerisinde müracaatçılarının ihtiyaçlarına uygun bir şekilde uygulamalarını yapabilmelidir. Sosyal çalışmacı ve müracaatçı ilişkisinde sosyal çalışmacının rolü mesleki müdahalelerinde kişisel değerlerinin arka planda kalmasını sağlamak olmalıdır. Sosyal çalışmacının sorumluluğu müracaatçının haklarının savunuculuğuna hizmet etmek ve çeşitliliğe saygı duymaktır. Bu açıdan sosyal hizmet öğrencileri, yoksulluğun sosyal inşasına yönelik geleneksel görüşlere meydan okuma ve onları aşma yükümlüğü olduğunu bilmek durumundadır. Ayrıca yoksullara yönelik tutumlarının mesleki yaşamlarında karar verme süreçlerini etkileyebileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Sosyal hizmet mesleğinin temel amacı, yoksulluk içinde yaşayan, ezilen ve savunmasız durumda olan bireyleri güçlendirmek, yaşam kalitelerini artırmak ve tüm insanların temel ihtiyaçlarını karşılamak için destek olmaktır (Çiftçi ve Gönen, 2011:149). Sosyal hizmet mesleğinin temel değerlerinden biri sosyal adalettir (Tuncay, 2006). Bu durum Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği tarafından sosyal hizmetin etik ilkeleri ve sorumluluklarında şöyle ifade edilmektedir (Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, 2003):

“Sosyal çalışmacılar mesleki uygulamalarında; ırk, etnik ve ulusal köken, renk, cinsiyet, cinsel yönelim, yaş, medeni durum, siyasal görüş, dinsel inanç, zihinsel ya da fiziksel özür temeline dayanan ayrımcılığın herhangi bir biçimine yer vermemeli; göz yummamalı, kolaylaştırmamalı ve ayrımcılık yapanlarla iş birliğine girmemelidir.”

Bu mesleki sorumluluklardan hareketle sosyal çalışmacılar mesleki sorumluluklarını yerine getirirken kişisel tutumlarının buna engel olmasına ve ayrımcı bir davranış sergilenmesine izin vermemelidir.

Araştırmanın sonuçları; geleceğin sosyal çalışmacıları olan öğrencilerin yoksulluğa yönelik tutumlarının mesleki yaşamlarına olan etkisinin incelenmesi gerekliliğine ışık tutmaktadır. Konuyla ilgili daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir. Farklı etnik, sosyal sınıf ve yaş gibi özelliklere sahip farklı örneklem (örneğin; sosyal hizmet kurumlarında hizmet veren diğer bölüm öğrencileri (psikoloji, sosyoloji, hemşirelik, çocuk gelişimi vb.), kamu ve diğer sektörlerde yoksullarla çalışan sosyal çalışmacılar gibi farklı gruplar özelinde konunun araştırılması önem taşımaktadır. Kendilerini “yoksul” olarak niteleyenlerin tutumlarını incelemenin ise özellikle önemli olduğuna inanılmaktadır. Yoksullara yönelik takınılan olumsuz tutumların ve yoksulların kendilerinin bunu ne kadar içselleştirdiğini incelemek için üniversite örneklemlili çalışmaların da ötesine geçmek gerekmektedir. Ek olarak planlanan araştırmalara daha geniş ve farklı türde değişkenlerin dahil edilmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Örneğin; yoksullara yönelik algılara din, meslek etiği veya inançların etkisi daha derinlemesine incelenmelidir. Bu araştırma sadece bir kesit ve ülke ile sınırlıdır. Farklı zaman dilimleri ve ülkeler arası karşılaştırmaların yapılması söz konusu olguya ilişkin anlayışı zenginleştirecektir. Ayrıca Türkiye’ye özgü boyutsal çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Son olarak katılımcıların yoksullara yönelik soruları cevaplarken yoksulları homojen

bir grup olarak görme olasılıkları bulunmaktadır. Dolayısıyla farklı yoksul gruplara (çocuklar, kadınlar, engelliler gibi) yönelik tutumların da ayrıca incelenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Araştırma için Mardin Artuklu Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından 24.02.2023 tarih ve 2023/2-33 sayılı etik onay belgesi alınmıştır.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Abouchedid, K., ve Nasser, R. (2001). Poverty attitudes and their determinants in Lebanon's plural society. *Journal of economic psychology*, 22(2), 271-282.
- Aca, Z. (2021). Yoksullarla Çalışan Sosyal Hizmet Uzmanlarının Duygusal Emeği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(2), 439-457. <https://doi.org/10.33417/tsh.826609>
- Atatanır, H. ve Karataş, K. (2019). Yoksulluğa hak temelli yaklaşım. *İnsan ve İnsan*, 6(21), 453-475.
- Atherton, C. R., Gemmel, R. J., Haagenstad, S., Holt, D. J., Jensen, L. A., O'Hara, D. F., & Rehner, T. A. (1993). Measuring attitudes toward poverty: A new scale. In *Social Work Research and Abstracts* (Vol. 29, pp. 28-28.). American National Association of Social Workers.
- Başer, D., Kırılıoğlu, H. İ. K., ve Kırılıoğlu, M. (2017). Sosyal hizmet ve Bauman: Sosyal adalet. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 1007-1020.
- Başer, D., ve Kırılıoğlu, M. (2020). Türkiye'deki sosyal yardım sistemine yönelik sosyal hizmet uzmanlarının deneyimleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(4), 1486-1513.
- Boylston, M. T., ve O'Rourke, R. (2013). Second-degree bachelor of science in nursing students' preconceived attitudes toward the homeless and poor: A pilot study. *Journal of Professional Nursing*, 29(5), 309–317. doi:10.1016/j.profnurs.2012.05.009
- Bullock, H. E. (1995). Class acts: Middle-class responses to the poor. In B. Lott ve D. Maluso (Eds.), *The social psychology of interpersonal discrimination* (pp. 118–159). New York: Guilford Press
- Bullock, H. E. (1999) Attributions for poverty: A comparison of middle-class and welfare recipient attitudes, *Journal of Applied Social Psychology* 29, 2059–82.
- Bullock, H. E. (2004). From the front lines of welfare reform: An analysis of social worker and welfare recipient attitudes. *Journal of Social Psychology*, 144, 571–588.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.A., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2020). Eğitimde

Bilimsel Araştırma Desenleri (29. Baskı), Pegem Akademi, Ankara. 9-28-9

- Canbulut, T. (2017). Yoksulluk ve yoksullukla mücadele alanındaki sosyal politikaların sosyal hizmet uzmanlarınca değerlendirilmesi: sürdürülebilir yoksulluk. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 28(1), 113-132.
- Carr, S. C., ve MacLachlan, M. (1998). Actors, observers, and attributions for Third World poverty: Contrasting perspectives from Malawi and Australia. *The Journal of social psychology*, 138(2), 189-202.
- Clark, S. (2007). Social work students' perceptions of poverty. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 16(1-2), 149-166.
- Constance-Huggins, M., Davis, A., ve Yang, J. (2020). Race still matters: The relationship between racial and poverty attitudes among social work students. *Advances in Social Work*, 20(1), 132-151.
- Cozzarelli, C., Wilkinson, A.V. ve Tagler, M.J. (2001), Attitudes Toward the Poor and Attributions for Poverty. *Journal of Social Issues*, 57: 207-227. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00209>
- Creswell, J. W. (2017). Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları. (S. B. Demir Çev.). Ankara: Eğiten Kitap.
- Da Costa, L. P., ve Dias, J. G. (2014). Perceptions of poverty attributions in Europe: A multilevel mixture model approach. *Quality & Quantity*, 48, 1409-1419.
- Delavega, E., Kindle, P. A., Peterson, S., ve Schwartz, C. (2017). The blame index: Exploring the change in social work students' perceptions of poverty. *Journal of Social Work Education*, 53(4), 664-675.
- Feagin, J. R. (1972). "Poverty: We Still Believe That God Helps Those Who Help Themselves". *Psychology Today*, 6, 101-129.
- Feldman, G. (2019). Towards a Relational Approach to Poverty in Social Work: Research and Practice Considerations. *British Journal of Social Work*, 49, 1705–1722.
- Furnham, A., ve Gunter, B. (1984). Just world beliefs and attitudes towards the poor. *British journal of social psychology*, 23(3), 265-269.
- Healy, L. M. (2001). *International social work: Professional action in an interdependent world*. New York: Oxford University Press.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Koca, M. (2020). Yoksulluğa Yönelik Nedensel Atıflar Ordu Üniversitesi Örneği. *İnsan ve Toplum*, 10(4), 353-382.
- Kreidl, M. (2000). Perceptions of poverty and wealth in western and post-communist countries. *Social Justice Research*, 13, 151-176.
- Krumer-Nevo, M. (2016). Poverty-aware social work: A paradigm for social work practice with people in poverty. *British Journal of Social Work*, 46(6), 1793-1808.

- Krumer-Nevo, M., Weiss-Gal, I., ve Monnickendam, M. (2009). Poverty-aware social work practice: A conceptual framework for social work education. *Journal of Social Work Education*, 45(2), 225-243. <https://doi.org/10.5175/jswe.2009.200600144>
- Lister, R. (2004). *Poverty*. Cambridge, England: Polity Press.
- Macarov, D. (1981). Social work students' attitudes toward poverty: A tri-national study. *Contemporary Social Work Education*, 4, 150-160.
- Majumdar, K., ve Chatterjee, D. (2020). Perception of poverty: A study on the non-social work students. *Social Work and Society, Internaional Online Journal*. 18(2).1-15.
- Morçöl, G. (1997). Lay explanations for poverty in Turkey and their determinants. *The Journal of Social Psychology*, 137(6), 728-738.
- Nasser, R. N. (2007). Does Subjective Class Predict the Causal Attribution for Poverty, *Journal of Social Sciences*, 3 (4), 1 97-201.
- Nasser, R., Singhal, S., ve Abouchedid, K. (2005). Causal attributions for poverty among Indian youth. *Current research in social psychology*, 11(1), 1-13.
- Niemelä, M. (2008). Perceptions of the causes of poverty in Finland. *Acta Sociologica*, 51(1), 23-40. <https://doi.org/10.1177/0001699307086816>
- Patterson, N., ve Hulton, L. J. (2011). Enhancing nursing students' understanding of poverty through simulation. *Public Health Nursing*, 29(2), 143-151. doi:10.1111/j.1525-1446.2011.00999.x
- Reçber, B. (2019). Sosyal Hizmetin Gelişiminde Türkiye'nin Konumu: Teorik Bir Analiz. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(2), 715-738. <https://doi.org/10.33417/tsh.572233>
- Rengasamy, S. (2010). *Evolution Of Social Welfare / Work*. Madurai Institute of Social Sciences. Erişim tarihi: 10 Ocak 2016, <http://xahoinhanvan.cdsptw.edu.vn/upload/xhmv/content/14826079-History-of-Social-Work.pdf>
- Sarıpek, D. B. (2017). "İhtiyaç" Kavramı Ekseninde Sosyal Koruma: Temel İhtiyaçlar Yaklaşımı. *İnsan ve İnsan*, 4(12), 43-65.
- Solak, N. (2008). *Yoksulluğa ve yoksullara ilişkin değerlendirmelerin sistemin meşrulaştırılması kuramından hareketle incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Solak, N. ve Göregenli, M. (2009). Yoksulluğa ilişkin Nedensel Atıflar Ölçeği'nin geliştirilmesi ve psikometrik özelliklerinin değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12(24), 72-89.
- Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (2003). "Sosyal hizmet mesleğinin etik ilkeleri ve sorumlulukları." Ankara: Evin Yayınları.
- Sun, A. P. (2001). Perceptions among social work and non-social work students concerning causes of poverty. *Journal of Social Work Education*, 37(1), 161-173.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., ve Ullman, J. B. (2013). *Using multivariate statistics* (Vol. 6, pp. 497-516). Boston, MA: Pearson.

- Tuncay, T. (2006). Sosyal hizmetin temel hedefi: sosyal adalet güçlendirmeye retorikten pratiğe. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 17(1), 53-70.
- Weaver, R. D., ve Yun, S. H. (2011). Analyzing the attitude of undergraduate students toward poverty and impoverished persons: Does social work education make a difference? *Journal of Teaching in Social Work*, 31, 3–20. doi:10.1080/08841233.2011.539125
- Weiss, I., ve Gal, J. (2007). Poverty in the eyes of the beholder: Social workers compared to other middle class professionals. *British Journal of Social Work*, 37, 893–908.
- Weiss-Gal, I., Benyamini, Y., Ginzburg, K., Savaya, R., ve Peled, E. (2009). Social workers' and service users' causal attributions for poverty. *Social Work*, 54(2), 125-133.
- Yun, S. H., ve Weaver, R. D. (2010). Development and validation of a short form of the Attitude Toward Poverty Scale. *Advances in Social Work*, 11, 174-187. <https://doi.org/10.18060/437>
- Zastrow, C. (2013). *Introduction to social work and social welfare: Empowering people*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.
- Zengin, O., ve Altındağ, Ö. (2016). Bir insan hakları mesleği olarak sosyal hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1), 179-190.
- Zucker, G. S. ve Weiner, B. (1993). Conservatism and perceptions of poverty: An attributional analysis. *Journal of Applied Social Psychology*, 23(12), 925-943.

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Araştırma Makalesi / Research Article

Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Akademik Motivasyonlarının Akademik Erteleme Eğilimleri Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi

Evaluating the Effect of Social Work Students' Academic Motivation on Academic Procrastination

Taner ARTAN¹, Sayra LOTFİ², Aydın Olcay ÖZKAN³, Tuba Nur OĞUZ⁴, Ceren AKAR⁵, Ali TAŞCI⁶

¹Doç. Dr. İstanbul Üniversitesi-
Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri
Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü,
taner.artan@iuc.edu.tr, ORCID:
0000-0002-8716-2090

²Dr., İstanbul Medipol Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Yüksekokulu Sosyal
Hizmet Bölümü, slotfi@medipol.edu.tr,
ORCID: 0000-0003-3352-0152

³Öğr. Gör., Zonguldak Bülent Ecevit
Üniversitesi Sağlık Bilimleri
Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü,
aydinolcayozkan@gmail.com, ORCID:
0000-0001-7093-2485

⁴Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul
Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü
Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Tezli
Yüksek Lisans Programı,
tubanuroguuz@gmail.com, ORCID:
0000-0002-2441-0405

⁵Sosyal Çalışmacı,
cerenakar.c@gmail.com, ORCID:
0000-0002-7387-8303

⁶Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi Oltu
Beşeri ve Sosyal Bilimler Fakültesi
Sosyal Hizmet Bölümü,
ali.tasci@atauni.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-2368-8261

Başvuru: 03.02.2023
Kabul: 16.01.2024

Atıf:
Artan, T., Lotfi, S., Özkan, A. O.,
Oğuz, T. N., Akar, C. ve Taşci A.
(2024). Sosyal hizmet bölümü
öğrencilerinin akademik
motivasyonlarının akademik erteleme
eğilimleri üzerindeki etkisinin
değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal
Hizmet*, 35(1), 65-86. DOI:
10.33417/tsh.1247081

ÖZ

Bu çalışmanın amacı; sosyal hizmet öğrencilerinin akademik erteleme eğilimleri üzerinde hangi faktörlerin etkili olduğunun incelenmesidir. Araştırma örneklemini 486'sı kadın (%85,4) ve 83'ü erkek (14,6) olmak üzere sosyal hizmet lisans eğitimi alan 569 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama araçları olarak, araştırmacıların geliştirmiş olduğu Sosyo-Demografik Soru Formu, Akademik Erteleme Eğilimi Ölçeği ve Akademik Motivasyon Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma bulguları, katılımcıların Akademik Erteleme Eğilimi Ölçeği'nden almış oldukları puanlar ile Akademik Motivasyon Ölçeği'nin alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır. Araştırma bulguları, katılımcıların akademik erteleme eğilimi puanlarının; cinsiyet, öğrenim görmüş oldukları üniversite türü ve yaşadıkları ortam değişkenine göre anlamlı şekilde farklılaştığını göstermektedir. Bulgular bağlamında, sosyal hizmet akademisyenlerinin öğrencilerin akademik motivasyonlarını artırmaya yönelik girişimlerde bulunmalarının akademik erteleme eğilimi ile mücadelede önemli bir kazanım sunacağı söylenebilmektedir.

Anahtar kelimeler: Akademik erteleme, akademik motivasyon, sosyal hizmet, sosyal hizmet öğrencileri

ABSTRACT

The aim of this study is to examine which factors have an effect on the academic procrastination of social work students. The sample of the study consisted of 569 social work undergraduate students, of which 486 (85.4%) women and 83 (14.6) were men. As data collection tools, the Socio-Demographic Questionnaire was developed by the researchers, Academic Procrastination Scale and Academic Motivation Scale was used in the study. Research findings reveal the existence of a significant relationship between the scores of the participants from the Academic Procrastination Scale and the scores they got from the sub-dimensions of the Academic Motivation Scale. The research findings revealed that the academic procrastination scores of the participants differed significantly according to gender, the type of university they attended and the environment they lived in. In the context of the findings, it can be said that the attempts of social work academics to increase the academic motivation of students will provide an important gain in the fight against academic procrastination.

Keywords: Academic procrastination, academic motivation, social work, social work students

GİRİŞ

Bireylerin kendi yaşamlarına dair karar alma süreçlerinde aktif rol almaları, sorumluluk üstlenme motivasyonları ve sorumluluk edindikleri konuları tamamlamaya dair istikrarlı olmaları; yaşamlarının her alanında olduğu gibi akademik başarıları üzerinde de etkili olmaktadır (Arıöz, 2022). Öğrencilerin hayatlarının önemli bir dönemini kapsayan üniversite yaşamı, akademik başarının fazlasıyla önem kazanması dolayısıyla beraberinde pek çok görev ve sorumluluk getirmektedir. Bu durum her ne kadar zamanın etkin ve verimli kullanımını zorunlu kılsa da bazı zamanlarda öğrencilerin bu zorunluluk halini göz ardı ederek görev ve sorumluluklarını yerine getirme sürecini ertelemeleri söz konusu olmaktadır (Steel, 2007).

Erteleme davranışı, temelde kişinin sorumluluk alanlarına ilişkin tamamlanması gereken işlerin mantıklı olmayan sebepler dolayısıyla ileri zamanlara bırakılması, sıklıkla ötelenmesi şeklinde ifade edilebileceği gibi; davranışsal, duyuşsal ve bilişsel boyutları da bulunan çok yönlü bir olgu olarak tanımlanmaktadır (Lay, 1986; Çakıcı, 2003; Dryden, 2000; Rothblum, Solomon ve Murakami, 1986; Schouwenburg ve Lay, 1995; Balkıs, 2006; Bulut, 2014; Tuckman ve Sexton, 1989). Bununla birlikte, kişilerin zamanlarını planlamaları noktasında ortaya çıkan tahmin hatalarını içermekte olan (Pychyl, Morin ve Salmon, 2000) ve akılcı olmayan bir biçimde kişisel anlamda huzursuzluk hissedinceye değin işlerin geciktirilmesine (Goodman, 2000) sebep olan erteleme davranışı, karar alma süreçlerinin ötelenmesi (Milgram, Mey-Tal ve Levison, 1998) ya da hoşça gitmeyen bir sorumluluktan kaçınma davranışı (Blunt ve Pychyl, 2000) olarak da açıklanmaktadır.

Akademik yaşam, öğrencilerin başlıca erteleme davranışı gösterdikleri alan olmaktadır (Yaycı ve Düşmez, 2016). Erteleme davranışı üzerine yapılan araştırmalara en çok konu olan erteleme türünün "akademik erteleme" olması da bu kanıyı destekler niteliktedir (Akbay, 2009). Bireyin yaşamının tek bir alanında erteleme yatkınlığının bulunması olan durumsal ertelemenin bir versiyonu olarak akademik erteleme; bireylerin ödev yapımı, proje hazırlığı ve sınav çalışması yapması gibi akademik alandaki temel sorumluluklarını zamanında yapmaması şeklinde ortaya çıkmakta, dolayısıyla bireylerin duyduğu kaygıyı artırarak başarısız olunacağına dair korkuları gündeme getirmektedir (Aksu, 2022; Doğan vd., 2014). Bireylerin hem psikolojik iyilik hallerine hem de akademik başarılarına doğrudan ve negatif yönde etki etme potansiyeli bulunan (Sweitzer, 1999) akademik erteleme davranışının nedenlerine değinmek faydalı olacaktır.

İlgili literatür incelendiğinde akademik erteleme davranışının nedenlerine dair pek çok araştırma bulgusu ile karşılaşmaktadır. Gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda akademik erteleme davranışı ile; anne ve/veya baba sıkı denetimi (Ulukaya ve Bilge, 2014), özsaygı (Beck, Koons ve Milgrim, 2000; Ferrari, 2000; Hannok, 2011; Kandemir, 2010), sorumluluk sahibi olma (Johnson ve Bloom, 1995; Bulut, 2014; Özer ve Altun, 2011; McCown, Petzel ve Rupert., 1987), öz yeterlik inancı (Çelik ve Odacı, 2015; Haycock, 1993; Klassen ve Kuzucu, 2009; Van Eerde, 2003), özgüven sahibi olma (Yeşil ve Şahan, 2012), stresle başa çıkma, bir şeyleri başarabileceğine yönelik inanç (Klassen,

Krawchuk ve Rajani, 2008; Tuckman ve Sexton, 1992; Tuckman, 1991), genel yetkinlik inancı (Çelikkaleli ve Akbay, 2013), yaşam doyumu (Binder, 2000; Savithri, 2014) ve bireyin güdülenme durumu (Balkıs ve diğ., 2006; Orpen, 1998; Akbay ve Gizir, 2010) arasında negatif yönlü anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu durumda anne ve/veya babanın sıkı denetiminin artması, özsaygı, öz yeterlik inancı ve özgüvenin yüksek olması, sorumluluk sahibi olma düzeyi ile bir şeyleri başarmaya yönelik inanç ve yaşam düzeyinin yükselmesi, stresle başa çıkma ve genel yetkinlik inancının artması gibi etkenler akademik erteleme davranışının görülme sıklığını azaltmaktadır. Aynı zamanda davranış olarak gerçekleştirilen akademik erteleme ile; kişinin benlik saygısının düşük olması (Aydoğan ve Özbay, 2012), verilen görevin itici olarak algılanması (Solomon ve Rothblum, 1984; Onwuegbuzie, 2004; Ferrari ve Scher, 2000), benlik saygısını korumak (Aydoğan, 2008), barınılan mekan (Çetin, 2009), kendinden şüphe duyma (Duru ve Balkıs, 2014), motivasyon düşüklüğü (Kağan, 2009; Senecal, Koestner ve Vallerand, 1995; Bulut ve Ocak, 2017; Lekich, 2006), rasyonel olmayan inançlar ve başkaları tarafından olumsuz şekilde değerlendirilmeye ilişkin korku, mükemmeliyetçilik (Ferrari, 1992), kaygı (Balkıs, 2006), depresyon (Deniz ve Akdoğan, 2014), başarısızlık korkusu (Özer ve Altun, 2011; Çakıcı, 2003; Hannok, 2011; Van Eerde, 2003), öğrenme becerilerinde ustalaşmış olma durumu (Ferrari ve Scher, 2000), davranışlardan şüphe etme (Bulut, 2014), kötü zaman yönetimi (Balkıs vd., 2006; Bulut ve Ocak, 2017) ve irrasyonel düşünceler (Ferrari, Johnson ve McCown, 1995) arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkilerin bulunduğu çalışmalar da bulunmaktadır. Bu noktadan düşünüldüğünde bahsedilen tüm bu değişkenler akademik erteleme davranışını artırıcı niteliktedir.

Sorumlu oldukları akademik faaliyetleri gerçekleştirmeleri noktasında öğrencileri harekete geçiren, itici güç niteliği gösteren, davranışlarına yön veren ve nihayetinde başarıya ulaşmalarını sağlayan en önemli faktör motivasyondur. Buradan hareketle motivasyon ya da motivasyonsuzluk halinin, bireylerin akademik yaşamlarına doğrudan etki ettiğini söylemek mümkündür (Kıran, 2019). Nitekim motivasyon hakkında gerçekleştirilen çalışmalara bakıldığında tartışmaların genelinin akademik alan üzerinden yürütüldüğü görülmekte, akademik alanda gerekli motivasyona sahip olmanın öğrencilerin başarısını etkilediği ve akademik başarı üzerinde önemli bir belirleyici olduğu ifade edilmektedir (Akçakanat ve Antalyalı, 2016; Dereli ve Acat, 2010; Karagüven, 2012; Kıran, 2019). Motivasyonun öğrencilerin akademik başarısına hangi noktada yahut nasıl etki ettiğine dair tartışmalar eşliğinde; akademik motivasyon ya da akademik güdülenme kavramları karşımıza çıkmaktadır. En temel ifadeyle, öğrencilerin üniversite yaşamları boyunca sorumlu oldukları eğitim faaliyetlerine dair ürettikleri enerji, çaba ve güdüye karşılık gelen kavram akademik motivasyondur (Bacanlı ve Şahinkaya, 2011; Deci ve Ryan, 2000).

Motivasyon, literatürde sıklıkla öz belirleme teorisi ekseninde açıklanmaktadır. Bireyi harekete geçirmeyi hızlandıran nedenleri ortaya koymak üzere kullanılan öz belirleme teorisi bağlamında ele alındığında motivasyon kavramı; içsel motivasyon, dışsal motivasyon ve motivasyonsuzluk başlıkları altında değerlendirilmektedir. Bu teoriye göre, her bir ana başlık kendisiyle ilişkili diğer alt başlıklarla

değerlendiriliyor (Terlemez vd., 2015) olsa da mevcut çalışmanın özünden uzaklaşmamak adına bu bölümde yalnızca ana başlıkların açıklanması söz konusu olacaktır. Bir davranışı gerçekleştirmenin kendisinin amaç olarak görüldüğü ve haz duymak, doyum sağlamak gibi kişiyi tatmin eden duygulara dayanan motivasyon türü içsel motivasyon olarak adlandırılmaktadır. Dışsal motivasyon ise tersi biçimde, gerçekleştirilen davranışın bir sonuca varmak üzere araç olarak kullanılması durumunu açıklamaktadır. Bir işin gerçekleştirilmesi sürecinde; içsel motivasyonda kişisel tatmin ve doyum hali ön plandayken, dışsal motivasyonda davranışın ödül ya da ceza gibi dış dünyaya ait etkenlere olan yakınlığı gözetilmektedir (Aslan ve Doğan, 2020). İçsel motivasyon, öz belirleme teorisi kapsamında üç alt boyutta incelenmektedir ve bu alt boyutlar; bilmeye yönelik içsel motivasyon, başarmaya yönelik içsel motivasyon ve uyarım yaşamaya yönelik içsel motivasyon şeklindedir. Bilmeye yönelik içsel motivasyonda kişinin etkili öğrenme yaşama isteği ya da yüksek başarı elde etme arzusu ön plandayken, başarmaya yönelik içsel motivasyonda bir görevi başarıyla bitirmekten ya da yeni bir şey üretmekten alınan keyif ön plandadır. Uyarım yaşamaya yönelik içsel motivasyonda ise diğer iki içsel motivasyon türünden farklı olarak heyecan hissetme isteği ve uyarım yaşama beklentisi dikkat çekmektedir (Gömleksiz ve Serhatlıoğlu, 2013; Terlemez vd., 2015). Motivasyonun diğer boyutu dışsal motivasyondur ve bu boyutun daha çok sonuç odaklı olduğu görülmektedir. Burada davranışın kendisinden ziyade dışarıdan gelen etkiler o davranışa odaklanmayı gerektirmektedir ve davranışı yapma eyleminin beraberinde ödül ya da ceza getirmesi beklenmektedir. Kişiler yüksek maaş, promosyon, sınavı geçmek, maaş artışı ya da sosyal baskı gibi sebeplerle bahse konu davranışı yapabilmektedirler. Dışsal motivasyon ise belirlenmiş dışsal motivasyon, içe yansıyan dışsal motivasyon ve dışsal motivasyon dış düzenleme şeklinde üçe ayrılmaktadır. Belirlenmiş dışsal motivasyonda kişi, bireysel bir fayda veya kişisel olarak affettiği önem için o işi gerçekleştirmektedir. İçe yansıyan dışsal motivasyonda zorlama ve korkulacak durumlardan kaçınmak adına gerçekleştirilen davranışın varlığı mevcuttur. Dışsal motivasyon dış düzenlemede ise kişinin dışsal bir ödül elde etmek ya da dışsal bir cezadan, zorlamadan kaçınmak amacıyla davranışı gerçekleştirmesi söz konusudur (Gömleksiz ve Serhatlıoğlu, 2013; Terlemez vd., 2015). Bir faaliyetin yapılmasına yönelik dışsal ya da içsel motivasyona sahip olmama, isteksiz olma, davranışın sonuçlarına dair herhangi bir beklentinin bulunmaması, sorumluluk ya da baskı hissi duyulmaması ise motivasyonsuzluk olarak tanımlanmaktadır (Ryan ve Deci, 2000). Literatürde içsel motivasyon, dışsal motivasyon ve motivasyonsuzluk kavramları ile bireylerin akademik başarıları arasında pozitif ilişki olduğunu saptayan araştırmalar bulunmaktadır (Kusurkar vd., 2013; Komarraju vd. 2009; Afzal vd., 2010). Yine yapılan araştırmalar göstermektedir ki akademik başarı elde etmedeki kilit nokta, öğrencilerin akademik motivasyonudur (Akçakanat ve Antalyalı, 2016; Vallerand ve Bissonnette, 1992; Green vd., 2006).

Akademik motivasyon hakkında yapılan araştırmalar sonucunda; cinsiyet ve toplumsal cinsiyet rolleri (Karagüven, 2012; Direktör ve Nuri, 2017), bilinçli tercih, bölüme dair beklentiler, potansiyel istihdam olanakları (Terlemez vd., 2015; Dereli ve Acat, 2010), benlik saygısı ve olumlu otomatik düşünceler (Topçu ve Leana-Taşçılar, 2016; Komarraju ve Dial, 2014; Direktör ve Nuri, 2017; Lekich, 2006),

vicdanlılık, açıklık, sorumluluk, duygusal denge, uyumluluk gibi kişilik özellikleri (Komarraju vd. 2009, Preckel vd., 2006; Conrad ve Patry, 2012), özgüven ve öz-yeterlik inancı (Karimi, 2014; Schunk, 1991; Nouri vd., 2015), zaman yönetimi becerileri (Ghiasvand vd., 2017), kişilerarası problem çözme yetkinliği (Bedel ve Hamarta, 2014) ve olumlu kaygılar (Majali, 2020) ile öğrencilerin akademik motivasyonları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Dolayısıyla biyolojik cinsiyet faktörüne bağlı değişkenler ve toplumsal olarak cinsiyetlere atfedilmiş rollerin önemi anlaşılmalı birlikte; üniversiteye geçiş tercihlerinin bilinçli yapılması, kişilerin bölümlerine dair pozitif beklentileri, bölümlerinin gelecekte sunduğu iş olanaklarının çokluğu, yüksek benlik saygısı ve olumlu otomatik düşünceler, vicdanlılık, açıklık, sorumluluk, duygusal denge ve uyumluluk gibi kişilik özelliklerine sahip olunması, kişinin özgüveni ve kendine dair öz-yeterlik inancı, zamanın etkin kullanımı ve yönetimi becerisi, kişilerarası problem çözme noktasında gelişkinlik ve akademik anlamda sahip olunan olumlu kaygılar bireylerin akademik motivasyonunu artırmaktadır. Bununla birlikte akademik motivasyon ile akademik tükenmişlik (Evers vd., 2020; Soliemanifar vd., 2013; Felaza vd, 2020) olumsuz kaygılar (Ghiasvand vd., 2017; Ünal, 2013), ev içim uyum problemleri (De ve Singh, 1970), internet ve sosyal ağ kullanımı (Minimol ve Angelina, 2015; Satıcı, 2015; Widjana ve Purnamasari, 2020; Schneider, 2020) ve nevroz (Öztürk, 2013; Yıldırım, 2019; Busato vd, 1998) faktörleri arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Buradan hareketle akademik tükenmişlik durumunun, bireylerin kendi yaşam alanlarındaki adaptasyon problemlerinin, akademik sorumluluklara karşı sahip olunan olumsuz kaygıların, nevroz kişilik yapısının ve uzun süreli internet kullanımı faktörlerinin bireylerin akademik motivasyonunu azalttığı görülmektedir.

Literatürde pek çok değişkenle ilişkileri incelenen akademik erteleme eğilimi ve akademik motivasyon konuları, ne yazık ki sosyal hizmet öğrencileri örneklemini üzerinde yeterince irdelenmemiş konumdadır. Oysa sosyal hizmet lisans bölümü öğrencileri de öğrencilik yaşamları boyunca pek çok akademik görev ve sorumlulukla karşılaşabilmekte ve kimi zaman bunları erteleme yolunu tercih edebilmektedir. Nitekim Atamtürk ve diğerlerinin (2020) gerçekleştirdikleri, akademik erteleme eğilimi ile internet bağımlılığı ilişkisini ele alan ve sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin örneklemini oluşturduğu bir çalışmada öğrencilerin akademik erteleme eğilimi ölçeceğinden almış oldukları puan ortalamasının 60,65 olduğu görülmektedir. Bu durum öğrencilerin ortalamasının üzerinde akademik erteleme eğilimi gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Bu çalışmaların yanı sıra öğrencilerin sosyal hizmet bölümünde öğrenim görmeyi tercih etme noktasında farklı içsel ve dışsal motivasyonlara sahip olduklarını gösteren ve sosyal hizmet bölümünü tercih etme sebeplerini ele alan çalışmaların da mevcut olduğu bilinmektedir (Acar ve Apak, 2017; Altındal, 2022; Işıkhan vd., 2016). Fakat bu noktada sosyal hizmet öğrencilerinin akademik motivasyonları ile akademik erteleme eğilimlerini birlikte değerlendiren ve ilişkisini ortaya koymayı hedefleyen bir çalışmanın literatüre kazandırılmadığı görülmektedir. Oysa bu ilişkinin varlığını tespit edebilmenin, var olması halinde etkisini öngörebilmenin, etkili bir sosyal eğitimi sunumu adına farklı öğrenme yöntemlerinin kullanımı ve konuya ilişkin gerekli önlemlerin akademisyenlerce alınabilmesi açısından oldukça

önemli olduğu düşünülmektedir. Uluslararası literatürde de sosyal hizmet öğrencileri özelinde akademik erteleme ve akademik motivasyon ilişkisini irdeleyen çalışmaların bulunmadığı, akademik ertelemeye yönelik müdahalelere odaklanan çalışmaların gerçekleştirildiği görülmektedir (Goroshit, 2018; Wang vd., 2017).

Bu çalışmanın problemi, sosyal hizmet öğrencilerinin akademik erteleme eğilimlerini ve akademik motivasyonlarını birlikte ele alan ve bu iki değişken arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir çalışmaya ulusal literatürde rastlanılmamış olmasıdır. Bu doğrultuda çalışmanın temel amacı; sosyal hizmet öğrencilerinin akademik erteleme eğilimleri üzerinde hangi faktörlerin etkili olduğunun incelenmesidir. Araştırmanın temel amacı ve alt amaçları kapsamında oluşturulan hipotezler ise şu şekildedir:

H1. Sosyal hizmet öğrencilerinin akademik erteleme eğilimleri ile akademik motivasyonları arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur.

H2. Sosyal hizmet öğrencilerinin cinsiyetleri ile akademik erteleme eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur.

H3. Sosyal hizmet öğrencilerinin öğrenim görmüş oldukları üniversite türü ile akademik erteleme eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur.

H4. Sosyal hizmet öğrencilerinin yaşadıkları ortam türü ile akademik erteleme eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki mevcuttur.

YÖNTEM

Çalışma nicel paradigmaya bağlı kalınarak gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada, sosyal hizmet öğrencilerinin akademik erteleme eğilimleri ile akademik motivasyonları arasındaki ilişkinin ve aynı zamanda öğrencilerin akademik erteleme eğilimleri ile sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişkinin analiz edilmesi ve değerlendirilmesi amacıyla ilişkisel tarama modeli tercih edilmiştir. Bu model, iki ya da ikiden fazla sayıdaki değişken arasında, birlikte değişim gösterme durumunun varlığını ve eğer varsa derecesini ortaya koyma amacına hizmet etmektedir (Karasar, 2008).

Evren ve Örneklem

Araştırma amacı dahilinde araştırmanın hedef evrenini Türkiye’de lisans seviyesinde eğitimini sürdüren sosyal hizmet öğrencileri oluşturmaktadır. Ancak tüm evrene ulaşmak olanaklar ve zaman sınırlılığı çerçevesinde mümkün olmadığından bu çalışmada çalışma evrenini araştırmacıların erişim imkanları bulunan iki devlet ve iki vakıf üniversitesinin örgün şekilde eğitim sunan sosyal hizmet lisans bölümü öğrencileri oluşturmuştur. Dolayısıyla bu çalışmanın evrenini; 2019-2020 eğitim ve öğretim döneminde İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa’da eğitimini sürdüren 332, Atatürk Üniversitesi’nde eğitimini sürdüren 248, İstanbul Medipol Üniversitesi’nde eğitimini sürdüren 261 ve İstanbul Gelişim Üniversitesi’nde eğitimini sürdüren 214 olmak üzere, örgün şekilde eğitim gören toplam 1055 sosyal hizmet lisans öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada kolayda örnekleme yöntemi kapsamında örgün şekilde eğitim gören 569 sosyal hizmet lisans öğrencisine erişim

sağlanmıştır. Literatürde 1055 katılımcıdan oluşan evren büyüklüğü için önerilen ideal örneklem büyüklüğünün 285 olarak belirtildiği bilinmektedir (Coşkun vd., 2017). Bu kapsamda araştırma çerçevesinde ulaşılan örneklem büyüklüğünün evreni temsil noktasında yeterli olduğu görülmektedir.

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Bilgileri (n=569)

Yaş	Ort.±ss	Min-Maks.
	21,45±2,34	18-45
Cinsiyet	n	%
Kadın	486	85,4
Erkek	83	14,6
Eğitim Durumu		
Lisans 1. Sınıf	131	23
Lisans 2. Sınıf	79	13,9
Lisans 3. Sınıf	151	26,5
Lisans 4. Sınıf	208	36,6
Üniversite Türü		
Vakıf	394	69,2
Devlet	175	30,8
Yaşadıkları Ortam		
Ailemle Birlikte Yaşıyorum	420	73,8
Yurtta Kalıyorum	73	12,8
Evde Kalıyorum (Ailemden ayrı olarak)	63	11,1
Diğer	13	2,3

Tablo 1’de katılımcıların sosyodemografik özelliklerine yer verilmiştir. Buna göre katılımcıların yaş ortalamasının 21,45 olduğu ve %85,4’ünün kadın bireylerden oluştuğu görülmüştür. Katılımcıların %36,6’sı sosyal hizmet lisans dördüncü sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır ve %69,2’si vakıf üniversitelerinde öğrenimini sürdürmektedir. Çalışmaya katılım sağlayan bireylerin yaşadıkları ortam incelendiğinde ise %73,8’inin aileleriyle yaşam sürdürdükleri görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Sosyo-Demografik Soru Formu: Araştırmacı tarafından geliştirilen bu form ile katılımcılara ilişkin sosyodemografik özelliklerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Form ile katılımcıların; yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, öğrenim gördüğü üniversite türü, yaşadıkları ortam, devamsızlık gerçekleştirme durumları ve bütünlemeye kalma durumları gibi değişkenler hakkında bilgiler edinilmiştir.

Akademik Erteleme Eğilimi Ölçeği (AEEÖ): Aitken’in (1982) geliştirdiği ölçek, öğrencilerin akademik görevlerini erteleme eğilimlerini ölçmeyi hedeflemektedir. Ölçeğe ait Türkçe uyarlama çalışmasını Balkıs (2006) yapmıştır. Tek boyuttan ve 16 maddeden oluşan ölçek, 1 (Tamamıyla Yanlış) ile 5 (Tamamıyla Doğru) arasında değişen yanıt seçeneklerinin yer aldığı 5’li likert tiptedir. Ölçeğin 2., 4., 9., 10., 12., 13., 14., 15. ve 16. maddeleri ters puanlanmaktadır. Katılımcıların vermiş oldukları ve 1 ile 5 arasında derecelendirilen yanıtların toplanması yoluyla ölçek toplam puanı elde edilmektedir. Alınan puanlar ne kadar yüksek olursa, bireyin erteleme eğiliminin de o derece yüksek

olmaktadır. Ölçekten alınabilecek puanlar en düşük 16 ile en yüksek 80 arasında değişim göstermektedir. Balkıs'ın (2006) çalışmasında ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı 0.89 olarak rapor edilmiştir. Bu araştırmada ise Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısının 0.90 olduğu tespit edilmiştir.

Akademik Motivasyon Ölçeği (AMÖ): Ölçek, Vallerand ve arkadaşları (1992) tarafından geliştirilmiştir. Türkçe uyarlamasını Karagüven (2012) yapmıştır. Ölçek 7 alt boyuttan ve 28 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte her bir alt boyuta ait 4 madde bulunmaktadır ve bu alt boyutlar; 2., 9., 16., 23. sorulardan oluşan İçsel Motivasyon Bilme (İMBİL), 6., 13., 20., 27. sorulardan oluşan İçsel Motivasyon Başarma (İMBAŞ), 4., 11., 18., 25. sorulardan oluşan İçsel Motivasyon Uyarım Yaşama (İMUY), 3., 10., 17., 24. sorulardan oluşan Belirlenmiş Dışsal Motivasyon (DMBE), 7., 14., 21., 28. sorulardan oluşan İçe Yansıyan Dışsal Motivasyon (DMİY), 1., 8., 15., 22. sorulardan oluşan Dışsal Motivasyon Dış Düzenleme (DMDD) ve 5., 12., 19., 26. sorulardan oluşan Motivasyonsuzluk (MOT) şeklindedir. Ölçekte başlangıçta yer verilen "Neden okula gidiyorsunuz? Çünkü..." ifadesine yanıt olarak 28 maddeye yer verilmekte ve katılımcılardan bu maddelerin kendileriyle ne derecede uyduğunu 1 (hiç uyumuyor) ile 7 (tam olarak uyuyor) arasında puanlamaları istenmektedir. Bu haliyle ölçek 7'li likert tiptedir. Ölçek puanlaması her bir alt boyutun kendi içerisinde puanlarının toplanmasıyla oluşmaktadır. Ölçekte ters puanlanan madde bulunmamaktadır. Alt boyutlardan en yüksek 28 puan ve en düşük 4 puan alınabilmektedir. Alınan puanın yüksek olması, o motivasyonun yüksek olduğuna işaret etmektedir. Karagüven'in (2012) gerçekleştirmiş olduğu çalışmada ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0.87 olarak raporlanmıştır. Cronbach Alpha değerleri; İMBİL boyutunda 0.79, İMBAŞ boyutunda 0.74, İMUY boyutunda 0.67, DMBE alt boyutunda 0.79, DMİY alt boyutunda 0.75, DMDD alt boyutunda 0.73 ve MOT alt boyutunda 0.83'tür. Bu çalışmada Ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı 0.85 olarak tespit edilmiştir. Alt boyutlar için Cronbach Alpha değerleri; İMBİL boyutunda 0.84, İMBAŞ boyutunda 0.70, İMUY boyutunda 0.76, DMBE alt boyutunda 0.79, DMİY alt boyutunda 0.73, DMDD alt boyutunda 0.59 ve MOT alt boyutunda 0.81 olarak tespit edilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Veri Analizi

Çalışma kapsamında verilerin toplanabilmesi adına veri toplama araçları bir araya getirilerek anket formuna dönüştürülmüştür. Verileri, Aralık 2019-Mayıs 2020 tarihlerinde toplanmıştır. Araştırmacılar tarafından araştırmanın gerçekleştirileceği sosyal hizmet bölümlerinin başkanlarıyla görüşülerek gerekli izinler alınmıştır. Yüz yüze veri toplama aşamasında sınıf ortamında veri toplama süreci gerçekleşmiş, o sırada ilgili sınıflara dersi bulunan öğretim elemanlarından gerekli izinler alınmış, öğrencilerin bilgilendirilmiş gönüllü onamları alınarak anketler uygulanmıştır. Veri toplama sürecine 2019 Aralık ayında yüz yüze anket uygulaması şeklinde başlanmış ve bir vakıf üniversitesindeki öğrencilere anket formu yüz yüze uygulanmıştır. 2020 yılının Mart ayında ortaya çıkan pandemiye bağlı olarak yüz yüze eğitime ara verilmiştir ve araştırmanın veri toplama süreci çevrimiçi ortamda devam etmiştir. Anket formu, Google Formlar üzerine aktarılmış ve sosyal medya uygulamaları aracılığıyla form bağlantısı öğrencilere ulaştırılmıştır. Google Formlara uyarlanan anketin ilk

sayfasında araştırmmanın bilgilendirilmiş onamı sunulmuştur ve bilgilendirilmiş onam formuna onay veren bireylerin araştırmaya gönüllü katılımları sağlanmıştır. Yüz yüze veri toplama süreci gerçekleştirilen bir vakıf üniversitesi haricinde diğer vakıf üniversitesinden ve iki devlet üniversitesinden veriler Google Formlar aracılığıyla toplanmıştır. Altı aylık bir sürecin ardından ideal örneklem büyüklüğüne ulaşıldığının görülmesi üzerine veri toplama süreci sonlandırılmıştır.

Verilerin analizinde SPSS 25 programından faydalanılmıştır. Sosyodemografik veriler için tanımlayıcı istatistiksel analizlerden yararlanılmıştır. Elde edilen verilerin normal dağılıma uygunluğunu tespit edebilmek adına normal dağılım testi uygulanmış ve Skewness ve Kurtosis değerleri göz önünde tutulmuştur. Bu değerlerin Akademik Erteleme Eğilimi Ölçeği'nden alınan puanlar ve Akademik Motivasyon Ölçeği'nden alınan puanlar için normallik varsayımını karşıladığı ve basıklık ve çarpıklık değerlerinin +1,5 ile -1,5 aralığında yer aldığı görülmüştür (Tabachnick ve Fidell, 2015). Normal dağılım uygun olduğu görülen veriler için parametrik testler uygulanmıştır. Araştırma verilerinin analizinde hata payının üst sınırı 0.05 olarak belirlenmiştir. Analizler kapsamında değişkenler arası ilişkileri inceleyebilmek adına Pearson korelasyon testi, bağımsız örneklem t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizi ile ulaşılan bulgular bu başlıkta sunulmuştur. Katılımcıların sosyodemografik özelliklerini tanımlayıcı nitelikteki bulgulardan sonra, sırasıyla ölçeklere ilişkin istatistiklere ait bulgular, akademik motivasyon ve akademik erteleme eğilimi arasındaki ilişkiye yönelik bulgular, akademik erteleme eğilimi ile cinsiyet, öğrenim görülen üniversite türü ile yaşadıkları ortam değişkenleri arasındaki ilişkiye yönelik bulgular raporlanmıştır.

Tablo 2: Ölçeklere ve Alt Boyutlarına İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Ölçekler	Cronbach's Alfa	Min.-Maks.	Puan ort.	Median	ss
AEEÖ	.904	16-80	36,59	36	11,73
AMÖ	.857	53-188	130,52	133	22,11
İMBİL	.846	4-28	23,08	25	4,93
İMBAŞ	.700	4-28	17,97	18	5,35
İMUUY	.761	4-28	19,02	20	5,44
DMBE	.793	4-28	23,07	24	4,87
DMİY	.736	4-28	16,60	16	5,99
DMDD	.591	6-28	22,09	23	4,75
MOT	.812	4-28	8,67	7	5,42

*AEEÖ: Akademik Erteleme Eğilimi Ölçeği, AMÖ: Akademik Motivasyon Ölçeği, İMBİL: İçsel Motivasyon Bilme, İMBAŞ: İçsel Motivasyon Başarma, İMUUY: İçsel Motivasyon Uyarım Yaşama, DMBE: Belirlenmiş Dışsal Motivasyon, DMİY: İçe Yansıyan Dışsal Motivasyon, DMDD: Dışsal Motivasyon Dış Düzenleme, MOT: Motivasyonsuzluk.

Tablo 2’de görüldüğü üzere Dışsal Motivasyon Dış Düzenleme (DMDD) alt boyutu haricinde ölçeklerinin ve alt boyutların tamamının güvenilirlik katsayısının ideal değerlere sahip olduğu ve güvenilir nitelik gösterdiği görülmüştür. Ayrıca katılımcıların Akademik Motivasyon Ölçeği’nin alt boyutlarından almış oldukları puan ortalamaları değerlendirildiğinde sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin sırasıyla İçsel Motivasyon Bilme (M= 23,08), Belirlenmiş Dışsal Motivasyon (M= 23,07) ve Dışsal Motivasyon Dış Düzenleme (M= 22,09) alt boyutlarından yüksek ortalamalara sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 3: Katılımcıların Akademik Erteleme Eğilimleri ile Akademik Motivasyonları Arasındaki Korelasyona İlişkin Bulgular

	AEEÖ	AMÖ	İMBİL	İMBAŞ	İMUY	DMBE	DMİY	DMDD	MOT
AEEÖ	-								
AMÖ	-,266**	-							
İMBİL	-,364**	,761**	-						
İMBAŞ	-,332**	,821**	,695**	-					
İMUY	-,298**	,773**	,731**	,717**	-				
DMBE	-,359**	,679**	,640**	,546**	,476**	-			
DMİY	-,111**	,719**	,327**	,517**	,384**	,346**	-		
DMDD	-,099*	,596**	,283**	,282**	,198**	,503**	,405**	-	
MOT	,405**	-,129**	-,410**	-,301**	-,251**	-,554**	-,036	-,078	-

**p<0,01 * p<0,05

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların Akademik Erteleme Eğilimi Ölçeği’nden almış oldukları puan ile Akademik Motivasyon Ölçeği’nin İMBİL, İMBAŞ, İMUY, DMBE, DMİY ve DMDD alt boyutlarına ait puanlar arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunduğu görülmektedir (p<0,05). Bu noktada katılımcıların içsel ya da dışsal düzeyde akademik bir motivasyona sahip olma durumlarının akademik erteleme eğilimini azaltıcı etki gösterdiği ifade edilebilmektedir. Katılımcıların Akademik Erteleme Eğilimi Ölçeği’nden almış oldukları puanlar ile Akademik Motivasyon Ölçeği’nin Motivasyonsuzluk (MOT) alt boyutundan aldıkları puanlar arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkinin varlığı dikkat çekmektedir (p<0,05). Bu noktada akademik motivasyona sahip olmama durumunun akademik erteleme eğilimi üzerinde pekiştirici bir etki oluşturabileceği ifade edilebilmektedir.

Tablo 4: Katılımcıların Akademik Erteleme Eğilim Düzeyleri ile Cinsiyet ve Öğrenim Görmüş Oldukları Üniversite Türü Değişkenleri Arasındaki İlişkiye Yönelik T Testi Sonuçları

Cinsiyet	n	Ort.	ss	t	p
Kadın	486	36,01	11,38	-2,86	,004*
Erkek	83	39,98	13,17		
Öğrenim Görmüş Oldukları Üniversite Türü					
Vakıf	394	37,28	11,72	2,12	,035*
Devlet	175	35,04	11,63		

*p<0,05

Erkekler ve kadınların akademik erteleme eğilimi düzeylerini kıyaslamak adına gerçekleştirilen bağımsız örneklem t-testi sonucunda erkeklerden (M = 39.98, ss = 13.17) ve kadınlardan (M =

36.01, ss = 11.38; $t(567) = -2.86, p = .004 < 0,05$) elde edilen puanlar arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmüştür. Buna göre erkeklerin akademik erteleme eğilimi ölçeğinden almış oldukları puanların ortalamaları kadınların puanlarının ortalamalarından anlamlı düzeyde daha yüksektir ve erkeklerin kadınlara kıyasla daha yüksek düzeyde akademik erteleme eğilimi gösterdikleri ifade edilebilmektedir. Vakıf ve devlet üniversitelerinde öğrenim görenlerin akademik erteleme eğilimi düzeylerini karşılaştırabilmek adına gerçekleştirilen bağımsız örneklem t-testi sonucunda vakıf üniversitesinde öğrenimini sürdürenlerin ($M = 37.28, ss = 11.72$) ve devlet üniversitesinde öğrenimini sürdürenlerin ($M = 35.04, ss = 11.63; t(336) = 2.12, p = .035 < 0,05$) puanları arasında anlamlı bir farklılaşmanın bulunduğu anlaşılmıştır. Bu kapsamda vakıf üniversitelerinde öğrenim görenlerin akademik erteleme eğilimi ölçeğinden almış oldukları puanların ortalamaları, devlet üniversitesinde öğrenimini sürdürenlerin puanlarının ortalamalarından anlamlı düzeyde daha yüksektir ve vakıf üniversitesinde öğrenim görenlerin devlet üniversitelerinde öğrenim görenlere kıyasla daha fazla akademik erteleme eğiliminde oldukları söylenebilmektedir.

Tablo 5: Katılımcıların Akademik Ertelme Eğilimleri ile Yaşadıkları Ortam Değişkeni Arasındaki İlişkiye Yönelik ANOVA Sonuçları

Yaşadıkları Ortam	n	Ort.	ss	F	p	Farklılık
¹ Ailemle birlikte yaşıyorum	420	35,67	11,51	3,66	,012*	2>1
² Yurtta kalıyorum	73	40,12	11,93			
³ Evde kalıyorum (Aileden ayrı)	63	38,30	12,10			
⁴ Diğer	13	38,38	12,39			

* $p < 0,05$

Tablo 5 incelendiğinde araştırmaya katılım sağlayan bireylerden ailesiyle birlikte yaşayanların akademik erteleme eğilimlerinin, yurtta yaşayan bireylerin akademik erteleme eğilimlerinden anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür ($F = 3,66; p < 0,05$). Yurtta yaşayan bireylerin akademik erteleme eğilimi ölçeğinden almış oldukları puanların ortalamaları, ailesiyle birlikte yaşayan bireylerinkinden yüksek durumdadır ve bu noktada yurtta yaşayanların ailesiyle birlikte yaşayanlara kıyasla daha yüksek erteleme eğilimine sahip oldukları ifade edilebilmektedir.

TARTIŞMA

Literatür incelendiğinde akademik motivasyon ile akademik erteleme eğiliminin ilişkisini ele alan çok sayıda farklı araştırmanın olduğu görülmektedir ancak sosyal hizmet öğrencilerinin örneklem olarak seçildiği bir çalışmanın varlığına rastlanmamıştır. Bu çalışmanın amacı; sosyal hizmet öğrencilerinin akademik erteleme eğilimleri üzerinde hangi faktörlerin etkili olduğunun incelenmesidir. Gerçekleştirilen çalışma sonucunda sosyal hizmet öğrencilerinin akademik erteleme eğilimleri ile akademik motivasyonun farklı alt boyutları arasında ilişkinin mevcut olduğu görülmüş; cinsiyet, öğrenim gördükleri üniversite türü ve yaşadıkları ortam değişkenlerinin akademik erteleme eğilimini yordayıcı nitelikte olduğu belirlenmiştir. Çalışmanın bulguları, sosyal hizmet öğrencilerinin akademik erteleme eğilimlerinin olası sebeplerini öngörebilmek ve bu eğilimi azaltmaya ya da önlemeye yönelik olarak gerçekleştirilebilecek çalışmalara ışık tutmak açısından değerli görülmektedir. Nitekim

ilgili literatür incelendiğinde bu konuyla ilgili olarak sosyal hizmet öğrencilerini örneklem olarak belirleyen yeterli düzeyde çalışmanın yapılmadığı kolaylıkla fark edilebilmektedir.

Gerçekleştirilen çalışma, akademik erteleme eğilimi ile akademik motivasyonun; içsel motivasyon bilme, içsel motivasyon başarma, içsel motivasyon uyarım yaşama, belirlenmiş dışsal motivasyon, içe yansıyan dışsal motivasyon ve dışsal motivasyon düzenleme alt boyutları arasında negatif yönlü anlamlı ilişki bulunduğunu; bireylerin bu alt boyutlara dair motivasyonları arttıkça akademik erteleme eğilimlerinde azalma yaşandığını göstermiştir. Bu yönüyle araştırma sonuçları, akademik erteleme olgusunun düşük motivasyon ve düşük öz-düzenleme durumu ile ilişkisini ortaya koyması yönüyle, literatürde yer alan görüşleri doğrular niteliktedir (Grunschel vd., 2012; Klassen vd., 2008; Steel, 2007). Nitekim kişinin gerek içsel gerekse de dışsal kaynaklara dayalı hissetmiş olduğu motivasyonun erteleme davranışını azaltan bir etki gösteriyor olması öngörülebilir bir bulgu olarak yorumlanabilmektedir. Akademik erteleme eğilimi ile akademik motivasyonun “motivasyonsuzluk” alt boyutu arasında pozitif yönlü anlamlı ilişki bulunduğu ve motivasyonsuzluk arttıkça akademik erteleme eğiliminin de arttığı saptanmıştır. Yapılan diğer çalışmalar da akademik motivasyonun “motivasyonsuzluk” alt boyutu ile akademik erteleme arasındaki ilişkinin anlamlı ve pozitif yönde olduğunu desteklemektedir (Brownlow ve Reasinger, 2000; Kachgal vd., 2001). Kişinin eğitim almakta olduğu alanla ilgili akademik olarak eğitimi alma motivasyonuna sahip olmaması, o alanla ilgili akademik işlerini de ertelemeyi birlikte getirmektedir.

Araştırmanın diğer bir bulgusu, erkeklerin anlamlı düzeyde kadınlardan daha yüksek akademik erteleme eğilimi sergilediklerini raporlamaktadır. Akademik erteleme davranışının incelendiği diğer kaynaklar, cinsiyet faktörünün erkeklerin, kadınlara oranla akademik erteleme davranışını daha fazla göstermesi yönüyle etkili olduğunu göstermektedir (Çelikkaleli, 2013; Balkıs vd., 2006; Özer, 2005; Prohaska, 2000). Farklı çalışmalar ise kadınların erkeklere oranla akademik erteleme eğilimlerinin daha yüksek olduğunu (Rothblum vd., 1986; Washington, 2004) ya da kadınların erkeklerden daha yüksek düzenleme ve yeterliliklere sahip olduklarını kabul etmelerine karşın, akademik erteleme eğilimleri bakımından farklılık göstermediklerini ortaya koymuştur (Alexander ve Onwuegbuzie, 2007; Akbay, 2009). Bu hususun incelenmesine yönelik gerçekleştirilen farklı bilimsel çalışmaların, geneli itibarıyla birbiriyle farklılaşıyor olmaları dolayısıyla cinsiyet değişkeninin akademik erteleme davranışı üzerindeki etkisi hakkında genel bir kanıya varılamadığı anlaşılmaktadır.

Araştırma bulguları, vakıf üniversitelerinde öğrenim gören bireylerin akademik erteleme eğilimlerine ait sıra ortalamalarının anlamlı şekilde daha yüksek olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla araştırma kapsamında erişim sağlanan örneklem grubu için vakıf üniversitelerinde eğitim hayatını sürdürenlerin, devlet üniversitelerindekilere kıyasla eğitim faaliyetlerine dair sorumluluklarını daha fazla erteledikleri sonucuna ulaşılmaktadır. Bir diğer araştırma, bu bulgunun tersi biçimde vakıf üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin akademik erteleme eğiliminin; sınıf tekrarına bağlı eğitim masrafları gözetilerek daha düşük olduğu sonucunu bildirmektedir (Ulukaya ve Bilge, 2014). Gün

vd. (2019), tarafından yapılan araştırmaya göre de okul türü değişkeniyle akademik erteleme eğilimi arasında anlamlı bir ilişkinin mevcut olmadığı görülmektedir.

Bireylerin öğrenim gördükleri süreçteki yaşadıkları ortam türünün akademik erteleme eğilimlerini etkilemesi, çalışmanın önemli bir bulgusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırma bulguları, yaşadıkları yer yurt olan bireylerin, aile yanında yaşayanlara kıyasla anlamlı şekilde daha yüksek akademik erteleme eğilimine sahip olduklarını vurgulamaktadır. Literatürde yer alan bir diğer çalışma, yaşanan ortam türü değişkeninin akademik erteleme davranışını etkilediğini saptaması yönüyle; elde edilen araştırma bulgusunu desteklemektedir (Akdoğan, 2013). Buna karşın Mişe ve Hançer'in (2019), gerçekleştirdiği çalışma sonucunda yaşadıkları ortam türünün akademik erteleme davranışına etki etmediği görülmüştür. Öğrencilerin tercih ettikleri üniversiteler ile kendi yaşadıkları evin farklı şehirlerde olması gibi nedenlerle, yaşam alanlarından ayrılmaları söz konusu olmaktadır. Aile yanında yaşayan öğrenciler için ebeveynleri tarafından düzenli olarak gerçekleştirilebilecek telkinler veya akademik sorumlulukları yerine getirme noktasında sunulabilecek destekler, bu öğrencilerin akademik erteleme eğilimleri üzerinde negatif yönlü bir eğilimi pekiştirmiş olabilmektedir.

SONUÇ

Öğrencilerin pek çoğu, eğitim hayatları içerisinde çeşitli sebeplerle akademik işlerini ertelemekte ve bu durum düzenli olarak tekrar eder hale geldiğinde akademik başarılarında bazı sorunları beraberinde getirebilmektedir. Bu nedenle akademik erteleme eğilimini artırma ya da azaltma noktasında etkili olan faktörleri ortaya koyabilmek, akademik erteleme eğilimini yordayıcı nitelikteki değişkenleri tespit edebilmek bu eğilimle mücadelede önemli kazanımlar sunmaktadır. Sosyal hizmet öğrencilerinin akademik erteleme eğilimleri ve akademik motivasyonları arasındaki ilişkinin incelenmesini amaçlayan ve akademik erteleme eğiliminin çeşitli sosyodemografik değişkenlerle ilişkisinin de incelendiği bu çalışmada, sosyal hizmet literatürü açısından özgün nitelik taşıyan bilgiler ortaya konmuştur. Sosyal hizmet öğrencilerinin içsel ve dışsal kaynaklı akademik motivasyonlarının akademik erteleme eğilimleri üzerinde etkisinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada sosyal hizmet alanında görev yapmakta olan sosyal hizmet akademisyenlerine, sosyal hizmet öğrencilerinin akademik erteleme eğilimlerinin arkasındaki nedenleri görebilmeleri açısından öğrencilerin içsel ya da dışsal kaynaklı motivasyonlarını göz önünde bulundurmalarının gerekliliği vurgulanmıştır. Aynı zamanda sosyal hizmet öğrencilerinin kendi motivasyonlarını keşfedebilmeleri, bu motivasyonun farkında olarak akademik erteleme gerçekleştirme durumlarını değerlendirmeleri ve uygun mücadele stratejilerini geliştirebilmeleri açısından çalışmanın önemli bir kazanım sunduğu düşünülmektedir. Akademisyenlerin ve öğrencilerin konu hakkında kazanacakları bu farkındalığın, çeşitli öğrenme ortam ve kaynaklarının sunulduğu, içselleştirilmiş ve etkili bir sosyal hizmet eğitimi için önemli olduğu varsayılmaktadır.

Çalışmanın sınırlılıkları açısından bakıldığında; 2019 yılında yüz yüze anket uygulaması şeklinde başlanılan çalışmanın 2020 yılında pandemi sebebiyle çevrimiçi anket uygulamasına dönüşmesi

katılım oranını düşürmüştü ve örneklem sayısının beklenenden düşük seviyede kalmasına sebebiyet vermiştir. İdeal evren örneklem büyüklüğü sağlanmış olsa da yüz yüze anket uygulaması yoluyla daha fazla katılımcıya ulaşılabileceği düşünülmüştür.

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda bazı önerilerin sunulması yerinde bir yaklaşım olacaktır. Bu noktada, akademik motivasyonun akademik erteleme eğilimi üzerindeki etkisi düşünüldüğünde, sosyal hizmet akademisyenlerinin öğrenme ortamını zenginleştirecek sınıf içi etkinlikler düzenlemeleri, ilgi çekici materyaller ve güncel öğretim teknolojileri kullanmaları, öğrencilerin akademik motivasyonlarının artırılması ya da korunması açısından uygun bir yaklaşım olacaktır. Barınılan yerin, öğrencilerin akademik erteleme eğilimleri üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulduğunda, öğrencilerin barınma koşullarının iyileştirilebilmesi ve uygun çalışma ortamının tahsis edilebilmesi adına özellikle toplu barınmanın gerçekleştirildiği yurt ortamlarında ruh sağlığı ya da eğitim bilimleri alanında görev yapan meslek elemanlarının istihdam edilmesi ve mevcut istihdamın artırılması, öğrenciler için uygun çalışma ve barınma koşullarının sağlanabilmesi adına savunuculuk faaliyetlerinin yürütülmesi, akademik erteleme eğiliminin azaltılması için yerinde bir uygulama olacaktır. Literatür gözden geçirildiğinde sosyal hizmet öğrencilerinin akademik motivasyonlarını inceleyen ya da akademik erteleme eğilimlerini değerlendiren çalışmaların gerçekleştirilmediği görülmektedir. Bu noktada akademik erteleme eğilimi ya da akademik motivasyon konularını sosyal hizmet öğrencileri örneğinde nedenleri ve sonuçları ile birlikte inceleyen nicel yöntemli çalışmaların gerçekleştirilmesi, algı ya da deneyimlere ilişkin derinlemesine bir kavrayış imkânı sunan nitel araştırmaların da yürütülmesi faydalı olacaktır. Gerçekleştirilecek çalışmalarda bu araştırma dahilinde ilişkisi incelenen sosyodemografik değişkenlerin (cinsiyet, üniversite türü, yaşadıkları ortam türü) yanı sıra bireysel ya da aile gelir durumları, herhangi bir işte çalışma durumları, bağımlılık durumları gibi akademik erteleme üzerinde etkisi bulunabilecek farklı sosyodemografik değişkenlerin de etkisinin sorgulanması faydalı görülmektedir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Araştırma için İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığı'ndan 21.08.2019 tarihli toplantı sonucunda 2019/19 sayılı Etik Kurul Onayı konulu ve 74555795-050.01.04 sayılı etik kurul onayı alınmıştır.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Her yazar eşit derecede katkı sunmuştur.

ÇATIŞMA BEYANI

Çıkar çatışması mevcut değildir.

KAYNAKÇA

Acar, M. C. ve Apak, H. (2017). Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin empatik eğilimleri ile özgeciklik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 28(1), 93-112.

- Afzal, H., Ali, I., Khan, M. A. ve Hamid, K. (2010). A study of university students' motivation and its relationship with their academic performance. *International Journal of Business and Management*, 5(4), 80-88.
- Aitken, M. E. (1982). *A personality profile of the college student procrastinator* (Yayımlanmamış doktora tezi), Pittsburgh Üniversitesi, ABD.
- Akbay, S. E. (2009). *Cinsiyete göre üniversite öğrencilerinde akademik erteleme davranışı: Akademik güdülenme, akademik özyeterlik ve akademik yüklenme stillerinin rolü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Akbay, S. E. ve Gizir, C. A. (2010). Cinsiyete göre üniversite öğrencilerinde akademik erteleme davranışı: Akademik güdülenme, akademik özyeterlik ve akademik yüklenme stillerinin rolü. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 60-78.
- Akçakanat, T. ve Antalyalı, Ö. L. (2016). Öğrencilerin başarı için akademik motivasyona ve akademik kaygıya ihtiyaçları var mı?. *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*, 1, 27-38.
- Akdoğan, A. (2013). *Farklı depresyon anksiyete stres düzeylerine sahip üniversite öğrencilerinin akademik erteleme davranışlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Aksu, B. Ö. (2022). *Üniversite öğrencilerinde olumsuz üst biliş düzeyleri ile akademik erteleme arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
- Al Majali, S. (2020). Positive anxiety and its role in motivation and achievements among university students. *International Journal of Instruction*, 13(4), 975-986.
- Alexander, E. S. ve Onwuegbuzie, A. J. (2007). Academic procrastination and the role of hope as a coping strategy. *Personality and Individual Differences*, 42(7), 1301-1310.
- Altındal, H. (2022). *Üniversite ve bölüm tercih nedenleri: Sosyal hizmet bölümü örneği*. Ankara: İksad Yayınevi.
- Ariöz, H. (2022). *Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri ve akılcı olmayan inançları ile akademik erteleme davranışı arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aslan, M. ve Doğan, S. (2020). Dışsal motivasyon, içsel motivasyon ve performans etkileşimine kuramsal bir bakış. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 11(26), 291-301.
- Atamtürk, E., Çalık Var, E. ve Gökler, R. (2020). Üniversite öğrencilerinin internet bağımlılıkları ve akademik erteleme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 1-20.
- Aydoğan, D. (2008). *Akademik erteleme davranışlarının benlik saygısı, durumluluk kaygı ve öz-yeterlik ile açıklanabilirliği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Aydoğan, D. ve Özbay, Y. (2012). Akademik erteleme davranışının benlik saygısı, durumluluk kaygı, öz-yeterlilik açısından açıklanabilirliğinin incelenmesi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2(3), 1-10.
- Bacanlı, H. ve Şahinkaya, Ö. (2011). The adaptation study of academic motivation scale into Turkish. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 12, 562-567.
- Balkıs, M. (2006). *Öğretmen adaylarının davranışlarındaki erteleme eğiliminin, düşünme ve karar verme tarzları ile ilişkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Balkıs, M., Duru, E., Buluş, M. ve Duru, S. (2006). Üniversite öğrencilerinde akademik erteleme eğiliminin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 2(7), 57-73.
- Beck, B. L., Koons, S. R. ve Milgrim, D. L. (2000). Correlates and consequences of behavioral procrastination: The effects of academic procrastination, self-consciousness, self-esteem and self-handicapping. *Journal of Social Behavior & Personality*, 15(5), 3-13.
- Bedel, A. ve Hamarta, E. (2014). The relationship between interpersonal problem solving and academic motivation. *İlköğretim Online*, 13(2), 674-681.
- Berber Çelik, Ç. ve Odacı, H. (2015). Akademik erteleme davranışının bazı kişisel ve psikolojik değişkenlere göre açıklanması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(3), 31-47.
- Binder, K. (2000). *The effect of an academic procrastination treatment on student procrastination and subjective well-being* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Carleton Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Araştırma Fakültesi, Kanada.
- Blunt, A. K. ve Pychyl, T. A. (2000). Task aversiveness and procrastination: A multidimensional approach to task aversiveness across stages of personal projects. *Personality and Individual Differences*, 28, 153-167.
- Brownlow, S. ve Reasinger, R. D. (2000). Putting off until tomorrow what is better done today: Academic procrastination as a function of motivation toward college work. *Journal of Social Behavior And Personality*, 15(5), 15.
- Bulut, R. (2014). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının akademik erteleme davranışlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Bulut, R. ve Ocak, G. (2017). Öğretmen adaylarının akademik erteleme davranışlarını etkileyen etmenler. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 75-90.
- Busato, V. V., Prins, F. J., Elshout, J. J., ve Hamaker, C. (1998). The relation between learning styles, the Big Five personality traits and achievement motivation in higher education. *Personality and Individual Differences*, 26(1), 129-140.
- Conrad, N. ve Patry, M. W. (2012). Conscientiousness and academic performance: A mediational analysis. *International Journal for the Scholarship of Teaching and Learning*, 6(1), 1-14.

- Çakıcı, D. Ç. (2003). *Lise ve üniversite öğrencilerinde genel erteleme ve akademik erteleme davranışının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelikkaleli, Ö. ve Akbay, S. E. (2013). Üniversite öğrencilerinin akademik erteleme davranışı, genel yetkinlik inancı ve sorumluluklarının incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 237-254.
- Çetin, Ş. (2009). Eğitim fakültesi öğrencilerinin akademik erteleme davranışlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 1-7.
- De, B. ve Singh, R. (1970). Home adjustment as a determinant of academic motivation. *Indian Educational Review*, 5(2), 52-58.
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.
- Deniz, M. E. ve Akdoğan, A. (2014). Farklı depresyon anksiyete stres düzeylerine sahip üniversite öğrencilerinin akademik erteleme davranışlarının incelenmesi. *PSİDE Psikolojik Danışma ve Eğitim Dergisi*, 1(1), 28-44.
- Dereli, E. ve Acat, M. B. (2010). Okul öncesi eğitim öğretmenliği bölümü öğrencilerinin motivasyon kaynakları ve sorunları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 173-187.
- Direktör, C. ve Nuri, C. (2017). Benlik saygısının akademik motivasyon üzerindeki etkisi: Otomatik düşüncenin aracı rolü. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 1(1), 66-75.
- Doğan, T., Kürüm, A. ve Kazak, M. (2014). Kişilik Özelliklerinin erteleme davranışını yordayıcılığı. *Başkent University Journal Of Education*, 1(1), 1-8.
- Dryden, W. (2000). *Ertelemek yaşamı kaçırmaktır*. İstanbul: Rota Yayın.
- Duru, E. ve Balkıs, M. (2014). Kendinden şüphe duyma, benlik saygısı ve akademik başarı arasındaki ilişkilerde akademik erteleme eğiliminin rolü. *Eğitim ve Bilim*, 39(173), 274-287.
- Evers, K., Chen, S., Rothmann, S., Dhir, A. ve Pallesen, S. (2020). Investigating the relation among disturbed sleep due to social media use, school burnout, and academic performance. *Journal of Adolescence*, 84, 156-164.
- Felaza, E., Findyartini, A., Setyorini, D. ve Mustika, R. (2020). How motivation correlates with academic burnout: Study conducted in undergraduate medical students. *Education in Medicine Journal*, 12(1), 43-52.
- Ferrari, J. R. (1992). Procrastinators and perfect behavior: An exploratory factor analysis of selfpresentation, self-awareness, and selfhandicapping components. *Journal of Research in Personality*, 26, 75-84.
- Ferrari, J. R. (2000). Procrastination and attention: Factor analysis of attention deficit, boredomness, intelligence, self-esteem, and task delay frequencies. *Journal of Social Behavior & Personality*, 15(5), 185-196.

- Ferrari, J. R., Johnson, J. L. ve McCown, W. G. (1995). *Procrastination and task avoidance: Theory, research, and treatment*. New York: Plenum Press.
- Ferrari, J.R. ve Scher, S.J. (2000). Toward an understanding of academic and nonacademic tasks procrastinated by students: The use of daily logs. *Psychology in the Schools*, 37(4), 359-366.
- Ghiasvand, A. M., Naderi, M., Tafreshi, M. Z., Ahmadi, F. ve Hosseini, M. (2017). Relationship between time management skills and anxiety and academic motivation of nursing students in Tehran. *Electronic Physician*, 9(1), 3678-3684.
- Goodman, M., Sherman, M. F., ve Hess, B. (2000). Eveningness predicts academic procrastination: The mediating role of neuroticism. *Journal of Social Behavior and Personality*, 15(5), 61-74.
- Goroshit, M. (2018). Academic procrastination and academic performance: An initial basis for intervention. *Journal of Prevention & Intervention in the Community*, 46(2), 131-142.
- Green, J., Nelson, G., Martin, A. J. ve Marsh, H. (2006). The causal ordering of self-concept and academic motivation and its effect on academic achievement. *International Education Journal*, 7(4), 534-546.
- Grunschel, C., Patrzek, J. ve Fries, S. (2013). Exploring reasons and consequences of academic procrastination: An interview study. *European Journal of Psychology of Education*, 28(3), 841-861.
- Gün, F., Turabik, T. ve Başkan, G. (2020). Akademik özyeterlik ile akademik erteleme eğilimi ilişkisi: aday öğretmenler üzerine bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(4), 815-826.
- Hannok, W. (2011). Procrastination and motivation beliefs of adolescents: A cross-cultural study (Yayımlanmamış doktora tezi), Alberta Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Araştırma Enstitüsü, Kanada.
- Haycock, L. A. (1993). *The cognitive mediation of procrastination. An investigation of the relationship between procrastination and self-efficiency beliefs* (Yayımlanmamış doktora tezi), Minnesota Üniversitesi Lisansüstü Enstitüsü, Amerika Birleşik Devletleri.
- Işıkkhan, V., Erbay, E., Akçay, S., Ege, A. (2016). Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin mezuniyet sonrası gelecek planları: Ankara, Başkent ve Hacettepe üniversitesi örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1), 7-24.
- Johnson, J. L., ve Bloom, A. M. (1995). An analysis of the contribution of the five factors of personality to variance in academic procrastination. *Personality and Individual Differences*, 18, 127-133.
- Kachgal, M. M., Hansen, L. S. ve Nutter, K. J. (2001). Academic procrastination prevention/intervention: Strategies and recommendations. *Journal of Developmental Education*, 25(1), 14.
- Kağan, M. (2009). Determining the variables which explain the behavior of academic procrastination in university students. *Journal of Faculty of Educational Science*, 42(2), 113-128.
- Kandemir, M. (2010). *Akademik erteleme davranışını açıklayıcı bir model* (Yayımlanmamış doktora tezi), Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Karagüven Ünal, M. H. (2012). Akademik motivasyon ölçeğinin Türkçeye adaptasyonu. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(4), 2599-2620.
- Karasar, N. (2008). Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karimi, A. (2014). The relationship between self-confidence with achievement based on academic motivation. *Kuwait Chapter of the Arabian Journal of Business and Management Review*, 4(1), 210.
- Kıran, F. (2019). *Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri ve akademik motivasyonları ile kariyer araştırma öz-yeterlikleri arasındaki ilişki* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Trabzon.
- Klassen, R. M. ve Kuzucu, E. (2009). Academic procrastination and motivation of adolescents in Turkey. *Educational Psychology: An International Journal of Experimental Educational Psychology*, 29(1), 69-81.
- Klassen, R. M., Krawchuk, L. L., ve Rajani, S. (2008). Academic procrastination of undergraduates low self-efficacy to self-regulate predicts higher levels of procrastination. *Contemporary Educational Psychology*, 33, 915-931.
- Komarraju, M. ve Dial, C. (2014). Academic identity, self-efficacy, and self-esteem predict self-determined motivation and goals. *Learning and Individual Differences*, 32, 1-8.
- Komarraju, M., Karau, S. J. ve Schmeck, R. R. (2009). Role of the big five personality traits in predicting college students'academic motivation and achievement. *Learning and Individual Differences*, 19, 47-52.
- Kusurkar, R. A., Ten Cate, T. J., Vos, C. M. P., Westers, P. ve Croiset, G. (2013). How motivation affects academic performance: A structural equation modelling analysis. *Advances in Health Sciences Education*, 18, 57-69.
- Lay, C. H. (1986). At last, my research article on procrastination. *Journal of Research in Personality*, 20(4), 474-495.
- Lekich, N. (2006). *The relationship between academic motivation, self esteem and academic procrastination in college students* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Truman State Üniversitesi Eğitim Enstitüsü, Amerika Birleşik Devletleri.
- McCown, W., Petzel, T. ve Rupert, P. (1987). An experimental study of some hypothesized behaviors and personality variables of college student procrastinators. *Personality and Individual Differences*, 8, 781-786.
- Milgram, N. N., Mey-Tal, G., ve Levison, Y. (1998). Procrastination, generalized or specific, in college students and their parents. *Personality and Individual Differences*, 25(2), 297-316.
- Minimol, K. T. ve Angelina, J. M. (2015). Balancing social network sites usage among teenagers with parental involvement: Effects on academic motivation. *Indian Journal of Positive Psychology*, 6(1), 57-62.

- Miše., H. Hançer, A. H. (2019). Öğretmen adaylarının akademik erteleme davranışlarının incelenmesi. *Folklor/Edebiyat*, 25(97), 703-715.
- Nouri, F., Mirjafari, E. ve Saadatmand, Z. (2015). The relationship between academic self-confidence and academic achievement in physics lesson based on academic motivation. *Research in Curriculum Planning*, 12(46), 75-89.
- Onwuegbuzie, A. J. (2004). Academic procrastination and statistics anxiety. *Assessment ve Evaluation in Higher Education*, 29(1), 3-19.
- Orpen, C. (1998). The causes and consequences of academic procrastination: A research note. *Westminster Studies in Education*, 21, 73-75.
- Özer, A. ve Altun, E. (2011). Üniversite öğrencilerinin akademik erteleme nedenleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 45-72.
- Özer, B. U. (2005). *Academic procrastination: Prevalance, self-reported reasons, gender difference and it's relation with academic achievement* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Ortadoğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Öztürk, A. (2013). *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile tinsellik, iyimserlik, kaygı ve olumsuz duygu düzeyleri arasındaki ilişki* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Preckel, F., Holling, H. ve Vock, M. (2006). Academic underachievement: Relationship with cognitive motivation, achievement motivation, and conscientiousness. *Psychology in the Schools*, 43(3), 401-411.
- Prohaska, V., Morrill, P., Atilas, I. ve Perez, A. (2000). Academic procrastination by nontraditional students. *Journal of Social Behavior and Personality*, 15(5), 125- 135.
- Pychyl, T. A., Morin, R. W. ve Salmon, B. R. (2000). Procrastination and the planning fallacy: An examination of the study habits of university students. *Journal of Social Behavior and Personality*, 15(5), 135–150.
- Rothblum, E. D., Solomon, L. J. ve Murakami, J. (1986). Affective, cognitive, and behavioral differences between high and low procrastinators. *Journal of Counseling Psychology*, 33, 387-394.
- Rothblum, E. D., Solomon, L. J. ve Murakami, J. (1986). Affective, cognitive, and behavioral differences between high and low procrastinators. *Journal of Counseling Psychology*, 33(3), 387-394.
- Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social deveelopment and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78.
- Satıcı, S. A. (2015). Üniversite öğrencilerinin akademik öz-yeterliklerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Yayımlanmamış doktora tezi), Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Savithri , J. J. (2014). Interactive effect of academic procrastination and academic performance on life satisfaction. *International Journal of Science and Research*, 3(3), 377-381.

- Schneider, A. M. (2020). *Investigation of the fear of missing out and the connection between academic motivation, perceived stress, and social media use* (Yayınlanmamış doktora tezi), Wisconsin-Stout Üniversitesi, Amerika Birleşik Devletleri.
- Schouwenburg, H. C., ve Lay, C. H. (1995). Trait procrastination and the big-five factors of personality. *Personality and Individual Differences*, 18(4), 481-490.
- Schunk, D. H. (1991). Self-efficacy and academic motivation. *Educational Psychologist*, 26(3-4), 207-231.
- Senecal, C., Koestner, R., ve Vallerand, R. J. (1995). Self-regulation and academic procrastination. *The Journal of Social Psychology*, 135(5), 607-619.
- Solimanifar, O., Shaabani, F. ve Morovati, Z. (2013). The relationship between of academic achievement motivation and academic burnout in postgraduate students of Shahid Chamran University of Ahvaz. *Journal of Life Science and Biomedicine*, 3(3), 233-236.
- Solomon, L. J., ve Rothblum, E. D. (1984). Academic procrastination: Frequency and cognitive-behavioral correlates. *Journal of Counseling Psychology*, 31(4), 503-509.
- Steel, P. (2007). The nature of procrastination: A meta-analytic and theoretical review of quintessential selfregulatory failure. *Psychological Bulletin*, 133(1), 65-94.
- Sweitzer, N. G. (1999). "Fiddle-Dee-Dee, I'll think about it tomorrow": Overcoming academic procrastination in higher education (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Biola Üniversitesi Eğitim Enstitüsü, Amerika Birleşik Devletleri.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2015). *Using multivariate statistics*. Çeviri: Baloğlu M. Çok değişkenli istatistiklerin kullanımı, 6. Baskı. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Terlemez, B., Şahin, D. ve Dilek, F. (2015). Namık Kemal Üniversitesi sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinin akademik motivasyon düzeyleri. *Pamukkale Journal of Eurasian Socioeconomic Studies*, 2(2), 67-78.
- Topçu, S. ve Leana-Taşcılar, M. Z. (2016). The role of motivation and self-esteem in the academic achievement of Turkish gifted students. *Gifted Education International*, 34(1), 3–18.
- Tuckman, B. ve Sexton, T. (1989, April). Effects of relative feedback in overcoming procrastination on academic tasks. In meeting of the American Psychological Association, New Orleans, LA.
- Tuckman, B. W. (1991). The development and concurrent validity of the procrastination scale. *Education and Psychological Measurement*, 51, 473–480.
- Tuckman, B. W. ve Sexton, T. L. (1992). Self-believers are self-motivated; Self-doubters are not. *Personality and Individual Differences*, 13, 425-428.
- Ulukaya, S. ve Bilge, F. (2014). Üniversite öğrencilerinde akademik erteleme yordayıcıları olarak aile bağlamında benlik ve ana-baba tutumları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 5(41), 89-102.

- Ünal, M. (2013). *Lise öğrencilerinin akademik güdülenme düzeylerinin bazı değişkenler açısından yordanması* (Yayınlanmamış doktora tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Vallerand, R. ve Bissonnette, R. (1992). On the predictive effects of intrinsic, extrinsic, and amotivational styles on behavior: A prospective study, *Journal of Personality*, 60(3), 599–620.
- Van Eerde, W. (2003). A meta-analytically derived nomological network of procrastination. *Personality and Individual Differences*, 35, 1401-1418.
- Wang, S., Zhou, Y., Yu, S., Ran, L.-W., Liu, X.-P. ve Chen, Y.-F. (2016). Acceptance and commitment therapy and cognitive-behavioral therapy as treatments for academic procrastination. *Research on Social Work Practice*, 27(1), 48–58.
- Washington, J. A. (2004). *The relationship between procrastination and depression among graduate and professional students across academic programs: Implications for counseling* (Yayınlanmamış doktora tezi), Texas Southern Üniversitesi Enstitüsü, ABD.
- Widyana, R. ve Purnamasari, S. E. (2020). Do fear of missing-out mediated by social media addiction influence academic motivation among emerging adulthood?. *Journal of Educational, Health and Community Psychology*, 9(3), 259-275.
- Yaycı, L. ve Düşmez, İ. (2016). Adolesanların akademik erteleme davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6(10), 80-101.
- Yeşil, R. ve Şahan, E. (2012). Öğretmen adaylarının akademik işlerini erteleme nedenleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 219-236.
- Yıldırım, S. (2019). *Ergenlerin öznel iyi oluş ve anne baba tutumu ile akıllı telefon bağımlılığı arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Araştırma Makalesi / Research Article

Williams Sendromu Tanısı Almış Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Anksiyete Düzeylerine İlişkin Araştırma¹

Research on Anxiety Levels of Parents with Children Diagnosed with Williams Syndrome

Hakan ÇOŞKUN¹, Amine GÜNTAY², Yakuphan GÜLEÇ³, Ömer EVİZ⁴, Ümit ÇIVAK⁵, Ayşe KORKMAZYÜREK-KÜÇÜKDEMİR⁶, Ercem ERKUL⁷

¹ Arş. Gör., Munzur Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, hakancoskun@munzur.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7682-3738

² Sosyal Çalışmacı, amineguntay@gmail.com, ORCID: 0009-0008-2933-7447

³ Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, yakuphangulec@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0307-1819

⁴ Sosyal Çalışmacı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, omer.eviz@aile.gov.tr, ORCID: 0009-0005-6164-5560

⁵ Sosyal Çalışmacı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, civakumit@gmail.com, ORCID: 0009-0005-1585-8223

⁶ Sosyal Çalışmacı, Sağlık Bakanlığı, ayse.korkmazyurek@gmail.com, ORCID: 0009-0002-2212-9908

⁷ Arş. Gör. Dr., Hacettepe Üniversitesi, erkul@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9453-8319

Başvuru: 21.03.2023
Kabul: 29.01.2024

Atıf:
Çoşkun, H., Güntay, A., Güleç, Y., Eviz, Ö., Çivak, Ü., Korkmazyürek-Küçükdemir, A. ve Erkul, E. (2024). Williams sendromu tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin anksiyete düzeylerine ilişkin bir araştırma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 35(1), 87-112. DOI: 10.33417/tsh.1268859

ÖZ

Williams-Beuren Sendromu (WS), kromozom çiftlerinden yedinci çiftin silinmesi sonucunda ortaya çıkan çoklu sistemik bir kromozom bozukluğudur. WS tanısı almış çocuklar özel gereksinimli bireyler olduğundan dolayı çocukların ebeveynlerine daima bağımlı olması, sosyal hayatlarının sınırlı olması vb. etkenler nedeniyle ebeveynlerde anksiyeteye sebep olabilmektedir. Bu bağlamda çalışmanın amacı Türkiye’de WS tanısı almış çocuğa sahip olan ebeveynlerin yaşadıkları güçlüklerden ötürü oluşan anksiyete düzeylerinin araştırılmasıdır. Tarama modeliyle gerçekleştirilen araştırmaya WS tanısı almış çocuğa sahip Türkiye Williams Sendromlular Derneği (TWSD)’ne kayıtlı 118 ebeveyn katılmıştır. Veriler, araştırmacılar tarafından oluşturulan sosyo-demografik sorular ile Beck ve diğerleri (1988) tarafından geliştirilen Beck Anksiyete Envanteri (BAE) aracılığıyla toplanmıştır. Verilerin analizinde ise, veriler normal dağılımdan geldiği için parametrik testlerden Pearson korelasyon testi, Bağımsız Örneklem t Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde ebeveynlerin çalışma durumunun, sahip olduğu çocuk sayısının ve son olarak kendileri olmadığında çocuğun bakımını kimin üstleneceği konusunda yaşadıkları kaygının anksiyete düzeylerini anlamlı bir şekilde etkilediği gözlemlenmiştir. WS tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerle daha yoğun ve etkin bir biçimde çalışılması ve WS tanısı almış çocuklara yönelik mikro, mezo ve makro sosyal hizmet uygulamaları geliştirilmesi önerilmektedir.

Anahtar kelimeler: Williams Sendromu, Anksiyete, Ebeveyn, Bakım Verenler, Sosyal Hizmet.

ABSTRACT

Williams-Beuren Syndrome (WS) is a multiple systemic chromosome disorder that is caused by the deletion of the seventh pair of chromosome pairs. Since children diagnosed with WS are individuals with special needs, it may cause anxiety in parents due to factors such as the fact that children are always dependent on their parents and their social lives are limited. In this context, the aim of this study is to investigate the anxiety levels of parents with children diagnosed with WS in Turkey due to the difficulties they experience. A total of 118 parents with children diagnosed with WS and registered with the Williams Syndrome Association of Turkey (TWSD) participated in the study, which was conducted using a survey model. Data were collected through socio-demographic questions created by the researchers and Beck Anxiety Inventory (BAI) developed by Beck et al. (1988). In the analysis of the data, Pearson correlation test, Independent Sample t Test and One-Way Analysis of Variance were used as parametric tests since the data came from a normal distribution. As a result of the findings, it was observed that the employment status, the number of children in the family and finally, the anxiety about who will take care of the child in their absence significantly affected the anxiety levels of the parents. It is

¹ Bu çalışma, yedinci yazar danışmanlığında ilk altı yazar tarafından yazılan “Türkiye Williams Sendromlular Derneğine Kayıtlı Williams Sendromlu Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Anksiyete Düzeylerinin Araştırılması” başlıklı lisans tezinden üretilmiştir.

recommended to work more intensively and effectively with parents with children diagnosed with WS and to develop micro, mezzo and macro social work practices for children diagnosed with WS.

Keywords: *Williams Syndrome, Anxiety, Parent, Care Givers, Social Work.*

GİRİŞ

WS tanısı almış bireyler ve bu bireylere bakım verenler; başta tıbbi olmak üzere psikolojik, sosyal, ekonomik vb. noktalarda zorluklar yaşayabilmektedir. İnsanı, mikro, mezo ve makro boyutlarıyla bütüncül bir biçimde ele alan sosyal hizmet disiplini ise, özel gereksinimli bireylerin ve ailelerinin toplum ile uzlaşma içerisinde yaşayabilmeleri için hem bireyin hem de ailenin iyilik halini tesis edici ve güçlendirici bir role sahiptir. WS tanısı almış çocuklar da özel gereksinimli bireylere girmektedir. Bu zorluklarla baş edebilme noktasında WS tanısı almış çocuklara sahip birey ve aileler, sosyal hizmet disiplinince desteklenmesi gereken özel bir grubu işaret etmektedir.

Mikrodelesyon sendromları; bir gen dizisinin bir kısmında meydana gelen silinmelerin sebep olduğu bozukluklardır. Sendromların oluşmasına sebep olan gen dizisindeki silinme nedeniyle bireylerde gelişimsel gecikmeler, kalp sorunları gibi klinik vakaları ortaya çıkarmaktadır (Jurado vd., 1996; Brown vd., 2003; Ütine vd., 2012). Mikrodelesyon sendromlarından biri olan WS, yedinci kromozomda meydana gelen silinme neticesinde ortaya çıkmaktadır. Nadir hastalık olarak da ifade edilebilecek bu sendroma sahip olan bireyler tıpkı Down sendromu (Paterson vd., 2006) ile Otizm Spektrum bozukluklarında (John ve Mervis, 2010; Pitts vd., 2016) olduğu gibi bir takım tipik belirtiler ile doğmaktadır. Bu belirtiler başta biyolojik ve anatomik olmak üzere sağlığın diğer belirleyicilerinden olan psikolojik ve sosyal boyutlarda da etkisini göstermektedir.

Anksiyete bir diğer ismiyle kaygı bozukluğu, yaşam içerisinde bireylerin karşı karşıya kaldıkları zorlu deneyimler veya güçlükler sebebiyle gelişen ve ileri boyutlara ulaştığı takdirde psikolojik bir rahatsızlık olarak “*The Diagnostic and Statistical Manual of Mental-V (DSM-V)*” (Şahin, 2018; Kafes, 2021) ve “*International Classification of Disease 10-11 (ICD-10/ ICD-11)*” tanı kitaplarında (Tekin ve Tekin, 2014; Kogan vd., 2016) tanılanan bir bozukluk olarak ifade edilebilir. Her birey yaşam içerisinde anksiyeteye ilişkin bir deneyim yaşayabilir. Çocuklarda meydana gelen hastalıklar veya engellilik halleri ebeveynlerde çoğu zaman anksiyete olarak karşılık bulmakta (Altieri ve Von Kluge, 2009; Şahin, 2018) ve bu durum da ailenin tamamını olumsuz bir biçimde etkileyebilmektedir. WS tanısı almış bireylere bakım verenlerin de anksiyete ile karşılaşma olasılığının yüksek olduğu ifade edilebilir.

Bir sistem olarak ifade edilen aile, ailenin herhangi bir üyesinde meydana gelen zorlayıcı bir durumdan kaynaklı olarak etkilenmekte ve buna bağlı olarak açık bir sistem olan ailenin bozulmasına neden olmaktadır. Bu aynı zamanda ailenin sahip olduğu dengenin de bozulması anlamına gelmektedir (Duyan, 2012; Teater, 2015). WS tanısı almış bireye sahip olan ailelerde hastalığa ilişkin belirtilerin ötesinde, ebeveynlerin maddi olanakları, yaşları, eğitim durumları, birbirleriyle olan ilişkileri gibi etkenler bu dengenin bozulmasına neden olmakta ve ailenin tekrardan dengeye kavuşmasını zorlaştırmaktadır. Bu noktada ailenin psikolojik ve sosyoekonomik bağlamda güçlendirilmesi ve WS tanısı almış bireyin de biyopsikososyal bağlamda ele alınıp desteklenmesi elzem bir durum haline gelmektedir. Sosyal hizmet gibi sosyal adalet ve insan hakları üzerine inşa edilen ve savunuculuk gibi tarihsel bir rolü olan mesleğe önemli bir sorumluluk yüklemekte gerek ailenin gerekse WS tanısı

almış bireyin iyilik halinin artırılması noktasında psikososyal bir müdahalenin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, Türkiye’de WS tanısı almış çocuğa sahip olan ailelerin anksiyete düzeylerinin araştırılmasıdır. Bu çalışmanın temel problemi ise; WS tanısı almış çocuğun yaşamış olduğu zorluklar neticesinde ebeveynlerin anksiyete düzeylerinin belirlenmesi, Türkiye’deki WS’nin bilinirliğini ve farkındalığının artırılması ve bu bağlamdan hareketle sosyal hizmete olan gereksinimlerinin ortaya çıkarılmasıdır.

Bu kapsamda, birinci bölümde WS tanısı almış çocuklara ve bireylere ilişkin geniş bir literatür sunulmuştur. İkinci bölümde ise araştırmaya ilişkin yöntem ve üçüncü bölümde araştırmaya ilişkin betimsel istatistik ve analiz bulgularına değinilmiştir. Son bölümde ise elde edilen bulgular temelinde sonuç ve tartışmaya yer verilmiştir.

LİTERATÜR

WS, gerek genetik bozukluğa ilişkin biyolojik bulgular gerekse psikososyal engeller açısından çok yönlü ve bütüncül bir biçimde ele alınması gereken özel bir sendromdur. 1961 yılında tanımlanan Williams-Beuren Sendromu (Williams vd., 1961) 7q11.23 kromozomu üzerindeki 26-28 genin hemizigot sporadik mikrolelesyonunun neden olduğu, 7500’de 1 (Strømme vd., 2002) ve ile 20.000’de 1 canlı doğumda görüldüğü tahmin edilen genetik bir bozukluktur (Royston vd., 2019). WS tanısı almış bireyler fiziksel fenotip olarak birbirine önemli ölçüde benzerken (Kruszka vd., 2018) davranışsal fenotip ve beyin yapısı ve fonksiyonları olarak çoğu zaman farklılıklar göstermektedir (Sampaio vd., 2018). Genin silinmesine bağlı olarak WS tanısı almış bireylerde kardiyovasküler hastalıklar, bağ dokusu anormallikleri, dismorfik yüz özellikleri, bebeklerde hiperkalsemi, böbrek yolu anormallikleri, kolikler, şaşılık, kısa boy, duyuşal işleme bozuklukları (*bazı seslere karşı aşırı duyarlılık*) ve erken yaşlanma görülebilir (Morris, 2017; Morris ve Mervis, 2021). WS, ayrıca bilişsel, dil ve sosyal bozukluklarla da ilgili ve WS tanısı almış bireylerin çoğunda hafif ve orta derecede mental retardasyon bulunmaktadır ve sözel IQ düzeyleri genellikle sözel olmayandan daha yüksektir (Morris, 2017; Morris ve Mervis, 2021). Fisher ve diğerleri (2016)’nin yapmış olduğu çalışmada yaş ile bağlantılı olarak çocukluk ve yetişkinlik boyunca tutarlı bir bilişsel profil sergileyen bu bireylerde zekâ puanları genellikle benzerdir. Zaman içinde IQ puanı sabit kalırken, buna ek olarak sabit yaşla beraber sözel ve sözel olmayan beceriler arasındaki tutarsızlık artabilir. WS tanısı almış bireylerde dil gelişiminde gerilik ve gecikmiş dil gelişimini takip eden aşırı konuşma söz konusudur (Chapman vd., 1996; Martens vd., 2008).

Bu sendromu diğerlerinden farklı kılan ve semptom analizlerinde üzerinde durulan aşırı sosyalleşme (Chapman vd., 1996) sorunu, WS’nin sosyal etkilerinde de kendini göstermektedir. WS tanısı almış bireylerin neredeyse tamamı sosyosentrik bireylerdir (Doyle vd., 2004; Waxler vd., 2009). Dili etkin kullanmaları ve pragmatik dil ve yüksek dil yönelimi neticesinde sosyal işlevsellikleri önemli ölçüde artmıştır (Waxler vd., 2009). Temel özelliklerine bakıldığında cana yakın, empatik, sıcakkanlı ve dışa dönük oldukları görülmektedir (Ergül, 2011).

Anksiyetenin insanların yaşamlarında yer ettiği birçok an olabilmektedir. Anksiyetenin yaşamımızda yer alması doğal bir durumdur ancak bazı insanların yaşadığı anksiyete süreklilik (*durumluluk anksiyetesi*) içerebilmektedir. Engelli tanısı almış bir çocuğa sahip olan ebeveynlerde de süreklilik anksiyetesi görülebilmektedir (Coşkun ve Akkaş, 2009). Şengül ve Baykan (2013)'in çalışmasında zihinsel engel tanısı almış çocuğa sahip olan annelerin anksiyete düzeylerine ilişkin ölçümde katılımcıların %60'ında anksiyete bozukluğu olduğu gözlenmiştir. Bir başka araştırmada kronik böbrek yetmezliği bulunan çocuklara sahip ebeveynlerin sosyal destekten yoksun kaldığı durumlarda kendini suçlama, madde kullanımı ve durumluk anksiyetelerinin yüksek olduğu bulunmuştur (Zengin vd., 2018). Engelli tanısı almış ya da kronik bir hastalığı bulunan çocuğa sahip olan ebeveynlerin yaşadığı anksiyete, WS tanısı almış çocuğa sahip olan ebeveynlerde de yaşanabilir.

WS yapısı itibariyle engellilik sınıflaması içinde orta mental düzeyde başka bir ifadeyle öğretilebilir kısımda yer almaktadır (Morris, 2017). WS tanısı almış bireylerin bir takım hastalık belirtisi olan durumlarından ötürü (*bağımsız olamama, sürekli doktor kontrolü, aşırı dışa dönük olma, ani ölüm riski, finansal yük vb.*) bu bireylere sahip ebeveynlerin yaygın bir şekilde anksiyete yaşadığı belirtilmektedir (Rodgers vd., 2012). Buna ek olarak, WS tanısı almış çocuklara sahip olan anne ve babalar birçok güçlükle karşılaşmaktadır. Bunlardan ilki çocuklar normal okullara gidemedikleri için özel eğitim almaları gerekmektedir. Ancak ebeveynlerin çoğu, WS tanısı almış çocuklara yönelik ek uzman eğitimi hizmeti (*konuşma, öğrenme, fiziksel ve sağlık sorunları için*) olmadığını bildirmektedir (Van Herwegen vd., 2018). Bazı aileler toplumsal baskıdan dolayı çocuklarının hastalıklarını gizleyebilmektedir. Bu durum da ailelerin içe kapanık bir halde yaşamasına neden olabilmektedir. Çevrelerinden sosyal destek alabilen ailelerin aile stresinin daha az olduğu bilinmektedir (Gallagher ve Hannigan, 2014). Buna ek olarak, Tekin-Ersan ve Kizir (2016)'in Türkiye'de WS tanısı almış çocuklara sahip ebeveynlerle yaptıkları çalışmada katılımcıların tamamının WS tanısı almış bir çocuğa sahip olmanın kolay bir deneyim olmadığını ve bu çocukların geleceğine yönelik kaygı duyduklarını gözlemlemiştir.

Genel olarak literatüre bakıldığında, WS'ye ilişkin oluşan literatürün öncelikle sendromun tanılanması, epidemiyolojisi, prevalansı ve ayırt edici özellikleri üzerine geliştiği (Williams vd., 1961; Pober ve Dykens, 1996; Strømme vd., 2002) sonrasında ise sendromun ayırt edici özelliklerinin (Chapman vd., 1996; Leyfer vd., 2006; Martens vd., 2008; Waxler vd., 2009; Pober, 2010) ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Genetik bozukluğun getirmiş olduğu psikososyal handikapların ise uzun yıllar görmezden gelindiği ancak son 20-30 yılda genetik bozukluğun üzerine durulmaya başlandığı söylenebilir (Leyfer vd., 2006; Waxler vd., 2009; Ergül, 2011). Türkiye'de ise genelde tıbbi yönü ağır basan çalışmalar literatürü şekillendirmiştir (Metin, 2009; Ergül, 2011; Kırlapınar, 2013; Güvenç ve Aslan, 2016; Gürses vd., 2020; Tığ, 2020; Evsile, 2021).

İnsan hakları ve savunuculuk mesleği olan sosyal hizmet, toplumsal yapı içerisinde bireylerin sosyal adalet perspektifi ve hak temelli bir bağlam doğrultusunda kendilerine yetecek asgari imkanlara

sahip bir biçimde yaşamlarını sürdürmeleri noktasında önemli bir destek sunmaktadır (Sheafor ve Horejsi, 2014). İnsan haklarının temelinde yer alan yaşama ve gelişme hakkı her bireyin en temel hakkıdır. Çocuk hakları noktasından konuya baktığımızda her çocuğun toplum içerisinde yetişip büyüyerek, çocuğun yüksek yararı noktasında gelişme hakkı oldukça elzemdir (Erbay, 2013). Bu bakımdan sosyal hizmeti mesleğini önce çocuğun yüksek yararı ve insan hakları kavramlarından yola çıkarak hasta hakları bağlamında savunuculuk rolünü etkin bir biçimde kullanmaya kanalize etmektedir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışma, WS tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin anksiyete düzeylerini araştırmak amacıyla nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır.

Tarama, gruplar üzerinde uygulanan anket tarzı yöntemidir. Davranış tutum ve inanç tespitinde yaygın olarak kullanılmakla birlikte çok çeşitli sorunların analizine uygulanabilmekte ve anket ve yapılandırılmış mülakat tarama modeli içerisinde kullanılan en önemli veri toplama araçları arasındadır (Büyüköztürk vd., 2017). Ayrıca bu çalışmada da anket ve araştırmacılar tarafından oluşturulmuş yapılandırılmış bir mülakat formu kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni TWSD'de kayıtlı olan WS tanısı almış çocuğa sahip ebeveynler, örnekleme ise derneğe kayıtlı olup araştırmaya gönüllü olarak katılım sağlayan aile üyeleri oluşturmaktadır. Örneklem yöntemi olarak önce olasılıklı örneklem sonra olasılıksız örneklem kullanılmıştır. Olasılıklı örneklem yöntemi olarak basit rastlantısal örneklem kullanılmış ve matematiksel rastlantısal sürecine uygun olarak örneklem çerçevesinden katılımcılar seçilmiş ve sonra dahil edilmek üzere seçilen unsur eksiksiz olarak örnekleme yerleştirilmiştir. Bununla beraber, sonrasında ise olasılıksız örneklem yöntemlerinden kartopu örnekleme kullanılmıştır. Kartopu örneklemesinde ilk olarak evrene ait birimlerin biri ile bağlantı kurulur. Bu ilk bağlantının yardımı ile ikinci birimle, ikinci birimin yardımı ile de üçüncü birime ulaşılır. Bu şekilde, bir kartopunun büyük boyutlara ulaşması gibi örneklem büyüklüğü genişlemektedir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004; Neuman, 2017).

Katılımcılara ulaşmak için merkezi İstanbul'da bulunan TWSD ile iletişime geçilmiştir. TWSD'nin 100'e yakın aile ile irtibat halinde olduğu, bu ailelerden 84'ünün e-posta adreslerinin ve cep telefonu numaralarının olduğunu bildirmişlerdir. Bu listede bulunan kişiler tek tek araştırmacılar tarafından aranarak çalışma hakkında bilgilendirilmiş ve çalışmaya katılmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Gönüllü olan ailelerle araştırma yürütülmüştür. Bazı ailelerde hem anneyle hem de babayla görüşme yapılmıştır. Araştırmaya katılan toplam gönüllü ebeveyn sayısı 133 olmuştur.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak katılımcıların sosyo-demografik görünümlemlerini ortaya çıkarmak adına araştırmacılar tarafından alanda yapılan çalışmalardan esinlenerek oluşturulmuş sosyo-demografik form hazırlanmış ve Beck Anksiyete Envanteri (BAE) kullanılmıştır. Veriler, yüz yüze ve posta yoluyla toplanmıştır.

Beck Anksiyete Envanteri (BAE)

BAE, 21 sorudan oluşan bir ölçüm aracıdır. BAE, Beck ve diğerleri (1988) tarafından geliştirilmiş ve Türkçe uyarlaması Ulusoy (1993) tarafından yapılmıştır. Bir çalışmada ölçeğin, yeterli düzeyde güvenilirlik ve geçerliğe sahip olduğu belirlenmiştir (Tunay ve Söğüt, 2009). Başka bir çalışmada, ölçeğin güvenilirlik değeri 0,93 olarak bulunmuştur (Bahar vd., 2009). BAE, orijinali toplam 21 maddeden oluşmaktadır. Orijinal ölçek, dörtlü Likert türünde hazırlanmıştır. Ölçeğin puanlamasına bakıldığında ise Ciddi (3 puan), orta (2 puan), hafif (1 puan) ve Hiç (0 puan) şeklindedir. Bu kapsamda orijinal ölçeğin genelinden alınabilecek en yüksek puan $3 \times 21 = 63$ puan, en düşük puan ise $0 \times 21 = 0$ puandır. Genel puan aralıklarına göre bakıldığında ise 0-7 arası en az, 8-15 arası az, 16-25 arası orta ve 26-63 arası ise ciddi anksiyete sahip şeklinde bir değerlendirme yapılmaktadır.

Verilerin İşlenmesi ve Çözümlemesi

Analizlere 133 veri ile başlanmış, veriler tek yönlü uç değerler kutu grafiği ile incelenmiş, eksik veri nedeniyle 9 veri kapsam dışı bırakılmış ve 124 veri ile istatistiklere devam edilmiştir. Buna ek olarak, gözlemlerin bağımsız, ancak dışa düşen değerlerin olduğunu ve Shapiro-Wilks testi ($p < ,05$) sonuçlarına göre de normal dağılım göstermediği belirlenmiştir. Dışa düşen değerleri de veri setimizden çıkardığımızda son olarak 118 veri ile analize devam edilmiştir. Bu bağlamda histogram ve q-q plot grafikler incelenmiş ve dışa düşen değerler çıkarılmış böylelikle normal dağılıma yakın bir görüntü sergilemiş, basıklığın (-0,379) ve çarpıklığın ise (0,620) olduğu hesaplanmış ve bu değerlerinin -2 ile +2 aralığında olduğu görülmüştür (George ve Mallery, 2010). Bu sonuçlardan yola çıkarak verilerin normal dağılımdan geldiğine karar verilmiştir. Bu bağlamda hipotezler, parametrik testler başka bir ifadeyle Pearson korelasyon testi, Bağımsız Örneklem t-testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) testleri uygulanarak sınanmıştır. Araştırmanın güvenilir ve geçerli olup olmadığını belirlemek için ise Cronbach Alfa ve KMO ve Bartlett değerleri hesaplanmıştır. Araştırmanın güvenilirlik testi (*Cronbach Alfa*) sonucu 0,816 ve geçerlilik testi (KMO ve Bartlett) sonucu ise 0,621 çıkmıştır. Bu sonuçlara bu çalışmada kullanılan ölçeğin güvenilir ve geçerli olduğu saptanmıştır. Elde edilen verilerin analizi araştırmacılar tarafından yapılmıştır. Analizler ise "SPSS 20.0" (*Statistical Package for Social Science 20.0*) adlı paket program yazılımı kullanılarak yapılmıştır.

Etik Konular ve Süre

Araştırma için TWSD'ye izin yazısı yazılmış ve uygulanacak anket ile ölçeğin örneği de mail yolu ile gönderilmiştir. TWSD'den onay alınmıştır. Araştırma verileri 16 Ocak 2015-16 Şubat 2015 tarihleri arasında toplanmıştır.

BULGULAR**Betimsel İstatistikler**

Araştırmaya katılan katılımcılara ilişkin betimleyici istatistikler Çizelge 1 ve Çizelge 2’de verilmiştir.

Tablo 1: WS Tanısı Almış Çocuğa Sahip Ebeveynlere İlişkin Tanımlayıcı Özellikleri

Değişkenler		n	%	X	SS
Yaş	35 yaş ve altı	64	54,2	1,457	,500
	35 yaş üstü	54	45,8		
Eğitim	Lise ve altı	78	66,1	1,333	,473
	Üniversite ve üstü	39	33,1		
	Kayıp veri	1	0,8		
Medeni Durum	Evli	114	96,6	1,033	,181
	Evli değil	4	3,4		
Yaşanılan Yer	Kent	109	92,4	1,076	,265
	Kırsal	9	7,6		
Çalışma Durumu	Çalışıyor	76	64,4	1,355	,480
	Çalışmıyor	42	35,6		
Tıbbi ya da Psikolojik Hastalık	Yaşamadım	92	78,0	1,206	,406
	Yaşadım	24	20,3		
	Kayıp veri	2	1,7		
Kronik Hastalık	Yok	94	79,7	1,175	,382
	Var	20	16,9		
	Kayıp Veri	4	3,4		
Sahip oldukları çocuk sayısı	1 çocuk	34	28,8	1,711	,454
	2 çocuk ve üstü	84	71,2		
Toplam		118	100		

n= katılımcı sayısı; %= katılımcı yüzdesi; X= ortalama; SS= standart sapma

Tablo 1, WS tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlere ilişkin betimleyici istatistikleri sunmaktadır. Bireylerin yaşa göre dağılımına bakıldığında, katılımcıların %54,2’si 35 yaş ve altındayken %45,8’i 35 yaş üstünü oluşturmaktadır. Ebeveynlerin %66,1’i lise ve altı eğitim alırken %33,1’i de lisans ve lisansüstü düzeyinde eğitim görmüştür. Araştırmaya katılan ebeveynlerin %96,6’sı evli, %3,4’ü ise evli değildir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin en uzun süre yaşadığı yer %92,4 ile kentlerdir. WS tanısı almış çocukların fazlaca sağlık problemi yaşamalarından dolayı ikamet edilen yerlerin geniş imkânlarla sahip hastanelere yakın olması önem teşkil etmektedir. WS tanısı almış çocuğun eğitiminin belirli merkezlerde verilmesi de çocuğunun eğitim almasını isteyen ailelerin kentte yaşamasını gerektirmektedir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin %64,4’ü herhangi bir işte çalışırken, %35,6’sının çalışmadığı görülmüştür. Herhangi bir işte çalışmayan ebeveynlerin oranının yüksek olmasının nedeni bazı ebeveynlerin çocuklarının bakımı için işlerini bırakması söylenebilir.

Ebeveynlerin %78’inin daha önce tıbbi ya da psikolojik sorun yaşamadığı görülürken, %20,3’ü ise daha önce tıbbi ya da psikolojik sorun yaşadığı görülmüştür. Ebeveynlerin yaklaşık %79,7’sinin herhangi bir kronik hastalığı bulunmamaktadır, %16,9’u ise bir kronik hastalığa sahiptir. Çocukların büyük bir çoğunluğunun ruhsal ve tıbbi açıdan sağlıklı ebeveynlere sahip oldukları görülmektedir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin %28,8’inin tek çocuğa ve %71,2’sinin ise 2 ve üstü çocuğa sahibi olduğu görülmektedir.

Tablo 2: WS Tanısı Almış Çocuğa İlişkin Tanımlayıcı Özellikler

Değişkenler		n	%	X	SS
Çocuğun yaş aralığı	0-6 Yaş	70	59,3	1,406	,493
	7 yaş ve üstü	48	40,7		
Çocuğun cinsiyeti	Kız çocuğu	69	58,5	1,415	,494
	Erkek çocuğu	49	41,5		
Çocuğun doğum süresi	36 hafta ve öncesi	36	30,5	1,855	,670
	37-40 hafta	63	53,4		
	40 hafta ve üstü	19	16,1		
Çocuk ailenin kaçınıcı çocuğu	1.çocuk	61	51,7	1,474	,501
	2.çocuk ve üstü	55	46,6		
	Kayıp veri	2	1,7		
Ebeveynler olmadığında çocuğun bakımının kimin üstleneceği konusunda kaygı durumu	Kaygılanmıyorum	8	6,8	3,087	,932
	Biraz Kaygılanıyorum	21	17,8		
	Kaygılanıyorum	39	33,1		
	Aşırı Kaygılanıyorum	47	39,8		
	Kayıp veri	3	2,5		
Çocuğun WS tanılı olmasından dolayı kendini suçlama durumu	Evet	33	28,0	1,717	,451
	Hayır	84	71,2		
	Kayıp veri	1	0,8		
Çocuğun WS tanılı olmasından dolayı eşlerini suçlama durumu	Evet	4	3,4	1,966	,181
	Hayır	114	96,6		
Çocuğun bakımını kimin üstlendiği	Anne	96	81,4	1,179	,385
	Baba	21	17,8		
	Kayıp	1	0,8		
Ebeveynlerin çocukları için en çok kaygılandıkları konular	Eğitimi	28	23,7	2,233	,861
	Sağlığı	36	30,5		
	Ebeveyn yokluğunda çocuğun durumu	47	39,8		
	Diğer	4	3,4		
	Kayıp veri	3	2,5		
Toplam		118	100		

Tablo 2, WS tanısı almış çocuğa ilişkin betimleyici istatistikleri vermektedir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin %59,3'ü 0-6 yaş çocuğa sahipken, %40,7'si 7 yaş ve üzeri çocuğa sahiptir. WS tanısı almış çocukların %58,5'i kız ve %41,5'i ise erkektir. Araştırmaya katılan ebeveynlerin %51,7'sinin ilk çocuğunun ve %46,6'sının ise ikinci veya daha sonrasında doğan çocuğunun WS tanılı olduğu görülmektedir. WS tanısı almış çocuğun bakımını %81,4'lük büyük bir oranla annenin üstlendiği, %17,8 oranında ise babanın üstlendiği görülmektedir. Bu sonuca göre çocuğun bakımını üstlenmede annenin rolünün yüksek olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin %90,7'sinin kendileri olmadığında çocuğun bakımını kimin üstleneceği konusunda kaygı yaşadığı, kaygı yaşamayan ebeveynlerin oranının %6,8 olup hayli düşük olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılan ebeveynlerin %39,8'i ebeveynin yokluğunda (ölüm, hastalık vb.) çocuğun durumu konusunda aşırı kaygılanmaktadır. Buna ek olarak, ebeveynler, %23,7'si çocuğun eğitimi konusunda kaygı yaşamaktadır. %30,5'i ise çocuğun sağlığı konusunda endişelidir ve %3,4'ünün diğer (sosyal yaşam vb.) nedenler konusunda endişe yaşadıkları görülmektedir.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin %71,2'si çocuğunun WS tanılı olmasından dolayı kendini suçlamazken %96,6'sı eşini de suçlamamaktadır. Buna karşın ebeveynlerin kendini suçlama oranı %28,8'le hayli yüksekken eşlerini suçlama oranı %3,4'tür. Buradan hareketle eşlerin bu konuda birbirlerine anlayışlı davrandıkları görülmektedir.

Tablo 3: BAE'nin Ortalama ve Standart Sapması

Sorular	X	SS
Bedeninizin herhangi bir yerinde uyuşma veya karıncalanma	,296	,528
Sıcak/ ateş basmaları	,389	,716
Bacaklarda halsizlik, titreme	,339	,643
Gevşeyememe	,398	,628
Çok kötü şeyler olacak korkusu	,813	,986
Baş dönmesi veya sersemlik	,355	,673
Kalp çarpıntısı	,542	,833
Dengeyi kaybetme duygusu	,169	,494
Dehşete kapılma	,347	,732
Sinirlilik	1,228	,799
Boğuluyormuş gibi olma duygusu	,296	,574
Ellerde titreme	,237	,549
Titreklilik	,093	,291
Kontrolü kaybetme korkusu	,347	,618
Nefes almada güçlük	,347	,575
Ölüm korkusu	,669	1,029
Korkuya kapılma	,508	,759
Midede hazımsızlık ya da rahatsızlık hissi	,745	,962
Baygınlık	,076	,324
Yüzün kızarması	,271	,579
Terleme (sıcaklığa bağlı olmayan)	,389	,827
Toplam	,422	,323

n= 118; **KMO Test** = ,621²; **Cronbach Alpha** = ,816³

Çizelge 3, araştırmaya katılan ebeveynlerin anksiyete düzeylerinin ortalama ve standart sapmasına ilişkin istatistikleri vermektedir. Buna ek olarak, BAE ölçeğinin betimsel analizine göre araştırmaya katılan 59 bireyin en az, 38 bireyin az, 18 bireyin orta ve üç bireyin ise şiddetli derecede anksiyete düzeylerinin olduğu görülmektedir. Sonuç olarak ebeveynlerin yaklaşık %18'inin orta ve ciddi düzeyde anksiyeteye sahip oldukları saptanmıştır.

Araştırmaya İlişkin Bulgular

Bu çalışmada WS tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin anksiyete düzeylerinin çeşitli sosyo-demografik özelliklerine göre ilişkisinin olup olmadığı ve farklılaşıp farklılaşmadığı istatistiksel olarak test edilmiş ve elde edilen bulgular aşağıda sunulmuştur.

² p<,000 değerinde anlamlıdır.

³ p<,000 değerinde anlamlıdır.

Tablo 4: WS Tanısı Almış Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Anksiyete Düzeylerinin Analizi

Değişkenler		n	X	SS	t	p
Yaş	35 yaş ve altı	64	1,457	,500	,181	,857
	35 yaş üstü	54				
Eğitim	Lise ve altı	78	1,333	,473	,144	,886
	Üniversite ve üstü	39				
Medeni Durum	Evli	114	1,033	,181	7,910	,000*
	Evli değil	4				
Yaşanılan Yer	Kent	109	1,076	,265	1,530	,129
	Kırsal	9				
Çalışma Durumu	Çalışıyor	76	1,355	,480	-2,419	,017*
	Çalışmıyor	42				
Sahip Olduğu Çocuk Sayısı	1 çocuk	34	1,711	,454	-2,948	,004*
	2 çocuk ve üstü	84				

*p<,05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4, WS tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin sosyo-demografik özelliklerine göre anksiyete düzeylerinin analizini sunmaktadır.

35 yaş ve altı ebeveynlerin, 35 yaş üstü ebeveynlere göre anksiyete düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığı istatistiksel olarak test edilmiştir. Levene-homojenlik testine göre varyanslar eşit dağıldığı görülmüştür (p=,233). Bu bağlamda, 35 yaş ve altı ebeveynler (M=,427; SD=,346) ile 35 yaş üstündeki ebeveynlerin (M=,416; SD=,297) anksiyete düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır (M=,010; %95 [-,107; ,129]; t(116)=,181; p=857).

Lise ve altı eğitim seviyesini bitirmiş ebeveynlerin, üniversite ve üstü eğitim seviyesini bitirmiş ebeveynlere göre anksiyete düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığı istatistiksel olarak test edilmiştir. Levene-homojenlik testine göre varyanslar eşit dağıldığı görülmüştür (p=,980). Bu bağlamda, lise ve altı eğitim seviyesini bitirmiş ebeveynler (M=,421; SD=,324) ile üniversite ve üstü eğitim seviyesini bitirmiş ebeveynlerin (M=,412; SD=,322) anksiyete düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (M=,009; %95 [-,116; ,135]; t(115)=,144; p=,886).

Evli olan ebeveynlerin, evli olmayan ebeveynlere göre anksiyete düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığı istatistiksel olarak test edilmiştir. Levene-homojenlik testine göre varyanslar eşit dağılmadığı görülmüştür (p=,006). Bu bağlamda, evli olan ebeveynler (M=,431; SD=,166) ile evli olmayan ebeveynlerin (M=,166; SD=,027) anksiyete düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır (M=,264; %95 [-,197; ,331]; t(116)=7,910; p=,000). Evli olan ebeveynler, evli olmayan ebeveynlere göre daha yüksek anksiyete düzeyine sahip olduğu görülmüştür.

Kentte yaşayan ebeveynlerin, kırdaki yaşayan ebeveynlere göre anksiyete düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığı istatistiksel olarak test edilmiştir. Levene-homojenlik testine göre varyanslar eşit dağıldığı görülmüştür (p=,270). Bu bağlamda, kentte yaşayan ebeveynler (M=,435; SD=,323) ile kırdaki yaşayan ebeveynlerin (M=,264; SD=,292) anksiyete düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır (M=,170; %95 [-,058; ,391]; t(116)=1,530; p=,129).

Herhangi bir işte çalışan ebeveynlerin, çalışmayan ebeveynlere göre anksiyete düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı istatistiksel olarak test edilmiştir. Levene-homojenlik testine göre varyanslar eşit dağıldığı görülmüştür ($p=,411$). Bu bağlamda, herhangi bir işte çalışan ebeveynler ($M=,369$; $SD=,326$) ile çalışmayan ebeveynlerin ($M=,517$; $SD=,298$) anksiyete düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($M=-,147$; %95 $[-,267$; $-,026$]; $t(116)=-2,419$; $p=,017$). Herhangi bir işte çalışmayan ebeveynlerin, çalışan ebeveynlere göre daha yüksek anksiyete düzeyine sahip olduğu görülmüştür.

Bir çocuk sahibi ebeveynlerin, iki ve üstü çocuğa sahip ebeveynlere göre anksiyete düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı istatistiksel olarak test edilmiştir. Levene-homojenlik testine göre varyanslar eşit dağıldığı görülmüştür ($p=,211$). Bu bağlamda, bir çocuk sahibi ebeveynler ($M=,288$; $SD=,262$) ile iki ve üstü çocuğa sahip ebeveynlerin ($M=,476$; $SD=,331$) anksiyete düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($M=-,187$ %95 $[-,313$; $-,061$]; $t(116)=-2,948$; $p=,004$). İki ve üstü çocuğa sahip ebeveynlerin, bir çocuk sahibi ebeveynlere göre daha yüksek anksiyete düzeyine sahip olduğu görülmüştür.

Tablo 5: WS Tanısı Almış Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Hastalık Özelliklerine Göre Anksiyete Düzeylerinin Analizi

Değişkenler		n	X	SS	t	p
Tıbbi veya Psikolojik Hastalık	Yaşamadım	92	1,206	,406	-4,212	,000*
	Yaşadım	24				
Kronik Hastalık	Yok	94	1,175	,382	-1,081	,282
	Var	20				

* $p<,05$ düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 5, WS tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin hastalık özelliklerine göre anksiyete düzeylerinin analizini sunmaktadır.

Tıbbi veya psikolojik hastalığa sahip olan ebeveynlerin, tıbbi veya psikolojik hastalığa sahip olmayan ebeveynlere göre anksiyete düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı istatistiksel olarak test edilmiştir. Levene-homojenlik testine göre varyanslar eşit dağıldığı görülmüştür ($p=,504$). Bu bağlamda, tıbbi veya psikolojik bir hastalığa sahip olmayan ebeveynler ($M=,353$; $SD=,273$) ile tıbbi veya psikolojik hastalığa sahip olan ebeveynlerin ($M=,638$; $SD=,372$) anksiyete düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($M=-,285$; %95 $[-,420$; $-,451$]; $t(114)=-4,212$; $p=,000$). Tıbbi veya psikolojik hastalığa sahip olan ebeveynlerin olmayanlara göre daha yüksek anksiyete düzeyine sahip olduğu görülmüştür.

Kronik hastalığa sahip olan ebeveynlerin, kronik hastalığa sahip olmayan ebeveynlere göre anksiyete düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı istatistiksel olarak test edilmiştir. Levene-homojenlik testine göre varyanslar eşit dağıldığı görülmüştür ($p=,697$). Bu bağlamda, kronik bir hastalığa sahip olmayan ebeveynler ($M=,403$; $SD=,331$) ile kronik hastalığa sahip olan ebeveynlerin ($M=,490$; $SD=,307$) anksiyete düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($M=-,087$; %95 $[-,247$; $-,072$]; $t(112)=-1,081$; $p=,282$).

Tablo 6: WS Tanısı Almış Çocuğun Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Ebeveynlerin Anksiyete Düzeylerinin Analizi

Değişkenler		n	X	SS	t	p
Çocuğun yaş aralığı	0-6 Yaş	70	1,406	,493	-,924	,357
	7 yaş ve üstü	48				
Çocuğun cinsiyeti	Kız çocuğu	69	1,415	,494	1,223	,224
	Erkek çocuğu	49				
Çocuk ailenin kaçınıcı çocuğu	1.çocuk	61	1,474	,501	-2,327	,026*
	2.çocuk ve üstü	55				

*p<,05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 6, WS tanısı almış çocuğun sosyo-demografik özelliklerine göre ebeveynlerin anksiyete düzeylerinin analizini sunmaktadır.

0-6 yaş grubunda bulunan WS tanısı almış çocuklara sahip ebeveynlerin, 7 yaş ve üstü WS tanısı almış çocuklara sahip ebeveynlere göre anksiyete düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı istatistiksel olarak test edilmiştir. Levene-homojenlik testine göre varyanslar eşit dağıldığı görülmüştür ($p=1,000$). Bu bağlamda, 0-6 yaş grubunda bulunan WS tanısı almış çocuklara sahip ebeveynler ($M=,399$; $SD=,323$) ile 7 yaş ve üstü WS tanısı almış çocuklara sahip ebeveynlerin ($M=,455$; $SD=,323$) anksiyete düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($M=,056$; %95 [-,176; -,064]; $t(116)=-,924$; $p=,357$).

WS tanısı almış kız çocuğuna sahip ebeveynlerin, WS tanısı almış erkek çocuğuna sahip ebeveynlere göre anksiyete düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı istatistiksel olarak test edilmiştir. Levene-homojenlik testine göre varyansların eşit dağıldığı görülmüştür ($p=,533$). Bu bağlamda, kız çocuklara sahip ebeveynler ($M=,379$ $SD=,046$) ile erkek çocuğa sahip ebeveynlerin ($M=,452$; $SD=,038$) anksiyete düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($M=,073$; %95 [-,456; ,193]; $t(116)=1,223$; $p=,224$).

Birinci çocuğunda WS tanısı olan ebeveynlerin, ikinci ve üzeri çocuğunda WS tanısı olan ebeveynlere göre anksiyete düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı istatistiksel olarak test edilmiştir. Levene- homojenlik testine göre varyanslar eşit dağılmadığı görülmüştür ($p=,000$). Bu bağlamda, birinci çocuğunda WS tanısı olan ebeveynler ($M=,354$; $SD=,235$) ile ikinci ve üzeri çocuğunda WS tanısı olan ebeveynlerin ($M=,492$; $SD=,392$) anksiyete düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($M=-,138$; %95 [-,255; -,020]; $t(114)=-2,327$; $p=,026$). ikinci ve üzeri çocuğunda WS tanısı olan ebeveynlerin, birinci çocuğunda WS tanısı olan ebeveynlere göre daha yüksek anksiyete düzeyine sahip olduğu görülmüştür.

Tablo 7: WS Tanısı Almış Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Tutumlarına İlişkin Anksiyete Düzeylerinin Analizi

Değişkenler		n	X	SS	t	p
Çocuğun WS tanılı olmasından dolayı kendini suçlama durumu	Evet	33	1,717	,500	1,991	,049*
	Hayır	84				
Çocuğun WS tanılı olmasından dolayı eşini suçlama durumu	Evet	4	1,966	,181	-0,78	,436
	Hayır	114				
Çocuğun bakımının kimin üstlendiği	Anne	96	1,179	,385	,615	,540
	Baba	21				
		n	X	SS	r _p	p
Ebeveynler olmadığında çocuğun bakımının kimin üstleneceği konusunda kaygı durumu	Kaygılanmıyorum	8	3,087	,932	,342	,000**
	Biraz Kaygılanıyorum	21				
	Kaygılanıyorum	39				
	Aşırı Kaygılanıyorum	47				
		n	X	SS	F	p
Ebeveynlerin çocukları için en çok kaygılandıkları konular	Eğitimi	28	2,233	,861	,505	,680
	Sağlığı	36				
	Ebeveyn Yokluğunda Çocuğun Durumu	47				
	Diğer	4				

*p<,05 düzeyinde anlamlıdır.

**p<,01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 7, WS tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin tutumlarına ilişkin anksiyete düzeylerinin analizini sunmaktadır.

WS tanısı almış çocuğun durumundan dolayı kendini suçlayan ebeveynlerin, WS tanısı almış çocuğun durumundan dolayı kendini suçlamayan ebeveynlere göre anksiyete düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı istatistiksel olarak test edilmiştir. Levene-homojenlik testine göre varyanslar eşit dağılmadığı görülmüştür (p=,444). Bu bağlamda, WS tanısı almış çocuğun durumundan dolayı kendini suçlayan ebeveynler (M=,518; SD=,311) ile WS tanısı almış çocuğun durumundan dolayı kendini suçlamayan ebeveynlerin (M=,387; SD=,323) anksiyete düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (M=,130; %95 [-,000; ,261]; t(115)=1,991; p=,049). WS tanısı almış çocuğun durumundan dolayı kendini suçlayan ebeveynlerin, kendini suçlamayanlara göre daha yüksek anksiyete düzeyine sahip olduğu görülmüştür.

WS tanısı almış çocuğun durumundan dolayı eşini suçlayan ebeveynlerin, WS tanısı almış çocuğun durumundan dolayı eşini suçlamayan ebeveynlere göre anksiyete düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı istatistiksel olarak test edilmiştir. Levene-homojenlik testine göre varyanslar eşit dağılmadığı görülmüştür (p=,478). Bu bağlamda, WS tanısı almış çocuğun durumundan dolayı eşini suçlayan ebeveynler (M=,297; SD=,278) ile WS tanısı almış çocuğun durumundan dolayı eşini suçlamayan ebeveynlerin (M=,426; SD=,324) anksiyete düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (M=-,128; %95 [-,455; ,197]; t(116)=-,782; p=,436).

WS tanısı almış çocuğun bakımını üstlenen annenin, WS tanısı almış çocuğun bakımını üstlenen babaya göre anksiyete düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı istatistiksel olarak test edilmiştir. Levene-homojenlik testine göre varyanslar eşit dağıldığı görülmüştür (p=,900). Bu bağlamda, WS

tanısı almış çocuğun bakımını üstlenen anne (M=,433; SD=,323) ile WS tanısı almış çocuğun bakımını üstlenen babanın (M=,385; SD=,328) anksiyete düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (M=,048; %95 [-,106; ,202]; $t(115)=,615$; $p=,540$).

Ebeveynler olmadığında WS tanısı almış çocuğun bakımını kimin üstleneceğine ilişkin kaygı düzeyleri ile ebeveynlerin anksiyete düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığını incelemek için Pearson korelasyonu yapılmıştır. Bu bağlamda, ebeveynler olmadığında WS tanısı almış çocuğun bakımını kimin üstleneceğine ilişkin kaygı durumu ile ebeveynlerin anksiyete düzeyleri arasında istatistiksel olarak orta ve pozitif yönlü anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r_p=,342$; $p=,000$). WS tanısı almış çocuğun bakımını kimin üstleneceğine ilişkin kaygı durumu arttıkça ebeveynlerin anksiyete düzeylerinin arttığı görülmüştür.

WS tanısı almış çocuğa ilişkin ebeveynlerin en çok kaygılandıkları konular ile ebeveynlere ilişkin anksiyete düzeyleri arasında bir fark olup olmadığını saptamak için Tek Yönlü ANOVA testi yapılmıştır. Levene-homojenlik testine göre varyansların eşit dağıldığı görülmüştür ($p=,998$). Bu bağlamda, anksiyete düzeylerinin her bir grubun farklı düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı olmadığı saptanmıştır ($F(3,111)=,505$; $p=,680$).

TARTIŞMA VE SONUÇ

WS özel bir sendrom olduğundan dolayı bu bireyler özeldir. Sendromun getirdiği belirtiler onların bu özel olma durumlarını daha da önemli kılmaktadır. Bireylerin bu şekilde özel oluşları, onlara bakım veren ebeveynler için birtakım sıkıntıları beraberinde getirmekte ve ebeveynler çocukları için hem bugünlerine hem de geleceklere yönelik anksiyete geliştirebilmektedir. Bu durum, bakım verenlerde depresyon ve anksiyete başta olmak üzere bir takım psikolojik durumların oluşmasına sebep olmaktadır. Bu bağlamda, çalışmada WS tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin anksiyete düzeylerinin sosyo-demografik özelliklerine göre istatistiksel bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığı ya da aralarında ilişki olup olmadığı ortaya konulmuştur. Elde edilen bulguların analizi neticesinde literatürle benzer ve farklı nitelikte sonuçlara ulaşıldığı söylenebilir.

Çalışmamızda evli olanların, olmayanlara göre anksiyete düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Çalışmaya katılan ebeveynlerden küçük bir kısmı eşlerinden boşanmaları sebebiyle bakım verme yükünü tek başlarına taşımaktadırlar. Çocuk hastaların ailelerini araştırmak amacıyla yapılan araştırmaların sonuçları, katılımcıların büyük çoğunluğunun anne olduğunu ortaya koymaktadır (Kumar vd., 2010; Swallow vd., 2011). Ulusal araştırmalar içinde durum benzer görünmektedir (Zengin vd., 2018). Çifci-Tekinarslan (2013) engelli tanısı almış çocuğa bakım veren annelerin yaşam kaliteleri üzerine odaklanan çalışmasında, evli annelerin, tüm alanlarda bekar annelere (*yani boşanmış, dul*) kıyasla daha yüksek yaşam kalitesi puanına sahip olduğunu bulmuştur. Burada dikkat edilmesi gereken, bir ebeveynin tek başına çocuğunun kronik hastalığını yönetme çabası, bakım yükünü artırabilir ve bu durum riskli olabilir. Bu nedenle, ebeveynler arasında sağlam bir bağ kurmak ve sağlık konularında iş birliği yaparak bir çift olarak sağlık bilgilerini paylaşmak son derece önemlidir (Harrington, 2015). Çalışma bulgularımızın ise bu sonuçlara tezat

bir görüntü oluşturduğu söylenebilir. Bunun sebebinin de çalışmamızda evli olanların sayısı ile evli olmayanların sayısının arasındaki büyük farktan kaynaklandığını ifade edebiliriz.

Çalışmamızda bir işte çalışan ebeveynlerin, çalışmayanlara göre anksiyete düzeylerinin daha düşük olduğu saptanmıştır. Bakım verilen evin dışında farklı bir rolde geçirilen zaman, ebeveyn ruh sağlığında cinsiyet farklılıklarına da katkıda bulunabilir. Olsson ve Hwang'ın (2006) çalışmasının sonuçları hem anneler hem de babalar için ücretli işe katılım ile onların refahları arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte çalışmamızda doğrudan anne ve babaların baş etme biçimlerine dönük bir ölçüm olmamasına rağmen anne ve baba noktasında bakım sürecinde baş etme biçimlerinin de farklılıklar gösterdiğini söylemek burada tamamlayıcı olacaktır. Literatürde kronik hastalığa sahip hastasına bakım verme sürecinde erkeklerin duyu odaklı başa çıkma yöntemlerine göre problem odaklı başa çıkma yöntemlerini daha sık kullandıkları (Karabulut, 2005), annelerin de pasif başa çıkma yöntemlerini kullandıkları görülmüştür (Zelikovsky vd., 2007). Bununla birlikte tekrardan bulguya dönüldüğünde maddi refahın bakım veren anneler arasında anksiyete düzeyleri noktasında önemli bir değişken olduğu söylenebilir. Çifci-Tekinaslan (2013) çalışmasında ise yüksek gelirli annelerin düşük gelirli annelere göre tüm alanlarda daha yüksek yaşam kalitesi puanlarına sahip olduğunu saptamıştır. Buna ek olarak, çalışan annelerin fiziksel sağlık dışında tüm alanlarda, çalışmayanlara göre daha yüksek yaşam kalitesi puanlarına sahip olduğunu da belirtmiştir. Bu bağlamda, WS'nin henüz politika yapıcıları nezdinde fark edilebilir bir düzeyde olmaması sebebiyle WS'nin tedavi ve destek konularındaki maddi giderler tamamen bakım verenler üzerinden ilerlemektedir. Tanılaması yeni olduğu için tıbbi tedavi ve psikososyal destekler noktasındaki imkanlar çoğunlukla büyükşehirlerde yoğunlaşmış ve burada yaşamını sürdürenler açısından ek maliyetlere sebep olmuştur. Bu nedenle ailelerin maddi durumu, WS'ye ilişkin bakım verme süreci açısından belirleyicidir.

Sosyal destek, bireyin kendi duygusal ihtiyaçlarını karşılarken aynı zamanda bilgi ve destek de alabileceği karmaşık bir ağıdır. Sosyal destek aile, arkadaşlar ve ilgili sosyal ağlar tarafından da sağlanabilmektedir. Ayrıca sosyal destek, daha iyi bir yaşam kalitesi için uyum sağlamaya ve tedavi sürecine yardımcı olmaktadır (Ridder, & Schreurs,1996; Cohen vd., 2007-38). Zengin ve diğerleri (2018) çalışmalarında kronik börek hastalığına sahip çocukların ebeveynleri ile yaptıkları bir çalışmada kronik hastalık tedavi sürecinde aile sosyal desteği alamayan katılımcılara odaklandıklarında ebeveynlerin kendini suçlama puanlarının yüksek ölçüldüğünü bildirmişlerdir. Çalışmamızda çocuklarının WS tanılı olmasından dolayı kendini suçlayan ebeveynlerin, suçlamayanlara göre anksiyete düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Buna ek olarak çalışmamızda eşini suçlama noktasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu suçlama geleneksel toplumlarda kadercilik anlayışı gibi bir durumlarda karşılık bulup bu kadercilik ve pasifliğin olumsuz bir sonucu olarak kronik hasta çocukların ebeveynlerinde daha yüksek psikopatoloji ile ilişkilendirilmektedir (Rao vd., 2004). Burada değinilmesi gereken önemli bir konu sosyal destek konusudur. Bu durumun bir başa çıkma yöntemi olarak eğitim düzeyinin yüksek olduğu toplumlarda

kabul stratejilerinde kendisini gösterdiği söylenebilir (Demsar ve Bakracevic, 2021). Başka bir ifadeyle, kabul ve iyimserliğin ebeveyn stresine karşı koruyucu olduğu ve çocukları noktasında geleceğe yönelik bireyleri daha gerçekçi bir düşünceye sevk ettiği ifade edilebilir (Norizan ve Shamsuddin, 2010; Çengelci, 2009). Başka bir çalışmadan elde edilen benzer bir bulgu, eşler arasındaki iyi iş birliğinin ebeveynlik stresini azaltabileceğini göstermektedir (Ki ve Joanne, 2014). Çengelci (2009), Down sendromu ve Otizm bozukluğu tanısı almış çocuğa sahip ebeveynler ile normal gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynler üzerinde yaptığı çalışmada bakım verenlerin destek gördüğü takdirde düşük kaygı düzeyine sahip olduğunu saptamıştır.

Çalışmamızda ebeveynlerin, kendi yokluklarında çocuklarına kimin bakacağı konusunda yaşadıkları kaygı ile anksiyete düzeyleri arasında orta ve pozitif yönlü anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu saptanmıştır. Gray ve Holden (1992) otizmlı çocukların ebeveynleri arasında yaptıkları araştırmada yoğun sosyal destek kullanımının ebeveynlerin kaygı düzeyini azalttığını bulmuşlardır. WS'li bir çocuğun ebeveynleri bu noktada sosyal desteğe daha fazla ihtiyaç duydukları söylenebilir. Zira hastalığın getirmiş olduğu sosyal savunmasızlık birçok kronik hastalıktan farklı bir biçimde kendisini göstermektedir. Fisher ve diğerlerinin (2013), Otizm bozukluğu, Down sendromlu ve WS tanısı almış bireylerin sahip oldukları bozukluk ve sendromlardan dolayı yaşadıkları mağduriyet ve sosyal savunmasızlık düzeylerinin ebeveynler üzerine etkisini araştırdıkları çalışmada, üç grup içerisinde WS tanısı almış bireylerin algılanan güvenlik açığı ve ebeveyn bağımsızlığı ile ilgili risk faktörlerinde yüksek puan aldıkları görülmüştür. Ebeveynlerin bu konudaki söylemleri en temelde çocuklarında WS'nin bir belirtisi olan hipersosyalliğin olmasından ötürüdür. Zira çocuklardaki bu hipersosyallik aşırı cana yakınlığa (Davies vd., 1998) neden olmakta ve çocuklar dışarıdan gelebilecek olumsuz durumlara karşı savunmasız kalabilmektedirler. Buna ek olarak, hipersosyal bir yapıda olmaları bu bireylerin taciz ve istismar açısından savunmasız olmalarına sebebiyet verebilmektedir. Fisher ve diğerlerinin (2013) çalışmasında karşı cinsten çocuklara gelebilecek istismar ve taciz konusunu düşünerek ebeveyn bağımsızlığını açıklarken "*denetimsiz olarak karşı cinsten biri ile yalnız bırakmamak*" ifadesini kullanmıştır. WS tanısı almış bazı bireylerin güvenlik açığı durumuna ilişkin yeni bir fikir vermektedir. WS tanısı almış bireylerin akran ilişkileri kurmakta ve sürdürmekte zorlandıkları (Davies vd.,1998), yüksek düzeyde kaygı yaşadıkları (Rodgers vd., 2012; Riby vd., 2014a) ve yabancı tehlike farkındalığından yoksun oldukları (Riby vd., 2014b) düşünülduğünde WS tanısı almış bazı bireylerin artan sosyal yaklaşımları özellikle ebeveynleri açısından endişe uyandırmaktadır (Lough vd., 2016). Dolayısıyla çalışmamızda da durum buna paralel gelişmiş ve ebeveyn yokluğunda çocukların risk oluşturan durumlar açısından savunmasız olabilecekleri düşüncesi katılımcılarımızın anksiyete düzeyleri ile bu değişken arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

Çalışmamızda özel gereksinimli bireylere bakım veren tıbbi ya da psikolojik bir rahatsızlığı olan ebeveynlerin olmayanlara göre anksiyete düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Özellikle psikolojik açıdan fazlaca yıpratıcı olan bakım verme durumlarında, bakım verenler zaman içinde hastaların bakımını sürdürmekte güçlük çekmekte, depresyona, strese ve aşırı yorgunluğa yatkın

hale gelmekte, fiziksel/zihinsel ve sosyal sorunlar yaşamaktadırlar (Morimoto vd., 2003; Raina vd., 2005). Bu durum bakım gibi bireye ağır bir yük getiren bir durumda sağlığın üç alt boyutu olan fiziksel, ruhsal ve sosyal alanlarda bireyleri yıpratmakta ve çeşitli sorunlara sebebiyet vermektedir.

Çalışmamızda, birinci çocuğunda WS tanısı olan ebeveynlerin, ikinci ve üzeri çocuklarında WS tanısı olan ebeveynlere göre daha düşük yüksek anksiyete düzeyine sahip olduğu saptanmıştır. Buna ek olarak, iki ve üstü çocuk sahibi olan ebeveynlerin, bir çocuk sahibi olan ebeveynlere göre de daha yüksek anksiyete düzeyine sahip olduğu gözlemlenmiştir. Doğru ve Arslan (2008) gelişimsel engelli çocukların ortanca veya sonuncu sırada olduklarında ebeveynlik stresinin süreklilik kaygısı noktasında anlamlı bir fark oluşturduğunu saptamış, öte yandan başka bir çalışmada ise ilk doğan çocuklarında bir engel durumunun oluşmasının ebeveynlerin, ebeveynlik stresleri ile anlamlı bir şekilde ilişkili olduğu bunun sebebinin de ilk çocuğun küçüklere kıyasla daha fazla beklentiyle dünyaya getirdikleri olduğu ifade edilmiştir (Nathwani vd., 2021). Dolayısıyla bu literatür ile örtüşen ancak bazı durumlarda da örtüşmeyen bir görüntü çizmektedir. Bu da yaşam faktörleri içerisinde zamanla değişen ve çeşitlenen sosyal, psikolojik, ekonomik, kültürel vb. stresörlerin etkisi ile açıklanabilir.

Ortaya çıkan bu sonuçlar bizi sosyal hizmet mesleğini, diğer yardım mesleklerinden ayıran temel kavramlardan biri olan sosyal işlevselliğe yöneltmektedir. Sosyal hizmet, toplumun en hassas gruplarının ihtiyaçlarını öncelikli olarak karşılamakla birlikte, genel olarak tüm bireylerin sosyal işlevselliği ile ilgilenir. Sosyal işlevsellik, sosyal iyileşme temelinde; sosyal bakım, sosyal tedavi ve sosyal gelişim aktivitelerini içermektedir (Sheafor ve Horejsi, 2014). Sosyal hizmet uzmanları, sınırlı kaynaklarla ve imkanlarla bireylerin sosyal işlevselliğini artırmaya çalışmak için sosyal bakım sunar. Ayrıca, bireylerin kendi ya da başkalarının işlevselliğini sınırlayan kararlarını veya uygunsuz davranışlarını düzelter sosyal tedavi hizmeti sunarlar (Duyan, 2012). Sosyal hizmet uzmanları, sosyal gelişim aktiviteleri aracılığıyla bireylerin becerilerini artırarak, toplumsal rollerini daha etkili bir şekilde yerine getirmelerine yardımcı olurlar (Sheafor ve Horejsi, 2014). Sonuç olarak, sosyal hizmet müdahalesinin temel amaçlarından biri, bireylerin sosyal işlevsellik düzeyini artırmaktır (Tuncay ve Tekin, 2021).

Sosyal hizmet uzmanı, dezavantajlı gruplarla çalışırken müracaatçı veya soruna göre çeşitli sosyal hizmet işlevlerini, rollerini ve stratejilerini müracaatçının sosyal işlevselliğini artırmak için kullanabilir. Bu işlevlerden biri olan danışmanlık hizmeti aracılığıyla sosyal hizmet uzmanı müktedir kılıcı rolünü kullanarak, birey ve ailelerle çalışarak onları güçlendirici hizmetler sunabilir. Buna ek olarak, sosyal hizmetin işlevlerinden biri olan kaynak yönetimi aracılığıyla ise sosyal hizmet uzmanı aracı rolünü kullanarak, birey ve aileleri kaynaklarla buluşturur. Son olarak, sosyal hizmetin işlevlerinden biri olan eğitim hizmeti aracılığıyla ise sosyal hizmet uzmanının toplumu bilgilendirme rolüyle WS'ye ilişkin kamuoyunu ve toplumu bilgilendirme stratejisi geliştirebilir. Bu bağlamda, özel gereksinimli bir grubu ifade eden WS'li bireyler için sosyal hizmetin temel hareket noktası bu bireylere ve ailelerine sosyal işlevsellik kazandırabilme kabiliyetinde yatmaktadır. Özel gereksinimli gruplar ve aileleri bağlamında

sosyal hizmet uzmanlarının rolü, bu farklı alanlarda etkili bir şekilde faaliyet göstererek, bireylerin yaşamlarını daha iyi bir hale getirmelerine destek olmaktır. Bu, WS'li çocukların ve ailelerinin yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen bir süreçtir. Böylece uzmanlar, bireylerin ve grupların ihtiyaçlarına duyarlı bir şekilde yaklaşarak, onların güçlü yönlerini vurgular ve potansiyellerini optimize etmeye çalışacaklardır.

WS tanısı almış çocuğa sahip ebeveynlerin anksiyete düzeylerine ilişkin yapılan bu çalışmanın bu konuya ilgi duyanlara önemli bir kaynak ve veri sağlayacağını düşünmekteyiz. Bu çalışma ölçeğinde ileriye dönük olarak birtakım önerilerde bulunmak ailelerin yaşadığı güçlüklerin ve WS'nin bilinirliği noktasında bilimsel düzlemde yeni çalışmaların yapılması noktasında kıymetli olacaktır.

ÖNERİLER

WS'ye ilişkin sosyal bilim ve sosyal hizmet literatürüne yönelik en temel öneri; Türkiye'de henüz gelişmemiş ve yetersiz olan temel literatürün genişletilmesine yönelik çalışmaların artırılmasıdır. Bu çalışmalar yapılırken deneyimlerin açığa çıkabilmesi için nitel çalışmalara sıklıkla yer verilmesi elzem görülmektedir. Zira bireylerin ve ailelerinin yaşadıkları zorluklar birçok noktada benzer temel durumlara işaret etse de sendromun geniş tıbbi, psikolojik, sosyal vb. boyutlarının varlığı farklı özgül durumların ortaya çıkarabilmektedir. Bu da nitel araştırmaların yapılması noktasında önemli bir motivasyon oluşturacaktır. Bir diğer husus ise WS, Türkiye'de yeni yeni çalışılmaktadır. Bu sebeple birçok açıdan da Down sendromu ve Otizm Bozukluğu ile sıklıkla karıştırılmaktadır. Bu karışıklık tıbbi boyuttan ziyade psikolojik, sosyal ve politik bir karışıklığı ifade etmektedir. Bu noktada bu üç sendromu farklı boyutlarıyla karşılaştıran nicel ve nitel çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bir başka önerimiz, WS tanısı almış bireyler ve onlara bakım verenlerle sosyal hizmetin özgürleştirici ve güçlendirici doğası odağında mikro, mezzo ve makro boyutlarda çalışmalar yapılabilir. Mikro boyutta bireysel güçlendirme ve özgürleştirmeyi amaçlarken, mezzo boyutta ailelerin desteklenmesi ve güçlendirilmesi ön plana çıkarılabilir. Son olarak makro boyutta başta sendromun tanıtılması hususunda bir bilinirlik kazandırmak adına sonrasında ise ayrımcılık, dışlanma ve damgalama gibi toplumsal yaralayıcı mekanizmalara ilişkin koruyucu ve önleyici çalışmaların yapılmasının ileriye dönük olarak araştırmacılara yol göstereceği düşünülmektedir.

Politika yapıcılar açısından da önerilerimiz bulunmaktadır. Öncelikle bu WS tanısı almış çocukların özel eğitim ve kaynaştırma programları noktasında sendroma özgü bir eğitim modelinin oluşturulması gerekmektedir. Zira bu sendroma sahip bireylerin özel eğitim ve kaynaştırma eğitimine ilişkin programları Down sendromu ve Otizm bozukluğuna tanısı almış sahip bireyler için tasarlanmış programlarla yürütülmektedir. Oysa bu sendromun gerek tıbbi gerek sosyal gerek psikolojik boyuttan yukarıda adı geçen sendromlardan farklı kendine özgü bir yapısı bulunmaktadır. Bu sebeple bu bireyler için ayrı bir özel eğitim ve kaynaştırma programının üzerinde çalışılması gerekmektedir. İkinci olarak bu sendromun tıbbi yönünde yer alan biyolojik ve anatomik sorunlar oldukça geniş bir yelpazede kendisini göstermektedir. Bu durum sendroma sahip bireylerin engelli sınıflandırmasına dahil olması anlamına gelmektedir. Devlet engelli bireylere yönelik sosyal güvenlik ve koruma

bağlamında birtakım olanaklar sağlamaktadır. Bu olanaklara erişim bireylerin sağlık kurulu raporu olarak durumu belgelemeleri ile mümkündür. WS noktasında sendromun yaygın ve bilinir olmayışı sağlık kurullarından alınan raporlarda farklılıklara sebebiyet vermektedir. Bu noktada bu sendroma sahip bireyler açısından sağlık kurulu raporlarının standardize edilmesi gerekmektedir.

Bu iki öneriden ortaya çıkan WS'ye ilişkin bilgi eksikliği bu sendroma sahip bireyler ve aileleri açısından yaşamlarını oldukça zorlaştırmaktadır. Bu sebeple buradan çıkarılacak bir üçüncü öneri WS'nin ülkemizde bilinirliğini sağlamak, doktor ve diğer sağlık uzmanlarını, eğitimcileri bilinçlendirmek, WS'nin diğer sendromlardan farklı ve farkının olduğunu vurgulamanın oldukça kıymetli bir çaba olacaktır.

Son olarak bu bireylerin ileriki yaşamlarını bağımsız bir biçimde sürdürebilmeleri için istihdam olanaklarının planlamasına dahil edilmeleri önemli görülmektedir. Bu noktada engelli bireylerin çalıştırılmasına ilişkin belirlenen kotalar gerek kamusal gerek özel sektör nezdinde artırılmalı ve bu kotalar sayısınca istihdam edilen engelli bireylere ilişkin denetimler yapılarak kamu ve özel sektörde belirlenen kotaların kullanılmamasının önüne geçilmelidir. Ayrıca gerek merkez teşkilatın gerek taşra teşkilatındaki ilgili kurumların gerekse de yerel yönetimlerin imkanları ile meslek edindirme programları ve bu tarz bireylere yönelik beceri kazandırma faaliyetleri planlanmalı bu noktada gerçekleştirilen/gerçekleştirilecek sivil toplum faaliyetleri desteklenmelidir.

SINIRLILIKLAR

Bu çalışma, düşük görünürlük ve farkındalığa sahip olan Williams sendromu üzerine odaklanmıştır. Araştırma, hastalığa sahip çocuklara sahip ailelerin anksiyete düzeylerini incelemiştir. Ancak, çalışmanın sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak örneklem küçük ve sadece dernek üyelerinden oluştuğu için genelleme yapma gücü vardır. Bununla birlikte Türkiye genelinde her ilde WS tanısı almış insanlar olmasına rağmen dernek üyelerinin çoğunlukla İstanbul ve Ankara gibi sağlık hizmetlerinin gelişmiş olduğu şehirlerde yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Bu sebeple çalışmada katılımcılara ulaşmak konusunda birtakım zorluklar yaşanmıştır. İkinci olarak, hastalığın düşük bilinirliği ve sosyal hizmet bağlamında sunulan hizmetlerin eksikliği, verilerin tam anlamıyla temsil edilmesini zorlaştırmıştır. Üçüncü olarak, hastalığın yeterince bilinmemesi ve diğer benzer hastalıklarla karıştırılması, verilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini etkileyebilir. Son olarak, araştırma sadece nicel verilere dayanıyor olması, derinlemesine anlayış noktasında eksik kalmıştır.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Çalışma kapsamında katılımcıların gönüllü katılım durumuna dikkat edilmiştir. 2019 yılından önce veri toplama süreci gerçekleştirildiği için etik kurul izni alınmamıştır.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Altieri, M. J., & von Kluge, S. (2009). Searching for acceptance: Challenges encountered while raising a child with Autism. *Journal of Intellectual and Developmental Disability, 34*(2), 142-152.
- Bahar, A., Bahar, G., Savaş, H. A., & Parlar, S. (2009). Engelli çocukların annelerinin depresyon ve anksiyete düzeyleri ile stresle başa çıkma tarzlarının belirlenmesi. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi, 4*(11), 97-112.
- Beck, A. T., Epstein, N., Brown, G. & Steer, R. A. (1988). An inventory for measuring clinical anxiety: Psychometric properties. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 56*(6), 893-897.
- Brown, J. H., Johnson, M. H., Paterson, S. J., Gilmore, R., Longhi, E., & Karmiloff-Smith, A. (2003). Spatial representation and attention in toddlers with Williams syndrome and Down syndrome. *Neuropsychologia, 41*(8), 1037-1046.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Chapman, C.A., Plessis A., & Pober, B.R. (1996). Neurologic Findings in Children And Adults with Williams syndrome. *Journal Child Neurology, 11*(1), 63–65.
- Cohen, S. D., Sharma, T., Acquaviva, K., Peterson, R. A., Patel, S. S., & Kimmel, P. L. (2007). Social support and chronic kidney disease: an update. *Advances in chronic kidney disease, 14*(4), 335-344.
- Coşkun, Y., & Akkaş, G.(2009). Engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyleri ile sosyal destek algıları arasındaki ilişki. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 10*(1), 213-227.
- Çengelci, B. (2009). Otizm ve Down sendrom'lu çocuğa sahip annelerin kaygı umutsuzluk ve tükenmişlik duygularının karşılaştırılması. *Ege Eğitim Dergisi, 10*(2), 1-23.
- Çifci-Tekinarslan, I. (2013). A comparison study of depression and quality of life in Turkish mothers of children with Down syndrome, cerebral palsy, and Autism spectrum disorder. *Psychological Reports, 112*(1), 266-287.
- Davies, M., Howlin, P., & Udwin, O. (1998). Adults with Williams syndrome: Preliminary study of social, emotional and behavioural difficulties. *The British Journal of Psychiatry, 172*(3), 273-276.
- Demsar, A., & Bakracevic, K. (2021). Depression, anxiety, stress, and coping mechanisms among parents of children with Autism spectrum disorder. *International Journal of Disability, Development and Education, 1-14*.

- Doğru, S. S. Y., & Arslan, E. (2008). Engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyi ile durumluk kaygı düzeylerinin karşılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 543-553.
- Doyle, T. F., Bellugi, U., Korenberg, J. R., & Graham, J. (2004). "Everybody in the world is my friend" hypersociability in young children with Williams syndrome. *American Journal of Medical Genetics Part A*, 124(3), 263-273.
- Duyan, V. (2012). *Sosyal hizmet: Temelleri, yaklaşımları, müdahale yöntemleri* (2.Baskı). Ankara: Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.
- Erbay, E. (2013). *Çocuk Hakları*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Ergül, Y. (2011). Williams sendromu tanılı çocuk hastalarda doğumsal kalp hastalıklarının seyri ve ani ölüm riskinin değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi, İstanbul.
- Evsile, S. (2021). Çocuk ve adolesan hiperkalsemi olgularının tanı dağılımlarının, klinik ve izlem verilerinin değerlendirilmesi [Uzmanlık Tezi]. T.C. Sağlık Bilimleri Üniversitesi Ankara Dr. Sami Ulus Kadın Doğum, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara.
- Fisher, M. H., Lense, M. D., & Dykens, E. (2016). Longitudinal trajectories of intellectual and adaptive functioning in adolescents and adults with Williams syndrome. *Journal of Intellectual Disability Research*, 60(10), 920-932.
- Fisher, M. H., Moskowitz, A. L., & Hodapp, R. M. (2013). Differences in social vulnerability among individuals with Autism spectrum disorder, Williams syndrome, and Down syndrome. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 7(8), 931-937.
- Gallagher, S., & Hannigan, A. (2014). Depression and chronic health conditions in parents of children with and without developmental disabilities: The growing up in Ireland cohort study. *Research in Developmental Disabilities*, 35(2), 448-454.
- George, D., & Mallery, M. (2010). *SPSS for windows step by step: A simple guide and reference*, 17.0 update, Boston: Pearson.
- Gray, D. E., & Holden, W. J. (1992). Psycho-social well-being among the parents of children with autism. *Australia and New Zealand Journal of Developmental Disabilities*, 18(2), 83-93.
- Gürses, D., Kayakıran, E. D., Albuz, B. & Çetin, G. O. (2020). Williams-Beuren sendromlu çocukların klinik ve ekokardiyografik değerlendirilmesi. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 14(2), 124-128.
- Güvenç, O., & Aslan, E. (2016). Asemptomatik bir çocukta saptanan ciddi supravalyüler Aort darlığı. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 11(1), 72-75.
- Harrington, M. (2015). Health literacy in children with chronic kidney disease and their caregivers. *Nephrology Nursing Journal*, 42(1), 53-57.

- John, A. E., & Mervis, C. B. (2010). Sensory modulation impairments in children with Williams syndrome. *In American Journal of Medical Genetics Part C: Seminars in Medical Genetics*, 154(2), 266-276.
- Jurado, L. P., Peoples, R., Kaplan, P., Hamel, B. C., & Francke, U. (1996). Molecular definition of the chromosome 7 deletion in Williams syndrome and parent-of-origin effects on growth. *American Journal of Human Genetics*, 59(4), 781-792.
- Kafes, A. Y. (2021). Depresyon ve anksiyete bozuklukları üzerine bir bakış. *Humanistic Perspective*, 3(1), 186-194.
- Karabulutlu, E., Tan, M., Erdem, N., ve Okanlı, A. (2010). Hemodiyaliz hastalarında stresle başetme ve sosyal destek. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(3), 56-66.
- Kıplapınar, N. (2013). Çocuk kalp damar cerrahisi yoğun bakım ünitesinde postoperatif kavşak kaynaklı ektopik taşikardi; sıklık ve risk faktörleri [Uzmanlık Tezi]. İstanbul Bakırköy Bölgesi Kamu Hastaneleri Birliği Genel Sekreterliği İstanbul Mehmet Akif Ersoy Göğüs Kalp ve Damar Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul.
- Ki, Y. W., & Joanne, C. C. Y. (2014). Stress and marital satisfaction of parents with children with disabilities in Hong Kong. *Psychology*, 5(5), 349-357.
- Kogan, C. S., Stein, D. J., Maj, M., First, M. B., Emmelkamp, P. M., & Reed, G. M. (2016). The classification of anxiety and fear-related disorders in the ICD-11. *Depression and anxiety*, 33(12), 1141-1154.
- Kruszka, P., Porras, A. R., De Souza, D. H., Moresco, A., Huckstadt, V., Gill, A. D., ... & Muenke, M. (2018). Williams-Beuren syndrome in diverse populations. *American Journal of Medical Genetics Part A*, 176(5), 1128-1136.
- Kumar, D., Sanders, L., Perrin, E. M., Lokker, N., Patterson, B., Gunn, V., ... & Rothman, R. L. (2010). Parental understanding of infant health information: health literacy, numeracy, and the Parental Health Literacy Activities Test (PHLAT). *Academic Pediatrics*, 10(5), 309-316.
- Leyfer, O.T., Woodruff-Borden, J., Klein-Tasman, B.P., Fricke, J.S. & Mervis, C.B. (2006). Prevalence of Psychiatric Disorders in 4 to 16-Year-Olds with Williams Syndrome. *Am Journal Medicine Genet B Neuropsychiatr Genet*, 141B(6), 615-622.
- Lough, E., Rodgers, J., Janes, E., Little, K., & Riby, D. M. (2016). Parent insights into atypicalities of social approach behaviour in Williams syndrome. *Journal of Intellectual Disability Research*, 60(11), 1097-1108.
- Martens, M.A., Wilson, S.J., & Reutens, D.C. (2008). Williams syndrome: A critical review of the cognitive, behavioral, and neuroanatomical phenotype. *Journal Child Psychol Psychiatry*, 49(6), 576-608.
- Metin, B. (2009). Williams sendromunda nöropsikolojik ve elektrofizyolojik bulgular [Uzmanlık Tezi]. İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Nöroloji Anabilim Dalı, İstanbul.

- Morimoto, T., Schreiner, A. S., & Asano, H. (2003). Caregiver burden and health-related quality of life among Japanese stroke caregivers. *Age and ageing*, 32(2), 218-223.
- Morris C. A. (2017). Williams syndrome. Adam M.P., Mirzaa G.M., Pagon R.A., et al., (Ed.). GeneReviews (s.1-29). University of Washington, Seattle; 1993-2023. ISSN: 2372-0697. https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK1249/pdf/Bookshelf_NBK1249.pdf
- Morris, C. A., & Mervis, C. B. (2021). Williams syndrome. John C.C, Agatino B., David V., Suzanne B.C. (Ed.) *Cassidy and Allanson's Management of Genetic Syndromes* (s. 1021-1038). New York: *John Wiley & Sons, Inc.*
- Nathwani, A. A., Lakhdarb, M. P. A., Hasnanib, F. B., Peerwanib, G., Bhuraa, M., Azamb, S. I., & Siddiquib, A. R. (2021). Factors associated with parenting stress among mothers of children with developmental disabilities: A cross-sectional study. *Journal of Mental Health Research in Intellectual Disabilities*, 14(4), 375–387.
- Neuman, W. L. (2017). *Toplumsal araştırma yöntemleri: Nitel ve nicel yaklaşımlar Cilt 1.* (Çev. Sedef Özge). Ankara: Desen Ofset.
- Norizan, A., & Shamsuddin, K. (2010). Predictors of parenting stress among Malaysian mothers of children with Down syndrome. *Journal of Intellectual Disability Research*, 54(11), 992-1003.
- Olsson, M. B., & Hwang, C. P. (2006). Well-being, involvement in paid work and division of child-care in parents of children with intellectual disabilities in Sweden. *Journal of Intellectual Disability Research*, 50(12), 963-969.
- Paterson, S. J., Girelli, L., Butterworth, B., & Karmiloff-Smith, A. (2006). Are numerical impairments syndrome specific? Evidence from Williams syndrome and Down's syndrome. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 47(2), 190-204.
- Pitts, C. H., Klein-Tasman, B. P., Osborne, J. W., & Mervis, C. B. (2016). Predictors of specific phobia in children with Williams syndrome. *Journal of Intellectual Disability Research*, 60(10), 1031-1042.
- Pober, B.R. (2010). Williams-Beuren syndrome. *New England Journal of Medicine*, 362(3), 239-252.
- Pober, B.R., & Dykens, E.M. (1996). Williams syndrome: An overview of medical, cognitive and behavioral features. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 5(4), 929–943.
- Raina, P., O'Donnell, M., Rosenbaum, P., Brehaut, J., Walter, S. D., Russell, D., ... & Wood, E. (2005). The health and well-being of caregivers of children with cerebral palsy. *Pediatrics*, 115(6), 626-636.
- Rao, P., Pradhan, P. V., & Shah, H. (2004). Psychopathology and coping in parents of chronically ill children. *The Indian Journal of Pediatrics*, 71(8), 695-699.
- Riby D. M., Hanley M., Kirk H., Clark F., Little K., Fleck R. ... Rodgers, J. (2014a) The interplay between anxiety and social functioning in Williams syndrome. *Journal of Autism and Developmental Disorders* 44(5), 1220–1229.

- Riby D. M., Kirk H., Hanley M. & Riby L. M. (2014b) Stranger danger awareness in Williams syndrome. *Journal of Intellectual Disability Research* 58(6), 572-582.
- Ridder, D. D., & Schreurs, K. (1996). Coping, social support and chronic disease: a research agenda. *Psychology, Health & Medicine*, 1(1), 71-82.
- Rodgers, J., Riby, D.M., Janes, E., Connolly, B., & McConachie, H. (2012) Anxiety and repetitive behaviours in Autism spectrum disorders and Williams syndrome: A Cross-syndrome Comparison. Springer Science Business Media. Doi: 10.1007/s10803-011-1225-x
- Royston, R., Waite, J., & Howlin, P. (2019). Williams syndrome: recent advances in our understanding of cognitive, social and psychological functioning. *Current Opinion in Psychiatry*, 32(2), 60-66.
- Sampaio, A., Belsky, J., Soares, I., Mesquita, A., Osório, A., & Gonçalves, Ó. F. (2018). Insights on social behavior from studying Williams syndrome. *Child Development Perspectives*, 12(2), 98-103.
- Sheafor, B. W., & Horejsi, C. R. (2014). *Sosyal hizmet uygulaması: Temel teknikler ve ilkeler*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Strømme, P., Bjørnstad, P.G. & Ramstad, K. (2002). Prevalence estimation of Williams syndrome. *Journal Child Neurol*, 17(4), 269-271.
- Swallow, V., Lambert, H., Santacroce, S., & MacFadyen, A. (2011). Fathers and mothers developing skills in managing children's long-term medical conditions: How do their qualitative accounts compare? *Child: Care, Health and Development*, 37(4), 512-523.
- Şahin, N. (2018). Zihinsel engelliliği olan çocuklarda komorbid psikiyatrik hastalıklar ile annelerinin anksiyete depresyon düzeyleri arasındaki ilişki. *KSÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 14(1), 10-15.
- Şengül, S., & Baykan, H. (2013). Zihinsel engelli çocukların annelerinde depresyon, anksiyete ve stresle başa çıkma tutumları. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 14(1), 30-39.
- Teater, B. (2015). *Sosyal hizmet kuram ve yöntemleri* (Çev. A. Karatay). Ankara: Nika Yayınevi.
- Tekin, M., & Tekin, A. (2014). Anksiyete bozukluklarında dissosiyatif belirtiler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(4), 330-339.
- Tekin-Ersan, D., & Kizir, M. (2016). Williams sendromu olan bireylerin ailelerinin deneyimlerinin ve karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 17(3), 299-316.
- Tığ, O.B. (2020). Williams sendromlu hastaların klinik ve laboratuvar bulgularının değerlendirilmesi [Uzmanlık Tezi]. Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Antalya.
- Tunay, Ş., & Soygüt, G. (2009). Türk üniversite öğrencileri üzerinde endişe şiddeti ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(1), 68-74.
- Ulusoy (1993) Beck anksiyete envanteri: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması [Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi]. Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, İstanbul.

- Ütine, G.E., Şimşek-Kiper, P.Ö. & Boduroğlu, K. (2012). Mikrodelayon sendromları. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 55(1), 42-51.
- Van Herwegen, J., Ashworth, M., & Palikara, O. (2018). Parental views on special educational needs provision: Cross-syndrome comparisons in Williams syndrome, Down syndrome, and Autism spectrum disorders. *Research in Developmental Disabilities*, 80, 102-111.
- Waxler, J.L., Levine, K., & Pober, B.R. (2009). Williams syndrome: a multidisciplinary approach to care. *Pediatric Annals*, 38(8), 456-463.
- Williams, J. C. P., Barratt-Boyes, B. G., & Lowe, J. B. (1961). Supravalvular Aortic Stenosis. *Circulation*, 24(6), 1311-1318.
- Yazıcıoğlu, Y. & Erdoğan, S. (2004). SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Zelikovsky, N., Schast, A. P., & Jean-Francois, D. (2007). Parent stress and coping: Waiting for a child to receive a kidney transplant. *Journal of Clinical Psychology in Medical Settings*, 14(4), 320-329.
- Zengin, O., Yıldırım, B., & Erbay, E. (2018). Anxiety, coping and social support among parents who have children with chronic kidney disease. *Konuralp Medical Journal*, 10(3), 311-317.

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Araştırma Makalesi / Research Article

Çocuk Evleri Hizmet Modelinde Psikososyal Destek Sağlayan Meslek Elemanlarının Deneyimleri: Sivil Toplum Kuruluşu Örneği*

The Experiences of Professional Staff that Provide Psychosocial Support in The Children's Houses Service Model: The Example of a Non-Governmental Organization

Beyzanur YILDIZ¹, Mustafa KARATAŞ²

¹ Uzman Sosyal Çalışmacı, Bambu İstanbul Çocuk ve Genç Psikiyatri Merkezi, beyzanur.yldzz@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-1870-3110

² Doç. Dr., Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, mustafakaratas83@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0998-2552

Başvuru: 07.10.2022
Kabul: 29.01.2024

Atf:
Yıldız, B.N. ve Karataş, M. (2024). Çocuk evleri hizmet modelinde psikososyal destek sağlayan meslek elemanlarının deneyimleri: sivil toplum kuruluşu örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 35(1), 113-135. DOI: 10.33417/tsh.1185725

ÖZ

Dünya üzerinde var olan sosyoekonomik ve kültürel sorunlardan en çok çocuklar olumsuz etkilenmekte, kimi zaman temel ihtiyaçları karşılanamamakta, sağlıklı bireyler olarak yetişmelerinin önüne geçilmektedir. Bu nedenle çocuklar aile desteğinden yoksun kalmakta, bazıları ise ihmal ve istismar durumlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu gibi durumlarda çocukların koruma altına alınma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Yapılan araştırma ile; bir STK bünyesinde çalışan ve Devlet koruması altındaki çocuklara psikososyal destek sağlama deneyimi olmuş meslek elemanlarının, çocuk evleri hizmet modeline ve sunulan hizmetlere ilişkin düşünce ve değerlendirmelerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen araştırmanın örneklemini 20 meslek elemanı oluşturmaktadır. Meslek elemanları ile çocuk evlerindeki deneyimleri üzerine yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla görüşmeler yapılmıştır. Araştırma sonucunda çocuk evlerinde psikososyal destek sağlayan meslek elemanlarının çocuk evleri hizmet modeline ve sunulan hizmetlere ilişkin olumlu görüşlerinin olduğu ancak süreç içerisinde uygulamaya yönelik birçok olumsuz durumla karşılaştıkları sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Sosyal Hizmet, Çocuk Evleri, Psikososyal Destek, Korunmaya İhtiyaç Duyan Çocuk, Meslek Elemanı

ABSTRACT

Children are affected the most by the socio-economic and cultural problems in the world, sometimes their basic needs cannot be met, and they are prevented from growing up as healthy individuals. For this reason, children are deprived of family support, and some are faced with neglect and abuse. In such cases, the need for protection of children arises. With the research done, The aim of this study is to examine the opinions and evaluations of the professionals working in an NGO, who have experience in providing psychosocial support to children under the protection of the State, regarding the children's home service model and the services provided. The sample of the research, which was carried out using the qualitative research method, consists of 20 professional staff. Interviews were conducted with the professionals about their experiences in children's homes through a semi-structured interview form. As a result of the research, it has been concluded that the professionals who provide psychosocial support in children's homes have positive opinions about the children's home service model and the services provided, but they have encountered many negative situations in the process.

Keywords: Social Work, Children's Homes, Psychosocial Support, Child in Need of Protection, Professional

* Bu çalışma, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında hazırladığı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

GİRİŞ

İnsan yaşamında duygusal, fiziksel ve bilişsel açıdan en kritik gelişim dönemlerden biri çocukluk dönemidir. Çocukluk döneminde gerek bedensel gerekse ruhsal açıdan ihtiyaçları yeterince karşılanmamış olan bireyler, kendi potansiyellerini üst düzeyde ortaya koyamadıkları gibi çoğu zaman kendilerinden beklenen normal bireysel gelişimlerini dahi tamamlayamayabilirler. Bu sebeple, çocuğun duygularının olduğu bebeklik döneminden itibaren fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarının tam olarak karşılanması son derece önemlidir. Ailesi tarafından yeterli desteği alamayan çocuk, ana baba ya da onların yerini alan diğer kişilerin bakımına muhtaçtır. Bu dönemde çocuğa karşı olumlu bakış açısının oluşması çocuğun ileride kendine güven duyan, olumlu benlik imajı gelişmiş, kendini rahatlıkla ifade edebilen ve başkaları ile işbirliği yapabilen bir birey olmasını sağlayacaktır. Bu noktada çocuk refahının sağlanması ve çocuğun yüksek yararının gözetilmesi ilkelerinden yola çıkılarak gerekli sosyal sistemlerin oluşturulması büyük önem arz etmektedir.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısı, çocukların korunması konusunun ağırlıkla tartışıldığı bir dönem olmuş ve çocuklarla ilgili tüm dünya ölçeğinde en önemli belge olan Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS)'nin ortaya çıkmasına sahne olmuştur. Sözleşme, çocuk koruma sisteminin ve çocuk bakım uygulamalarının en önemli uluslararası yasal dayanağıdır. Sözleşme hükümlerine göre geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Devlettten özel koruma ve yardım görme hakkına sahiptir. Sözleşmenin tarafı olan Devletler, bu durumdaki çocuklar için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır. Uygun bakım türleri arasında koruyucu aile yanına verme, evlat edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirme yer almaktadır (Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1989). Hangi bakımın daha uygun olacağına karar verilirken çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dil kimliğine gereken saygının gösterilmesine özen gösterileceği bildirilmektedir. Yaşamını güvenli bir ortamda sürdürmek her çocuğun hakkı ve taraf devletlerin sorumluluğudur (Karataş, 2007).

Ülkemizde çocuk ve gençlerin korunması Anayasal güvence altındadır. Anayasa'nın 41. maddesinde "Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir. Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır" ifadesi yer almaktadır (T.C. Anayasası, 1982). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM) tarafından yayımlanan bir çalışmada, Türkiye'deki çocuk koruma hizmetlerinin üç eksen çerçevesinde gerçekleştirildiği belirtilmektedir. Bunlar; koruyucu önleyici hizmetler, aile odaklı hizmetler ve bakım hizmetleridir. Koruyucu önleyici hizmetler kapsamında; mobil çocuk sosyal hizmet birimleri tarafından gerçekleştirilen çalışmalar, sokakta çalıştırılan çocuklara yönelik gerçekleştirilen çalışmalar ve ücretsiz kreş desteği şeklinde hizmetler yürütülmektedir. Aile odaklı hizmetler kapsamında; koruyucu aile hizmeti, evlat edinme hizmeti ve sosyal ve ekonomik destek hizmeti şeklinde hizmetler yürütülmektedir. Bakım hizmetleri kapsamında ise; ailesi veya yakınları

yanında bakılması mümkün olmayan veya koruyucu aile, evlat edinme şeklinde aile odaklı hizmetlerden yararlandırılmayan çocukların yatılı sosyal hizmet kuruluşlarında bakım ve koruması sağlanmaktadır. Bakım hizmetleri aynı zamanda reşit olarak koruma altında bulunduğu kuruluştan ayrılan çocuklara sunulan bakım sonrası sosyal uyum ve destek çalışmalarını da kapsamaktadır (ÇHGM, 2020).

2000'li yılların başına kadar çocuklar için kurum bakım hizmetleri, yetiştirme yurdu ve çocuk yuvası olarak adlandırılan, çoklu bakımın sağlandığı büyük bina tipi kuruluşlarda sağlanmıştır. Fakat zaman içerisinde kışla tipi çoklu bakımın çocuklar üzerindeki biyolojik, psikolojik ve sosyal anlamda oluşturduğu olumsuz etkiler fark edilerek daha az sayıda çocuğun bakıldığı, toplumla iç içe olma imkânı sağlayan ev tipi çocuk kuruluşlarına geçiş yapılması uygun bulunmuştur (Şenocak, 2005).

Ev tipi kurum bakımı modeli; yurt ve yuvalarda olduğu gibi kalabalık, okul atmosferine benzeyen, kışla tipi mekanlar olmayıp, aile ortamına en yakın fiziki ortamın olduğu, çocukta aidiyet duygusunu geliştiren, sosyal hayata en sağlıklı adaptasyonun sağlandığı ortamlardır. Söz konusu modelin hayata geçirilmesi ilk olarak Ankara'da çocuk evi açılarak gerçekleştirilmiştir. Kısa sürede çocuk evlerinin sayıları artmış ve neredeyse tüm ülkeye yayılmıştır (Hüseyinoğlu, 2017).

Süreç içerisinde çocuk evleri sisteminin faydaları görülmeye başlandıkça Devlet Sivil Toplum Kuruluşlarına (STK) çocuk evi açma yetkisi vererek STK'lar aracılığıyla çocuk evlerinin artmasını amaçlamıştır. Yetki sayesinde STK'lar hızlıca Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile iş birliği protokolleri imzalayarak çocuk evleri açmaya başlamıştır (Bakılcı, 2019).

Araştırmada örnek olarak alınan STK, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile yaptığı protokol çerçevesinde faaliyetlerini sürdürmektedir. STK'nın ana faaliyet alanları şunlardır:

- Çocuk evlerinin kiralanmasını sağlamak, çocuk evlerine ait tüm tefrişat, iç ve dış onarım, ilaçlama giderlerine ait bedellerle birlikte Bakanlık mevzuatı sebebiyle karşılanamayan veya gecikmesi halinde hizmetin aksamasına sebep olacak masraflara ait tutarı karşılamak,
- Çocuk evlerinde Bakanlık tarafından istihdam edilen personel haricinde, ihtiyaç halinde çocukların yararına, psikolog, sosyal çalışmacı, PDR, çocuk gelişimcisi, öğretmen ve değerler eğitimcisi çalıştırmak,
- Çocuk evlerinde kalan çocukların akademik başarılarını arttırmak amacıyla, okul derslerine destek amaçlı eğitimler, değerler eğitimi, ileride iş ve meslek sahibi olmalarına yardımcı olacak kurslar; davranış, sağlık koruma vb. konularda uygulanacak yöntemleri Çocuk Evleri Koordinasyon Merkeziyle birlikte kararlaştırmak,
- Çocuk evlerinde kalan çocuklara "Koruyucu Aile" olabilecek gönüllü aile bulmada destek sağlamak,

Çocuk evinden 18 yaşını doldurarak veya koruma kararı kaldırılarak ayrılan çocukların iş edinmelerine ve ev kurlmalarına imkân ölçüsünde yardımcı olmak (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile İmzalanan Protokol, 2019).

Yukarıdaki amaçlar doğrultusunda ilgili STK, çocuk evlerinde kalan çocukları psikososyal açıdan desteklemek ve travmaya maruz kalmış çocukları rehabilite ederek topluma sağlıklı şekilde kazandırmaya yönelik olarak alanında uzman meslek elemanlarını (psikolog, sosyal çalışmacı, psikolojik danışman) istihdam etmektedir. Bu kişiler tarafından; ölçme ve değerlendirme araçları ile çocukların ruhsal, zihinsel ve gelişimsel durumu tespit edilmekte, değerlendirme sonucunda oyun terapisi, sanat terapisi, Eye Movement Desensitization and Reprocessing Therapy (EMDR), Bilişsel Davranışçı Terapi (BDT) ve psikodrama yöntemleri uygulanmaktadır (Mutlu Yuva Derneği, 2023). Bu sayede meslek elemanları dezavantajlı gruplarla çalışma konusunda birçok deneyim elde etmektedir.

ÇOCUK EVLERİNİN TANIMI VE TARİHÇESİ

Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkındaki Yönetmelik'in 3. Maddesinde çocuk evleri, "Korunma ihtiyacı olan çocukların bakımlarının sağlandığı, mesken niteliğindeki yatılı ev tipi sosyal hizmet birimleri" olarak tanımlanmıştır (Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkındaki Yönetmelik, 2022).

Çocuk Evleri hizmeti, Türkiye'de çocuk koruma politikaları içinde geliştirilen kurum bakımı hizmetleri içerisinde en yeni ve en sağlıklı model olarak görülmektedir. Ailesi yanında bakımının uygun olmadığı çocukların aile ortamına en yakın ortamda ve sosyal çevre içerisinde korunması ilkesinden hareketle geliştirilen bu yeni modelle çocuklar, toplumsal yaşama ve insan ilişkilerine hazırlıklı olarak yetiştirilmektedir (Salim, 2011).

Çocuk evlerinde 0-18 yaş arasındaki 5-7 çocuğa koruma ve bakım hizmetleri verilerek, biyo-psiko-sosyal ve manevi gelişimlerinin desteklenmesi ve toplumsal yaşama sağlıklı şekilde hazırlanmaları konusunda çalışmalar yapılmaktadır (Yazıcı, 2013). Bu da korunma ihtiyacı olan çocuğun, aile yanında yetişen çocuklar gibi yetiştirilmesini ve gelişiminin desteklenmesini sağlamaktadır.

2000 yılında Ankara'da pilot uygulama olarak ilk çocuk evi açılmıştır. Çocuk evlerinin faydaları görülünce evler yaygınlaşarak, ülkenin birçok bölgesinde açılmaya başlanmıştır (A.g.e, 2013). 2006 yılında 31 çocuk evi açılmış, 2007 yılında bu sayı 64'e çıkmıştır. 2008 yılında 550 çocuğa 76 çocuk evinde hizmet verilmiş, 2009'a gelindiğinde ise 160 çocuk evinde 1000 çocuk hizmet almıştır (Yaşar ve Dağdelen, 2013). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 2022 yılı yıl sonu istatistiklerine göre, Türkiye genelinde 1.187 çocuk evinde 5.851 çocuğa hizmet verilmektedir (ASHB, 2022).

İlk kurulduklarında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Çocuk ve Gençlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı'nın bünyesinde faaliyetlerini sürdüren çocuk evleri, SHÇEK kapatılınca 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Bakım Hizmetleri Daire Başkanlığı'na bağlanmıştır (Yazıcı, 2012).

Özellikle 2017 yılı itibarı ile "Koğuş Tipi" Yetiştirme Yurtlarının kapatılması, yurtlarda kalan çocukların tamamının ev ortamında yaşamlarını sürdürmeleri, "aile odaklı" yaklaşım politikalarının

benimsenmesi odağında alternatif koruma sistemlerinin uygulanması ve bu sistemlerin uygulanmasının mümkün olmayacağı durumlarda çocukların ev ortamında yetiştirilmesi ile ilgili gerekli önlemlerin alındığı görülmektedir (ASHB, 2023).

Çocuk evleri, korunma ihtiyacı olan çocukların toplumla iç içe, yurt ve yuvaların dezavantajlarından uzak ve her türlü gelişimlerini, aileleri yanında yaşayan çocuklar gibi sürdürmelerine imkân tanıyan kurumlardır. Bunun yanında çocuk evinde çocuklar, ev idaresi konusunda deneyim kazanarak, bu konuda cesaret ve güven duygusuyla 18 yaşını doldurup çocuk evlerinden ayrıldıktan sonra kendi hayatlarını çok rahat şekilde idare ederek bir evi rahatça geçindirebilirler (Yavuz, 2016).

Çocuk evinde kalan çocuklardan aynı evde kalması uygun olan çocukların en küçüğü ile en büyüğü arasındaki yaş farkının en fazla üç olması, bu çocukların kardeş olması durumunda ise yaş farkının göz önüne alınmaması, yaş ve cinsiyet kriterlerine dikkat edilerek, Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi tarafından değerlendirilmenin yapılması koşullar arasındadır. Aynı zamanda sürekli bir tedavi sürecinin ve sağlık sorununun olmaması ve ağır ruhsal sorun ve engellinin olmaması gerekir (Yazıcı, 2012). Yine evlerde uzun süre kalacak, evlat edinme, koruyucu aile hizmetlerinden faydalanması ve kendi ailesine dönmesi ihtimali bulunmayan çocukların seçimi önceliklidir (Başer, 2013).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün önceliği, çocukların koruma altına alınmadan önce kendi ailelerinin yanında bakımlarının sağlanması, eğer bu mümkün değilse evlat edindirme, koruyucu aile veya sosyo-ekonomik destek hizmetlerinden yararlandırılmasıdır. Ancak buna benzer bir çözüm üretilmiyorsa çocuk, zorunlu olarak kurum bakımına alınmaktadır (Yavuz, 2016). Çocuğun aile ortamına ve ebeveyninin yanında aldığı hizmetlere en yakın kurum bakımı çocuk evleri olarak gösterilebilir.

Çocuk evlerinde az sayıda çocuğun kalması ve bakım personelinin sınırlı sayıda olması çocukların güven ve bağlanma duygularını olumlu yönde etkilemektedir. Bunun yanında çocuk evlerinde aynı cinsiyetten kardeşler genelde bir arada kaldıklarından bağlanma duygularının arttığı anlaşılmaktadır (Yazıcı, 2012).

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE ÇOCUK EVLERİ İLİŞKİSİ

SHÇEK Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Hizmet Modeli'ni öncelikle bir "Sevgi Evleri Projesi" olarak hayata geçirmiştir. Sonrasında sivil toplum kuruluşları ile yapılan iş birliği sayesinde projenin hızlandırılması sağlanmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının sevgi evi niteliğinde ilk açtıkları kuruluş Türk Alman Vakfı ile yapılan protokol çerçevesinde 1999 Marmara depreminden sonra Kocaeli'de 2002 senesinde açılmıştır. Bu çerçevede Muğla, Karabük-Safranbolu, Niğde Sevgi Evleri ilk açılan evler olmuştur (Söğütü, 2015).

Yapılan protokol çerçevesinde STK'lar, çocuk evlerini kiralamakta ve tefrişatını gerçekleştirmektedir. Fiziki şartları prosedürlere uygun olarak hazırlanan çocuk evlerinde STK'lar çocukların topluma sağlıklı şekilde adapte edilmesi hususunda gönüllülerden aldığı destek ile her türlü maddi ve manevi

desteği vererek Bakanlığa özüm ortağı olmaktadır. Türkiye’de ocuk evi açan STK’lardan bazıları; Mutlu Yuva Derneği, Türkiye Korunmaya Muhtaç ocuklar Vakfı, Geleceğimizin ocukları Vakfı’dır. Çalışma da bahsi geçen Mutlu Yuva Derneği’nin 2023 yılı itibariyle açmış olduğu 140 ocuk evi bulunmaktadır (Mutlu Yuva Derneği, 2023). Söz konusu derneğin çalışmalarının kapsamı giriş bölümünde detaylı Şekilde açıklanmıştır.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın amacı; Devlet koruması altında olup, ocuk evlerinde kalan çocuklarla çalışma deneyimi edinmiş meslek elemanlarının ocuk evleri sistemine ilişkin düşüncelerini ve psikososyal destek hizmetlerine ilişkin deneyimlerini kendi ifadeleri üzerinden ortaya koymaktır. Ayrıca araştırmanın alt amaçları şu Şekildedir:

- Meslek elemanlarının ocuk evleri sistemiyle ilgili düşüncelerini tespit etmek,
- ocuk evlerinde uygulanan psikososyal destek hizmetlerini ve bu hizmetlerin sunumunda meslek elemanlarının yaşadıkları deneyimleri tespit etmek,
- Meslek elemanlarının ocuk evlerindeki kurumsal yapı üzerine düşüncelerini belirlemek,
- Meslek elemanlarının çalıştıkları kurumda ‘eğitim ve danışma’ konularında düşünce ve deneyimlerini tespit etmek,
- Meslek elemanlarının ocuk evlerindeki çalışmalarında iş yükünün etkisini tespit etmek,
- Meslek elemanlarının çalıştıkları kurumun personel alım şartları ve politikası konusunda düşünce ve önerilerini belirlemek,
- Alınan veriler işığında ocuk evlerindeki; kamu uygulamaları, Dernek uygulamaları ve psikososyal destek hizmetleri konusunda öneriler geliştirmektir.

Niteliksel olarak gerçekleştirilen çalışmada meslek elemanları ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve söz konusu durumlara ilişkin görüşler irdelenmiştir. Bu doğrultuda çalışmanın kuramsal kısmında Türkiye’nin ocuk evleri hizmet modeline geçişine kadarki sürecine, ocuk evlerinin tanımına ve kapsamına yer verilmiştir. Ardından çalışmanın bulguları aktarılarak söz konusu durum üzerinden tartışma ve sonuç bölümlerine yer verilmiştir.

YÖNTEM

Araştırmada meslek elemanlarının deneyimlerini tespit etmek üzere nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırmayı, “gözlem, mülakat ve veri analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, olayların ve düşüncelerin gerçekçi ve bütüncül bir Şekilde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin takip edildiği araştırma” olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Nitel araştırmalarda alınan bilgilerin, hissedilen duyguların ve düşüncelerin kodlanarak veriler haline getirilmesi önemlidir (Karataş, 2015). Araştırmada nitel araştırma yönteminin seçilmesinin nedeni;

katılımcıların meslek elemanı olarak yerine getirdikleri görevlerin, rol ve sorumluluklarının neler olduğunu öğrenebilmek, çalıştıkları kuruluştaki yaşadıkları sorunları ve kurumsal işleyişin üzerlerindeki etkilerini ortaya çıkarabilmek ve bir problem ya da konuyu hangi bağlamda ele aldıklarını anlayabilmek amacıyladır. Bu kapsamda çalışma fenomenolojik bir temele dayandırılmıştır.

ÇALIŞMA GRUBU

Araştırma, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile yapmış olduğu protokol çerçevesinde çocuk evleri açan bir STK'nın İstanbul ilindeki çocuk evlerinde hizmet sunan 20 meslek elemanı ile yapılmıştır. Çalışmada katılımcılara söz konusu STK yönetimi üzerinden ulaşılmıştır. Gerekli etik kurul ve kurum izinleri alındıktan sonra alanda en az bir yıl görev yapmış ve gönüllü katılımcıların çalışmaya dahil edilmesine karar verilmiştir. Çalışma grubu belirlenirken STK temsilcileriyle görüşme yapılmış, meslek elemanlarının özellikle çocuk evlerinde ve/veya STK bünyesindeki eğitim, terapi merkezi vb. alanlarda çocuklarla çalışma deneyimi edinmiş; psikolog ve sosyal çalışmacılardan seçilmesine özen gösterilmiştir. Özellikle bu meslek gruplarının seçilmesinin nedeni, STK bünyesinde çalışan kişilerin ağırlıklı olarak psikoloji ve sosyal hizmet eğitimi almış olmalarıdır.

Araştırmanın örneklemini oluşturan meslek elemanlarının sosyo-demografik özelliklerine bakıldığında; katılımcıların cinsiyetinin %65'inin kadın, %35'inin erkek olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan bireylerin yaşlarının 24 ile 54 yaşları arasında olduğu tespit edilmiştir. Yaş dağılımlarına bakıldığında en fazla yaş aralığının %70 ile 25-35 yaş aralığı olduğu, diğer dağılımlarda da %20 oranında 18-25 yaş, %10 oranında 35 yaş üzeri olduğu anlaşılmaktadır. Meslek elemanlarının öğrenim düzeyleri incelendiğinde %65'inin lisans, %35'inin lisansüstü düzeyde öğrenim gördükleri tespit edilmiştir. Katılımcıların %90'ı psikolog, %10'u sosyal çalışmacıdır. Meslek elemanlarının kurumda çalıştıkları süreye bakıldığında; %45'inin 2-5 yıl arası çalıştığı, %10'unun 0-2 yıl arası çalıştığı ve %15'inin 5 yıl üzeri çalıştığı görülmektedir. Meslek elemanlarının medeni durumları incelendiğinde %85'inin bekar, %15'inin evli olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların %85'inin çocuk sahibi olmadığı, %15'inin ise çocuk sahibi olduğu görülmektedir.

VERİLERİN TOPLANMASI VE ANALİZİ

Araştırmanın veri toplama sürecinde yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılmıştır. Hazırlanan sorular üzerinden meslek elemanlarıyla görüşmeler yapılmış ve alınan cevaplar katılımcıların görüşme başında onayları alınarak kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Görüşme öncesi katılımcılara "bilgilendirilmiş gönüllü olur formu" yöneltilecek onayları alınmıştır.

Katılımcılarla ortalama 45 dakikalık görüşmeler yapılmıştır. Görüşme iki bölümden oluşmaktadır; ilk olarak katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum, mesleki branş, öğrenim durumu, kurumda çalışma süresi gibi sosyo-demografik bilgilerinden faydalanılmıştır. Sonrasında çocuk evleri sistemiyle ilgili düşünceler, çocuk evlerinde uygulanan psikososyal destek çalışmalarına ilişkin deneyimler, personel alım ve çalışma şartları üzerine görüşler ve işleyişe yönelik çözüm önerilerine yönelik

sorular yöneltilmiştir. Verilen cevaplar görüşme formuna uygun formatta not edilmiştir. Sorularda anlaşılmayan kısımların olması durumunda gerekli aydınlatma ve açıklamalar görüşmecilere yapılmıştır. Katılımcılara sorulan sorulara örnekler şu şekildedir:

- Korunmaya ihtiyaç duyan çocuklara yönelik kurum bakımı hizmetlerinden biri olan çocuk evleri hizmet modeliyle ilgili düşünceleriniz nelerdir?
- Sivil toplum kuruluşunda çalışan bir meslek elemanı olarak, çocuk evlerinde kalan çocuklara ne tür psikososyal destek faaliyetlerinde bulunuyorsunuz?
- Çocuk evlerinde psikososyal destek sağlama sürecinde yaşadığınız deneyimler nelerdir? Karşılaştığınız sorunlar ve çözüm önerileriniz nelerdir?
- Çalışma koşulları ve iş yükü durumunuzla ilgili düşünceleriniz nelerdir?
- Kurumunuzda çalışırken hizmetiçi eğitim alıyor musunuz? Ne tür eğitimlere ihtiyaç duyuyorsunuz?

Görüşmeler katılımcıların kolay ulaşılabilmesi amacıyla ortak bir nokta olarak belirlenen Dernek Merkezi ve Derneğin Halkalı Eğitim Merkezi'nde yapılmıştır. Verilerin toplanmasına Ekim 2021 tarihinde başlanmış ve Mart 2022 tarihinde sona ermiştir. Toplam 20 meslek elemanı ile görüşme yapılmıştır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda yapılan görüşme dökümleri, ses kayıtları ve veriler önce kâğıt üzerine daha sonra da MAXQDA 2020 programına aktarılmıştır. Alınan sonuçlar belirlenen ana temalar üzerinden yorumlanmıştır. Yorumlamalarda elde edilen bilgi ve verilere bağlı kalınmaya çalışılmış, zaman zaman katılımcıların kendi ifadeleri de direkt olarak belirtilmiştir. Söz konusu bulgularla ilgili katılımcıların ifadelerinin yanında hangi cinsiyet ve yaştan olduğu da kısaca belirtilmiştir. Örnek: (E, 24).

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, katılımcıların çocuk evleri sistemi ilgili düşünceleri baz alınarak yapılan kodlamaların sıklığı ve kod dağılımı yüzde olarak verilerek detaylandırılmıştır.

Tablo 1: Çocuk Evleri Sistemiyle İlgili Düşünceler

Çocuk Evleri Sistemiyle İlgili Düşünceler	n	%
Kurum ve Kuruluşlar Arası Koordinasyon Eksikliği	53	37.00
Bakım Personeliyle İlgili Sorunlar	31	38.00
Model ile İlgili Olumlu Görüşler	19	25.00
TOPLAM	133	100.00

Yapılan araştırmada elde edilen bulgular ile katılımcıların çocuk evleri sistemiyle ilgili düşünceleri analiz edilmiştir. Analizler sonucunda; kurum ve kuruluşlar arası koordinasyon eksikliği, bakım personelleriyle ilgili sorunlar ve çocuk evleri modeli ile ilgili olumlu görüşlerinin olduğu da anlaşılmaktadır.

Kurum ve Kuruluşlar Arası Koordinasyon Eksikliği

Yapılan araştırmada meslek elemanları çalıştıkları STK ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı kurumlar arasında koordinasyon sıkıntısı yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Katılımcıların kurumsal sıkıntılar açısından en çok üzerinde durdukları konuların Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezleri (ÇEKOM)'nin bakış açılarındaki ve uygulamalarındaki farklılıkları, çocuklara sosyal yaşam becerisi kazandırmaya yönelik eksiklikler, çocukların evlerinin sık sık değiştirilmesi ve resmi prosedürlerin uzaması yönünde olduğu görülmektedir. Kurum ve kuruluşlar arası koordinasyon eksikliği başlığına istinaden genel ifadelerde meslek elemanları aşağıdaki şekilde ifadeler kullanmışlardır:

“Yaptığımız çalışmalarda ne yazık ki Devlet ve derneğin farklı pozisyonlarda olması bizi çift başlılığa itiyor ve sık sık sorunlar yaşamamıza neden oluyor” (K, 26)

“Bazı şeylerde sistemin içinde çalışan kişiler bizden habersiz karar alabiliyorlar mesela bir çocuk evden gönderiliyor bizim sonradan haberimiz oluyor bu da sistemin içindeki çok fazla insandan kaynaklı oluyor aynı yerde çalışmayan birçok insan var. Bir ÇEKOM'lar var bir de Dernek var. İki farklı kurum dolayısıyla koordinasyon problemi oluyor hep.” (K, 24)

“Çocukların düzeni çok değiştirilebiliyor. Örneğin çocuk o eve uymadı başka eve geçiriliyor sonrasında o eve de uymadıysa kuruma gönderilebiliyor. Bunlar olurken okul düzenleri değişiyor, hayatlarında olan insanlar değişiyor yani sürekli sıfırdan bir hayata başlıyorlar ve bu sık sık yaşanabiliyor. Sürekli bir düzen değişikliği var.” (K, 35)

“ÇEKOM'lara bağlı çalışan arkadaşların tutumları birbirinden farklı oluyor genelde. Çocukların menfaatini gözetken, inisiyatif alan arkadaşların evleri çok güzel. Çocuk diyelim ki sinemaya gidecek. Prosedür de 15 yaşın altındakiler gidemez. Ama sorumlu kişi buna izin veriyor. Dolayısıyla o çocuğun gelişimi çok daha güzel oluyor. Burada sıkıntı şu. Bakanlığa bağlı kurumlarda çalışan kişilerin kafasında bir düşünce var, ya bana bir şey olursa? Ciddi bir endişe var, sürekli bir korku var.” (E, 24)

Bakım Personeliyle İlgili Sorunlar

Katılımcıların çocuk evleri sistemiyle ilgili düşüncelerinin analizi sonucunda, çocuk evlerinde çalışan bakım personelinin tutumlarındaki farklılıklar ve personel seçiminde eğitime ve yeterliliğe bakılmadan alım yapılması üzerine ifadelerinin bulunduğu görülmüştür. Buna istinaden genel ifadelerde meslek elemanları aşağıdaki şekilde ifadeler kullanmışlardır:

“Personelin kurum atamasıyla evlere gidiyorlar. Personelinin çocuklara karşı tutumları da farklı oluyor. Evin içinde tutarlılık olmuyor. Bu durumda çocuğun kafası karışabiliyor” (K, 25)

“Mesela en önemli problem bence bakım personelinin doğru seçilemiyor olmasından kaynaklanıyor. Yani bakım personelinin mülakattan ve çok iyi eğitimlerden geçerek alınması gerekiyor ama bunu şu an Devlet yaptığı için biz karışamıyoruz.” (K, 28)

“Bizler Dernek olarak bakım personeline danışmanlık ve eğitim verme konusunda elimizden geleni yapmaya çalışıyoruz ama 24 saat nöbet tutuyorlar ve artık başka bir şeyle ilgilenmek istemiyorlar. Yemek, temizlik, ödev gibi aslında yoğun bir gün geçiriyorlar ve biz bu iş arasında insanlara bir şeyler vermek istediğimizde bu başarılı olmuyor ve bu çalışmanın işe yararlığıyla ilgili herhangi bir inançları da olmuyor.” (E, 27)

Çocuk Evleri Sistemiyle İlgili Olumlu Düşünceler

Yapılan araştırmada katılımcıların çocuk evleri sistemiyle ilgili düşüncelerinde modelle ilgili olumlu ifadelerinin olduğu görülmüştür. Çocuk evleri modelinde çocukların biriciklik esasına dayanarak yetiştirilmesinin diğer kurum bakımı hizmetlerine göre çocuklar üzerinde olumlu tesir ettiği anlaşılmıştır. Buna istinaden genel ifadelerde meslek elemanları aşağıdaki şekilde ifadeler kullanmışlardır:

“Bana göre koruma sistemleri arasındaki en doğru sistem olduğunu düşünüyorum. Çocukların ev ortamında olması, daha az sayıda çocukla bir arada yaşamaları başlarında daha sabit bakım verenlerin olması, bir apartman ortamında normal bir daire hayatı içerisinde yaşamaları bence çocukların hayatı açısından kurum bakımından yapılabilecek en işlevsel koruma sistemi olduğunu düşünüyorum.” (K, 28)

Çocuk evleri hizmet modelinin çocukların sosyalleşmesi ve toplumsal hayata sağlıklı şekilde adaptasyonlarının sağlanması açısından da büyük bir önemi olduğu ifade edilmiştir:

“Çocukların toplumsallaşma ve sosyal izolasyonları gibi noktalarda gayet büyük bir açığı kapatan bir sistem. Çünkü çocuklar yurt ve yuvalarda yemekhane ve yatakhane arasında gidip gelirken hayatın diğer akışı içerisindeki bütün o olguları kaçırıp yetişkin olduklarında çok daha afallama durumunda kalıp zorlanabiliyorlardı. Çocuk evi modelinin çocukların toplumsallaşması açısından küçük ve büyük ölçüde fayda sağladığını düşünüyorum.” (E, 27)

Çocuk Evlerinde Psikososyal Destek

Araştırmanın bu bölümünde, katılımcıların çocuk evlerinde kalan çocuklara uyguladıkları psikososyal destek hizmetleriyle ilgili yapılan kodlamaların sıklığı ve kod dağılımı yüzde olarak verilmiştir.

Tablo 2: Çocuk Evlerinde Psikososyal Destek

Çocuk Evlerinde Psikososyal Destek	n	%
Vaka Destek Hizmetleri	52	59.77
Çocukların Sosyal Hayata Hazırlanması ve Yapılan Aktiviteler	13	14.94
Adaptasyon Sürecinde Destek ve İkili İlişkilerin Önemi	11	12.64
Bakım Personellerine Psikososyal Destek Sağlanması	6	6.90
Çocukların Eğitim Hayatının Desteklenmesi	5	5.75
TOPLAM	87	100.00

Çocuk evlerinde çalışan meslek elemanlarının iş deneyimlerine bakıldığında yoğun olarak psikososyal destek hizmetleri uyguladıkları görülmüştür. Bu kapsamda incelenen belgelerde ve kod taramalarında çocuk evlerinde uygulanan psikososyal destek hizmetleri, hizmet sağlama sürecinde yaşanan deneyimler ve hizmetlerin yeterliliği konuları aydınlatılmaya çalışılmıştır. Toplam 172 kod işlenmiştir.

Vaka Destek Hizmetleri

Çocuk evlerinde çalışan meslek elemanlarının iş deneyimlerine bakıldığında yoğun olarak psikososyal destek hizmetleri uyguladıkları görülmüştür. STK bünyesinde çalışan ve çocuk evlerinde hizmet sunan meslek elemanları; çocukların geçmiş yaşamda yaşadıkları travmaların izlerini silerek, kendileriyle ve toplumla barışık, hayata değer katan bireyler olabilmeleri için terapötik çalışmalar yapmaktadır. Bunun yanında çocuklar ihtiyaç halinde psikiyatrik destek için uzman hekimlere yönlendirilmektedir. Buna istinaden genel ifadelerde meslek elemanları aşağıdaki şekilde ifadeler kullanmışlardır:

“Çok çeşitli hizmetler sağlıyoruz burada. Başta psikoterapi hizmetleri. Her ay 50-60 çocuk terapi hizmeti alıyor. 200 küsur seans yapılıyor. Bu çocuklar açısından çok iyileştirici oluyor.” (K, 27)

“Çocuk geceleri ağlıyor mesela. Çocuğun temelde bir korku problemi var. Biz bu çocuk ile oyun terapisi uyguluyoruz. Çünkü kendini orada daha iyi ifade edebilir ve kendi problemini orada çok daha rahat çözebilir.” (E, 28)

“Çocuk eve hiçbir şekilde uyum sağlayamıyorsa, okulda sıkıntılar varsa ya da psikopatolojik anlamda psikiyatriye gitmesi gereken durumlar varsa psikiyatriye yönlendiriyoruz.” (E, 24)

Meslek elemanlarının çocuk evinde kalan çocuklar ile ilgili psikososyal açıdan düzenli bir takip ve müdahale planı hazırlamaya yönelik çalışmalar yaptıkları görülmüştür. Meslek elemanlarının çocuk evlerine haftalık ziyaretler gerçekleştirdiği, bu ziyaretler sonucu Dernek içi Psikoloji Komisyonu toplantılarında çocukların ve evlerinin durumunun değerlendirildiği ve buna yönelik bir plan hazırlandığı anlaşılmıştır:

“Haftalık ziyaretlerimizde çocukların durumlarını takip ediyoruz. Haftaları nasıl geçti, biz yokken neler yaptılar, okuldan ya da evden bir sıkıntı var mı bunun üzerine konuşuyoruz. Tabi ki kendi gözlemlerimizde var ama aynı zamanda çocukla birlikte vakit geçiren kişilerinde düşüncelerini alıyoruz. Gerekirse okuldaki öğretmeniyle görüşüyoruz Dernek bünyesindeki diğer kişilerle görüşmeler yapıyoruz. Çocuğun herhangi bir şeye ihtiyacı var mı? Dikkat problemi var mı? Davranış problemi var mı? Psikiyatriye gidiyor mu ya da gitmesi gerekiyor mu? Terapi desteği alması gerekiyor mu? Bunlarla ilgili bilgiler alarak kafamızda bir ön hazırlık yapıyoruz.” (E, 24)

“Arkadaşlarımızla komisyon toplantısında hocalarımıza da danışarak o çocuğa özel bir çalışma hazırlıyoruz. Bu karar sadece bizim verdiğimiz değil çocuğa dokunabilen yetkin kişilerle birlikte aldığımız bir karar oluyor.” (K, 35)

Meslek elemanlarının, çocukların ruhsal, zihinsel ve gelişimsel durumunu tespit etmek amacıyla bir takım ölçme ve değerlendirme araçları kullanarak testler yaptıkları, bunun yanında spesifik olarak çocukların sorun yaşadıkları alanlara yönelik dikkat çalışması vb. faaliyetler yürüttükleri görülmüştür. Buna istinaden katılımcılar şu ifadeleri kullanmışlardır:

“Çocuğa eğer yaşı küçükse, özellikle herhangi bir test yapılmadıysa genel olarak projektif testler uyguluyoruz.” (K, 28)

“Dikkat sorunu olan çocuklarda çocuktaki bu problemin ve sürecin yoğunluğuna bağlı olarak birtakım testlerle değerlendirmeye alıyoruz. Ve buna yönelik yapılandırılmış dikkat çalışmaları yapıyoruz.” (E, 30)

Çocukların Sosyal Hayata Hazırlanması ve Yapılan Etkinlikler

Çocuk evlerinde hizmet sunan meslek elemanlarının çocuklara sosyal yaşam becerileri kazandırmak ve onları toplumsallaşmaları yönünde destekleme görevini üstlendikleri görülmüştür. Buna yönelik olarak özellikle ergenlik dönemindeki çocukların toplumsallaşması adına sosyal aktiviteler yoluyla kazanım sağlanmasının amaçlandığı anlaşılmıştır. Buna istinaden katılımcılardan gelen ifadeler şu şekildedir:

“Çocuğun ev içerisine ve sosyal hayata daha iyi adapte olması için çalışıyoruz. Çocuğun eve geldiği günden çıktığı güne kadar o süreci daha verimli geçirmek ve evlerden çıktıktan sonra da “ben bir bireyim ve toplumda var olabiliyorum” diyebilmesi için bu çalışmaların çok önemli olduğunu düşünüyorum.” (E, 24)

“Çocuklarla yapılan etkinliklerden bahsedebilirim. Dışarıda olsun içeride olsun o birlikte geçirdiğiniz vakti aslında etkinlik olarak düşünürsün ama orada çocuk birçok şey öğreniyor. Bir sonraki geldiğinde “ben bunu biliyorum”, “ben burada nasıl davranmam gerektiğini biliyorum” diyebiliyor. Bizim çocuklar genelde ev içerisinde ve dışarıyla çok bir bağlantıları olmuyor. Ya da kısıtlı bir bağlantısı oluyor. Normal bir ebeveynin

çocuğunu dışarı göndermesi gibi bir hayat geçiremiyorlar. Belli bir giriş saatleri, çıkış saatleri, yapması gereken ve yapmaması gereken şeyler var. Bu yüzden dışarıyla o bağlantıyı sağlıklı bir şekilde kurmak çok önemli.” (E, 28)

“Mesela liseye giden bir çocuğun en iyi yerde de en kötü yerde de bir kahve içebildiği, orada nasıl bir tavır takınması gerektiği, yolda yürürken ya da bir alışveriş merkezine gittiğinde nasıl davranması gerektiği, oradaki iletişimin nasıl olması gerektiği... bunların hepsi aslında öğretilmesi gereken şeyler. Bunu da dışarıda yaptığımız etkinliklerde ister istemez deneyimlemiş oluyorlar.” (E, 30)

Adaptasyon Sürecinde Destek ve İkili İlişkilerin Önemi

Meslek elemanlarının çocuklar eve geldikten sonra adaptasyon sürecini sağlıklı atlatmaları adına da birtakım çalışmalar yaptıkları görülmüştür:

“Yeni bir ev açılıyor, çocuklar çocuk evleri sitelerinden ya da diğer kurumlardan geliyorlar. Bu çocuklar sistemi bilmiyorlar, çocuk evi nedir? orada kimlerle karşılaşacak? nasıl bir ev ortamı orası? bunları bilmesi gerekiyor. İlk önce gelen çocuğu oraya adapte etmek gerekiyor. Neden buraya geldiğini çocuk sorabiliyor mesela. Bu süreçlerin çocuk açısından daha olumlu geçmesi ve o ev içerisinde terapötik bir ortam oluşturmak için çabalıyoruz aslında.” (E, 24)

“Çocuklara dokunmaya çalışıyoruz bu fiziksel dokunma değil tabiki hayatlarına dokunmaya hayatlarında güvenli yetişkin olmaya çalışıyoruz” (K, 28)

Bakım Personellerine Psikososyal Destek Sağlanması

Çocuk evlerinde çalışan meslek elemanlarının, çocuk evi personellerine danışmanlık hizmeti verdikleri ve psikososyal açıdan destekleri görülmüştür. Buna istinaden katılımcılar şu ifadeleri kullanmıştır:

“Bir de ciddi anlamda bakım personellerine de psikososyal destek sağlıyoruz. Dışarıdan baktığımızda bakım personellerinin işi kolay. Bir gün çalışıyorlar iki gün izinli oluyorlar. Ama o bir gün 24 saat dolu dolu çalışabiliyorlar. Oradaki yorgunluk, bıkkınlık ve tükenmişliklerini onları anladığını ifade ederek ve onun da yanında olduğunu hissettirerek destek oluyorsun ki o hissiyatları çocuğa yansımaları ve çocuklara faydaları olsun. Bitkin bir kişi çocuğa ne kadar faydalı olabilir? O yüzden oradaki o dengeyi çok iyi kurmak gerekiyor.” (E, 24)

“Dönemsel olarak bakım personellerine ihtiyaç duydukları konularda eğitim ve seminer veriyoruz.” (K, 28)

Çocukların Eğitim Hayatının Desteklenmesi

Meslek elemanlarının çocuk evlerindeki çocukları, akademik yönden takip ettikleri ve daha başarılı birey olmaları adına eğitim hayatlarını destekleyici çalışmalar yaptıkları görülmüştür:

“Çocukların akademik yönlerini de inceliyoruz. Yani çocuğun performans düzeyine bakıyoruz bu çocuk nerede kendini bulabilir nerede ayağa kalkabilir gibi alanları da sorguluyoruz. Elimizden geldiği kadar desteklemeye çalışıyoruz.” (K, 28)

“Sadece psikolojik açıdan değil eğitim durumunda da gerileme varsa yeri geliyor çocuk ile oturup ders çalışıyoruz.” (E, 24)

“Çocuğun özel öğrenme güçlüğü varsa onunla ilgilenen personele istişare edip gerekli yönlendirmeleri yapıyoruz.” (K, 24)

Meslek elemanlarının kurum içi ekip çalışmasıyla ilgili görüşlerine başvurulduğunda, kişilerin mensubu oldukları ekip içerisinde dayanışma ve yardımlaşma odaklı bir çalışma anlayışına sahip oldukları ve bu nedenle ekip çalışmasıyla ilgili olumlu düşünceler taşıdıkları anlaşılmıştır. Buna istinaden genel ifadeler şu şekildedir:

“Dört yıldır bu işin içerisindeyim. Neredeyse bütün arkadaşlarımı gönül bağıyla bağlandığımı, beraber bu yükü omuzladığımızı söyleyebilirim. Aslında bu, bu işte benim uzun soluklu olmamı ve bundan sonrasını da sürdürebileceğimi hissettirdi bana. Çalışma arkadaşlarım her zaman bana güç kaynağı oluyorlar.” (E, 28)

“Psikoloji komisyonu kendi içinde komisyona ayrıldığı için kendi komisyonumla alakalı bir sıkıntı yaşamıyorum. Çünkü arkadaşlarımız hep iyi niyetli. Zorlandığımız noktada ben şu noktada çok iyiyim diye kibirlenen kimse yok. Hiçbir şey bilmeyen biri, her şeyi bilen biri ile oturup o konu üzerine konuşabiliyor. Herkes birbirini çok iyi anlıyor. Anladığı için de problemler çok daha hızlı çözülüyor. Ben kendi grubumla alakalı mesai arkadaşlarım ile ilgili bir sıkıntı yaşamıyorum.” (E, 30)

Psikososyal Destek Sağlama Sürecinde İş Yükünün Etkisi

Araştırmanın bu bölümünde meslek elemanlarının çocuk evlerinde iş yükünün etkisi üzerine düşüncelerinden elde edilen kodlamalara yer verilmiştir. Alınan veriler; çalışanların aile ilişkisine olan etkileri, iş yükünün verimi düşürmesi ve tükenmişlik, kurum tarafından daha fazla iş beklentisi olarak kodlanmasının daha anlaşılır olabileceği değerlendirildiğinden bu konudaki kod incelemelerinin ayrı bir başlık altında alınmasının uygun olacağı düşünülmüştür.

Tablo 3: Psikososyal Destek Sağlama Sürecinde İş Yükünün Etkisi

İş Yükünün Etkisi	n	%
Çalışanların Aile İlişkisine Olan Etkileri	27	45.76
İş Yükünün Verimi Düşürmesi ve Tükenmişlik	25	42.37
Kurum Tarafından Daha Fazla İş Beklentisi	7	11.86
TOPLAM	59	100.00

Yapılan araştırmada elde edilen bulgular ile, meslek elemanlarının çocuk evlerinde iş yükünün etkisi üzerine verdikleri ifadelerin; %45,76'sının çalışanların aile ilişkisine olan etkileri üzerine, %42,37'sinin iş yükünün verimi düşürmesi ve tükenmişlik üzerine, %11,86'sinin kurum tarafından daha fazla iş beklentisi üzerine düşüncelerden oluştuğu tespit edilmiştir.

Çalışanların Aile İlişkisine Olan Etkileri

Araştırmada meslek elemanlarının psikososyal destek sağlama sürecinde iş yükünün aile ilişkilerine olan etkileri üzerine ifadelerine başvurulmuştur. Çalışanların aile ilişkilerine olan olumsuz etkiler üzerine gelen ifadeler şu şekildedir:

“Bazen moralim çok bozuk oluyor muhabbet etmek istemiyorum eşimle. Oğullarımı dinlerken tam konsantre olamadığımı düşünüyorum mesela. Çünkü aklımda bin bir türlü sorun oluyor. Tam eşimle muhabbet edeceğim telefon çalıyor ve bir saat telefonda konuşmak zorundasın, sorun çözmek zorundasın ya da o insanı dinlemek zorundasın. Duygusal olarak da ilişki olarak da zorluyor.” (K, 35)

“Bizim aslında mesai saatleri içerisinde yaşadığımız fiziksel ve duygusal yoğunluk bunu işten eve taşıma ihtimalini de biraz daha mümkün kılıyor. Evimize yorgun dönüyoruz ve aile fertleriyle ilgilenme noktasında gereken ihtiyaçlarını karşılayamıyoruz. Bir enerji sarf edemiyoruz.” (E, 28)

“Migren hastası oldum mesela migrenim başladı. Bazı zamanlar çok zorluyor beni.” (K, 35)

İş Yükünün Verimi Düşürmesi ve Tükenmişlik

Araştırmada meslek elemanlarının psikososyal destek sağlama sürecinde iş yükünün verilen hizmetlerin verimini düşürdüğüne ve zamanla tükenmişlik duygusu yaşamaya sebep olduğuna ilişkin ifadelerde buldukları görülmüştür. Buna neden olan şeylerin başında, kişi başına düşen ev sayılarının ve terapi seans sayılarının fazla olması, uzun süren çalışma saatleri ve kurum içi maddi ve manevi bir motivasyon sağlanmamasının yer aldığı anlaşılmıştır. Buna istinaden genel ifadeler şu şekildedir:

“Bir psikoloğun toplamda 40-50 çocuğu güncel olarak takip ediyor olması çok yorucu bir iş diyebilirim. Çünkü sadece bir çocuk olarak değerlendirmiyoruz. O çocuğun özgeçmiş, okulu, akademik durumu, sağlık durumu, görüştüğü ailesinin durumu, etkinliği, faaliyetleri birçok noktada takip yapıldığı için bu sayı ne kadar çok olursa bölünmüşlük gerçekleşiyor. Bu bölünmüşlük de bir yerden sonra artık işi yıpranmışlığa götürüyor.” (K, 24)

“İş yükü fazla olduğunda tabii verimliliğin azalıyor. Bir evi haftada bir ziyaret edebilecekken bu iki haftaya uzayabiliyor. Ama o bir haftada neler yaşandığını çok

bilemiyorsun. Uzun periyotlarda gittiğinde çocukların ve personelin anlatacağı birçok şeyi kaçırabiliyorsun.” (E, 24)

Kurum Tarafından Daha Fazla İş Beklentisi

Yapılan araştırmada meslek elemanlarının psikososyal destek sağlama sürecinde çalışılan kurum tarafından daha fazla iş beklentisinin olduğuna ilişkin ifadelerde buldukları görülmüştür. Kişilerin görev tanımlamalarının dışında iş beklentilerinin olduğu ve verilen görevlendirmelerde sınırların net olmamasından kaynaklı sorunların yaşandığı anlaşılmıştır. Buna istinaden meslek elemanları şu ifadeleri kullanmıştır:

“Bizim belli bir iş tanımımız var ama ekstra yaptığımız şeyler de oluyordu. Ama bu ekstralar dediğim gibi bazı durumlarda mecburiyetten...Ve burada da asıl amaç çocukların yararı olduğu için de bunu isteyerek yapıyorduk.” (K, 28)

“Açıkçası şu an çalıştığım yerde yapmamam gereken, sorumluluğumda olmayan işleri de yapıyorum.” (E, 28)

“Ben üç gün olarak çalışıyorum ve üç günlük bir çalışana göre fazla bir iş yüküm mevcut, yeri geliyor altı yeri geliyor yedi gün çalışıyorum. Bu durum bazen beni zorluyor. Üç günlük buraya gelsem yetiştiremeyeceğimi düşünüyorum. Burayı seviyorum ve burada mutluymum ama zaman zaman kendi kendime neden bu kadar hala önem veriyorsun dediğim dönemler oluyor.” (K, 24)

TARTIŞMA

Yapılan araştırma ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile imzalamış olduğu iş birliği protokolü çerçevesinde hizmet gösteren bir STK'nın bünyesinde çalışan meslek elemanları ile görüşmeler gerçekleştirilmiş ve Çocuk Evleri Hizmet Modeli ve Çocuk Evlerinde Psikososyal Destek konularında görüşleri alınmıştır. Verilen cevaplar içerik analizi yöntemiyle kodlanarak 3 farklı tema ile bulgular kısmında verilmiştir.

Yatılı kurum bakımı hizmetlerinden olan Çocuk Evleri Hizmet Modeli'nin diğer bakım modellerine nazaran çocuklar üzerinde olumlu katkılarda bulunduğu meslek elemanlarının ifadelerinde belirtilmiştir. Çocuk evlerinde çocuklar, biriciklik esasına dayanarak ve kendilerini güvende hissederek korunmaktadır. Çocuk evleri modeli çocukların yetenek ve becerilerinin geliştirilmesine ve potansiyellerinin ortaya çıkarmasına katkı sağlamakta, kendileriyle barışık ve geleceğe yönelik kaygılarının azalmasına da destek olmaktadır (Aydoğdu, 2016). Çocuk evleri bakım modelinin diğer bakım modellerine nazaran çocuğun sosyalleşmesi ve sosyal hayata adaptasyonu açısından daha iyi bir model olduğu düşünülmekle birlikte söz konusu modelin çocuğun ailesi yanında bakımına hiçbir şekilde alternatif olamayacağı düşünülmektedir. Bu bakımdan araştırma kurum bakımında görevli çalışanların deneyimleriyle sınırlandırılmıştır.

Araştırmada meslek elemanlarının çocuk evlerinde; vaka yönetimi, psikososyal destek ve danışmanlık, kapasite geliştirme vb. çalışmalar yürüttüğü görülmüştür. Kurum bakımında bulunan çocuklarla yapılan araştırmalarda çocuklarda; suçluluk, değersizlik, karamsarlık, depresyon ve öfke benzeri sorunların en yaygın görülen sorunlar olduğu ortaya çıkmıştır (Kök, 2016). STK bünyesinde çalışan meslek elemanları aracılığıyla çocuklara yönelik uygulanan psikososyal destek hizmetleri ile çocukların geçmişte yaşadıkları travmalarının izleri silinmekte ve yaşadıkları olumsuz duygulardan arınarak geleceğe umutla bakmaları amaçlanmaktadır. Meslek elemanları çeşitli ölçme ve değerlendirme araçları ve gözlem yolu ile çocukları ruhsal açıdan değerlendirmekte ve ihtiyaç duydukları hizmeti sunmaktadır. Hizmetlerin arasında en etkin ve verimli olan hizmetin psikoterapi faaliyetleri olduğu anlaşılmaktadır. Psikoterapi faaliyetlerinin iyileştirici etkisinin meslek elemanlarının iş doyumlarına da katkı sağladığı görülmektedir.

Araştırmada meslek elemanlarının psikososyal destek sağlama sürecinde süpervizyon ve danışmanlık desteğine sık sık ihtiyaç duydukları anlaşılmaktadır. Daha önce yapılan araştırmalarda mesleki rollerin pratiğe geçirilmesinde süpervizyonun önemli bir katkısının olduğu belirtilmektedir (Aydın ve Yaman, 2021). Birbirinden çok farklı özelliklere sahip vakaların çözümünde farklı mesleki bakış açılarından faydalanılması ve farklı müdahaleler yapılması gerekebilmektedir. Bu noktada süpervizyon ihtiyacı daha da ön plana çıkmaktadır. Bunun yanında dezavantajlı gruplarla çalışan meslek elemanlarının sürekli bir biçimde ikincil travmatik strese maruz kalmalarının önüne geçilebilmesi adına süpervizyon, bir nevi kendine yardım işlevi de görebilmektedir.

Yapılan araştırmada meslek elemanlarının yoğun olarak iş stresi ve tükenmişlik durumu yaşadıkları anlaşılmaktadır. Bu durumun çoğunlukla, çocuk evlerinin örgütsel yapısı ve koruma altındaki çocukların travmatik deneyimlerinin meslek elemanlarına etkisinden kaynaklandığı görülmektedir. (Basım ve Şeşen, 2005), sosyal hizmet çalışanlarının mesleki faaliyetlerinde diğer meslek gruplarına nazaran daha yüksek oranda tükenmişlik yaşadıklarını ortaya koyarak sosyal hizmet alanındaki iş stresi ve duygusal yorgunluğun sebebinin yapılan işin sürekli olarak duygusal katılımı gerektirmesi olduğunu belirtmektedir.

Meslek elemanlarının iş yükünün zaman zaman özel hayatlarını ve aile ilişkilerini olumsuz etkilediği anlaşılmıştır. Bunun yanında iş yükünün bazı somatik hastalıklara sebebiyet verdiği de tespit edilmiştir. Meslek elemanlarının yaşadığı fiziksel ve duygusal yorgunluğun, mesleki doyum ve iş tatminlerini de olumsuz etkilediği anlaşılmıştır. Dezavantajlı gruplarla çalışan meslek elemanları üzerine yapılan araştırmalarda meslek elemanlarının ciddi boyutta ikincil travmatik strese maruz kaldıklarını tespit edilmiştir. Travmatik olay yaşamış, ihmal/istismara maruz kalmış kişilerle çalışan meslek elemanları karşılaştıkları vakalardan dolayı olarak etkilenebilmektedirler. Bu durum meslek elemanlarının da dezavantajlı kişilerin yaşadığı ruhsal sorunların benzerini deneyimlemelerine sebebiyet vermektedir. Meslek elemanları yaşanan olaya doğrudan maruz kalmadıklarından yaşadıkları süreç ikincil travmatik stres olarak tanımlanmaktadır. İkincil travmatik stres yaşayan

meslek elemanlarında psikosomatik etkiler, sosyal çevreyle ilişkilerde zorluk, mesleki verimin zayıflaması vb. etkiler görülmektedir (Gündüz, 2020).

Meslek elemanlarının çalışma sürecinde; Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi (ÇEKOM), çocuk evi sorumlusu, sosyal servis, bakım personeli ve Dernek çalışanları gibi birçok kişi ve kurum ile çalışma durumunda kaldıkları anlaşılmıştır. Bunun sonucu olarak sistem içerisinde sık sık koordinasyon eksikliği durumlarının yaşandığı tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalarda sosyal hizmetlerde sivil toplum kuruluşlarının da yer aldığı bir koordinasyonun sağlanmasının, verilen hizmetlerde mevcut kurumsal kapasitesinin geliştirilmesine olumlu katkıda bulunacağı belirtilmektedir (Zengin ve ark. 2012). Yine benzer araştırmalarda ÇEKOM çalışanlarının yasa ve yönetmeliklerin yeterince açıklayıcı ve yol gösterici olmamasından dolayı sıklıkla açıkları kendilerinin kapatması gerektiğini ve yeterince idari destek alamadıklarından güncel konularda inisiyatif almakta zorlandıklarını belirtmişlerdir (Sarıaltın, 2017). Buna istinaden çocuk evlerindeki hizmetlerin işlerliğine uygun olarak hazırlanacak bir Çocuk Evleri Yönetmeliği'nin alandaki yasal boşlukları kapatacağı ve çocuk evlerindeki hizmetlerin verimini arttıracacağı düşünülmektedir.

Çocuk evlerinde hizmet sunan meslek elemanlarının ifadelerinde, ev içerisinde çalışan bakım personelinin temel eğitim konusunda yetersiz olmaları ve çocuk merkezli bir bakış açısına sahip olmamalarından kaynaklı kimi zaman ev içi kriz durumlarının oluştuğu anlaşılmıştır. Kriz durumlarının psikososyal destek ile çözülebileceği konularda ise uzmanlara yönlendirme konusunda aksaklıkların yaşandığı tespit edilmiştir. Koruma altındaki çocuklarla çalışan bakım personeli ile yapılan araştırmalarda, bakım personelinin çalışma sürecinde eğitim desteğine ihtiyaç duydukları ve eğitimlerin süreli, etkin ve birbirini tekrarlamayan şekilde verilmemesinin hizmet sunumunda kaliteyi arttıracacağı belirtilmiştir (Semerci ve ark., 2020). Benzer şekilde yaptıkları araştırmada, bakım personelinin kendilerini zayıf ya da yetersiz hissettikleri noktaların; çocuklara yetebilme ve özellikle çocukların psikolojik süreçlerine yardım edebilme konusunda olduğu belirtilmiştir (Acar ve ark. 2021).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan araştırmada, geçmişten bugüne korunmaya ihtiyaç duyan çocuklara yönelik farklı kurum bakımı modellerinin uygulandığı ancak bu modellerin her birinin eksikliklerinin olduğu görülmüştür. Yatılı kurum bakımı hizmetlerinden olan Çocuk Evleri Hizmet Modeli'nin korunmaya ihtiyaç duyan çocukların ihtiyaçlarını karşılama noktasında en başarılı model olduğu söylenebilir.

Araştırma yapılan STK, 2010 yılında kurularak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile yapmış olduğu iş birliği protokolü çerçevesinde faaliyetlerine başlamış ve 12 yıl içerisinde 126 çocuk evi ile Türkiye'de en çok çocuk evi açan STK olmuştur. Kuruluş amacı; korunmaya ihtiyaç duyan çocukları biyo-psiko-sosyal açıdan rehabilite etmek ve onları güçlendirerek hayata kazandırmak olan Dernek, çalışmalarını; psikososyal destek, eğitim desteği, manevi destek vb. alanlara ayırarak sürdürmektedir.

Çocuk evlerindeki çocukların geçmiş yaşamlarında ağır travmatik süreçlerden geçtikleri ve bunun sonucunda psikolojik, ruhsal ve/veya patolojik birtakım rahatsızlıklar yaşadıkları görülmektedir. Dernek politikası gereği çocukların korunmasından sonra en öncelikli hizmetin psikososyal destek çalışmaları olduğu görülmektedir. Bu çalışmalar ile çocukların geçmiş travmalarının izleri silinerek hayata daha barışık ve güçlenmiş bir şekilde katılımının sağlandığı anlaşılmaktadır.

Araştırmanın çıktıları ve katılımcıların görüşleri doğrultusunda Kamu ve Dernek hizmetlerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesine yönelik birtakım öneriler ortaya çıkmıştır.

Kamu uygulamalarına yönelik öneriler konusunda üzerinde en çok durulan konunun çocuk evlerinde çalışan bakım personelinin seçimi ve eğitimi konusunda olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmada bakım personelinin seçimi konusunda ortak bir standardizasyonun olmadığı ve temel eğitim seviyeleri düşük, çocuk bakımı konusunda yeterli bilişsel düzeye sahip olmayan personelin çocuk evlerinde çalıştırılabildiği görülmüştür. Bakım personelinin seçimi konusunda mutlak surette bir kişilik testinin uygulanması ve mülakatın ötesinde stajlar aracılığıyla çocuk bakımı konusunda yeterliliklerine bakılması gerektiği düşünülmektedir. Süreç içerisinde personelin motivasyonunu artırıcı çalışmaların ve çocuk bakımı konusunda bilgilerini tazelemeye yönelik eğitimlerin de sık sık verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Yine bakım personelinin yapılan işin zorluğu sebebiyle tükenmişlik hissi ve motivasyon eksikliği yaşadığı ve meslek elemanlarının desteğine ihtiyaç duydukları görülmüştür. İleriki dönemde, bakım personelinin kişisel iyi oluşunu daha iyi hale getirecek çalışmaların, çocuk evleri hizmet sisteminin kalitesini arttıracakları düşünülmektedir.

Araştırmada Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezleri (ÇEKOM) ile ortak şekilde çalışan meslek elemanlarının, ÇEKOM'ların yaptıkları iş aynı olsa da uygulamalarda farklılıklarının olduğu yönünde ifadelerinin bulunduğu görülmüştür. Temelde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı olarak çalışan ÇEKOM'ların uygulamada farklı hareket etmelerinin sebebinin saha çalışmalarına yönelik detaylı mevzuatların olmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. ÇEKOM'ların çocuk evlerindeki çalışmalarına yönelik detaylı yasal mevzuatların oluşturulmasının alandaki boşluğu kapatacağı düşünülmektedir.

Meslek elemanlarının süreç içerisinde Bakanlığa bağlı kişi ve kurumlarla koordinasyon sorunları yaşadıkları ve karar alma sürecinde birçok bürokratik engellerle karşılaştıkları tespit edilmiştir. Bu konunun temel sebebinin Devlet ve Dernek ayırımından kaynaklandığı görülmektedir. Buna yönelik olarak STK'ların alan ve sınırlarının net olarak belirlendiği mevzuatların da oluşturulmasının alanda bu sorunların çözümüne destek olacağı düşünülmektedir.

Araştırmada meslek elemanlarının çocuk evlerinde sağladıkları psikososyal destek hizmetlerine ilişkin olumlu görüşlerinin olduğu anlaşılmıştır. Psikososyal destek hizmetleri kapsamında çocuk evlerini haftalık ziyaret ettikleri ve sıkı bir takip içerisinde oldukları görülmüştür. Yapılan takibin, vakalar üzerinde müdahale planı hazırlamada büyük katkısının olduğu tespit edilmiştir. Buna istinaden psikososyal destek hizmetleri konusunda verimin artırılmasına yönelik birtakım öneriler ortaya çıkmıştır. Çocuk evleri ile ilgili yapılan bir araştırmada psikososyal destek hizmetlerinin etkili

ve verimli yürütülmesinin bazı standartlara bağlı olduğu vurgulanmıştır. Bu kapsamda çocuk evlerinde görev yapan bakım personelinin karakter özellikleri, evlerde bakım altında olan çocukların karakterleri, temel ihtiyaç gereksinimlerinin değerlendirilmesi, çocuk evlerinin misyonu ve vizyonu doğrultusundaki performansları ve çocuk evlerinin kapasitesinin önemli olduğu vurgulanmıştır (Disassa ve Lamessa, 2021).

Başka bir araştırmada ise kurum bakımında olan çocukların psikososyal desteklenmesi kapsamında çocuk psikiyatristlerinin ve sosyal hizmet birimlerinin yaygınlaştırılmasının önemli rol oynadığı vurgulanmıştır (Raman ve Van Rensburg, 2013).

Meslek elemanlarının çocuklar konusunda özellikle psikiyatri doktorlarından sık sık destek aldıkları görülmektedir. Ancak çocuklarla ilgilenen sabit hastane ve doktorların olmaması ve randevu alma sürecinde yaşanan sorunlar nedeniyle çocukların psikiyatrik destek sürecinde aksamaların yaşandığı anlaşılmıştır. Derneğin çocuk evlerinde çocuklar için belirli hastane ve doktorlarla anlaşma yapmasının, çocukların hizmetlere kolay erişimini sağlayacağı ve alandaki çalışmaların sekteye uğramasının önüne geçeceği düşünülmektedir.

Meslek elemanlarının belirttikleri sorunların bir diğeri Dernekteki meslek elemanı sayısının az, yapılacak işin ise çok olmasıdır. Bundan dolayı meslek elemanları birden çok iş yaptıklarını ifade etmiştir. Bu durumun zamanla yorulmalarına ve mesleki tükenmişlik hissi yaşamalarına neden olduğu görülmektedir. Derneğin bunun önüne geçmesi amacıyla iş yükü ve çalışan sayısındaki orantıyı sağlıklı yapması ve çalışanlarının belirli bir alanda uzmanlaştırmaya yönelik politika izlemesi gerektiği görülmektedir. Bunun yanında Dernekte çalışan terapistlerin sayılarının artırılması ve terapistlerle mesai saati üzerine değil seans sayısı adedince bir anlaşma yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Araştırmanın literatür inceleme kısmında, Çocuk Evleri Hizmet Modeli ve Çocuk Evleri üzerine birçok çalışma yapıldığı ancak süreç içerisinde Devlet ile iş birliği yaparak çocuk evleri hizmet modeline katkıda bulunan STK'lar ile yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. İleriki dönemde yapılacak çalışmalarda, Devlet ile iş birliği yaparak çocuk evi açan STK'lar ile yapılacak araştırmaların sayıca artmasının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çocuk evlerinde görevli meslek elemanlarının psikososyal destek sağlama sürecinde hizmetlerin verimini arttırmaya yönelik isteklerinin olduğu ancak kendilerini besleyecek yeteri kadar argümana sahip olmadıkları görülmüştür. İleriki dönemde, meslek elemanlarının kendisini geliştirme ve kapasitesini arttırmaya yönelik yapılacak çalışmaların psikososyal destek hizmetlerinin yararlılığını da arttıracığı düşünülmektedir.

Söz konusu araştırmanın katılımcı kitlesinin çoğunlukla STK'nın eski çalışanlarından oluşması ve birçoğunun ulaşılabilir konumda olmamaları nedeniyle katılımcı kitlesi 20 kişiyle sınırlandırılmıştır. Ayrıca katılımcılarının çoğunun kadın çalışanlardan oluşması cinsiyet açısından bir sınırlılık

oluşturmuştur. İleriki dönemde yapılacak çalışmaların daha büyük kitleler üzerinde yapılmasının araştırmancının verimini arttıracakı değerlendirilmektedir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Çalışmaya ait etik kurul onayı; 16.11.2021 tarih, 2021/08 ve E-34555043-100-17106 sayısı ile İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Rektörlüğü Etik Kurulu Başkanlığı'ndan alınmıştır.

Ayrıca söz konusu STK'nın yönetimi tarafından araştırma yapabilmek üzerine 16.03.2021 tarih ve 2022/01 sayılı yazı ile araştırma izni alınmıştır.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Acar, B., Semerci, M. ve Yaman, Ö. M. (2021). Çocuk evlerinde çalışan bakım elemanlarının mesleki yeterliliklerinin çocuk eğitimi ve bakımı açısından değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmalar Dergisi*, 21(51), 502 – 538.

ASHB (2022). *2022 Yılı Yıl Sonu Verileri*. Erişim adresi: <https://www.aile.gov.tr/media/108736/kurumsalistatistikler.pdf>

ASHB (2023). *"Koğuş Tipi" Yetiştirme Yurtları Tarih Oluyor*. Erişim adresi: <https://www.aile.gov.tr/c/hgm/haberler/kogus-tipi-yetistirme-yurtlari-tarih-oluyor/>

ASPB (2012). *T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile Mutlu Yuva Mutlu Yaşam Derneği Arasında Çocuk Evleri Açılması ve İşletilmesine İlişkin İşbirliği Protokolü*. Erişim Adresi: <https://www.aile.gov.tr/media/14204/6-cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu-ile-mutlu-yuva-mutlu-yasam-derneği-arasında-isbirliği-protokolu-13-04-2012.pdf>

Aydın, B. ve Yaman, Ö. M. (2021). Sosyal hizmet uzmanlarının mesleki rollerini sahaya aktarma sürecinde yaşadıkları zorluklara yönelik bir araştırma. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 23(41), 390-403.

Aydoğdu, F. (2016). Çocuk evinde kalan çocukların karşılaştıkları sorunların ve beklentilerinin incelenmesi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(1), 63-71.

Bakılcı, A. (2019). *Korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik çocuk evleri modelinin tarihsel süreci ve mutlu yuva derneği örneği* (Yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.

- Basım, H. N. ve Şeşen, H. (2005). Çalışma yaşamında tükenmişlik: sosyal hizmet uzmanları ile hemşireler üzerine karşılaştırmalı bir çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 16(2), 57 - 70.
- Başer, H. (2013). *Çocuk refahı alanında yeni hizmet modeli "çocuk evleri"* (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2020). *23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın 100. Yılına Özel Çocuk Bülteni*. Erişim Adresi: <https://www.aile.gov.tr/media/44228/23nisan-cocuk-bulteni.pdf>
- Disassa, G. A. ve Lamessa, D. (2021). Psychosocial support conditions in the orphanage: case study of Wolisso project. *International Journal of Child Care and Education Policy*, 15(1), 1-17.
- Gündüz, B. (2020). Meslek elemanlarının yaşadıkları ikincil travmatik stres. *İstanbul Kent Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 1(1), 1 - 14.
- Hüseyinoğlu, Ş. (2017). *Korunmaya muhtaç çocukların korunma altına alınma nedenleri: İstanbul örneği* (Yüksek lisans tezi). Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karataş, K. (2007). Türkiye'de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 18 (2). Erişim adresi: <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/kokdener/123091/13f.pdf>
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80. Erişim adresi: <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/kokdener/123091/13f.pdf>
- Kök, M. (2016). *Yetiştirme yurdundaki öğrencilerin psikolojik belirti düzeylerinin değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Mutlu Yuva Derneği (2023). Erişim Adresi: <https://www.mutluyuva.org>
- Raman, N. ve Van Rensburg, A. J. (2013). Clinical and psycho-social profile of child and adolescent mental health care users and services at an urban child mental health clinic in South Africa. *African Journal of Psychiatry*, 16(5), 356-363.
- Salim, M. (2011). *Geçmişten Günümüze Türkiye'de Çocuk Koruma Politikaları ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu* (Yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Sarıaltın, D. M. (2017). *Kurum bakımındaki çocuklara ilişkin sistemin sosyal refah çalışanları gözüyle değerlendirilmesi* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Semerci, M., Tural, K., Acar, B. ve Yaman, Ö.M. (2020). Çocuk evlerinde çalışan bakım elemanlarının yaşadıkları sorunlara yönelik niteliksel bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(49), 171 – 188.

- SHÇEK (2022). *Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik*. Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/09/20220906-12.htm>
- Söğütlü, A. (2015). *Çocuk refahı alanında çalışan personelin sevgi evleri modeline yönelik değerlendirmeleri* (Yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- T.C. İçişleri Bakanlığı (1982). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*. Erişim Adresi: <https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/lcSite/illeridaresi/Mevzuat/Kanunlar/Anayasa.pdf>
- Tuncer, B. ve Erdoğan, T., (2018) Korunmaya muhtaç çocuklar ve korunmaya muhtaç çocuklara sağlanan bakım yöntemleri. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 515-527.
- Yaşar, Ö. D. (2013). Korunmaya muhtaç çocukların yetiştirilmesinde çocuk yurtlarından çocuk evlerine geçişin, çocukların sosyo-kültürel ve psikolojik gelişimlerine etkisi üzerine bir çalışma: Isparta Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(18), 199-221.
- Yavuz, C. (2016). *Korunmaya muhtaç çocukların koruma ve bakım altına alınma nedenleri* (Yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Yazıcı, E. (2012). Korunmaya muhtaç çocuklar ve çocuk evleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 500-525.
- Yazıcı, E. (2013). *Türkiye'de korunmaya muhtaç çocuklara yönelik sosyal hizmetler: kurum bakım hizmetinden yararlanmış bireyler üzerine bir araştırma* (Doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zengin, E., vd. (2012). Türkiye'de sosyal yardım uygulamaları. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 19(2), 133 - 142.

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Derleme Makale / Review Article

Bilinçli Farkındalık Uygulamalarında Eleştirel Yansımalar: Radikal Farkındalık Tartışmalarının Sosyal Hizmete Etkileri Açısından Bir Derleme

Critical Reflections on Mindfulness Practices: A Review of the Effects of Radical Mindfulness Discussions on Social Work

Ecem Güneş GÜMÜŞER¹

¹Doktora Öğrencisi Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Bölümü, ecemgumuser@gmail.com, ORCID: 0009-0001-6800-752X

Başvuru: 21.06.2023
Kabul: 08.12.2023

Atıf:
Gümüser, E, G. (2024). Bilinçli farkındalık uygulamalarında eleştirel yansımalar: radikal farkındalık tartışmalarının sosyal hizmete etkileri açısından bir derleme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 35(1), 137-152. DOI:10.33417/tsh.1317941

ÖZ

1970'li yıllardan bugüne bilinçli farkındalık temelli uygulamalar birçok akademik disiplin tarafından çalışmalara konu olmuş ve tüm bu çalışmalar, bilinçli farkındalığın farklı alanlarda uygulanabilir olduğunu ve etkili olabileceğini göstermiştir. Alanyazında oldukça yeni bir kavram olan ve ilk olarak David Forbes (2012) tarafından kullanılan radikal bilinçli farkındalık, modern bilinçli farkındalık uygulamalarına ek olarak, toplumsal sorunlar, sosyal adaletsizlikler ve çevresel sorunlar gibi daha büyük ve daha geniş bir bağlamda farkındalık geliştirmeyi vurgulayan bir kavramsallaştırmadır. Radikal bilinçli farkındalık, bilinçli farkındalık uygulamalarının sadece kişisel bir fayda sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal ve çevresel sorunlarla ilgili farkındalık geliştirerek daha geniş bir etki alanına sahip olabileceği fikrine dayanır. Amaç, kişilerin kendi içsel dünyalarını keşfetmeleri ve bu dönüştürücü etki ile daha büyük bir amaç doğrultusunda hareket etmeleridir. Sosyal hizmete yansımaları bilinçli farkındalık ve sosyal adalet yaklaşımlarının bağlantı noktalarını belirleyerek uygulamaya dahil edilebilme yollarını araştırmak olmuştur. Bu makalede, alanyazında farkındalığın dönüştürücü ve özgürleştirici potansiyelini vurgulayan eleştirel görüşlerin ve radikal yansımaların bireysel ihtiyaçlar ile toplumsal refah arasında konumlanan sosyal hizmet uygulamasına etkilerini tartışmayı amaçlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: bilinçli farkındalık, sosyal hizmet, eleştirel bilinçli farkındalık.

ABSTRACT

From the 1970s to the present, mindfulness-based practices have been the subject of research in many academic disciplines, and all these studies have shown that mindfulness can be applicable and effective in various fields. Radical mindfulness, a relatively new concept in the literature of mindfulness first introduced by David Forbes in 2012, emphasizes developing awareness in a broader context, addressing societal issues, social injustices, and environmental problems, in addition to modern mindfulness practices. Radical mindfulness is based on the idea that mindfulness practices can have a broader impact by not only providing personal benefits but also by developing awareness related to societal and environmental issues. The goal is for individuals to explore their internal worlds and, through transformative effects, act toward a greater purpose. The reflections in social work have focused on exploring ways to incorporate mindfulness and social justice approaches by identifying points of connection. This article aims to discuss the impacts of critical perspectives and radical reflections in the literature of mindfulness, which emphasize the transformative and liberating potential of mindfulness, on social work practice situated between individual needs and social welfare.

Keywords: mindfulness, social work, critical mindfulness.

GİRİŞ

Farkındalık pratiğinin çeşitli insani problemleri ele almada nasıl kullanılabileceğine yönelik farklı disiplinlerce son yıllarda artan bir ilgi söz konusudur. Sosyal hizmet disipliniinde bilinçli farkındalığa yönelik artan ilgiye yanıt olarak her yıl Kanada'da düzenlenen Uluslararası Tinsellik ve Sosyal Hizmet Konferansı'nın 2014 yılında konusu "Farkındalık Uygulamasını Geliştirmek: Etkili Uygulama için Kişisel ve Profesyoneli Bütünleştirme" olmuştur. Özellikle Amerika'da ve Avrupa ülkelerinde bilinçli farkındalık, akademik alanlarda, sağlık endüstrilerinde, insan odaklı mesleklerde, çeşitli toplumsal gruplarda ve coğrafi bölgelerde hızla önemli bir metodoloji olarak ortaya çıkmaktadır (Carmody ve Baer, 2008; Hick, 2009; Crowder, 2016). Sürekli gelişen çeşitli uygulamalara sahip olan bilinçli farkındalığın bir dizi insani problemi ele almada yararlı olduğuna dair çalışmalar artmaktadır. Bunun yanı sıra tartışılması gereken bazı sorulara işaret eden eleştirilerin de hızla artmakta olduğu görülmektedir (Žižek, 2001; Forbes, 2012; Bieber, 2014; Walsh, 2016; Purser, 2019).

Bilinçli farkındalık yaklaşımı içerisinde oldukça yeni bir kavram olan ve ilk olarak Forbes (2012) tarafından kullanılan radikal bilinçli farkındalık kavramı, farkındalığın yalnızca stresi azaltma, sabit bir iyilik hali yaratma ve sürdürme yoluyla kişinin yaşamı üzerinde daha fazla kontrol sahibi olmasına veya bir organizasyonun daha sorunsuz ve verimli çalışmasına yardımcı olmakla ilgili olmadığını savunur. Bunun yanı sıra farkındalığın kişisel, kişilerarası ve yapısal düzeyde dönüştürücü bir uygulama olduğu; baskıcı ideolojileri ve uygulamaları sorgulamaya yardımcı olabileceği iddiasını temel alır (Forbes, 2012). Bu makale, alanyazında farkındalığın dönüştürücü ve özgürleştirici potansiyelini vurgulayan eleştirel görüşlerin ve radikal yansımaların bireysel ihtiyaçlar ile toplumsal refah arasında konumlanan sosyal hizmet uygulamasına etkilerini tartışmayı amaçlamaktadır. Dört bölümden oluşan makalenin ilk bölümünde, farklı disiplinlerin ortaya koyduğu çalışmalar ve yaklaşımlar üzerinden bilinçli farkındalık kavramının temelleri ve tarihsel değişim sürecine odaklanılmaktadır. İkinci bölümde bilinçli farkındalık literatüründe eleştirel görüşlere yer verilmektedir. Üçüncü bölümde ulusal ve uluslararası sosyal hizmet literatüründe bilinçli farkındalık uygulamaları üzerine yapılan çalışmalara değinilmekte ve son olarak bilinçli farkındalık uygulamalarında eleştirel görüşlerin ulusal ve uluslararası sosyal hizmet literatürüne etkileri ele alınmaktadır.

Budist Gelenekten Modern Tekniğe: Bilinçli Farkındalığın Temelleri ve Gelişimi

Teknik bir terim olan ve ilk olarak 1881 yılında Rhys Davids tarafından İngilizce'ye "Mindfulness" olarak kazandırılan (Levey ve Levey, 2018) bilinçli farkındalık kavramının tarihsel kökenleri MÖ 600'lü yıllarda Budist metinlerde kullanılan "sati" kelimesine dayanmaktadır. Pali dilindeki 'sati' kelimesi, Türkçe'de farkındalık, dikkat ve hatırlama anlamlarına gelmektedir. Açgözlülük, öfke ve cehalet gibi düşünce ve arzuları nedeniyle insanların acı çektiğini öne süren Budizm'in Dört Yüce Gerçek (Four Noble Truths) öğretisi, insanların yaşamın getirdiği bu acılardan kurtulmalarında içgörünün, bilgelik ve sevgi gibi değerlerin önemini vurgulamaktadır. Farkındalık ve dikkati

odaklamada temel araç olan içgörü meditasyonları (Vipassana), temel itibariyle nefes ve beden farkındalığına odaklanmaktadır. Bilinçli farkındalık pratiklerinin izlerini pek çok dini ve felsefi gelenekte de görmek mümkün olsa da (Brown ve Diğerleri 2007) modern bilinçli farkındalık uygulamaları temelini daha çok Budist öğretilerden almaktadır.

Bilinçli farkındalık pratiğinin Budist öğretisinden modern bilimsel yaklaşımlara uzanan sürecini ele almada öne çıkan gelişmelerden ilki, Almanyalı Budist bilim insanı Nyanaponika Thera'nın Theravada Budizmi üzerine yazdığı kitap ve makalelerin Batı'da büyük ilgi uyandırmasıdır (Thera 1972). Modern bilim literatüründe bilinçli farkındalık pratiğinin gelişmesinde bir diğer önemli olay, Tibet Budistlerinin lideri Dalai Lama'nın öncülüğünde Massachusetts'te kurulan Zihin ve Yaşam Enstitüsü'nde bilinçli farkındalık pratiğine ilişkin çeşitli disiplinlerce pek çok bilimsel çalışmanın yürütülmesidir (Moniz ve Slutzky, 2015). Bu çalışmalara ek olarak, Amerika Birleşik Devletleri'nde Jon Kabat-Zinn tarafından geliştirilen Farkındalık Temelli Stres Azaltma Programı (MBSR)'nin da etkisiyle bilinçli farkındalık, Batı'da ruh sağlığı ve tıp alanları başta olmak üzere pek çok bilim dalında popüler bir konu haline gelmeye başlamıştır (Schmidt, 2011). Bu gelişmeler bilinçli farkındalığın çeşitli yönlerini inceleyen bilimsel araştırma ve çalışmaların niteliksel ve niceliksel olarak hızla artmasını sağlamıştır.

Çeşitli bilim dalları tarafından yürütülen araştırmalar, bilinçli farkındalık pratiğinin kişilerin fiziksel, bilişsel ve sosyal anlamda çok boyutlu iyilik haline olumlu etkileri olduğunu ortaya koymuştur (Carmody ve Baer, 2008). Örneğin nöroloji alanında yapılan çalışmalar, bilinçli farkındalığın beynin savunma işlevli duygularla ilişkili alanı olan amigdalanın aktivitesini azalttığını ortaya koymuştur (Lutz ve diğerleri, 2013). Bu çalışmalar bilinçli farkındalık temelli psikoterapi teknik ve yaklaşımlarının geliştirilmesine katkı sunmuş (Davis ve Hayes, 2011) olup bazı bilim insanları tarafından bilinçli farkındalık temelli yaklaşımlar "bilişsel davranış terapilerinin üçüncü dalgası" olarak tanımlanmıştır (Hayes 2004).

Sosyal hizmet alanında yürütülen çalışmaların büyük çoğunluğunda da sık kullanılan farkındalık temelli stres azaltma (MBSR) programı, 1979'da Jon Kabat-Zinn tarafından geliştirilen kronik ve çözölemeyen sağlık sorunları yaşayan kişilere yönelik standartlaştırılmış psikoeğitimsel bir yaklaşımdır. MBSR, bilinçli farkındalık uygulamalarını belirli bir terapi yaklaşımının bir bileşeni olarak kullanmayan (Carmody & Baer, 2009) araştırmacılar arasında en kapsamlı ve en çok kullanılan bilinçli farkındalık uygulamasıdır. DBT (diyalektik davranışçı terapisi) (Linehan, 1993), ACT (kabul ve kararlılık terapisi) (Hayes, Strosahl ve Wilson, 2009) ve MBCT (bilinçli farkındalık temelli bilişsel terapi) (Segal, Williams ve Teasdale, 2013) gibi pek çok bilinçli farkındalık temelli psikoterapi yaklaşımının temelini oluşturan MBSR programı, haftada iki buçuk saatlik oturumlar olmak üzere sekiz hafta süren bir psikoeğitim programıdır (Kabat-Zinn, 2003). Didaktik bir süreçten ziyade deneyimsel bir süreci içeren bir eğitim programı olan MBSR'de grup etkileşimi ve içsel farkındalık egzersizleri, temel öğrenme kaynakları olarak kullanılır. Temelinde vücut taraması, dikkat

egzersizleri, oturma, yürüme ve yoga meditasyonları olmak üzere dört meditasyon tekniği içerir. Ek olarak, bilinçli farkındalığın sosyal etkileşimleri anlamak için bir araç olarak kullanıldığı grup tartışmalarına da yer verilir.

Bilinçli farkındalığın farklı boyutlardaki olumlu katkılarını ortaya koyan çalışmaların artmasının da etkisi ile günümüzde bilinçli farkındalık, tıp ve ruh sağlığı alanlarında kullanılan psikoterapi yöntemlerinin yanı sıra gündelik yaşamın çeşitli alanlarında yer bulan bir pratik haline gelmiştir. Örneğin, 21.yy. başlarından itibaren teknolojinin ve internet tabanlı uygulamaların gelişmesiyle bilinçli farkındalık temelli mobil uygulama ve araçlar da yaygınlaşmaya başlamıştır. Ek olarak akıllı saat gibi giyilebilir teknolojik aletlerde stres düzeyi ölçümü ve faaliyet takibi gibi özellikler geliştirilmiştir. Benzer şekilde nöroloji alanında gelişen teknolojilerin etkisiyle EEG neurofeedback gibi beyin işlevini etkileyen giyilebilir teknolojik araçlar gelişmeye başlamıştır. Bilinçli farkındalık eğitimi ve günlük yaşamda farkındalık temelli bileşenler içeren mobil uygulamaları dahil ederek yapılan bir derleme çalışması, 50 mobil uygulamayı dil, indirme sayıları veya fiyatlar bağlamında analiz etmiştir. Bu mobil uygulamaların günlük meditasyon pratiği, bilinçli farkındalık teknikleri eğitimi, değerlendirme veya testler, mola vermek için hatırlatıcılar, sosyal medyada harcanan süre kontrolü ve günlük aktivite takibi gibi içeriklere sahip olduğu görülmüştür (Plaza ve diğerleri, 2013). Öte yandan araştırmacılar, bu mobil uygulamaların kullanıcılar üzerindeki etkilerini ortaya koyan ve bu uygulamaların yararlılığını destekleyen hiçbir çalışma bulunmadığını ifade etmişlerdir.

Bilinçli farkındalığın stres yönetimi ve iyilik hali üzerindeki olumlu etkilerine ilişkin artan kanıtlar, bilinçli farkındalık programlarının çeşitli meslek gruplarından profesyoneller, çalışma ortamı ve iş performansı üzerinde nasıl etkileri olduğuna dair araştırmaların hızlanmasına yol açmıştır. Örneğin Amerika'da yapılan bir araştırma askeri konuşlandırma öncesi uzun süreli ve tekrarlayan stresin etkilerini hafifletmek için psikolojik ve fiziksel sağlığı koruyucu bir yöntem olarak Farkındalık Temelli Zihin Fitness Eğitimi (MMFT)'nin etkilerini araştırmış; bu eğitimin askerlerde algılanan stresi azaltarak stresle baş etme becerilerini geliştirmede etkili olabileceğini ortaya koymuştur (Stanley ve diğerleri, 2011). Bilinçli farkındalığın çalışma yaşamının pek çok yönüyle bağlantılı olumlu etkileri olduğunu ortaya koysa da araştırmalardan elde edilen bilgi tabanının sistematik olarak derlenmediğini vurgulayan Good ve arkadaşları (2016), yaptıkları meta-analiz çalışması sonucunda farkındalığın çalışma yaşamı üzerindeki olumlu etkilerini çalışanların iş performansı düzeylerini artırma, performans değişkenliğini azaltma, olumsuz koşulların performans üzerindeki olumsuz etkilerini hafifletme ve hedef odaklı davranış ve motivasyonu artırma olarak raporlamıştır.

Yine ilgili literatür incelendiğinde çoklu dikkat dağıtıcı unsurlar nedeniyle odaklanmakta veya stres yönetiminde zorlanma gibi okul ortamlarında öğrencilerin yaşadığı sorunlarla ilgili okullarda bilinçli farkındalığın etkilerini araştıran çok sayıda araştırmaya rastlanmıştır. Yapılan çalışmalar, gelişim dönemlerine uygun şekilde geliştirilen bilinçli farkındalık uygulamalarının öğrencilerin streslerini ve dikkatlerini bilinçli şekilde yönetmelerinde ve öğrenme süreçlerinde olumlu katkıları olabileceğini ortaya koymuştur (Jennings, 2015). Bu konuda çalışmak üzere kurulmuş Okullarda Barış (Peace in

Schools) gibi sivil toplum örgütleri, devlet okulları ile ortaklık geliştirerek öğrencilere ve öğretmenlere yönelik bilinçli farkındalık programları geliştirmekte ve uygulamaktadır (Naranjo-Rivera, 2021).

Özetle, son on yılda hem bilinçli farkındalık uygulamaları ile ilgili çeşitli disiplinlerce yapılan bilimsel çalışmaların arttığını hem de bilinçli farkındalık uygulamalarının gündelik yaşamda giderek yaygınlaştığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte stres semptomlarını azaltmaya odaklanan bilinçli farkındalık tekniklerinin zorlu yaşam koşullarından kaynaklanan sorunları bireyselleştirme eğilimine dikkat çeken eleştirel çalışmalar da artmaktadır.

Bilinçli Farkındalık Literatüründe Radikal Yansımalar: 'McMindfulness'tan Eleştirel/Radikal Bilinçli Farkındalığa

Bilinçli farkındalık uygulamaları ile ilgili çalışmalar, stres kaynaklı semptomları azaltma, içsel kaynaklar yaratma, karar ve davranışların sorumluluğunu alma ve yaşam üzerindeki kontrolü artırma gibi kişisel düzeyde güçlendirici etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Öte yandan bilinçli farkındalık literatüründe eleştirel görüşler, modern bilinçli farkındalık uygulamalarının bireysel stres azaltma ve kişisel gelişim için evrensel yöntemler olarak sunulmasının bilinçli farkındalığı özgürleştirici ve dönüştürücü amacından uzaklaştırdığına işaret etmektedir (Purser, 2019). İyilik hali üzerinde etkili olan faktörlerin çok boyutluluğu düşünüldüğünde bilinçli farkındalığın etkilerini değerlendirmek için beyin taramasından ziyade bir kişinin tüm yaşamına bakmanın gerekli olduğu vurgulanmaktadır (Bieber, 2014).

'McMindfulness' eleştirisi, Ron Purser ve David Loy (2013) tarafından geliştirilen ve en çok ses getiren eleştirel perspektif olmuştur. Purser ve Loy (2013), neoliberal ideolojinin bilinçli farkındalık uygulamaları üzerindeki etkilerine işaret eden çalışmalarında, özellikle meslek profesyonellerine yönelik farkındalık programlarının iş stresinin yalnızca kişisel bir sorun olarak çerçevelendirilmesine yol açtığını ve olumsuz çalışma koşullarında çalışanların daha verimli çalışmasını sağlama aracı olarak yansıtıldığını öne sürmektedirler. Kapitalizmin ideolojik tamamlayıcısı olma tehlikesiyle karşı karşıya olan farkındalığın metalaşmış çeşitli kendine yardım tekniklerine dönüşerek eleştirel, sosyal ve katılımcı yönlerinin silikleştirdiğine işaret edilmektedir (Žižek, 2001; Walsh, 2016).

Ng (2016) bilinçli farkındalığı, benliğin verdiği kararlarla nasıl şekillendiğine ve bu sürecin baskın ideolojilerden nasıl etkilendiğine dair farkındalığı artırarak baskıya meydan okuyabilecek eleştirel bir öz bakım biçimi olarak çerçeveler. Ona göre, bilinçli farkındalık uygulamaları kendi başına baskıcı sosyal koşulları değiştirmez ancak insanların kişisel yaşam deneyimlerinin bu koşullardan nasıl etkilendiklerini fark etmelerini kolaylaştırmada bir potansiyel olabilir. Bilinçli farkındalık uygulamalarının etrafında şekillendiği ideolojileri sorgulayabilme ve eşitsiz güç ilişkilerine yol açan baskıcı ideolojilere meydan okuyabilmenin yolu, bilinçli farkındalık yaklaşımlarının eleştirel perspektif ile yeniden çerçevelenmesidir (Walsh, 2016).

'McMindfulness' olarak kavramsallaştırılan metalaşmış bilinçli farkındalık, stres ve travmayı azaltmada önemli bir role sahip olsa da bu koşulların altında yatan sosyoekonomik nedenleri ele almayarak eşitsiz güç ilişkilerini yeniden üretme riski taşır. Olumlu sosyal değişimi teşvik edecek bilinçli farkındalık uygulamalarını ifade eden ve alanyazında eleştirel ya da radikal farkındalık olarak kullanılan bu kavram, kişilerin içinde bulunduğu mevcut sosyopolitik koşulların eleştirel düşünce ile değerlendirilmesi ile birlikte daha bütüncül ve kapsayıcı bir uygulama içeriğinin gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

Ulusal ve Uluslararası Sosyal Hizmet Literatüründe Bilinçli Farkındalık Temelli Modern Uygulamalar Üzerine Yapılan Çalışmalar

Son otuz yıldır bilinçli farkındalık konusunda artan bilimsel ilgi ve yapılan araştırmaların niteliksel ve niceliksel derinliği, bilinçli farkındalığın etkili olduğu çeşitli faktörler ve etkiler ile ilgili perspektifler sunmaktadır. Ulusal ve uluslararası sosyal hizmet literatüründe bilinçli farkındalık temelli uygulamalar üzerine son 10 yılda yapılan çalışmalar incelendiğinde; stres ve strese bağlı sağlık sorunları, bağımlılık gibi davranış sorunları, kaygı ve yas gibi zorlu duygularla baş etme veya sağlık sorunları üzerindeki olumlu etkileri nedeniyle pek çok bilim dalında ilgi gören bilinçli farkındalık çalışmaları, sosyal hizmet literatüründe de son yıllarda giderek daha fazla yer bulmaktadır.

Uluslararası sosyal hizmet literatüründe son on yılda yapılan araştırmalar, bilinçli farkındalık uygulamalarının, mesleki öz bakımın önemini hatırlatarak ve içselleştirilmiş baskıya dair farkındalık geliştirerek; hizmet kullanıcılarıyla refleksif etkileşimi destekleyerek, mesleki stresi ve rol çatışmasını azaltarak sosyal hizmet uzmanlarının mesleki uygulamalarını geliştirmede güçlü bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir (Gockel ve ark., 2013; Trowbridge ve Mische Lawson, 2016; Decker ve ark., 2019; Kinman ve ark., 2020; McCusker 2022) .

İngiltere'de Kinman, Grant ve Kelly (2020) tarafından yürütülen bir karma yöntem araştırması, farkındalık eğitiminin sosyal hizmet uzmanlarının dayanıklılığını destekleyen çeşitli kaynaklar (duygusal öz-yeterlik, psikolojik esneklik, yansıtma yeteneği ve öz-şefkat) üzerindeki etkilerini mesleki rollerle ilgili yönleriyle (merhamet yorgunluğu, merhamet memnuniyeti ve algılanan stres) incelemiştir. Araştırma sonuçları, duygusal öz-yeterlik, psikolojik esneklik ve merhamet memnuniyetin arttığını, merhamet yorgunluğu ve algılanan stresin azaldığını ortaya koymuştur. Niteliksel veriler ise bireysel düzeyde deneyimlenen farkındalık temelli uygulamaların sosyal hizmet uzmanlarının uzun vadede refahını kendi başlarına destekleyemediğini göstermektedir. Buna göre sosyal hizmette yüksek iş yükü ve kısıtlı kaynaklar gibi birçok yapısal stres nedenini ele almada farkındalığın kuruluşlar içinde kişisel, ilişkisel ve sosyal uygulamalarla desteklenmesinin önemli olduğu vurgulanmıştır.

Ulusal ve uluslararası literatürde bilinçli farkındalık uygulamalarının sosyal hizmet kullanıcıları üzerindeki etkisini araştıran çalışmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Az sayıda çalışma sosyal hizmet alanında bilinçli farkındalık uygulamalarını sosyal hizmet uygulamalarına entegre ederek farklı hizmet alan grupların (Hick ve Furlotte, 2010; Crowder, 2016) yaşadıkları zorlu yaşam deneyimleri

karşısında kendi içsel kaynaklarına erişmelerine, deneyimlerini ve duygularını daha iyi anlamalarına ve daha iyi bir yaşam kalitesi elde etmelerine dair güçlü bir araç olduğu vurgulanmıştır.

Tablo 1: Uluslararası Sosyal Hizmet Literatüründe Bilinçli Farkındalık Temelli Modern Uygulamalar Üzerine Yapılan Çalışmalar

Yazar(lar) ve Yıl	Araştırmanın Amacı	Örneklem Sayısı/Yöntem	Araştırmanın Genel Sonucu
Gockel, Cain, Malove ve James (2013)	Kanada'da sosyal hizmet yüksek lisans programına dahil edilen bilinçli farkındalık programının öğrenciler üzerindeki etkilerini incelemek	20/Nitel Yöntem	Bilinçli farkındalık programının mesleki stresi, dikkati yönetme ve özbakım açısından etkili bir araç sağlayarak dersteki öğrenme süreçlerini olumlu etkilediği görülmüştür. Fiziksel ve duygusal tepkilere yönelik artan farkındalığın mesleki becerileri geliştirdiği ifade edilmiştir. Ek olarak mesleki uygulamalarda belirsizliklerle başa çıkmaya katkı sunduğu ifade edilmiştir.
Botta, Cadet ve Maramaldi (2015)	Amerika'daki bilinçli farkındalık temelli grup çalışmasının sosyal hizmet yüksek lisans öğrencileri üzerindeki etkilerini incelemek	34/Nicel Yöntem	Amerika'daki bilinçli farkındalık temelli grup çalışmasının sosyal hizmet yüksek lisans öğrencilerinin mesleki stresi yönetmelerinde etkili bir araç olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Trowbridge ve Mische Lawson (2016)	Bilinçli farkındalık uygulamalarının başta tıbbi sosyal hizmet uzmanları olmak üzere sosyal hizmet uzmanları ve sundukları hizmetler üzerindeki etkilerini incelemek	10/Nicel Yöntem	Bilinçli farkındalık uygulamalarının sosyal hizmet uzmanlarının psikolojik esenliğini ve yaşam kalitelerini yükselttiğini; aynı zamanda empati ve iletişim gibi mesleki becerilerini de iyileştirdiği sonucuna ulaşılmıştır.
Decker, Constansine Brown, Ashley ve Lipscomb (2019)	Bilinçli farkındalık uygulamalarının Amerika'da uygulama dersi alan sosyal hizmet yüksek lisans öğrencileri üzerindeki etkilerini anlamak	17/Nitel Yöntem	Araştırmaya katılan sosyal hizmet yüksek lisans öğrencileri açısından bilinçli farkındalık uygulamalarının mesleki streslerini yönetmede etkili bir araç olduğu; aynı zamanda bilinçli farkındalık metotlarını mesleki uygulamalarında kullandıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 1: Uluslararası Sosyal Hizmet Literatüründe Bilinçli Farkındalık Temelli Modern Uygulamalar Üzerine Yapılan Çalışmalar (devamı)

Yazar(lar) ve Yıl	Araştırmanın Amacı	Örneklem Sayısı/Yöntem	Araştırmanın Genel Sonucu
Kinman, Grant ve Kelly (2020)	Bilinçli farkındalık eğitiminin etkilerini İngiltere'de sosyal hizmet uzmanlarının dayanıklılığını destekleyen çeşitli kaynaklar üzerindeki etkilerini mesleki rollerle ilgili yönleriyle incelemek	26-4/Karma Yöntem	Bilinçli farkındalık eğitiminin duygusal öz-yeterliği, psikolojik esnekliği ve merhamet memnuniyetini artırdığı; merhamet yorgunluğu ve algılanan stresi azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Ek olarak araştırmacılar tarafından bireysel düzeydeki farkındalık uygulamalarının yanı sıra mesleki iş yükü ve kaynak yetersizliği gibi yapısal stres faktörlerini ele almada kurumsal düzeydeki uygulamalara ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaktadır.
Pearse McCurser (2022)	Sosyal hizmet eğitimi ve uygulamasında mesleki öz bakımın refleksif bir biçimi olarak radikal farkındalığın etkilerini anlamak	9/Nitel Yöntem	Sosyal hizmet eğitimi ve uygulamasında eleştirel bir farkındalık çerçevesinin mesleki öz bakım sağlamada ve içselleştirilmiş baskıya dair farkındalık geliştirmede, hizmet kullanıcılarıyla refleksif etkileşimi desteklemede ve mesleki stresi ve rol çatışmasını azaltmada etkili olduğu görülmüştür.

Son on yılda ulusal sosyal hizmet literatüründe bilinçli farkındalık uygulamaları ile ilgili yapılan araştırmalar, bilinçli farkındalığın sosyal hizmet uzmanları ve sosyal hizmet öğrencileri üzerindeki etkilerini çeşitli değişkenler açısından ele almaktadır (Babahanoğlu, 2016; Öksüz, 2018; Hosseinzadeh Asl, 2020; Kurt, 2021; Hosseinzadeh Asl, 2022).

Bilinçli farkındalık uygulamalarının sosyal hizmet uzmanlarının algıladıkları stres ve yaşam doyumları üzerindeki etkilerinin çeşitli değişkenlere göre incelendiği bir araştırmada (Kurt, 2021) bilinçli farkındalık uygulamalarının sosyal hizmet uzmanlarının algıladığı stresi azalttığı ve yaşam doyumlarını artırdığı görülmüş; cinsiyet, medeni durum ve yaş değişkenlerinin anlamlı bir etkisinin olmadığı ancak yüksek gelir düzeyinin algılanan stresi azaltmada ve yaşam doyumunu artırmada olumlu bir etkisi olduğu ortaya konmuştur. Bilinçli farkındalık uygulamalarının sosyal hizmet bölümü öğrencileri üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar, öğrencilerin akademik başarıları ile bilinçli farkındalık arasında anlamlı bir fark olmadığını ortaya konmuş (Babahanoğlu, 2016); bilinçli farkındalık programına katılan öğrencilerin affedicilik becerilerinin ve psikolojik iyi oluş hallerinin

yükseldiği (Öksüz, 2018) ancak terapötik ilişkilerini geliştirmede istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı ortaya konmuştur (Hosseinzadeh Asl, 2020).

Son olarak, COVID-19 salgını sonrasında yürütülen bir araştırmada kısa bilinçli farkındalık eğitim programının sosyal hizmet uzmanlarının psikolojik esneklik, öz-şefkat ve depresyon durumlarında olumlu katkılar sağladığı görülmüştür (Hosseinzadeh Asl, 2022). Makalede değinilen bilimsel çalışmalar, mevcut araştırma yöntemlerinin ve bulgularının sınırlılıklarına ve ileride yapılacak çalışmaların bu sınırlılıkları aşması için ne gibi yollar benimseyebileceğine dair önerilerine yer vermiştir.

Tablo 2: Ulusal Sosyal Hizmet Literatüründe Bilinçli Farkındalık Temelli Modern Uygulamalar Üzerine Yapılan Çalışmalar

Yazar(lar) ve Yıl	Araştırmanın Amacı	Örneklem Sayısı/Yöntem	Araştırmanın Genel Sonucu
Babahanoğlu ve Mavili (2018)	Konya'da sosyal hizmet öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ile bilinçli farkındalık düzeyleri arasındaki ilişkiyi çeşitli değişkenlere göre incelemek	510/Nicel Yöntem	Sosyal hizmet öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri ile bilinçli farkındalık düzeyleri arasında anlamlı ve doğru orantılı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Öksüz (2018)	Online MBSR programının İstanbul'da iktisat, işletme, psikoloji ve sosyal hizmet bölümlerinden lisans öğrencilerinin affedicilik becerileri ve psikolojik iyi oluş düzeyleri üzerindeki etkilerini incelemek	40/Nicel Yöntem	MBSR programının katılımcıların affedicilik becerilerini ve psikolojik iyi oluş hallerini olumlu etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.
Hosseinzadeh Asl (2020)	Ankara'da sosyal hizmet 3.sınıf lisans öğrencileri için tasarlanan kısa süreli bilinçli farkındalık programının öğrencilerin psikolojik esenliği ve terapötik becerileri üzerindeki etkililiğini incelemek	101/Nicel Yöntem	Kısa bilinçli farkındalık eğitim programının öğrencilerin psikolojik esenliği üzerinde olumlu etkileri olduğu fakat terapötik becerileri geliştirmede anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
Kurt (2021)	Türkiye'de sosyal hizmet kuruluşlarında çalışan meslek elemanlarının bilinçli farkındalık düzeyleri ile algılanan stres düzeyleri ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi çeşitli değişkenlere göre incelemek	233/Nicel Yöntem	Bilinçli farkındalık düzeyi yükseldikçe algılanan stres düzeyi azalmakta ve yaşam doyumu düzeyi artmakta olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçta cinsiyet, medeni durum ve yaş değişkenlerinin anlamlı bir fark yaratmadığı; gelir düzeyinin yüksekliğinin ise algılanan stresi azaltıp yaşam doyumunu artırmakta olumlu bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 2: Ulusal Sosyal Hizmet Literatüründe Bilinçli Farkındalık Temelli Modern Uygulamalar Üzerine Yapılan Çalışmalar (devamı)

Yazar(lar) ve Yıl	Araştırmanın Amacı	Örneklem Sayısı/Yöntem	Araştırmanın Genel Sonucu
Hosseinzadeh Asl (2022)	Dört haftalık bilinçli farkındalık programının Ankara'da COVID-19 salgını sırasında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının psikolojik esenlik, öz şefkat ve depresyon düzeyleri üzerindeki etkilerini incelemek	49/Nicel Yöntem	Araştırma sonucunda dört haftalık bilinçli farkındalık programının Ankara'da COVID-19 salgını sırasında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının psikolojik esenlik ve öz şefkat düzeylerini arttırmada; depresyon düzeylerini azaltmada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Uluslararası Sosyal Hizmet Literatüründe Radikal/Eleştirel Bilinçli Farkındalık Üzerine Yapılan Çalışmalar

Radikal bilinçli farkındalık yaklaşımının sosyal hizmet literatürüne yansımaları incelendiğinde uluslararası literatürde çok az sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Tüm bu çalışmalar, sosyal hizmette bilinçli farkındalık ve sosyal adalet yaklaşımlarının uyumlu olduğu yönleri belirleyerek bunların uygulamaya dahil edilebileceği yolları keşfetmeyi amaçlamaktadır. Sosyal hizmette sosyal adalet yaklaşımları, eşitsiz sosyal yapıları ve baskıcı güç ilişkilerini ortaya çıkarmak, analiz etmek ve dönüştürmek için yöntemler sağlar. Bilinçli farkındalık uygulamaları ise kendimiz ve deneyimlerimiz hakkında içgörü sağlamak için araçlar sunar. Birlikte ele alındığında, sosyal hizmet uzmanlarının hem kendilerinin hem hizmet alanların içsel ve dışsal deneyimlerine, ikisi arasındaki diyalektik ilişkiye ve bunun toplumsal yapılarla ilişkisine dair bilinç geliştirmelerine katkı sunabilir. Kişisel, kişilerarası ve yapısal yönleriyle farkındalık, kişisel deneyimleri bir patolojiye veya kişisel hataya dönüştürmeden anlamak için yöntemler sunarak sosyal hizmetin bilinç yükseltme yönlerine katkıda bulunabilmektedir.

Hick ve Furlotte (2010), MBSR programına eleştirel sosyal hizmet teorilerini entegre ederek tasarladıkları radikal bilinçli farkındalık eğitime (radical mindfulness training; RMT) katılan Kanada'da yoksulluk ve bir ya da daha fazla psikolojik, fiziksel güçlük yaşayan 22 katılımcının deneyimlerini anlamayı amaçlamıştır ancak programı yalnızca 7 katılımcı tamamlamıştır. Karma yöntem ile yürütülen araştırma sonuçları, katılımcıların zorlayıcı deneyimlerle baş etme ve kendini suçlama yerine öz-şefkatlerini artırarak psikolojik iyi oluşlarına katkı sunduğunu; diğerleri ile bağlantı ve ortaklık kurmaya dair motivasyonu artırdığını göstermektedir (Hick ve Furlotte, 2010).

Feminist grup çalışması ve bilinçli farkındalık tekniklerini birleştirmenin potansiyel avantajına işaret ederek bilinçli farkındalığın sosyal eylem potansiyelini vurgulayan Crowder (2016) topluluk temelli bir feminist grubun ve farkındalık temelli bir grubun sonuçlarını karşılaştırarak yakın partner şiddetinden kurtulanların benlik ve eylemlilik duygularını yeniden inşa etmelerinde farkındalık ve öz-şefkatin etkilerini inceleyen keşifsel bir araştırma yürütmüştür. Bu çalışmada, bilinçli farkındalık grubu (n:7) ve topluluk temelli feminist destek grupları (5) olmak üzere iki grup oluşturulmuş; Öz-

şefkat Ölçeği kullanılarak etkileri karşılaştırılmıştır. Sonuçlara göre, her iki grupta yer alan katılımcıların öz-şefkat seviyeleri yükselmiştir. Feminist grupta izolasyon duygusunda azalma daha güçlü bir yan olarak görülmüşken; farkındalığın zorlayıcı duygu ve düşüncelerde azalma ve diğerleri ile bağlantı kurmayı kolaylaştırmada güçlü yanları olduğu belirlenmiştir. Araştırmacı feminist ve bilinçli farkındalık kuramlarının birbirine büyük katkılar sağlayacağını savunmuş; bilinçli farkındalık uygulamalarını feminist kurama dâhil ederek partner şiddetine maruz kalan kadınlar için bir program önermiştir (Crowder, 2016).

Sosyal hizmet eğitimi ve uygulamasında bilinçli farkındalığın refleksif bir kişisel bakım uygulaması olarak potansiyelini araştıran bir katılımcı eylem araştırması (McCusker, 2022), eleştirel bir farkındalık anlayışının özbakımın önemine dikkat çekerek, içselleştirilmiş baskının farkındalığını artırarak, hizmet kullanıcıları ile refleksif katılımı teşvik ederek ve rol çatışmasını ve stresi azaltarak refleksif özbakımı desteklediğini ortaya koymuştur. Diğer bir deyişle eleştirel farkındalık, sosyal hizmet öğrencilerinin hizmet kullanıcılarının yaşam deneyimlerini sosyal bağlamları içerisinde ele alma ve sosyal hizmet süreçlerini 'hizmet kullanıcıları ile birlikte' yürütmede refleksif bir duruş benimsemeyi destekleyebileceğini göstermektedir.

Maddock ve arkadaşları (2022), sosyal hizmet öğrencilerinin iyilik halleri için geliştirdikleri altı haftalık Farkındalık Temelli Sosyal Hizmet ve Öz Bakım (MBSWSC) programının etkilerini araştırdıkları çalışmalarında, programın sosyal hizmet öğrencileri arasında stresi, tükenmişlik duygularını ve kaygıyı azalttığı ve psikolojik esenliği artırdığı sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca dikkat düzenleme, kabullenme, yargılamama, empati ve gözlem becerileri, koşulsuz olumlu kabul, kontrollü duygusal katılım gibi mesleki becerileri geliştirmede etkili olduğu görülmüştür. Ek olarak, bilinçli farkındalık temelli programların ağır iş yükü ve hizmetlere ve kaynaklara sınırlı erişim gibi sosyal hizmette stresin yapısal nedenlerini ele almada kullanılması gereken doğru araç olmadığı ve örgütsel iyileştirme uygulamalarına yalnızca ek olarak kullanılabileceği (Maddock ve arkadaşları, 2022) vurgulanmıştır.

SONUÇ

Bilinçli farkındalık temelli uygulamalar, çeşitli disipline yapılan araştırmaların ortaya koyduğu olumlu etkilerin de etkisiyle farklı sosyal bağlamlarda geniş bir etki alanına sahiptir. Artan popülerliğinin yanı sıra özellikle son 10 yıldır bilinçli farkındalık çalışmalarında eleştirel perspektifler de artmaktadır. Eleştirel perspektifler, bilinçli farkındalığın kişinin iyilik hali üzerindeki olumlu etkileri göz ardı edilmemekle birlikte; kişisel refahı toplumsal refahtan ayırıştırarak, kişisel refahı olumsuz etkileyen koşulların yapısal nedenlerini göz ardı ederek sosyal sorunların bireyselleştirilmesine yol açma riskine dikkat çekmektedir. Bilinçli farkındalık uygulamalarına getirilen eleştiriler, bilinçli farkındalığın kişisel düzeyde olumlu katkılarına ek olarak kişilerarası ve toplumsal sorunları ele almadaki potansiyeline işaret etmektedir. Bilinçli farkındalık literatüründe eleştirel tartışmalar, bilinçli farkındalığın kişisel esenliği ve öz farkındalığı artırma potansiyelinin, kişilerin esenliğini etkileyen

toplumsal sistemlere karşı eleştirel bir farkındalık kazanmaları, kişilerin yaşadıkları sorunlar hakkında fikirlerini ifade etmeleri ve bu sistemleri değiştirmek üzere eyleme geçmeleri üzerindeki potansiyeli ile birlikte düşünülmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Sosyal hizmet alanında bilinçli farkındalık üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, uygulanabilirlik ve terapötik etkinliğine ek olarak; sosyal adalet ve güçlendirme ilkelerinin bilinçli farkındalık yaklaşımı ile tutarlılıklar barındırdığını ifade eden çalışmalara rastlanmaktadır (Hick ve Furlotte, 2009). Bilinçli farkındalık ile sosyal hizmet mesleğinin temel ilkeleri arasındaki bağlantı göz önüne alındığında, sosyal hizmet uzmanlarının bu araştırma konusuna katılmalarının önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca sosyal hizmet uzmanlarının bilinçli farkındalık yaklaşımları ve yöntemleri üzerine çalışırken eleştirel bir duruş benimsememelerinin eşitsiz güç ilişkilerini yeniden üretebileceği vurgulanmaktadır (Hick ve Furlotte, 2009). Sosyal hizmet araştırmacıları, bilinçli farkındalığın terapötik etkilerine olduğu kadar bilinçli farkındalığa dayalı uygulamaların kullanılabilirliğini ve kabulünü etkileyen kültürel ve çevresel faktörlerin farkında olması önemli görülmektedir.

Sosyal hizmette bilinçli farkındalık uygulamalarına ilişkin ulusal ve uluslararası çalışmalar incelendiğinde bilinçli farkındalık araştırmalarının büyük çoğunluğunda katılımcıların beyaz, heteroseksüel, orta ve üst sınıf erkeklerden oluşuyor olması dikkat edilmesi gereken bir boyuttur. Çoğunlukla ayrımcılık ve baskıya maruz kalan toplumsal gruplarla çalışan sosyal hizmet uzmanları açısından toplumdaki kilit gruplara yönelik bilinçli farkındalık temelli uygulamaların yoksulluk, engellilik, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık gibi sosyal sorunlar yaşayan kişiler için farklı bir anlam ifade ediyor olabileceği düşünülmelidir.

Sosyal hizmet uygulaması bireysel ihtiyaçlar ile toplumsal refah arasında konumlandığından sosyal hizmet araştırmacılarının, sosyokültürel bağlam ve bilinçli farkındalık uygulamalarının etkileri arasındaki etkileşimleri analiz etmek için ideal bir konumda olduğu düşünülmektedir. Farkındalık eğitiminin çeşitli sosyoekonomik ve kültürel bağlamlardan kişiler üzerindeki etkileri, bilinçli farkındalık temelli uygulamaların kullanımına rehberlik eden bilimsel araştırmalara dahil edilmesi için eleştirel/radikal farkındalık, refleksivite ve mesleğin sosyal adalet hedefleri arasındaki bağlantılara odaklanmanın önemli katkılar sunabileceği düşünülmektedir. Kişinin deneyimlediği sorunlar ile sosyal sistemler ve yapılar arasındaki etkileşimleri görünür kılmak, bireysel, kurumsal ve yapısal eşitsizliklere yapıcı bir biçimde karşı çıkmanın gereğidir. Toplumsal, siyasi, ideolojik, ekonomik, kültürel ve yapısal boyutlarda farklı güç dinamiklerinin hizmet alanların yaşam deneyimleri ve iyilik halleri üzerinde etkileri gözetilerek yapılan araştırmaların bilinçli farkındalık literatürüne önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Babahanoğlu, R. & Mavili, A. (2018). Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimleri ile

- Bilinçli Farkındalıkları Arasındaki İliſkilerin İncelenmesi (Konya Örneği). *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29 (1) , 90-113.
- Bacon, N., & Mguni, N. (2012, 09). The wellbeing and resilience paradox. The Young Foundation: <https://www.youngfoundation.org/publications/the-wellbeing-and-resilience-paradox/> adresinden alındı
- Berila, B. (2016) Integrating Mindfulness into anti-Oppression Pedagogy, New York, Routledge.
- Bieber, M. (2014). Everyone comes to meditation practice for the wrong reason: A conversation with psychoanalyst barry magid . Bu adresten alındı <http://www.mattbieber.net/magid/>
- Birnbaum, L. (2008) 'The use of mindfulness training to create an 'accompanying place' for social work students', *Social Work Education*, 27(8), 837–52.
- Botta, A. A., Cadet, T. J., & Maramaldi, P. (2015). Reflections on a quantitative, group-based mindfulness study with social work students. *Social Work with Groups*, 38(2), 93-105.
- Brown K. W., Ryan R. M., & Creswell J. D. (2007). 'Mindfulness: Theoretical Foundations and Evidence for its Salutary Effects'. *Psychological Inquiry*, 18(4), 211–237. doi:10.1080/10478400701598298
- Carmody, J., & Baer, R. A. (2008). Relationships between mindfulness practice and levels of mindfulness, medical and psychological symptoms and well-being in a mindfulness-based stress reduction program. *Journal of behavioral medicine*, 31, 23-33.
- Crowder, R. and Sears, A. (2017) 'Building resilience in social workers: An exploratory study on the impacts of a mindfulness-based intervention', *Australian Social Work*, 70(1), 17–29.
- Davis, D. M., & Hayes, J. A. (2011). What are the benefits of mindfulness? A practice review of psychotherapy-related research. *Psychotherapy*, 48(2), 198.
- Decker, J. T., Brown, J. L. C., Ashley, W., & Lipscomb, A. E. (2019). Mindfulness, meditation, and breathing exercises: Reduced anxiety for clients and self-care for social work interns. *Social Work with Groups*, 42(4), 308-322.
- Desbordes, G., Gard, T., Hoge, E. A., Hölzel, B. K., Kerr, C., Lazar, S. W., ... Vago, D. R. (2014). Moving Beyond Mindfulness: Defining Equanimity as an Outcome Measure in Meditation and Contemplative Research. *Mindfulness*, 6(2), 356–372. doi:10.1007/s12671-013-0269-8.
- Ferrarelli, F., Smith, R., Dentico, D., Riedner, B. A., Zennig, C., Benca, R. M., ... & Tononi, G. (2013). Experienced mindfulness meditators exhibit higher parietal-occipital EEG gamma activity during NREM sleep. *PloS one*, 8(8), e73417.
- Forbes, D. (2012). Occupy mindfulness. City University of New York (CUNY). Bu adresten alındı https://academicworks.cuny.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1093&context=bc_pubs
- Garland, E. L. (2013). Mindfulness Research in Social Work: Conceptual and Methodological Recommendations. *Social Work Research*, 37(4), 439–448. doi:10.1093/swr/svt038
- Garrett, P. M. (2015) 'Questioning tales of 'ordinary magic': 'Resilience' and neo-liberal reasoning', *British Journal of Social Work*, 46(7), 1909–25.

- Gockel, A., Cain, T., Malove, S. and James, S. (2013) 'Mindfulness as clinical training: Student perspectives on the utility of mindfulness training in fostering clinical intervention skills', *Journal of Religion & Spirituality in Social Work: Social Thought*, 32(1), 36–59.
- Good, D. J., Lyddy, C. J., Glomb, T. M., Bono, J. E., Brown, K. W., Duffy, M. K., ... & Lazar, S. W. (2016). Contemplating mindfulness at work: An integrative review. *Journal of management*, 42(1), 114-142.
- Hayes, S. C. (2004). Acceptance and commitment therapy, relational frame theory, and the third wave of behavioral and cognitive therapies. *Behavior therapy*, 35(4), 639-665.
- Hick, S. F. (2008). "A Personal Journey to Mindfulness: Implication for Social Work Practice." *Reflections: Narratives of Professional Helping* 14, no. 2, 16
- Hick, S. F. and Furlotte, C. (2009) 'Mindfulness and social justice approaches: Bridging the mind and society in social work practice', *Canadian Social Work Review*, 26(1), pp. 5–24.
- Hick, S. F. and Furlotte, C. (2010) 'An exploratory study of radical mindfulness training with severely economically disadvantaged people: Findings of a Canadian study', *Australian Social Work*, 63(3), 281–98.
- Houston, S. and Marshall, G. (2020) 'Developing anti-oppressive practice with the person-in-society: Reflexivity and social Work', *Irish Journal of Applied Social Studies*, 20(1), pp. 3–16.
- Hussein, S. (2018) 'Work engagement, burnout and personal accomplishments among social workers: A comparison between those working in children and adults' services in England', *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, 45(6), pp. 911–23.
- Hosseinzadeh Asl, N. (2020). A brief mindfulness education program for social work students. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Hosseinzadeh Asl, N. R. (2022). A randomized controlled trial of a mindfulness-based intervention in social workers working during the COVID-19 crisis. *Current Psychology*, 41(11), 8192-8199.
- Jennings, P. A. (2015). *Mindfulness for teachers: Simple skills for peace and productivity in the classroom (the Norton series on the social neuroscience of education)*. WW Norton & Company.
- Kabat-Zinn, J. (2003). Mindfulness-Based Interventions in Context: Past, Present, and Future. *Clinical Psychology-science and Practice*, 10(2):144-156. doi: 10.1093/CLIPSY.BPG016
- Khoury, B., Sharma, M., Rush, S. E. and Fournier, C. (2015) 'Mindfulness-based stress reduction for healthy individuals: A meta-analysis', *Journal of Psychosomatic Research*, 78(6), pp. 519–28.
- Kinman, K., Grant, L. and Kelly, S. (2020) "'It's my secret space': The benefits of mindfulness for social workers", *The British Journal of Social Work*, 50(3), pp.758–77.
- Kurt, H. (2021). Sosyal Hizmet Kurumlarında Çalışan Meslek Elemanlarının Bilinçli Farkındalık Düzeyleri ile Algıladıkları Stres Düzeyleri ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkinin

- İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- Levey J., Levey M. (2018). 'Roots and shoots of mindfulness. *Subtle Energies Magazine*', 28(3), 22-39.
- Maddock, A., McCusker, P., Blair, C., & Roulston, A. (2022). The mindfulness-based social work and self-care programme: A mixed methods evaluation study. *The British Journal of Social Work*, 52(5), 2760-2777.
- Manttari-Van Der Kuip, M. (2014) 'The deteriorating work-related well-being among statutory social workers in a rigorous economic context', *European Journal of Social Work*, 17(5), 672–688.
- McCusker, P. (2022). Critical mindfulness in social work: Exploring the potential of reflexive self-care in the journey from student to social worker. *The British Journal of Social Work*, 52(1), 334-353.
- McFadden, P., Campbell, A. and Taylor, B. (2015) 'Resilience and burnout in child protection social work: Individual and organisational themes from a systematic literature review', *British Journal of Social Work*, 45(5), 1546–63.
- McGarrigle, T. and Walsh, C. A. (2011) 'Mindfulness, self-care, and wellness in social work: Effects of contemplative training', *Journal of Religion & Spirituality in Social Work: Social Thought*, 30(3), 212–233.
- Miller, J., Lianekhammy, J., Pope, N., Lee, J. ve Grise-Owens, E. (2017) 'Self-care among healthcare social workers: An exploratory study', *Social Work in Health Care*, 56(10), 865–883.
- Moniz, R., & Slutzky, H. (2015). A brief introduction to mindfulness: origins, science, the brain, and practice. *The Mindful Librarian: Connecting The Practice of Mindfulness to Librarianship* (Eds R Moniz, JE Eshleman, J Henry, H Slutzky, L Moniz), 1-24.
- Ng, E. (2016). The Critique of Mindfulness and the Mindfulness of Critique: Paying Attention to the Politics of Our Selves with Foucault's Analytic of Governmentality. *Handbook of Mindfulness*, 135–152. doi:10.1007/978-3-319-44019-4_10
- Naranjo-Rivera, K. L. (2021). The Adverse Childhood Experiences (ACEs), Mindfulness, and Adolescent (AMA) Health Study: Addressing Health and Well-being in Schools and Advancing the Science of Social Justice in Public Health and Education (Doctoral dissertation, Johns Hopkins University).
- Öksüz, S. (2018). Use of mindfulness in social work practice: A study of mindfulness among university students. (Doktora Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Purser, R. E., & Milillo, J. (2015). Mindfulness Revisited: A Buddhist-Based Conceptualization. *Journal of Management Inquiry*, 24(1), 3–24. <https://doi.org/10.1177/1056492614532315>
- Plaza, I., Demarzo, M. M. P., Herrera-Mercadal, P., & García-Campayo, J. (2013). Mindfulness-based mobile applications: literature review and analysis of current features. *JMIR mHealth and uHealth*, 1(2), e2733.
- Purser, R., & Loy, D. (2013). Beyond mcmindfulness. Huffington Post. Bu adresten alındı

- http://www.hffingtonpost.com/ronpurser/beyondmcmindfulness_b_3519289.html
- Purser, R. E. (2021). McMindfulness: How Mindfulness Became the New Capitalist Spirituality. *Journal of Global Buddhism*, 22(1), 251-258.
- Roulston, A., Montgomery, L., Campbell, A. and Davidson, G. (2018) 'Exploring the impact of mindfulness on mental wellbeing, stress and resilience of undergraduate social work students', *Social Work Education*, 37(2), 157–172.
- Schmidt, S. (2011). 'Mindfulness in East and West – Is It the Same?'. *Neuroscience, Consciousness and Spirituality*, 23–38. doi:10.1007/978-94-007-2079-4_2
- Stanley, E. A., Schaldach, J. M., Kiyonaga, A., & Jha, A. P. (2011). Mindfulness-based mind fitness training: A case study of a high-stress pre-deployment military cohort. *Cognitive and Behavioral Practice*, 18(4), 566-576.
- Thera, N. (1972). *The Power of Mindfulness*, San Francisco: Unity Press.
- Tangenberg, K. M., & Kemp, S. (2002) 'Embodied practice: Claiming the body's experience, agency and knowledge for social work', *Social Work*, 47(1), 9-18.
- Trowbridge, K., & Mische Lawson, L. (2016). Mindfulness-based interventions with social workers and the potential for enhanced patient-centered care: A systematic review of the literature. *Social work in health care*, 55(2), 101-124.
- Žižek, S. (2001). From western Marxism to western Buddhism. Cabinet Magazine, 2. Bu adresten alındı <http://www.cabinetmagazine.org/issues/2/western.php>
- Wong, Y. R. (2004). Knowing Through Discomfort: A Mindfulness-Based Critical Social Work Pedagogy, *Critical Social Work*, 5(1).
- Wong, Y.-L. R. (2013) 'Returning to silence, connecting to wholeness: Contemplative pedagogy for critical social work education', *Journal of Religion & Spirituality in Social Work: Social Thought*, 32(3), pp. 269–85.
- Walsh, Z. (2016). A Meta-Critique of Mindfulness Critiques: From McMindfulness to Critical Mindfulness. *Handbook of Mindfulness*, 153–166. doi:10.1007/978-3-319-44019-4_11

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Derleme Makale / Review Article

Bakım Veren Yapay Bozukluğu (Munchausen By Proxy Sendromu) ve Sosyal Hizmet Müdahalesi

Factitious Disorder Imposed on Another¹ (Munchausen By Proxy Syndrome) and Social Work Intervention

Elif Ezgi ARSLAN ŞAHBAZ¹

¹Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora Programı; Sosyal Hizmet Uzmanı, Hacettepe Üniversitesi İhsan Doğramacı Çocuk Hastanesi, e-posta: elifezgiarslan06@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3488-8330

Başvuru: 03.08.2023
Kabul: 16.01.2024

Atıf:
Arslan Şahbaz, E. E. (2024). Bakım Veren Yapay Bozukluğu (Munchausen By Proxy Sendromu) ve Sosyal Hizmet Müdahalesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 35(1), 153-172.
DOI: 10.33417/tsh.1337039

ÖZ

Çocuk istismarının ağır bir formu olan ve literatürde Munchausen By Proxy Sendromu olarak da ifade edilen Bakım Veren Yapay Bozukluğu hem çocuk koruma hem de ruh sağlığı alanında sosyal hizmet müdahalesi gerektirmektedir. Sendrom tıbbi, hukuki ve psikososyal boyutlarının olması bakımından bütüncül bakış açısıyla değerlendirilmesi gereken ancak nadiren fark edilen bir bozukluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuğun korunması, koruyucu önleyici tedbirlerin alınması ve yasal işlemlerin başlatılmasında multidisipliner ekip ile çalışma önemli olmaktadır. Tanı, tedavi ve taburculuk sonrası sürecin her aşamasında yer alan ve bütüncül bakış açısı ile müdahale planını oluşturarak çocuğun korunmasında etkin rol alan sosyal hizmet uzmanları önemli bir paydaşı oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında Bakım Veren Yapay Bozukluğuna, hukuki boyutuna ve sosyal hizmet müdahalesine odaklanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Çocuk istismarı, Tıbbi ve Psikiyatrik Sosyal Hizmet, Bakım Veren Yapay Bozukluğu.

ABSTRACT

Factitious Disorder Imposed on Another, which is a severe form of child abuse and is also referred to as Munchausen By Proxy Syndrome in the literature, requires social work intervention in the fields of both child protection and mental health. The syndrome appears as a disorder that needs to be evaluated from a holistic perspective in terms of its medical, legal and psychosocial dimensions, but is rarely noticed. Working with a multidisciplinary team is important in protecting the child, taking protective preventive measures and initiating legal procedures. Social workers, who are involved in every stage of the diagnosis, treatment and post-discharge process and take an active role in protecting the child by creating an intervention plan with a holistic perspective, constitute an important stakeholder. The scope of the study focused on the Factitious Disorder Imposed on Another, its legal dimension and social work intervention.

Keywords: Child Abuse, Medical and Psychiatric Social Work, Factitious Disorder Imposed on Another (Munchausen By Proxy Syndrome).

¹ Bakım Veren Yapay Bozukluğu tanısının Munchausen By Proxy Sendromu/Vekaleten Hastalık gibi farklı isimlendirmeleri bulunmaktadır. DSM 5'te "bir başkasına yüklenen yapay bozukluk/Factitious Disorder Imposed on Another (FDIA)" olarak ifade edilmektedir. Bu nedenle çevirisi DSM-5'e uygun şekilde yapılmıştır. Metin içinde kullanımında "Bakım Veren Yapay Bozukluğu" tercih edilmiştir.

GİRİŞ

Gelişmiş ve sağlıklı toplumun en önemli paydaşını çocuklar oluşturmaktadır. Çocukların her türlü kötü muameleden korunması ve gelişimlerini sağlıklı bir şekilde tamamlaması toplum refahı açısından oldukça önemli olmaktadır. Çocuk koruma alanının en temel problemi olan çocuk ihmali ve istismarı hem çocuğun hem de toplumun ruh sağlığını etkilemektedir. Bu yönü ile çocuk istismarı birçok sosyal sorunun hem nedeni hem de sonucu olmaktadır. Çocuğa yönelik istismarın fiziksel, cinsel, duygusal istismar olmak üzere birçok farklı türü bulunmaktadır. Çocuk ihmali ve istismarının tanımı literatürdeki birçok kaynakta ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılan tanımlamalarında bazı benzer özellikler ile ifade edilmektedir. En temelde çocuk istismarı ve ihmali, bir erişkin tarafından bilerek veya bilmeyerek çocuğa yönelik gerçekleşen, profesyonel kişiler ve toplumsal kurallar bakımından uygun olmayan ya da hasar verici olarak değerlendirilen, çocuğun fiziksel ve psiko-sosyal gelişimini, sağlığını engelleyen ya da kısıtlayan eylem veya eylemsizlikler olarak ifade edilmektedir. Bu tür eylem veya eylemsizliklerin sonucunda çocuğun ruhsal, fiziksel, cinsel ya da sosyal anlamda zarar görmesiyle sağlığının ve güvenliğinin tehlikeye girmesi durumu ortaya çıkmaktadır (Gökler ve Taner, 2004). Çocukların ruh sağlığındaki herhangi bir bozukluk fiziksel ve sosyal sağlığını etkilemekte ve tedavi edilmediği durumlarda yıkıcı sonuçlara neden olabilmektedir. Çocuk istismarında topluma, aile yapısına, ebeveyne ve çocuğa yönelik önemli risk faktörleri bulunmaktadır (Turhan vd.,2006). Bu risk faktörlerinin yanı sıra istismarının süresi, failin yakınlığı çocuğu fiziksel, sosyal ve ruhsal olarak etkilemektedir. Fiziksel istismarın ağır bir formu olarak karşımıza çıkan ve beraberinde duygusal istismar, psikolojik kötü muameleyi de tetikleyen “Bakım Veren Yapay Bozukluğu” nadiren fark edilmekte ve çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal sağlıkları üzerinde de derin izler oluşturmaktadır. Bu yönü ile incelenmesi gereken oldukça önemli bir çocuk istismarı türünü oluşturmaktadır.

Bakım Veren Yapay Bozukluğunun görüldüğü vakalarda çocuk fiziksel, ruhsal ve sosyal sağlığının etkilenmesi ile tam iyilik haline erişememektedir. Çocuğun sağlığının birçok boyutunu etkilemesi multidisipliner çalışmayı gerektirmektedir. Bu kapsamda makalede hastalık oluşturma sürecinin anlaşılması, tanının konulması ve psikiyatrik tedavi için tıbbi boyuta; faille ilgili olarak adli süreçlerin devamlılığı ve cezai sorumluluk için hukuki boyuta değinilmiştir. Ayrıca çocuğun korunması, fail ve mağdurun ruh sağlığı, aile işlevselliği, vaka yönetimi ve koordinasyonun sağlanması konusunda sosyal hizmet boyutuna yer verilmiştir. Bu kapsamda Bakım Veren Yapay Bozukluğu psikiyatrik ve tıbbi sosyal hizmetin hem çocuk koruma hem de ruh sağlığı ilişkisinde yer almaktadır. Sosyal hizmet müdahalesi şüphenin oluşmasından başlamak üzere tanı, tedavi, taburculuk ve takibi kapsayacak şekilde bütüncül bir yaklaşım sunmaktadır. Bu nedenle Bakım Veren Yapay Bozukluğu vakaları multidisipliner ekip ile sağlığın tüm bileşenleri kapsamında değerlendirilmelidir.

BAKIM VERENİN YAPAY BOZUKLUĞU (MUNCHAUSEN BY PROXY SENDROMU)

Bakım Veren Yapay Bozukluğu (Munchausen By Proxy Sendromu/MSBP) çocuk istismarının oldukça sık karşılaşılan ancak nadiren fark edilen özel bir formunu oluşturmaktadır. Bakım Veren

Yapay Bozukluğu vakaları fiziksel istismar, tıbbi ihmal ve psikolojik kötü muamele olarak değerlendirilmektedir (Stirling, 2015). İlk kez 1951 yılında Asher'in kullandığı "Munchausen Sendromu" tanımı hastane hastane dolaşan ve hastalık öyküleri uyduran, kendilerine yönelik gerekli olmayan cerrahi işlemlerin uygulanmasına izin veren bir hasta grubunu belirtmek amacıyla kullanılmıştır. 1977 yılında ise pediatrik olan Roy Samuel Meadow "Munchausen Sendromuna" "By Proxy" kısmını ekleyerek kişilerin kendilerinde oluşturduğu hastalık kavramından çıkarmış ve yakınlarının/bakım verenlerin kişide oluşturduğu hastalık "Munchausen By Proxy Sendromu/Bakım Veren Yapay Bozukluğu/ Vekaleten Hastalık" olarak ifade etmiştir (Eşiyok ve Hancı, 2001). Munchausen By Proxy Sendromu, yeni adı ile DSM 5'te "Bir Başkasına Yüklenen Yapay Bozukluk / Factitious Disorder Imposed on Another (FDIA)" olarak ifade edilmektedir (Özdemir, 2020). Yeni tanım altta yatan psikiyatrik bir belirtiden ziyade davranışsal bir modeli tanımlamaktadır (Faedda vd., 2018). Bakım Veren Yapay Bozukluğu; bakım veren erişkinin çocukta hastalığa yönelik belirtiler ve bulguları oluşturmasıyla karmaşık ve ölümcül olabilecek bir form olarak belirtilmektedir (Yurdakök, 2014). Vakalarda çocuğun medikal olarak istismar edilme süreci; çocuğun korunmasından ve bakımından sorumlu olan kişinin, çocukta bir hastalık var gibi davranması veya dış müdahalelerle hastalık oluşturması sonucunda görülmektedir. Çocuk bu süreçte defalarca hastaneye getirilmekte tedaviye yönelik birçok invaziv işlem yapılmakta ancak herhangi bir sonuç elde edilememektedir (Kırcı vd., 2015). Bakım Veren Yapay Bozukluğunda, etkilenen çocukların genellikle 4 yaş altında olduğu ancak 8 yaşa kadar da görüldüğü bilinmektedir (Jones vd., 1986; Sheridan., 2003). 1 yaş altı çocuklarda insidansı 2.8/100.000 olarak ifade edilmektedir (McClure vd., 1996). Türkiye'de ise 2000-2006 arasında çocuk istismarı ile bildiri yapılan 593 vakadan 5'i (%8) Bakım Veren Yapay Bozukluğu olarak değerlendirilmiştir (Ağırtan vd., 2009).

TANILAMA AŞAMASI

Bakım Veren Yapay Bozukluğunun, tanı alması ve ayırıcı tanının konulması oldukça zor olmaktadır. Süreç boyunca çocuk, farklı hastalık öyküleri ile defalarca hastaneye getirilmekte ve farklı tedavilerin uygulanmasına maruz kalmaktadır. Bakım veren ebeveyn hastalık oluşturma amacıyla; madde (insülin gibi) enjekte etme, ilaçla zehirlenme, çocuktan alınan örneği etkilemek amaçlı idrar/kan vb. ekleme, ciltte yanık/döküntü oluşturma, sinüslere baskı uygulama ve nefessiz bırakma (Meadow, 1989), sorunlu besleme ve emzirme, ishal, alerji ve kusma gibi birçok farklı yola başvurabilmektedir. Ayrıca tedavi sırasında çocuğa ilaç, tuz, müshil gibi maddelerin aktif olarak verilmesi ile iyileşme önlenemekte ve bu tür vakalarda ölüm ile sonuçlanma ihtimali çok daha yüksek olabilmektedir (Gray ve Bentovim, 1996).

Bakım Veren Yapay Bozukluğu tıbbi meydan okuma olarak değerlendirilmektedir. Ortalama tanı alma yaşı 3,25 iken sendroma bağlı ölüm oranının %9 - %10 arasında olduğu belirtilmektedir (Eşiyok ve Hancı, 2000). Vakaları tanılanma sürecinde hastalık öyküsü ile olaylar arasındaki bağlantının iyi kurulması gerekmektedir. Bu kapsamda kişisel, sosyal, aile ve geçmiş yaşam deneyimleri ile ilgili

alınacak öykü detaylı bir şekilde oluşturulmalı, tutarsızlıklar belirlenmeli ve bakım veren ebeveynin kazancının ne olduğu üzerinde durulmalıdır (Meadow, 1989). Bakım Verenin Yapay Bozukluğu vakalarının tanı alması;

1. İlgili hastalığa yönelik belirtilerin sadece hastalığı kurgulayan kişi yanındayken ortaya çıktığı ve bu kişi yanından ayrıldığında belirti ve bulguların düzeldiği gözlenmektedir. Bu noktada kimi zaman kardeşlerde de benzer öykülerin olması tanı konulma sürecinde önem kazanmaktadır (Baran ve Tiryaki, 2017).
2. Çocukların tıbbi olarak açıklanamayan ancak sürekli olan veya tekrarlayan hastalık öyküleri bulunmaktadır. Bu duruma bağlı olarak sık hastane başvuruları bulunmaktadır. Anlatılan öykü ile klinik bulgular arasında tutarsızlıklar olmaktadır (Polar, 1996).
3. Çocuklara hastane başvuru süreçlerinde birçok tetkik ve tedavi uygulanmakta ancak herhangi bir yanıt alınamamaktadır. Ebeveynin tedavi sürecine yönelik doktorlardan daha az endişeli olma hali ile onları rahatlatma girişimleri bulunmaktadır. Tedavi süreci boyunca çocuğuyla oldukça ilgili bir ebeveyn olarak görünmektedir. Çocuğa yönelik planlanan tedavi ağır olsa bile bu durumu memnuniyet ile karşılamakta ve sağlık ekibini sürekli övmektedir (Perdue ve Mercer, 1993).

Bakım Verenin Yapay Bozukluğunda, bakım veren ebeveynin temel amacı çocuğa zarar vermek olmasa da hastalık oluşturmak amacıyla yapılan müdahaleler fiziksel, sosyal, duygusal anlamda ciddi sonuçlar doğurabilmektedir (Tümer vd., 2015). Vakalar haftalar, aylar ve yıllarca tespit edilememekte fiziksel ve psikolojik hasarlar bırakmaya devam etmektedir (Başbakkal, 1994). Bu kapsamda failin özellikleri, istismarın şekli oldukça önemli olmaktadır. Çocuk üzerinde yaratılan belirtiler hafif veya orta düzeyde olabileceği gibi ölümlü sonuçlanacak kadar ağır düzeyde de görülebilmektedir. Hastalık üretme sürecinin hafif formunda; çocuğa yönelik doğrudan bir müdahale olmadan belirtilerin varmış gibi anlatılması veya var olan bir hastalığın abartılması durumu söz konusudur. Orta formda; kan, idrar örneklerine müdahale ederek tetkik sonuçlarının değiştirilmesi gibi sonuca yönelik müdahaleler varken ağır formunda; doğrudan hastalık oluşturma amaçlı çocuğa yönelik müdahaleleri içermektedir (Özdemir, 2020). Bu kapsamda vakalarda istismarcı ebeveynin özellikleri, istismarın şekli, çocuğun istismardan etkilenme durumu sürecin şekillenmesinde önemli olmaktadır.

İSTİSMARCİ EBEVEYNİN ÖZELLİKLERİ

Bakım Verenin Yapay Bozukluğu ile ilgili literatürdeki vakalar incelendiğinde istismarcının genellikle (%95) kadın ve çocuğun biyolojik annesi olduğu görülmektedir. Babanın ise duygusal olarak aileye katılmadığı, tıbbi kararların alınma süreçlerinde pasif olduğu, hastalık öyküsüne hakim olmadığı belirtilmektedir (Tümer vd., 2015). Libow ve Schreier (1986) anneleri; kendi anksiyete, depresyon ve yorgunlukları ile baş etmek ve sorunlardan kaçmak için çocukları adına yardım arayanlar, kendi travmatik yaşantıları ile baş etmek için çocukta doğrudan hastalık oluşturanlar ve çocuklarının hasta

olmadığı ispatlansa da hasta olduğunu iddia eden doktor/sağlık ekibi bağımlısı anneler olmak üzere üç gruba ayırmaktadır.

Vakaların çoğunda ataerkil ve geleneksel bir aile yapısının olduğu ortamda annelerin duygusal olarak ihmal edilmesine karşın anne figüründen beklenen sorumluluğun yüksek olduğu görülmektedir. Bu ortam içerisinde annelerin bu beklentileri karşılamakta zorlandığı, süreç içerisinde ilgi ve takdir göremediği ifade edilmektedir. Anne, beklemiş olduğu ilgi ve takdir edilme duygusunu çocukları üzerinden toplamaya çalışmakta ve çocuklarına bakım verdiği süreçte “mükemmel” anne olabilmektedir. Anne, hastalık sürecini hastane ortamına taşıyarak kendisine sıkıntı veren çatışmalı ortamdaki uzaklaşma fırsatı yakalamaktadır (Özdemir vd., 2015). Anneler; genellikle zeki, sevimli, işbirlikçi, şefkatli, sağlık bilgisi olan ve sunulan iyi tıbbi bakıma karşı minnet duyan kişiler olarak tanımlanmaktadır (Eşiyok ve Hancı, 2000; Sanders ve Bursch, 2020). İstismarcı olan ebeveynler genelde hastane ortamında bulunmaktan memnun olan ve kendilerini güvende hissedilen kişiler olarak çevresindekilere çocuğuna çok iyi baktığını düşündürmektedir (Schreier, 2004). Ebeveynlerde çocuğa zarar verdiği dönemler de kızgınlık görülebilmektedir. Bazı araştırmacılar annelerde görülen bu kızgınlığın delüzyonel bir durumu paylaşma ve gerçekten çocuklarının hasta olduğuna inanmaları ile bağlantılı olduğunu ifade etmektedir (Polat, 1996).

Munchausen Sendromu tanısı almış olan yetişkinler ile ilgili yapılan değerlendirmelerde kişilerin çocukluk dönemlerinde ebeveynleri tarafından ihmal edildikleri (özellikle duygusal ihmal) veya istismara maruz kaldıkları belirtilmektedir (Geraciotti vd., 1987). Gray ve Bentovim (1996), 37 aile ve 41 çocuk üzerinde yapılan araştırma sonuçlarına bakıldığında, ebeveynlerin %35'inin fiziksel/duygusal istismar öyküleri veya önemli bir kayıp hikâyesi, %49'unun psikiyatrik öykü, %70'inde babanın ailesi ile ilgili olmadığı (soğuk ve mesafeli), %40'ında ciddi evlilik sorunları, %60'ında erken evlilik sorunlarının olduğu bulunmuştur. İstismar eden ebeveynlerde kendini beğenme, kırgınlık gibi narsistik özellikler ve sınırda kişilik (borderline) gibi B kümesi kişilik bozuklukları görülebilmektedir. Bu durumun yanı sıra pasif bağımlı histerik kişilik, sadomazoist davranışlar, depresyon ve düşük benlik saygısı görülen diğer özellikler arasında yer almaktadır (İçme vd., 2013; Abdurrachid ve Marques, 2020). Annelerin çoğu geçmişte yaşadığı terk edilme, ihmal, sevgi ve ilgi eksikliği durumuna karşın hastalığın ortaya çıkmasıyla sağlık personeline ilgili ve ideal ebeveyn olarak görülmesiyle tatmin sağlamak ve kendini kabul ettirme, dikkat çekme gibi konularda da ikincil kazanç sağlamaktadır (Tümer vd., 2015; Kırıcı vd., 2015). Ebeveynlerin çocuklar üzerinden kazanç sağlamak üzerine yaptıkları hastalık oluşturma girişimleri çocukların sağlık durumlarını önemli ölçüde etkileyebilmektedir.

ÇOCUKLAR ÜZERİNE ETKİSİ

Bakım Veren Yapay Bozukluğu çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal sağlığını etkilemekte ve yetişkinlik dönemlerinde de benzer ruhsal problemlerin eşlik etmesine zemin hazırlamaktadır. Rosenberg (1987) 117 vaka ile yapmış olduğu çalışmada çocukların başvuru sebeplerini

incelemiştir. Araştırma sonuçları incelendiğinde çocukların %44'ü kanama, %42'si nöbet, %19'u merkezi sinir sistemi bozukluğu, %15'i apne/solunum durması, %10'u kusma, %59'u ateş, %9'u döküntü gibi birçok farklı nedenle başvuruda buldukları anlaşılmıştır (Rosenderg, 1987). Meadow (1989) ise vakalarda gözlemlenen 5 sonuç üzerinde durmuştur.

1. Çocuklar zararlı ve gerekli olmayan işlemlere maruz kalmaktadır.
2. İstismarcı tarafından oluşturulan belirtilerin gerçek bir hastalığı tetikleme riski bulunmaktadır. Örn; çocuğun ateşinin çıkması için enjekte edilen maddeler sonucunda çocukta böbrek yetmezliği oluşabilmektedir.
3. Ölüme kadar gidebilecek ağır sonuçları olabilmektedir. Örn: nefessiz bırakmak için gerçekleştirilen girişim beyin hasarına neden olabilmekte, ölümlerine sonuçlanabilmektedir.
4. Çocuk, ilerleyen yaşlarında istismarcı ebeveynin kurguladığı hikâyeye ortak olabilmekte, hastalığı kabullenebilmektedir. Örn: engelli olduğu kabul etmek ve yürüyememek.
5. İstismar sürecini deneyimleyen çocuk, munchausen davranışı öğrenmekte ve yetişkinlik dönemlerinde kendileri de uygulayıcı konumda olabilmektedir.

Çocukluk ve erişkinlik dönemlerini etkileyen Bakım Veren Yapay Bozukluğu; güvensizlik, davranış bozuklukları, tıbbi tedaviden kaçınma, post-travmatik stres belirtilerine neden olabilmektedir. Gelişen fiziksel ve ruhsal sorunlar çocukların yaşam kalitelerini de önemli ölçüde etkilemektedir (İçme vd., 2013). Ayrıca çocukta ayrılık anksiyetesi gözlemlenirken ebeveynde aşırı koruyuculuk görülebilmektedir (Başbakkal, 1994). Çocuklar yaşları büyüdükçe istismarcı ebeveyn ile olan bağımlı ilişkilerini devam ettirebilmekte, ebeveynlerinin beklentileri karşılamak ve kendisine yönelik olan ilgisini devam ettirebilmek amacıyla belirtilere ortak olmakta ve hastalığın var olduğu kurgusunu sürdürmektedir. Bu noktada çocuk, hasta rolü yaptığı anda annesinin kendisine yönelen ilgisini öğrenmektedir. Çocuk; hastalık ile ilgili hayali belirtileri sürdürmekte, patolojik yalancılığa yönelebilmekte ve zamanla yalan ile gerçeği ayıramayacak noktaya gelebilmektedir. Bu durumda aldatma davranışını sevgi ve bakım verme aracı olarak değerlendirmektedir (Tümer vd., 2015). Hastalık üretme süreçlerinin devamlılığı, tekrarlayan hastane başvuruları ile çocuk; bakım veren fedakâr anneye yönelik "sevgi" beslerken aynı zamanda zarar veren anneye karşı "nefret" besleyebilmektedir. Çocuk çoğunlukla bu çelişkili durumla başa etmede zorlanmakta ve temel güven duygusu zedelenmektedir (Özdemir vd., 2015). Bu bağlamda vakaları değerlendirilirken çok boyutlu etki göz önünde bulundurulmalı ve vaka süreci yönetimi de bu şekilde planlanmalıdır.

VAKA SÜRECİ

Bakım Veren Yapay Bozukluğu tanısı alan ya da şüphe bulunan vakalarda multidisipliner çalışma gerekmektedir. Bu bağlamda sağlık merkezlerinde çocuklara yönelik istismarın değerlendirildiği, araştırıldığı ve tedavi edilip çocuğun korunduğu komisyonların, çocuk koruma kurullarının olması önemli olmaktadır. Bu kurullara tıbbi tedavisinin devam ettiği bölümlerin katılımının yanı sıra Çocuk, Ergen ve Erişkin Ruh Sağlığı, Adli Tıp, Sosyal Hizmet gibi uzmanlık alanları katılmalı ve süreç

bütüncül bir bakış açısı temelinde multidisipliner ekip ile çözümlenmelidir. Bu bağlamda Parish ve Perman (2004) ideal vaka sürecini;

- İstismara maruz kalan çocuğun, uygulayıcı ebeveyninden ayrılması ve güvenliğinin sağlanması gerekmektedir. Ayrılma hem çocuğun istismar sürecinden uzaklaşması ile güvenliğinin sağlanması hem de hastalık belirtilerinin gerileyip gerilemediğinin anlaşılması için önemli olmaktadır. Fail olmadan belirtilerin gerilemesi tanının kesinliğinin sağlanmasında belirleyici olmaktadır.
- Vakayı paydaşların değerlendirilmesi oldukça önemlidir. Bu kapsamda çocuğun, istismarı uygulayan ebeveynin ve ailenin diğer üyelerinin tıbbi, psikiyatrik, sosyal ve hukuki geçmişleri hakkında bilgi edinilmelidir. Ayrıca var ise kardeşlerin tıbbi ve psikososyal değerlendirmeleri yapılmalıdır.
- Süreç, Bakım Veren Yapay Bozukluğu vakalarında deneyimi olan multidisipliner ekip ile sürdürülmelidir.
- İstismarı uygulayan ebeveyn ve maruz kalan çocuk için uzun süreli psikoterapi hizmeti sağlanmalı ve ailenin diğer paydaşları da tedavi süreçlerine dâhil edilmelidir.
- İstismara maruz kalan çocuğun tıbbi, gelişimsel ve psikososyal alandaki süreçlerinin izlenmesi gerekmektedir.
- Vaka yönetiminde önemli konulardan biri çocuğun korunması olmaktadır. Bu kapsamda vakanın seyri, ailenin sürece uyumu önemli olmaktadır. Sürecin değerlendirilmesi, risklerin ve güçlü yönlerin belirlenmesi ile çocuk için seçenekler oluşturulmalıdır. Bu noktada çocuğun korunmasına yönelik tedbir kararlarının alınması, izleme süreçleri için sosyal hizmet uzmanının rolü oldukça önemlidir.

Bakım Veren Yapay Bozukluğu tanısının kesinlik kazanması ile birlikte multidisipliner ekip üyeleri, aile ile yüzleştirme toplantısı yapılmalıdır. Vaka süreci tamamlanıp çocuğun güvenli ortamı belirlenene kadar çocuğun hastane yatışının devam etmesi, taburculuk işlemlerinin ise sosyal endikasyon sebebi ile ertelenmesi önemli olmaktadır. Yüzleştirme aşamasında multidisipliner ekibin bulguları ve süreci anlatması ile ebeveynlere mevcut durum ile ilgili bilgi verilmektedir. Bu aşamada ebeveynlerde kaçma, reddetme, öfkelenme gibi olası tepkilerine hazırlıklı olunmalıdır. Bu süreçte ebeveynler tedavi ekibini suçlama eğilimi gösterebilmektedir. Yüzleştirme aşaması ile birlikte istismarcı ebeveyn ve istismara maruz kalan çocuk başta olmak üzere vaka planlaması oldukça önemlidir. İstismarcı ebeveyn odağından tedavi için kesin bir yöntem belirtilmemiş olsa da yüksek dozda psikotrop ilaçların kullanımı ve terapinin tedavi süreci boyunca kullanıldığı bilinmektedir (Baran ve Tiryaki, 2017). Çocuğun korunmasında ise sosyal hizmet uzmanları öncülüğünde seçenekler değerlendirilmelidir. Tanılanması ve tespit edilmesi zor olan vakalarda istismar döngüsünün nesilden nesile aktarılmasının önlenmesi diğer önemli adımı oluşturmaktadır (Başbakal, 1994).

Bakım Verenin Yapay Bozukluğu vakarında tanı aşamasının zorluğuna karşın literatürde kamera sisteminin kullanımı öneri olarak sunulmakta ve örneklerine yer verilmektedir. Ancak kamera sisteminin kullanımı beraberinde birçok etik, yasal ve sosyal sorumluluğu da beraberinde getirmektedir. Uluslararası uygulamalara bakıldığında kamera ve kayıt cihazlarının kullandığı vakaların olduğu görülmektedir (Sheridan, 1989). Ancak Türkiye odağında kamera ve kayıt cihazlarının kullanımına yönelik yasal bir zemin bulunmamakla beraber olguların tespiti noktasında kamera yerleştirilmesi düşünüldüğünde mahkeme kararının çıkarılması, yasal izinler ile kayıt tutulması ve çocuğa yönelik bir girişim gerçekleştiği takdirde müdahale edecek ekibin hazır bulması gibi önerilerin sunulduğu da görülmektedir (Uğurlu, 2021:84-86).

Vaka süreci çok boyutlu bilgi temelini gerektirmektedir. Bu bağlamda tıbbi boyutun paydaşlarını cezai sorumluluk açısından hukuki boyut; çocuğun korunması, aile işlevselliğinin sağlanması, vakanın psikososyal değerlendirmesinin yapılması, çocuğun ve istismarcının tedavi süreçleri ve ruh sağlığının iyileştirilmesine yönelik müdahale planlarının oluşturulması açısından ise sosyal hizmet boyutu oluşturmaktadır.

HUKUKİ BOYUT

Tıbbi boyutuyla nadir fark edilen ve tanılanması zor olan Bakım Verenin Yapay Bozukluğu, hukuki boyut içinde benzer zorluğu göstermektedir. Hukuk alanındaki profesyonellerin tanıya yeterince hakim olmaması, ceza-i ehliyetin olup olmadığının sorgulanması, somut delil bulmadaki eksikliğin ve zorluğun olması, kanunda durumun tanımlanması konusunda yetersizliklerin olması gibi nedenlerle her vakanın farklı hukuki karar ile sonuçlanabildiği ve Türkiye için hukuki bir standart oluşmadığı görülmektedir (Tümer vd., 2015; Kaynak vd., 2015). Hukuki boyutun şekillenmesinde önemli olan nokta ceza-i ehliyet hususu olmaktadır. Tanı yapay bir bozukluk olarak DSM IV - V' de yer almaktadır. Bu noktada hastalık (disease) ve bozukluk (disorder) kavramları arasındaki farklılık öne çıkmaktadır. "Hastalık" kavramı, bireyin doğuştan sahip olduğu beyinde gösterilebilen patolojiler olarak ifade edilmektedir. Örneğin; şizofreni hastalığı olan kişinin suç işlemesi durumunda cezai sorumluluğunu ortadan kaldıran bir akıl hastalığı durumundan bahsetmek mümkün olmaktadır. Bu duruma karşın "bozukluk" kavramı, bireyin kendi iradesi ve motivasyonu ile başlattığı patolojik bir süreç olarak ifade edilmektedir (Tunç, 2018; Çamsarı, 2012). İlgili kavramlar kapsamında yapılan değerlendirmede ise "yapay bozukluk" olarak ifade edilme durumu hukuki anlamda cezai sorumluluğu da kaldırmamaktadır. Vakalar kapsamında yapılacak değerlendirmede istismarı uygulayan ebeveynin süreçler üzerinde etkili olan yaşantısı, geçmiş travmaları, sosyal ve çevresel faktörleri, istismar öykülerine dikkat edilmesi ve son kararın bu hassasiyetler ile verilmesi gerekmektedir. Bakım Verenin Yapay Bozukluğu vakalarında cezai işlem uygulanmalıdır diyen görüşe karşın tedavi edilmelidir görüşü bulunmaktadır (Tümer vd., 2015). Farklı görüşlerin olması ile birlikte her vakanın kendisine göre değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu noktada göz önünde bulundurulması gereken konu çocuğun korunması olmaktadır. Çocuğun güvenliğinin sağlanması noktasında ise sosyal hizmet müdahalesi önemli olmaktadır.

BAKIM VERENİN YAPAY BOZUKLUĞU VE PSİKİYATRİK SOSYAL HİZMET MÜDAHALESİ

Sağlık; fiziksel, sosyal ve ruhsal anlamda tam iyilik halinde olma ile ifade edilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre, yeti yitimine en çok yol açan 10 hastalıktan 5'ini ruhsal hastalıklar oluşturmaktadır (Tuncay ve Oral, 2012). Bireyin ruhsal sağlığında olan bir bozukluğun fiziksel ve sosyal sağlığı üzerinde belirleyici etkileri olmaktadır. Ruh sağlığı alanındaki sorunların bütüncül olarak multidisipliner ekip ile incelenmesi oldukça yararlı olmaktadır. Ekibin en önemli parçalarından birini ise tıbbi ve psikiyatrik alanda çalışan sosyal hizmet uzmanları oluşturmaktadır. Psikiyatrik sosyal hizmet; sosyal işlevselliği arttırmak, gelişimi/değişimi desteklemek, faydalanacağı kaynaklara ulaşmada yönlendirmek, bireylerin hayatının kontrolünü eline almasını sağlamak ve bireyin yaşamının toplumsal alan ile bağlamına odaklanmak amacıyla tedavi ekibinin bir parçası olarak klinik ve toplumsal düzeyde çalışmalar yapmaktadır (Özden, 2015; Tuncay ve Oral, 2012). Bu kapsamda sosyal hizmet uzmanları yaptıkları incelemeyle; aile öykülerini, travmatik deneyimleri, sorunlu ilişki örüntülerini tanımlamak ve psikososyal değerlendirme yapmak adına önemli bir sosyo-legal belge olan sosyal inceleme raporlarını oluşturmaktadır. Psikoeğitim ve danışmanlık rolü ile istismarcı ebeveyn, çocuk ve diğer aile üyeleri için tedavi süreci, taburculuk ve sonrasında planlamak, bilgi vermek, danışmanlık ve yönlendirme yapmaktadır. Klinik ve sosyal öykü, vaka seyri açısından oldukça önemli olmaktadır. Edinilen bilgiler öykünün anlaşılmasına, şüphenin oluşmasına ve tanılanmasına katkı sağlamaktadır. Multidisipliner ekip içerisinde bütüncül araştırma, diğer kurumlarla bağlantı, sosyal hizmet kuruluşlarına başvuru gibi birçok noktada sosyal hizmet uzmanı önemli bir ekip üyesi olmaktadır (Cording ve Carter, 2021). Vaka sürecinde tanının kesinleşmesi ile birlikte aile sisteminde oluşabilecek değişime aile üyelerini hazırlamak gerekmektedir.

Psikiyatrik alanda sosyal hizmet müdahalesi kapsamında; Koruyucu-önleyici, geliştirici-değiştirici, tedavi-rehabilite edici hizmetlerin etkinliklerinin artırılması; başvuru süreci, tedavi, taburculuk ve sonrasında kapsayan takip ve izlemenin olduğunu çevresi içinde birey yaklaşımıyla bütüncül vaka yönetiminin benimsenmesi vakaların kontrolünün sağlanmasında oldukça önemli olmaktadır (Yiğit, 2018). Bakım Veren Yapay Bozukluğu vakaları için sosyal çevre, aile yaşantısı, ilişki örüntüleri, bağlanma stilleri oldukça önemli olmakta ve tedavide medikal model ile sosyal modelin bir arada kullanıldığı biyopsikososyal model ön plana çıkmaktadır. Biyopsikososyal model; ruhsal hastalığın anormallik olarak görüldüğü medikal model ile birey ve toplum arasındaki iletişimsizlikten kaynaklandığını savunan sosyal model arasında bir yaklaşım sunmaktadır (Tuncay ve Oral, 2012). Sosyal hizmet uzmanları ise biyopsikososyal modelden hareketle ve ekolojik sistem kuramı temelinde vakaya geniş bir pencereden bakmasıyla verilen öyküdeki tutarsızlıkları daha kolay görmekte ve vakaları ilk fark edenler genellikle sosyal hizmet uzmanları olmaktadır (Polat, 1996).

Sosyal hizmet uzmanları vaka süreci boyunca çocuk, istismarcı ebeveyn ve aile ile mikro/mezzo düzeyde klinik görüşme, psikososyal değerlendirme, aile ve çevre ile iletişim kurma gibi yollarla bilgi kaynaklarına erişmekte ve edinilen bilgileri multidisipliner ekip ile paylaşmaktadır. Ayrıca çocuğun

korunmasına yönelik kararların alınmasına ve uygulanmasına öncülük etmektedir. Aynı zamanda tanı-tedavi-taburculuk sonrası süreç olmak üzere tüm aşamalarda çocuğun korunmasını ön planda tutmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları çocuğun korunması adına çocuk koruma sistemleri ile bağlantıya geçilmesi, takibinin sağlanması, tedbir kararlarının alınması; istismarcı ebeveyne yönelik hukuki ve tıbbi boyutun ekip ile değerlendirilmesi, bildirimlerin yapılması, tedaviye devamlılığının sağlanmasındaki engellerin kaldırılmasında aktif görev üstlenmektedir. Toplumsal düzeyde ise ruh sağlığı ve çocuk istismarına yönelik olarak politikaların geliştirilmesi, toplum eğitiminin sağlanması, ruh sağlığı yasasının çıkarılması, dışlanma ile mücadele edilmesi gibi makro düzeyde yapılan çalışmaları da kapsayan geniş bir perspektif sunmaktadır.

Psikiyatrik sosyal hizmet; bireyin sosyal yaşamına uyumunu kolaylaştırmak, sosyal çevresinde soruna katkı yapan faktörleri görmek ve çözüm önerileri üretmek amacıyla hareket ederek bütüncül şekilde vaka analizine katkı sunmaktadır (Bahar ve Savaş, 2013; Özbesler ve Çoban, 2010). Birçok psikiyatrik hastalıkta olduğu gibi Bakım Veren Yapay Bozukluğu da tıbbi boyutun yanı sıra bireysel, çevresel, sosyal, kültürel yapıardan beslenmektedir (Duyan ve Saruç, 2009). Vakalarda tıbbi-hukuki-psikiyatrik-sosyal birçok boyutun değerlendirilmesi ve sosyal hizmet uzmanının da farklı alanlar ile ilgili bilgi sahibi olması gerekmektedir. Sosyal hizmet uzmanlarının; tıbbi alan özelinde çocuğun sağlık durumu, olay örgüsü; hukuki alanda cezai işlem uygulamaları, çocuğun korunması gibi yasal süreçler; psikiyatrik alanda anne ve çocuk bağlanması, tanı sonrası süreçte mağdur ve fail için terapi ve ilaç desteğinin sağlanmasındaki engellerin anlaşılmasında farklı alanlara hakim olması diğer meslek grupları ile çalışırken bağlantıları doğru kurması gerekmektedir. Elbette ki bu alanlara odaklanırken gözden kaçırılmaması gereken ve sosyal hizmet uzmanının öncelikli görevi olan çocuğun korunması ve güvenliğinin sağlanması olmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları ruh sağlığı alanında ve Bakım Veren Yapay Bozukluğu vakalarında tedavi ekibin bir parçası olarak tanı, tedavi, takip ve izlem aşamalarında aktif olarak görev almaktadır.

Başvuru Aşaması ve Hastanın Psikososyal Değerlendirilmesinin Yapılması

Bakım Veren Yapay Bozukluğu vakalarında tıbbi test ve tedavilere rağmen hastalığı açıklayan organik bir neden bulunmaması, aile görüşmeleri, sık hastane başvuruları, tedavi edilmesine rağmen benzer şekilde tekrarlayan şikâyetler, şüphenin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Başvuru ve şüphe aşamasında sosyal hizmet uzmanının yapmış olduğu aile görüşmeleri, anlatılan öykü ve olay arasındaki uyum ve tutarsızlıkların fark edilmesi, çevresi içinde birey yaklaşımından hareketle aile ilişkileri, kişisel/sosyal/kültürel geçmişlerine de odaklanarak öykünün alınması vaka seyri açısından önemli olmaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının yapmış olduğu psikososyal değerlendirme ve mümkün olan hallerdeki sosyal inceleme önemli bilgiler sunmakta ve vaka seyrini değiştirir nitelik taşımaktadır. Sosyal hizmet uzmanı tarafından edinilen bilgiler diğer ekip üyeleri ile paylaşılarak şüphe sürecinin kesinleşmesine ve tanı konulmasına yardımcı olmaktadır. Bu noktada sosyal hizmet uzmanlarının edindiği bilgiler, hastane kaynaklarının yanı sıra toplumsal ve diğer kurumsal

kaynaklardan da derlenmesi ile kapsamlı bilgiye ulaşabilme olanağına sahip olan tek ekip üyesi olması bakımından vaka sürecinde yönlendirici rol üstlenmektedir (Sheridan, 1989).

Sosyal hizmet uzmanı ayrıca vaka süreci boyunca, sürecin nasıl ilerlediği ile ilgili aileye gerektiği kadarıyla bilgi verme, danışmanlık yapma, aile ile tıbbi ekip ilişkisinde kolaylaştırıcı ve bağlantı kurucu olma, ailede süreç boyunca oluşabilecek öfke, kızgınlık gibi durumların farkında olma ve risklerin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır. Tanı alma süreci kesinleştikten sonra sosyal hizmet uzmanları için istismarcı ebeveyn ve çocuk olmak üzere iki özne oldukça önemli olmakta ve değişecek olan aile sistemlerinin düzenlenmesi konusunda destekleyici olunması gerekmektedir.

Kesin Tanı Alma ve Yüzleştirme

Bakım Veren Yapay Bozukluğu vakalarında tıbbi olarak hastalığı açıklayacak organik bir nedenin bulunmaması ile psikiyatrik ve sosyal değerlendirme ekip üyeleri tarafından yapılmaktadır. Tanın kesinleşmesinin ardından multidisipliner ekip tarafından ebeveynlerle yüzleştirme yapılması oldukça önemli olmaktadır. Şüphe aşamasında net bilgiye ulaşamayan aile üyelerinin bekleyişi, aile perspektifinden anlamlandırılmayan klinik görüşmeler ve sorular yüzleştirme aşamasında netlik kazanmaktadır. Yüzleştirmede dikkat edilmesi gereken en önemli şey tanının kesin olarak konulmuş olmasıdır aksi takdirde süreç çocuğun ölümü ile sonuçlanabilmektedir (Polat, 1996). Yüzleştirme sırasında multidisipliner ekibin parçası olan ve çocuğun takibini sürdüren her bölüm süreç ile ilgili görüşlerini dile getirmelidir. Aileye bulgular ve varılan sonuçlar kesin bir dille ifade edilmelidir. Diğer ülke örneklerinde yüzleştirme aşamasının çocuk doktoru ya da sosyal hizmet uzmanı tarafından doğrudan yapıldığı, yüzleştirme yapılacak ortamda aile ile sağlam ve destekleyici bir iletişim geliştiren sosyal hizmet uzmanının bulunması yararlı sonuçlar doğurduğu görülmektedir (Sheridan, 1989). Yüzleştirme aşamasında çocukta hastalığın oluşmasında dış kaynaklı etkinin olduğu bilgisine karşın ailenin vereceği tepki, süreçteki tutumu, tedavi uyumu, çocuk ile ilgili planları, ebeveynlerin birbirine karşı tutumları sosyal hizmet uzmanlarının müdahale planını oluşturmasında ve seçeneklerin belirlenmesinde etkili olmaktadır.

Kesin tanı ve yüzleştirme aşaması dâhil olmak üzere tüm vaka süreci boyunca istismarcı ebeveyne yönelik hastane personelinden veya servisteki diğer refakatçilerden gelebilecek öfkenin ve güvensizliğin farkında olunmalıdır (Perdue ve Mercer, 1993). Vaka süreci boyunca servis ekibinin diğer ailelere herhangi bir şey yansıtması bekleniyor olsa da yatış süresinin uzaması, benzer olaylara tanık olan refakatçilerin olması veya servis ekibinin konuşmalarına kulak misafiri olunması gibi çeşitli nedenlerle durum öğrenilebilmektedir. Vakanın sağlık ekibi dışında diğer kişilerce öğrenilmesi vakanın seyri ve çocuğun güvenliği açısından tehlikeli olmakla birlikte istismarı uygulayan ebeveyne yönelik nefret söylemi de gelişebilmektedir. Bu noktada sosyal hizmet uzmanının bu tür risklerin farkında olması servis ekibi ile sürekli iletişimin sağlanması önemli olmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanlarının dikkat etmesi gereken noktalardan bir diğeri ise yüzleştirme yapıldıktan sonra istismarcı ebeveynin mevcut durumdan sorumlu tutulması sebebi ile şiddet,

damgalama, tehdit, öldürülme gibi olası risk ve tehlikelere karşı korunması, adli/tıbbi süreçlerinin başlamasına yönelik süreçlerin müdahale planlarına dâhil edilmesi gerekmektedir. Ayrıca müdahale planında tanı ile yüzleşen istismarcı ebeveynin çocuğuna daha fazla zarar verme girişiminde bulabileceği riskinin göz önünde tutulması ve çocuktan uzaklaştırılması bu süreçte çocuğun koruma programlarından yararlandırılması adına sosyal hizmet uzmanları tarafından ilgili kurumlara yönlendirmesi, taburculuk sonrası planın oluşturulması oldukça önemli olmaktadır (Sheridan, 1989).

İstismarcı Ebeveynin Tedavi Süreçlerine Katılımı ve Sosyal Hizmet Müdahalesi

Bireylerin yaşamlarını önemli ölçüde etkileyen ruhsal bir sağlık sorunu tedavi edilmediğinde işlevde ve iş gücünde kayba neden olurken sosyal çevrede de sorunlara sebep olabilmektedir (Çölgeçen ve Abay, 2018). Bakım Veren Yapay Bozukluğu vakaları tıbbi ve hukuki boyut gibi sosyal hizmet içinde zorlayıcı bir müdahale alanı olmaktadır. Sosyal hizmet uzmanının istismarcı ebeveyn ve çocuk için müdahale planları oluşturması oldukça önemli olmaktadır (Sheridan, 1989). Yüzleştirme aşamasından sonra sosyal hizmet uzmanları değişen aile sistemlerinin düzenlenmesinde destekleyici planlar oluşturabilmektedir. İstismarcı ebeveyn için hem adli hem de tıbbi süreç başlamaktadır. Bu noktada ebeveynin amacının çocuğuna zarar vermek olmadığı, çocuk üzerinden ilgi ve takdir toplama, dikkat çekme gibi kazançlar olduğu bilinmektedir. Bakım Veren Yapay Bozukluğu için kesin bir tedavi yöntemi bulunmamakla birlikte hem tıbbi hem de hukuki boyutu karmaşık olan vakalar ile ilgili tedavi edilmeli görüşüne karşın cezai işlem uygulanmalı görüşü de bulunmaktadır. Ebeveynin çocuğa yönelik istismarında kendi iradesinin etkili olması cezai işlemi gerektirmesinin yanı sıra istismarcı ebeveynin yaşadığı travmatik deneyimler, aile yaşantıları, çevresel beklentilerle başa çıkamama gibi birçok sosyal faktörün ve ruh sağlığı üzerindeki etkilerinin boyutu yadsınamayacak düzeydedir. Bu nedenle hem hastane temelli hem toplum temelli bir iyileşme ortamının sunulması, tedaviye yönelik uzun psikoterapi seanslarının rehabilitasyon ile desteklenmesi, tıbbi ve psikososyal müdahalenin aynı zamanda verilmesi gerekmektedir (Duyan ve Saruç, 2009).

Psikiyatrik sosyal hizmet kapsamında ise psikososyal tedavi programları önemli olmaktadır. Bu kapsamda hem istismarcı ebeveyn hem çocuk için bireysel psikoterapi, aile terapileri, bilişsel davranışçı terapiler, stres ve kriz yönetimi vb. (Özden, 2015) tedavisi kesin sonuç vermede etkili olmasa da kontrol altına alınmasında etkili olabilmektedir. Sosyal hizmet uzmanları istismara maruz kalan çocuk ile ilgili savunucu rolünde çocuğun korunmasını sağlamanın yanı sıra; istismarı uygulayan ebeveynin de tedavi süreçlerine dâhil olması, haklarının savunulmasında aktif rol üstlenmektedir (Özbesler ve Çoban, 2010). Bakım Veren Yapay Bozukluğu vakalarında istismarı uygulayan ebeveyne yönelik adli işlemin başlatılması, gerekli durumlarda zorunlu tedavi seçeneklerinin önerilmesi ve takibinin yapılmasında sosyal hizmet uzmanları ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda psikiyatrik sosyal hizmet girişimleri:

- Tedavi ekibinde bulunarak aile yaşantısı hakkında derinlemesine görüşmeler yapmak, ekibin diğer üyeleri ile vakayı tıbbi, psikolojik ve sosyal açıdan değerlendirmek, bütüncül bir yaklaşım sunmak
- İstismarcı ebeveynin, tedavi edilebilirliği ile ilgili ekibin diğer üyeleriyle bağlantıda kalmak, süreç ile ilgili bilgi almak ve tedavi uyumuna yönelik müdahale planı oluşturmak
- Taburculuk sonrası başlaması muhtemel olan adli ve tıbbi süreçler ile ilgili danışmanlık ve yönlendirme yapmak
- Ruh sağlığının iyileşmesine yönelik ilaç ve/veya terapi süreci boyunca sürece devamlılık, kaydedilen ilerleme gibi konularda klinik görüşmeler yapmak
- Kişinin sendromu tetikleyen çevresel koşullarını saptamak ve risk faktörlerinin azaltılması noktasında desteklemede bulunmak, mikro düzeyde istismarcı ebeveyn ile mezzo düzeyde aile ile çalışmalar yapmak ve bozulan aile sisteminin düzenlenmesinde aile bireylerinin motivasyonlarını gözlemlemek

Çocuğun Korunması ve Taburculuğun Planlanmasında Sosyal Hizmet Müdahalesi

Bakım Veren Yapay Bozukluğu vakalarında sosyal hizmet uzmanı için en temel sorumluluk çocuğun tam iyilik haline ulaşmada fiziksel, sosyal ve ruhsal sağlığının korunması olmaktadır. Bu kapsamda çocuğun maruz kaldığı travmatik deneyim ile ilgili ruh sağlığının korunması gerekirken aynı zamanda istismarın fiziksel boyutu ile ilgili tıbbi tedavi süreçleri de devam etmelidir. Süreç boyunca çocuğun korunmasında etkili olan kurumlar arasında iş birliğinin sağlanması, hastanede yatışı devam eden çocuğun gerekli hallerde yatışının sosyal endikasyon sebebi ile uzatılması, çocuğa korunaklı ve güvenli bir alan oluşturulması, çocuğun ihtiyaçlarının farkında olunması gerekmektedir. Sosyal hizmet uzmanları müdahale planlarını oluştururken çocuğun korunması kapsamında aile üyeleri ile psikososyal görüşmeler yapmakta ve aile sistemini değerlendirmektedir (Perdue ve Mercer, 1993). Çocuk odağında yapılacak olan kapsamlı bir aile değerlendirmesi, öykülerin dinlenmesi, detaylara odaklanması ile aile sisteminin analizi, sistem içerisindeki dinamiklerin anlaşılması, rollerin belirlenmesi önemli olmaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarının aileyi değerlendirmesi ve bilgi toplama sürecinde sosyal inceleme yapması, var ise önceki kayıtlara ulaşılması (koruyucu ve destekleyici tedbir kararları, sosyal inceleme raporları, sosyal hizmet kurum ve kuruluş başvuruları vb.) sürecin bütüncül değerlendirilmesinde önem arz etmektedir. Çocuğun korunmasında ilk adım çocuğu, istismarcı ebeveynden uzaklaştırma olmaktadır. Bunun en önemli sebebi etkili bir tedavi yönteminin olmaması olarak ifade edilmektedir (Parrish ve Perman, 2004). Çocuk ile ilgili alınacak tedbir kararlarının belirlenmesinde; yaşamsal risk olup olmaması, sosyal destek sistemleri, anne/baba ilişkisi ve ebeveynlerin durumu anlamlandırma düzeyleri gibi birçok etken bulunmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanında dâhil olduğu multidisipliner ekip tarafından vakanın tıbbi, sosyal, psikiyatrik olarak tüm yönlerinin değerlendirildiği bir rapor ile ailenin ikametine uygun olarak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı İl Müdürlüğüne bildirim yapılmalıdır. Yapılan bu bildirimle eş zamanlı olarak istismarcı ebeveyn ile ilgili adli işlemlerin başlatılması noktasında savcılık makamına da suç duyurusunda bulunulmalıdır. Bu noktada ilgili çocuk hakkında gönderilen rapora istinaden inceleme yapmak üzere görevlendirilecek olan sosyal hizmet uzmanının tanıyı bilmesi, sürece hâkim olması inceleme sonucunda alacağı kararda çocuğun yüksek yararını gözetmesi ve riskli durumları doğru değerlendirilmesi bakımından önem kazanmaktadır. İstismarcı ebeveyn ve çocuk hakkında yapılan sosyal inceleme, hastane kayıtları ve çocuk koruma kurulu raporu gibi tüm bilgiler ışığında çocuğun korunmasına yönelik uygun olan tedbir kararları değerlendirilmelidir. Bu kapsamda alınacak kararlar 5395 Çocuk Koruma Kanunu ile Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik doğrultusunda her vaka özelinde değerlendirilmelidir.

Çocuk hakkında yapılan değerlendirmede; hastalık oluşturma durumunun hayati risk taşıması, istismarı oluşturan ebeveynin tedavi ve takip süreçlerine uyum sağlamaması, diğer ebeveynin işbirliğine açık olmaması, sosyal destek sistemlerinin zayıflığı, multidisipliner ekipte çocuğun evde bakımı konusunda endişenin olması gibi koşullar söz konusu olduğunda yasal sürecin başlatılması gerekmektedir. Bu kapsamda 5395 Çocuk Koruma Kanunu çerçevesinde koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarından “Bakım Tedbir Kararı”nın alınması gündeme gelmelidir. Çocuğun aileye verilmesinin riskli olduğu ve bakım tedbir kararı alınması düşüldüğü durumlarda hastane koşullarına da bağlı olarak çocuğun yatışı sosyal endikasyon sebebi ile uzatılmalı ve acil koruma kararının alınmasına yönelik işlemler başlatılmalıdır. Çocuğun hastaneden taburculuğu ile doğrudan kuruma tertibinin yapılması çocuğun yüksek yararı açısından oldukça önemli olmaktadır.

Çocuk hakkında yapılan değerlendirmede; hastalık oluşturma öyküsünün hayati risk taşıyamaması/hafif düzeyde bir olgu olması, ailenin işbirlikçi olması, ailenin tedavi ve takip süreçlerine uyumlu olması, sosyal destek sistemlerinin sürece dâhil edilmesi durumlarında multidisipliner ekibin “aile yanında takip edilebilir” görüşü ön plana çıkabilmektedir. Bu kapsamda sağlıklı ebeveynin sürece dâhil edilmesi, aile ve çocuk ile çalışma yapılması uygun görülmektedir (Özdemir, 2020). Çocuğun korunması ve aile yanında takibinin yapılması için 5395 Çocuk Koruma Kanunu çerçevesinde koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının çıkarılması için girişimde bulunulmalıdır. Tedavi süreçlerinin devamlılığı, ruhsal ve fiziksel sağlığının korunması için “Sağlık Tedbir Kararı”; çocuğun bakımından sorumlu kişilerin çocuk bakımı ile ilgili desteklenmesi için “Danışmanlık Tedbir Kararı” alınması gündeme gelmektedir. Çocuk ile ilgili ciddi risk oluşmadığı ve sosyal destek sistemlerinin sürece katıldığı vakalarda sağlık ve danışmanlık tedbiri çıkarılmasına istinaden çocuğun taburculuğu aileye yapılabilmektedir. Ancak bu koşulda bile ailenin hem Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri hem de hastanedeki sosyal hizmet uzmanı tarafından sık izlemi gerekli olmaktadır. Tedavi uyumsuzluğu veya tekrarlayan bir hastalık oluşturma öyküsü durumunda bakım tedbir kararının alınması gündeme gelmelidir. Hastalık oluşturma öyküsünün ağır formlarının

görüldüğü ve çocuğa doğrudan müdahaleyi içeren vakalarda çocuğun korunması amacıyla 5395 Çocuk Koruma Kanunu çerçevesinde çocuğun kurum bakımına alınması için “Bakım Tedbir Kararı” çıkarılması için girişimde bulunulmalıdır.

Bakım Verenin Yapay Bozukluğu, maruz kalan çocukların yetişkinlik dönemini de etkileyebilmektedir. Travmatik bir deneyim yaşayan çocuk için kısa ve uzun vade de tedavi ve terapi planı oluşturulması gerekmektedir. Çocuklar için oluşturulacak olan tedavi planı ve tedaviye uyumu ileri yaş dönemlerinde kendilerinin de uygulayıcı olmaması, fiziksel ve ruhsal sorunları deneyimlememesi ve temel güven duygusunun zedelenmemesi adına oldukça önemli olmaktadır (İçme vd.,2013; Özdemir vd.,205). Bu noktada tedaviye uyum ve tedavinin gerekliliklerini yerine getirmek oldukça önemli olmaktadır. Tedavi süreçlerinin takibinde ve izlenmesinde sosyal hizmet uzmanlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları hem çocuğun korunması için tedbir kararlarının alınması hem de kararların uygulanması ve takip edilmesi sürecinde önemli görevler üstlenmektedir. Bu kapsamda çocuklara yönelik psikiyatrik sosyal hizmet girişimleri:

- Çocukların korunmasına yönelik çocuk koruma sistemleri ile bağlantıya geçmek, Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının çıkarılmasında öncülük etmek,
- Çocuğun travmatik deneyimlerine yönelik psikiyatrik tedavi süreçlerini desteklemek, sağlık tedbir kararı kapsamında sağlık kurumları ile iletişimlerini düzenlemek, tedaviye süreklilik kazandırmak ve olası riskli bir durumda müdahale etmek,
- Sağlık ve Danışmanlık Tedbir kararları ile aile yanında takip edilen çocuklar için gelişim süreçlerine yönelik düzenli görüşmeler yapmak ve ilerlemeleri kaydetmek, ihtiyaçlarını belirleyerek yönlendirmeler yapmak,
- Çocuğun yaşadığı travmatik deneyimden sonra ruh sağlığında yaşanabilecek bozulmalara karşı koruyucu önleyici; içinde bulunduğu travma süreci ile ilgili durumu değiştirici ve geliştirici planlar yapmak ve tedavi hizmetlerine yönlendirmek,
- Çocuk odağında aile ve diğer sosyal destek sistemlerini sürece dâhil etmek, diğer sistemlerin işbirliği ile bütüncül bakışı benimsemek gerekmektedir.

İzleme

Sosyal Hizmet Uzmanı, çocuk istismarı kapsamında değerlendirilen nadir fark edilen ve tanılanması zor olan Bakım Verenin Yapay Bozukluğu vakalarında çocuğun korunması amacıyla vaka yöneticisi rolünün yanı sıra başvuru - tanı alma - taburculuk sonrası izleme ve çocuğun korunması gibi tüm süreçlerde yer alan tek meslek grubudur. Bu noktada çocuğun korunması, tedavi ve terapiye devamlılığının sağlanması, hastane ve toplum temelli iyileşmenin hedeflenmesiyle hareket edilmelidir. Her vaka özelinde uygulanan sosyal hizmet müdahalelerinin etkililiğinin görülmesi, değişimin kaydedilmesi ve riskli durumlarda müdahale edilmesi adına vakanın takip edilmesi ve izlenmesi oldukça önemli olmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER:

Çocuk istismarının ağır bir formu olan Bakım Verenin Yapay Bozukluğu vakaları hem çocuk koruma alanı hem de ruh sağlığı alanında nadir görülen ancak sosyal hizmet müdahalesine ihtiyaç duyulan önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer birçok istismar olgusu gibi Bakım Verenin Yapay Bozukluğu da ruh sağlığı üzerinde önemli etkileri olan aynı zamanda sosyal ve çevresel faktörlerle de derinleşen bir tanı olarak bilinmektedir. Tanılanması güç olan vakalar tespit edilemediğinde hayati sonuçlar doğurmakta ve mağdurların hem fiziksel hem ruhsal sağlığı üzerinde yıkıcı etkiler oluşturmaktadır. Yıkıcı etkilere karşı sosyal hizmet müdahalesi; çocukların korunması, fiziksel ve ruhsal anlamda sağlıklı yetişkinlik dönemleri yaşaması adına koruyucu önleyici çalışmaların arttırılması, istismara maruz kalan çocuklar için takip ve izleme sisteminin güçlendirilmesi ve yetişkinlikte istismarı uygulayan kişi olma noktasındaki risklerin kaldırılmasında oldukça önemlidir.

Çocuğa yönelik istismar kapsamında değerlendirilen Bakım Verenin Yapay Bozukluğu vakaları multidisipliner çalışmayı gerektirmektedir. Bakım Verenin Yapay Bozukluğu yapısı itibariyle karmaşık olan uzun izlem, yakın takip ve deneyim gerektirmesinin yanı sıra farklı meslek gruplarının uzmanlığına ihtiyaç duyulan vakalar olarak da değerlendirilmektedir. Tıbbi süreç; psikolojik, sosyal ve hukuki alanlar ile desteklenmeli, her vaka kendi özelinde değerlendirilmeli ve bütüncül bir bakış ile olabildiğince çok bilgiye ulaşılmalıdır. Bu noktada sosyal hizmet uzmanları meslekler arası işbirliğini sağlama, kapsamlı bilgiye erişme ve çevresi içinde birey temelinde bütüncül değerlendirme yapma, ailenin sosyal destek sistemlerini belirleme, varsa önceki başvurularına erişme, ailede benzer öykülerin varlığının tespiti, çocuğun korunması ve tam iyilik halinin sağlanmasında etkili bir konumda olmaktadır. Sosyal Hizmet uzmanları, başvuru süreci - tanı alma - izleme gibi her kademedede yer alan ve tıbbi – sosyal – çevresel – psikolojik - kültürel birçok bilgi kaynağına erişebilen ve bağlantı kuran multidisipliner ekip içindeki tek meslek grubu olmaktadır. Tıbbi ve psikiyatrik alandaki sosyal hizmet uzmanları multidisipliner ekibe patolojik bakış açısının yanı sıra psikososyal öykü, sosyal ve çevresel faktörler, taburculuk sonrası çocuğun korunması, yasal çerçeve, haklar ve sorumluluklar gibi birçok konuda katkı sunmaktadır. Bu anlamda tedavi sürecinin sadece medikal alan ile kısıtlanma riskine karşın geniş bir perspektif ve psikososyal değerlendirmelerle çok yönlü müdahale planı sunulabilmektedir.

Literatürde Bakım Verenin Yapay Bozukluğu ile ilgili yapılan çalışmalar özellikle tıbbi alanda ve klinik bulgu ağırlıklı olacak şekilde bulunmaktadır. Yapılan çalışmalarda sağlığın bütüncül olması fikrine karşın uygulamada ailenin taburculuk sonrası izlemi, çocuğun korunması, aile dinamiklerinin ve psikososyal değerlendirmenin zayıf olduğu görülmektedir. Bu kapsamda vakaların tespiti ve yürütülme sürecinde hastanelerde, multidisipliner ekip ile çocuk koruma kurullarının kurulması gerekmektedir. Sosyal hizmet uzmanları; koruyucu-önleyici çalışmalara katılım, çocuğun korunması ve nesilden nesile aktarılan miras olma zincirinin kırılmasında etkinliklerini arttırmalıdır. Bu noktada sosyal hizmet uzmanlarının tanıya hâkimiyeti verilecek kararı doğrudan etkilemektedir. Uzmanlar için bilgi eksikliğinin giderilmesinde hizmet içi eğitim programlarının düzenlenmesi, hastanedeki

sosyal hizmet uzmanları ile koordineli bir şekilde çalışılması ve kararların alınmasında çocuğun yüksek yararının hedeflenmesi gerekmektedir. Adli süreçlerin netleşmesi adına yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Ruh sağlığı yasasının çıkarılması, multidisipliner ekibin gerekliliğine vurgu yapılması ve uygulamadan şekillenen müdahale planları oluşturulmalıdır.

Toplumsal sorunların en önemlilerinden biri olan çocuk istismarının önlenmesinde ve müdahalesinde politika bağlamında da değişiklikler yapılmalı ve Türkiye'deki çocuk politikaları revize edilmelidir. Hantallaşan bürokratik süreçler gözden geçirilmeli ve çocuk koruma sistemi uygulamaları bütüncül ve hızlı bir şekilde yürütülmelidir. Uygulamada var olan koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının etkililiği araştırılmalı, çocukların ikincil örselenmelerinin önüne geçilmelidir.

Sonuç olarak çocukların korunması ve bütüncül sağlık anlayışı çerçevesinde iyilik hallerinin sağlanmasında sosyal hizmet uzmanlarına önemli görevler düşmektedir. Bu çalışma tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet alanı içinde özellikli müdahale gerekebilecek yeni bir alanı oluşturmaktadır. Sosyal hizmet alanının da yapılacak çalışmaların artmasının mesleğin teorik ve uygulama altyapısına destek olacağı düşünülmektedir.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA:

- Abdurrachid, N., Marques, J.G.(2020). Munchausen syndrome by proxy (MSBP): a review regarding perpetrators of factitious disorder imposed on another (FDIA). *CNS Spectrums* .
- Ağırtan, C., Akar, T., Akbaş, S., Akdur, R., Aydın C., Aytar G.,...Yurdakök, K.(2009). Establishment of interdisciplinary child protection teams in Turkey 2002–2006: Identifying the strongest link can make a difference. *Child Abuse & Neglect*, 33(4), 247-255.
- Baran, G., Tiryaki, A. Y. (2017). Bir Çocuk İstismarı Türü Olarak "Munchausen By Proxy Sendromu". *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 107-124.
- Bahar, G., Savaş, H. (2013). Ruh Sağlığı Çalışmalarında Sosyal Hizmet Mesleğinin Rolü. *New/Yeni Symposium Journal*, 51(2), 83-90.
- Başbakkal, Z. (1994). Ebeveynlerin Neden Olduğu Munchausen Sendromu. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 10(3), 59-65.
- Cording, J., Carter, M. (2021). *Factitious Disorder Imposed on Another: Literature scan*. . Wellington, New Zealand: Oranga Tamariki.
- Çamsarı, U. M. (2012). Psikiyatri nedir, ne değildir? *Türk Psikiyatri*: <http://www.turkpsikiyatri.org/blog/2012/01/18/psikiyatri-nedir-ne-degildir/> adresinden alındı.

- Çölgeçen, Y., Abay, A.R., (2018). Psikiyatrik Sosyal Hizmet- Koruyucu, Tedavi Edici ve Rehabilitasyon Edici Ruh Sağlığı Alanında Sosyal Çalışmacıların Rolü. *OPUS International Journal of Society Researches*, 9(16), 2147-2185. doi:10.26466/opus.484950.
- Duyan V., Saruç S. (2009). Psikiyatride Ekip Çalışması ve Sosyal Hizmet Bakış Açısı. *Kriz Dergisi*, 17(1), 37-44.
- Eşiyok, B., Hancı H. (2000). Munchausen by Proxy Sendromu: Vekâleten Hastalık. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 9, 1-4.
- Eşiyok, B., Hancı H. (2001). Yapay Bozukluk: Munchausen Sendromu. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 10(9), 326-327.
- Faedda, N., Baglioni, V., Guidetti, V., Cerutti, R., Mauro, C., Ardizzone, I., Natalucci, G.(2018). Don't Judge a Book by Its Cover: Factitious Disorder Imposed on Children-Report on 2 Cases. *Front Pediatr*.
- Geraciotti, T.D., Van-Dyke, C., Mueller, J., Merrin E. (1987). The onset of Munchausen's syndrome. *Gen Hosp Psychiatry*, 9(6), 405-409.
- Gökler, B., Taner, Y. (2004). Çocuk İhmali ve İstismarı: Psikiyatrik Yönleri. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 35(2), 82-86.
- Gray, J., Betovim, A. (1996). Illness induction syndrome: paper I—a series of 41 children from 37 families identified at The Great Ormond Street Hospital for Children NHS Trust. *Child Abuse & Neglect*, 20(8), 655-673.
- İçme, F., Acehan, S., Bilen, A., Ay, M.O., Gülen, M., Avcı, A., (2013). Çocuk İstismarı ve İhmalinin Değerlendirilmesi. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 22(4), 591-614.
- Jones, J.G.,Butler, H.L.,Perdue, J.D., Stern, H.P.,Woody, R.C. (1986). Munchausen syndrome by proxy. *Child Abuse Neglect*, 10(1), 33-40. doi: 10.1016/0145-2134(86)90029-3.
- Kaynak, A. D., Balseven Odabaşı, A., Foto Özdemir, D., Akçan, R., Tümer, A.R. (2015). Türk Hukuk Sisteminde Munchausen By Proxy Sendromu: İki Olgu Sunumu. *12. Adli Bilimler Kongresi* (s. 154). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi
- Kırcı, G., Yurtsever, N., Okumuş, H., Birincioğlu, İ., (2015). "Bir Munchausen By Proxy" Sendromu Olgusu: Tanılamada Yaşanan Güçlükler. *Türkiye Klinikleri*, 51-55.
- Libow, j., Schreier, H., (1986). Three forms of fictitious illness in children: when is it Munchausen syndrome by proxy? *American Orthopsychiatry Association*, 56(4), 602-611.
- McClure, R.J., Davis, P.M.,Meadow, S.R., Sibert, J.R. (1996). Epidemiology of Munchausen syndrome by proxy, non-accidental poisoning, and non-accidental suffocation. *Archives of Disease in Childhood*, 75(1), 57-61. doi:10.1136/adc.75.1.57
- Meadow, R. (1989). Munchausen syndrome by proxy. *British Medical Journal*, 248-250.

- Özdemir, F. D., Yalçın, S., Akgül, S., Evinç, Ş.G., Karhan, A., Karadağ, F., Balseven Odabaşı, A., Tekşam, Ö., Yıldız, İ., Kanbur, N., Özmert, E., Derman O., Tümer, A.R., Atik, H., İnce, T., Yurdakök, K., Gökler, B., Kale, G. (2015). Munchausen by Proxy Syndrome: A Case Series Study from Turkey. *J Fam Violence*.
- Özdemir, D. F. (2020). Yapay bozukluk/bakım verenin yapay bozukluğu olgularına psikodinamik bakış ve klinik yaklaşım: Bir gözden geçirme. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23, 503-517.
- Özden, S. A. (2015). Şizofreni Tanısı Almış Bireylerin Ailelerinin Bakım Verme Deneyimleri ve Sosyal Destek İlişkilerinin Psikiyatrik Sosyal Hizmet Temelinde İncelenmesi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özbesler, C., Çoban A.İ. (2010). Ebeveyn Yoluyla Munchausen Sendromu Olgularında Sosyal Hizmetin Rolü. *Aile ve Toplum*, 6(22), 40-49.
- Parrish, M., Perman, J. (2004). Munchausen Syndrome by Proxy: Some Practice Implications for Social Workers. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 21(2), 137-154.
- Perdue, J., Mercer, S.O. (1993). Munchausen Syndrome by Proxy: Social Work's Role. *National Association of Social Workers*, 74-81.
- Polat, O. (1996). Munchausen Sendromu. *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi*, 4(2), 61-62.
- Rosenberg, D. (1987). Web of deceit: a literature review of Munchausen Syndrome by Proxy. *Child Abuse and Neglect*, 547-563.
- Sanders, M. J., Bursch B. (2020). Psychological Treatment of Factitious Disorder Imposed on Another/Munchausen by Proxy Abuse. *Journal of Clinical Psychology in Medical Settings*, 139-149.
- Schreier, H. (2004). Munchausen By Proxy. *Curr Probl Pediatr Adolesc Health Care*, 126-143.
- Sheridan, M. (1989). Munchausen syndrome by proxy. *14(1)*, 53-58. doi: 10.1093 / HSW / 14.1.53
- Sheridan, M. S. (2003). The deceit continues: an updated literature review of Munchausen Syndrome by Proxy. *Child Abuse & Neglect*, 27(4), 431-451.
- Stirling, J. (2015). Beyond Munchausen Syndrome By Proxy: Identification and Treatment of Child Abuse in a Medical Setting. *American Academy of Pediatrics Committee on Child Abuse and Neglect*, 1026-1030.
- Turhan, E., Sangün, Ö. ve İnandı, T. (2006). Birinci Basamakta Çocuk İstismarı ve Önlenmesi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 15(9), 153-157.
- Tuncay, T., Oral M. (2012). Ruh sağlığı Alanında Sosyal Hizmet Uzmanlarının Rol ve Sorumlulukları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(2), 93-114.

- Tunç, T. (2018). Munchausen By Proxy Sendromu. *Hukuk Gündemi*, 18-24.
- Tümer, A., Odabaşı, B.A., Özdemir, D.F., Mutlu, E., Kaynak, A. (2015). Çocuk İstismarının Ağır Bir Türü: Bakım Verenin Yapay Bozukluğuna (Munchausen By Proxy) Hukuki ve Tıbbi Bakış. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 581-608.
- Uğurlu, Z. (2021). Munchausen By Proxy Sendromu Olgularında Tıbbi Sosyal Hizmet Müdahalesi. G. Oral içinde, *Olgularla Adli Psikiyatri ve Davranış Bilimleri* (s. 84-86). Akademisyen Kitabevi. doi: <https://doi.org/10.37609/akya.627>.
- Yiğit, T. (2018). Çocuk ve Gençlerin (Ergenlerin) Karşılaştıkları Ruhsal Sorunlar ve Psikiyatrik Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 70-83.
- Yurdakök, K., İnce, T.(2014). Munchausen By Proxy Sendromu; Ağır Bir Çocuk İstismarı Formu. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 165-170.
- 5395 Çocuk Koruma Kanunu (2005, 15 Temmuz). Resmi Gazete (Sayı: 25876). Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5395.pdf> adresinden alındı (Son Erişim Tarihi: 12.06.2023).
- Çocuk Koruma Kanuna Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik (2006, 24 Aralık). Resmi Gazete (Sayı: 26386). Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=10884&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5> (Son Erişim Tarihi: 12.06.2023).

TOPLUM VE SOSYAL HİZMET DERGİSİ YAZIM KURALLARI

Genel Kurallar

- Dergide, sosyal hizmet ve sosyal hizmet ile ilişkili alanlarda bilimsel çalışmalar Türkçe, İngilizce ya da Almanca yayınlanır.
- Dergide TÜBA ve TÜBİTAK'ın yayın etiğine uygun yazılar yayınlanır.
- Dergide yayınlanan yazılarda ifade edilen görüşler yazarlarına aittir.

Yazım Kuralları

- Dergiye gönderilecek çalışmalar, APA 6 (American Psychological Association Manual) standartlarına uygun olmalıdır.
- Dergiye gönderilecek çalışmalar, kaynakça dahil en fazla 9000 kelimedenden oluşmalıdır.
- Dergiye gönderilecek çalışmalar, Microsoft Word formatında olmalı ve kenarlardan yeterli boşluk (soldan ve sağdan 2 cm, üstten ve alttan 1,5 cm) bırakılarak A4 boyutunda Arial 11 punto ile yazılmalıdır. Metin blok (sağa sola dayalı), satır başı verilmeden ve paragraflar arasında satır boşluğu bırakmadan hazırlanmalıdır.
- Yazara ait bilgiler; unvan, kurum, e-posta ve ORCID ID bilgilerini içermeli ve süreci takip etmek için iletişim kurulacak yazarın telefon ve iletişim adresi de eklenmelidir.

Lütfen daha detaylı bilgi için derginin web sayfasını www.tsh.hacettepe.edu.tr & www.dergipark.org.tr/tsh ziyaret ediniz.

MANUSCRIPT GUIDELINES FOR THE JOURNAL OF SOCIETY & SOCIAL WORK

General Rules

- Journal of Society & Social Work publishes scientific studies in the field of social work in Turkish, English or German.
- The manuscripts which comply with the publication ethics of TUBA and TUBITAK are published in this journal.
- Authors are responsible for the opinions expressed in their works.

Manuscript Submission

- Manuscripts submitted to the journal must comply with APA 6 (American Psychological Association Manual) standards.
- Manuscripts should be no more than 9000 words, including references.
- Manuscripts should be written A4 size, Arial 11 size in Microsoft Word. The manuscript should be prepared in block style, omitting paragraph indents and blank lines between paragraphs.
- Manuscripts should contain author's title, institution, e-mail and ORCID ID and corresponding author's telephone and address should also be added.

Please visit web site of the journal for further information on www.tsh.hacettepe.edu.tr & www.dergipark.org.tr/tsh